

**BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**ANKARA KENT MERKEZLERİNDE 1950 SONRASI
BÜRO/İŞHANI YAPILARI: KENTSEL VE MİMARİ OKUMALAR**

HAZIRLAYAN

EZGİ ÇAĞLA UCARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ANKARA - 2022

**BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**ANKARA KENT MERKEZLERİNDE 1950 SONRASI BÜRO/İŞHANI
YAPILARI: KENTSEL VE MİMARİ OKUMALAR**

HAZIRLAYAN

EZGİ ÇAĞLA UCARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. ADİLE NURAY BAYRAKTAR

ANKARA - 2022

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Mimarlık Anabilim Dalı Mimarlık Tezli Yüksek Lisans çerçevesinde Ezgi Çağla Ucarı tarafından hazırlanan bu çalışma, aşağıdaki jüri tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 07 / 01 / 2022

Tez Adı: Ankara Kent Merkezlerinde 1950 Sonrası Büro/ İşhanı Yapıları: Kentsel ve Mimari Okumalar

Tez Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı - Soyadı, Kurumu)

İmza

Prof. Dr. Adile Nuray Bayraktar, Başkent Üniversitesi

Prof. Dr. T. Elvan Altan Ergut, Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Emel Akın, Atılım Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Çağla Caner Yüksel, Başkent Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Elif Selena Ayhan Koçyiğit, Başkent Üniversitesi

ONAY

.....

Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Tarih : ... / ... /

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 30 / 01 / 2022

Öğrencinin Adı, Soyadı : Ezgi Çağla Ucarı

Öğrencinin Numarası : 21820331

Anabilim Dalı : Mimarlık Anabilim Dalı Programı

Programı : Mimarlık Tezli Yüksek Lisans

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı : Prof. Dr. Adile Nuray Bayraktar

Tez Başlığı : Ankara Kent Merkezlerinde 1950 Sonrası Büro/ İşhanı Yapıları: Kentsel ve Mimari Okumalar

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 132 sayfalık kısmına ilişkin, 30 / 01 / 2022 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 9'dur. Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını” inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:.....

ONAY

Tarih: ... / ... / 20...

Öğrenci Danışmanı Unvan, Adı, Soyadı, İmza:

.....

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamda; bakış açımı geliştiren ve çalışmaya teşvik eden, akademik ve kişisel tavrıyla örnek aldığım, tartışılmaz katkıları nedeniyle değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Adile Nuray BAYRAKTAR’a en içten şükranlarımı sunarım. Yakın ilgileri ve önerileri ile başından sonuna kadar çalışmamı geliştirmemi sağlamıştır.

Bu zorlu süreçte çalışmamın tamamlanabilmesine olan destekleri için iş arkadaşlarıma, akademik ve kişisel teşviki için değerli meslektaşım İç Mimar Seher ARSLAN’a teşekkür ederim.

Son olarak sevgili aileme minnetle teşekkür ederim. Hayatım boyunca olan desteğini çalışmam süresince esirgemeyen; önerileri ve çalışma arkadaşlığı ile araştırmamı geliştiren annem Şafak UCARI’ya ve tüm katkıları için babam Ali UCARI’ya teşekkür ederim. Ayrıca, yanımda olmasa bile yanımda hissettiren, motivasyonumu güçlendiren sevgili ablam Elif Damla UCARI’ya sonsuz teşekkür ederim.

ÖZET

Ezgi Çağla UCARI

**ANKARA KENT MERKEZLERİNDE 1950 SONRASI BÜRO/İŞHANI YAPILARI:
KENTSEL VE MİMARİ OKUMALAR**

Başkent Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü

Mimarlık Anabilim Dalı

2022

Ankara, tarihsel süreç içinde köklü medeniyetlere ev sahipliği yapmış önemli bir kenttir. Osmanlı Dönemi'nde geleneksel bir yapılanma gösteren kent, Cumhuriyet Dönemi'nden sonra modern bir kurguyla hızla yeniden inşa edilmeye başlanmıştır. Bu dönemde Atatürk Bulvarı boyunca Ulus'tan başlayarak Çankaya'ya doğru gelişen kentte Ulus ve Kızılay merkezleri ve süreç içinde Kavaklıdere Alt Merkezi oluşmuştur. Ankara üzerine yapılacak kentsel ve mimari okumalar açısından kent merkezleri önemli odaklardır. 1930'larda yapılar ve kamusal açık alanlarla şekillenen Ulus, kentin tek merkezidir. 1950'lerde daha önce Ulus'ta olan pek çok faaliyetin Kızılay'a geçmesiyle kentin yeni merkezi Kızılay olmuştur. 1970'lerde bu kez Kavaklıdere'nin yeni bir alt merkez özelliği kazanmaya başladığı görülmektedir.

Tez kapsamında, Ulus Merkez, Kızılay Merkez ve Kavaklıdere Alt Merkez'in mekânsal oluşumları ile merkez özellikleri ortaya konularak önemli bir kırılmayı işaret eden 1950 sonrasında inşa edilen Büro/ İşhanı yapılarına odaklanılmıştır. Tez çalışmasında bu yapılar toplumsal ve ekonomik yapıya, kentin planlı gelişim sürecine, merkezlerin değişimine, yasal ve yönetsel mevzuata ve dönemsel mimari yaklaşımlara bağlı olarak araştırılmış ve belgelenmiştir. Büro/ İşhanı yapıları; yakın çevre/ cadde/ sokak ilişkileri, kullanım çeşitliliği, plan kararları, biçim kararları ve getirdiği yenilikler/öncül rolü /özgünlüğü dikkate alınarak sınıflandırılmıştır. Bu yapılar, bulundukları merkez ile ilişkilenen, merkezin dönüşümünü etkileyen, aynı zamanda bu dönüşümden etkilenen yapılar olarak dönem belgelenmesinde oldukça önemlidir. Büro/ İşhanı yapılarının tipolojik olarak karşılaştırılmasını ve mevcut durumlarının tespit edilmesini kapsayan bu çalışmanın, bu içeriği ile kendinden sonra yapılacak araştırmalar için bir altlık olacağı düşünülmektedir.

ANAHTAR KELİMELELER: Ankara, Merkez Gelişimi, Büro/İşhanı Yapıları.

ABSTRACT

Ezgi Çağla UCARI

OFFICE BUILDINGS BUILT IN CITY CENTERS IN ANKARA AFTER 1950:

URBAN AND ARCHITECTURAL READINGS

Başkent University, Institute of Science

Department of Architecture

2022

Ankara is an important city which has hosted ancient civilizations in the historical process. Ankara, which showed a traditional structure in the Ottoman Period, began to develop and change rapidly as a modern city after the Republican Period. In this period; Ulus and Kızılay are becoming centers and within that period Kavaklıdere becomes Subcenter in the city which began to develop along Ataturk Boulevard, starting from Ulus towards Çankaya. In terms of urban and architectural readings about Ankara, city centers are the main focuses. Ulus, which shaped by structures and public space in 1930s, is the only center of the city. In the 1950s after many activities that had previously been in Ulus were transferred to, Kızılay has become new commercial and cultural center in the city. In the 1970s, it is seen that Kavaklıdere has started to have characteristic of new sub center.

In this study, the Office Buildings built after 1950, which indicating significant turning point, are focused by revealing the spatial formations and central characteristics of Ulus Center, Kızılay Center and Kavaklıdere Subcenter. In the scope of the study, the Office Buildings are examined and documented within the specified time interval; in terms of social and economic fractures, development process of the city, centres' development, legal and administrative legislation, and periodic architectural approaches. The Office Buildings are classified by considering their close environment, relations with the street and avenue, variety of use, plan construct, functions, innovations and pioneering roles. The Office Buildings in Ankara are crucial in terms of period documentation as they are associated with the center where they are located and affecting the transformation of the center as well as being affected of this transformation. This study, which covers the typological classification and determination of current status of Office Buildings, will be a base for the studies to be carried out after it, with these qualifications.

KEYWORDS: Ankara, Development of Center, the Office Buildings.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
1. GİRİŞ.....	1
2. BÜRO/ İŞHANI YAPILARINA DAİR	8
2.1. Dünya’da Büro/ İşhanı Yapıları	9
2.2. Türkiye’de Büro/ İşhanı Yapıları	16
3. ANKARA’DA 1950 SONRASINDA İNŞA EDİLEN BÜRO / İŞHANI YAPILARININ TARİHSEL GELİŞİMİ: BELİRLEYİCİ DEĞİŞKENLER.....	21
3.1. Toplumsal ve Ekonomik Yapı.....	21
3.1.1. Ekonomik Kararlar.....	21
3.1.2. Toplumsal Değişim Süreci	23
3.2. Kentsel Gelişim Süreci	24
3.2.1. Lörcher Planı (1924-1925)	25
3.2.2. Jansen Planı (1932).....	26
3.2.3. Yücel- Uybadin Planı (1957).....	28
3.2.4. 1990 Nazım Planı(1982)	30
3.2.5. Ankara 2023 İmar Planı(2007).....	31
3.3. Merkez Gelişim Süreci.....	32
3.3.1. Ulus Merkezi.....	35
3.3.2. Kızılay Merkezi.....	38
3.3.3. Kavaklıdere Alt Merkezi	41
3.4. Yasal/ Yönetmelik Mevzuat.....	43
3.5. Yapı Tipolojileri / Mimarlık Ortamı / Mimari Yaklaşımlar	45
4. ANKARA’DA 1950 SONRASINDA İNŞA EDİLEN BÜRO/ İŞHANI YAPILARI: TESPİT VE BELGELEME.....	54
4.1. Ulus Merkezi ve Yakın Çevresindeki Büro/ İşhanı Yapıları.....	54
4.1.1. Ulus İşhanı ve Çarşısı.....	57

4.1.2. Eser İşhanı ve Çarşısı.....	62
4.2. Kızılay Merkezi ve Yakın Çevresindeki Büro/ İşhanı Yapıları	64
4.2.1. Emek İşhanı	65
4.2.2. Soysal İşhanı ve Çarşısı.....	69
4.2.3. Engürü İşhanı ve Çarşısı	72
4.2.4. Alemdar İşhanı ve Çarşısı	74
4.2.5. Ali Nazmi İşhanı	76
4.2.6. Sönmezer İşhanı ve Çarşısı.....	79
4.2.7. And İşhanı ve Çarşısı	81
4.2.8. Karanfil İşhanı ve Çarşısı.....	84
4.2.9. Gama İş Merkezi	86
4.2.10. Zafir İşhanı ve Çarşısı.....	89
4.3. Kavaklıdere Alt Merkezi ve Yakın Çevresindeki Büro/İşhanı Yapıları	91
4.3.1. Atayurt İşhanı.....	92
4.3.2. Batı İşhanı	94
4.3.3. Konur İş Merkezi	97
4.3.4. Kuğulu İşhanı ve Çarşısı.....	100
4.3.5. Dr. Zeki Bey İş Merkezi.....	102
4.3.6. Seğmenler İşhanı ve Çarşısı.....	104
5. ANKARA’DA 1950 SONRASINDA BÜRO/ İŞHANI YAPILARI:	
KARŞILAŞTIRMA VE SINIFLAMA	108
5.1. Yakın Çevre/Cadde/Sokak İlişkileri.....	108
5.2. Kullanım Çeşitliliği.....	111
5.3. Plan Kararları.....	113
5.4. Biçimlenme Kararları	118
5.5. Getirdiği Yenilikler/ Öncül Rolü/ Özgünlüğü	121
6. SONUÇ/ DEĞERLENDİRME.....	125
KAYNAKLAR	
EKLER	
EK 1: Koç Han	
EK 2: Ulus İşhanı ve Çarşısı	
EK 3: Eser İşhanı ve Çarşısı	
EK 4: Emek İşhanı	
EK 5: Soysal İşhanı ve Çarşısı	

- EK 6: Engürü İşhanı ve Çarşısı**
- EK 7: Alemdar İşhanı ve Çarşısı**
- EK 8: Ali Nazmi İşhanı**
- EK 9: Sönmezer İşhanı ve Çarşısı**
- EK 10: And İşhanı ve Çarşısı**
- EK 11: Karanfil İşhanı ve Çarşısı**
- EK 12: Gama İş Merkezi**
- EK 13: Zafir İşhanı ve Çarşısı**
- EK 14: Atayurt İşhanı**
- EK 15: Batı İşhanı**
- EK 16: Konur İş Merkezi**
- EK 17: Kuğulu İşhanı ve Çarşısı**
- EK 18: Dr. Zeki Bey İş Merkezi**
- EK 19: Seğmenler İşhanı ve Çarşısı**

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 3.1. Ankara’da 1950 Sonrasında İnşa Edilen Büro / İşhanı Yapılarının Tarihsel Gelişimi/ Belirleyici Değişkenler	52
Tablo 6.1. Ankara’da 1950 Sonrasında İnşa Edilen Büro/ İşhanı Yapıları: Karşılaştırma ve Sınıflama.....	130-131

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Home Insurance Building.....	11
Şekil 2.2. Leiter Building II (a) - Pulitzer Building (b).....	11
Şekil 2.3. Wainwright Building.....	12
Şekil 2.4. Larkin Administration Building	12
Şekil 2.5. Tacoma Building (a) - Singer Building (b)	13
Şekil 2.6. Chrysler Building (a) - Empire State Building (b)	14
Şekil 2.7. World Trade Center (a) - Sears Tower (b)	15
Şekil 2.8. One Magnificent Mile (a) - Waterfront Palace (b).....	16
Şekil 2.9. Koç Han.....	17
Şekil 2.10. Ulus İşhanı (a) - Emek İşhanı (b).	18
Şekil 3.1. Lörcher Planı 1924	26
Şekil 3.2. Jansen Planı	28
Şekil 3.3. Yücel- Uybadin Planı	30
Şekil 3.4. Ankara Nazım Planı	31
Şekil 3.5. Ankara 2023 İmar Planı	32
Şekil 3.6. Ulus Merkez, Kızılay Merkez ve Kavaklıdere Alt Merkez'in konumu ile Atatürk Bulvarı'nın gösterimi	33
Şekil 3.7. Ulus Meydanı ve Ulus Merkezi	36
Şekil 3.8. Kızılay Meydanı ve Kızılay Merkezi	39
Şekil 3.9. Kavaklıdere Alt Merkez ve Tunalı Hilmi Caddesi.....	41
Şekil 4.1. Ulus Merkez'deki Büro/ İşhanı yapılarının konumları	55
Şekil 4.2. Koç Han'ın konumu (a) Robert Oerley tarafından çizilen Koç Han yapı hatlarını gösteren plan (b).....	56
Şekil 4.3. Koç Han birinci kat planı	56
Şekil 4.4. Koç Han giriş ve dikey sirkülasyon (a-ç).....	57
Şekil 4.5. Koç Han (a) - Koç Han(b).....	57

Şekil 4.6. Ulus İşhanı ve Çarşısı'nın konumu (a). Ulus İşhanı ve Çarşısı vaziyet planı (b)	58
Şekil 4.7. Ulus İşhanı ve Çarşısı ve Ulus Meydanı	59
Şekil 4.8. Ulus İşhanı ve Çarşısı ve Ulus Meydanı(a-ç).....	60
Şekil 4.9. Ulus İşhanı ve Çarşısı büro katları planı	60
Şekil 4.10. Ulus İşhanı ve Çarşısı'ndaki altgeçit, köprü ve tünel birleşimleri(a-ç).....	61
Şekil 4.11. Eser İşhanı ve Çarşısı'nın konumu (a). Eser İşhanı ve Çarşısı'nın vaziyet planı (b)	63
Şekil 4.12. Eser İşhanı ve Çarşısı birinci kat planı.....	63
Şekil 4.13. Eser İşhanı ve Çarşısı cephe görüntüsü(a-b)	64
Şekil 4.14. Eser İşhanı ve Çarşısı'nın iç avludan görüntüleri ve dikey sirkülasyon(a-ç). .	64
Şekil 4.15. Kızılay Merkez'deki Büro/ İşhanı yapılarının konumları	65
Şekil 4.16. Emek İşhanı konumu.....	66
Şekil 4.17. Emek İşhanı cephe görüntüsü(a-b).....	66
Şekil 4.18. Kızılay Meydanı (a) ve Emek İşhanı (b).....	67
Şekil 4.19. Emek İşhanı Mağaza katı planı	67
Şekil 4.20. Emek İşhanı alçak blok güncel görünümü(a-b)	69
Şekil 4.21. Soysal İşhanı ve Çarşısı'nın konumu(a), Soysal İşhanı ve Çarşısı'nın vaziyet planı (b)	69
Şekil 4.22. Soysal İşhanı ve Çarşısı(a-b).....	70
Şekil 4.23. Soysal İşhanı ve Çarşısı büro kat planları	70
Şekil 4.24. Soysal İşhanı ve Çarşısı yürüyen merdivenler	71
Şekil 4.25. Soysal İşhanı ve Çarşısı sirkülasyonu (a-ç).....	71
Şekil 4.26. Engürü İşhanı ve Çarşısı'nın konumu (a). Engürü İşhanı ve Çarşısı vaziyet planı (b)	72
Şekil 4.27. Engürü İşhanı ve Çarşısı Atatürk Bulvarı girişi(a-b)	73
Şekil 4.28. Engürü İşhanı ve Çarşısı'nın büro katları planı.....	73
Şekil 4.29. Engürü İşhanı ve Çarşısı'nın bağlantı ve iç mekân görüntüleri(a-c).....	74
Şekil 4.30. Engürü İşhanı ve Çarşısı arka cephe görünümü(a-b)	74

Şekil 4.31. Alemdar İşhanı ve Çarşısı'nın konumu	75
Şekil 4.32. Alemdar İşhanı ve Çarşısı (a-ç).....	75
Şekil 4.33. Alemdar İşhanı ve Çarşısı'nın büro katları planı	76
Şekil 4.34. Ali Nazmi İşhanı vaziyet planı	77
Şekil 4.35. Ali Nazmi İşhanı(a-b).....	77
Şekil 4.36. Ali Nazmi İşhanı 1-4. büro katları ve 5-9. büro katları planı	78
Şekil 4.37. Ali Nazmi İşhanı giriş(a-ç).....	78
Şekil 4.38. Sönmezer İşhanı ve Çarşısı'nın konumu	79
Şekil 4.39. Sönmezer İşhanı ve Çarşısı(a-b)	80
Şekil 4.40. Sönmezer İşhanı ve Çarşısı büro katları planı.....	80
Şekil 4.41. Sönmezer İşhanı ve Çarşısı girişi(a-b)	81
Şekil 4.42. And İşhanı ve Çarşısı'nın konumu (a). And İşhanı ve Çarşısı vaziyet planı (b)	81
Şekil 4.43. And İşhanı ve Çarşısı	82
Şekil 4.44. And İşhanı ve Çarşısı girişi(a-b)	82
Şekil 4.45. And İşhanı ve Çarşısı büro katı planı ve cam kubbe.....	83
Şekil 4.46. And İşhanı ve Çarşısı(a-ç).....	83
Şekil 4.47. Karanfil İşhanı ve Çarşısı'nın konumu (a). Karanfil İşhanı ve Çarşısı'nın vaziyet planı (b).....	84
Şekil 4.48. Karanfil İşhanı ve Çarşısı'nın ön cephe görünümü(a-b).....	85
Şekil 4.49. Karanfil İşhanı ve Çarşısı giriş(a-ç)	85
Şekil 4.50. Karanfil İşhanı ve Çarşısı büro katları planı	86
Şekil 4.51. Gama İş Merkezi konumu (a). Gama İş Merkezi vaziyet planı (b).....	87
Şekil 4.52. Gama İş Merkezi	87
Şekil 4.53. Gama İş Merkezi giriş(a-b)	88
Şekil 4.54. Gama İş Merkezi kesiti.....	88
Şekil 4.55. Zafir İşhanı ve Çarşısı'nın konumu (a). Zafir İşhanı ve Çarşısı vaziyet planı (b)	89

Şekil 4.56. Zafir İşhanı ve Çarşısı'nın Karanfil Sokak'taki girişi	90
Şekil 4.57. Zafir İşhanı ve Çarşısı'nın asansörü ve çarşı görünümü(a-b)	90
Şekil 4.58. Zafir İşhanı ve Çarşısı'nın cephe görünümü	90
Şekil 4.59. Zafir İşhanı ve Çarşısı'nın büro katları planı	91
Şekil 4.60. Zafir İşhanı ve Çarşısı'nın büro katları girişi(a-b)	91
Şekil 4.61. Kavaklıdere Alt Merkez'deki Büro/ İşhanı yapılarının konumları.	92
Şekil 4.62. Atayurt İşhanı'nın konumu (a). Atayurt İşhanı'nın vaziyet planı (b)	92
Şekil 4.63. Atayurt İşhanı'nın Atatürk Bulvarı'na bakan ön cephesi.....	93
Şekil 4.64. Atayurt İşhanı'nın Tunus Caddesi'ne bakan arka cephesi(a-b)	93
Şekil 4.65. Atayurt İşhanı'nın büro katları planı	94
Şekil 4.66. Atayurt İşhanı'nın büro katlarına erişimi(a-b)	94
Şekil 4.67. Batı İşhanı'nın konumu (a). Batı İşhanı vaziyet planı (b).....	95
Şekil 4.68. Batı İşhanı büro katları planı	96
Şekil 4.69. Batı İşhanı ön cephesi ve Batı İşhanı Karanfil Sokak'a bakan cephesi(a-c).....	96
Şekil 4.70. Batı İşhanı dikey sirkülasyon alanları(a-b)	97
Şekil 4.71. Konur İş Merkezi'nin konumu (a). Konur İş Merkezi vaziyet planı (b).....	98
Şekil 4.72. Konur İş Merkezi(a-ç)	98
Şekil 4.73. Konur İş Merkezi girişi(a-ç)	99
Şekil 4.74. Konur İş Merkezi 1. Kat planı.....	99
Şekil 4.75. Konur İş Merkezi galeri boşluğu.....	100
Şekil 4.76. Kuğulu İşhanı ve Çarşısı'nın konumu (a). Kuğulu İşhanı ve Çarşısı'nın vaziyet planı (b)	100
Şekil 4.77. Kuğulu İşhanı ve Çarşısı'nın Buğday Sokak cephesi ve Tunalı Hilmi Caddesi'ne bakan cephesi(a-ç)	101
Şekil 4.78. Kuğulu İşhanı ve Çarşısı A Blok girişi ve B Blok girişi(a-ç)	101
Şekil 4.79. Kuğulu İşhanı ve Çarşısı normal büro katı planı.....	102
Şekil 4.80. Kuğulu İşhanı ve Çarşısı giriş ve dikey sirkülasyonu(a-ç).....	102
Şekil 4.81. Dr. Zeki Bey İşhanı'nın konumu (a). Dr. Zeki Bey İşhanı vaziyet planı (b) ..	103

Şekil 4.82. Dr. Zeki Bey İş Merkezi büro katları planı	103
Şekil 4.83. Dr. Zeki Bey İşhanı'nın yan cepheleri(a-b).....	104
Şekil 4.84. Dr. Zeki Bey İş Merkezi dikey sirkülasyon(a-b).....	104
Şekil 4.85. Seğmenler İşhanı ve Çarşısı'nın konumu (a). Seğmenler İşhanı ve Çarşısı'nın vaziyet planı (b).....	105
Şekil 4.86. Seğmenler İşhanı ve Çarşısı ön cephe	105
Şekil 4.87. Seğmenler İşhanı ve Çarşısı büro katları planı.....	106
Şekil 4.88. Seğmenler İşhanı kat holü ve penceresi (a-c).....	106

1. GİRİŞ

Ankara ile ilgili araştırmalar kentin gelişimini doğru şekilde analiz etmek için çok yönlü olmak zorundadır. Ankara'nın fiziksel yapısını, tarihini, özellikle Ankara'nın başkent oluşuyla birlikte geçirdiği gelişim aşamalarını ve değişen merkez özelliklerini, kentteki yapı tipolojilerini incelemek bu araştırmalar açısından önemli başlıklardır.

Ankara tarihi boyunca, Frigler'den başlayarak farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış, Osmanlı Döneminde geleneksel özellikler gösteren kent, Cumhuriyet'ten sonra modernleşme ideolojisi ile yeniden inşa edilmiş ve hızla değişmiştir.

Ankara'nın değişim sürecinde dönemsel tanıklıkları nedeniyle yapılar önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle 1950 sonrasında, kentin ticari hayatının merkezlerin gelişimini etkilemesiyle birlikte, kentte, merkezlerle ilişkilenen çok sayıda Büro/ İşhanı yapısının inşa edildiği görülmektedir.

Bu tez çalışmasında Ankara'nın Ulus Merkez, Kızılay Merkez, Kavaklıdere Alt Merkez'inde ve merkez çeperlerinde bulunan, Atatürk Bulvarı ve Tunalı Hilmi Caddesi ile ilişkilenen Büro/ İşhanı yapıları tespit edilmiş, araştırılmış ve belgelenmiştir. Tez çalışmasının zaman aralığı, değişen ekonomik politikaların kent mekânına etkilerinin görülmeye başlandığı 1950 sonrası olarak belirlenmiştir. 1930 yılı kurumsallaşmanın başladığı sürecin başlangıcıdır. Kentte mimari yaklaşımlar açısından önemli bir değişimin gözlemlendiği sürecin başlangıcı da 1930 yılıdır. Öte yandan Ankara'da gerçekleştirilen ilk İşhanlarından biri olan Koç Han'ın inşa tarihi 1932 yılıdır. 1950 yılında ise değişen iktidar ile birlikte serbest piyasa ekonomisinin ve kentleşmenin etkileri kent mekânlarında görülmeye başlanmıştır. Dönemde yapı teknolojilerinin gelişmesi, malzeme kısıtlılığının ortadan kalkmasıyla çok katlı Büro/ İşhanı yapılarının inşası yoğunlaşmıştır. 1980 yılı yeni ekonomik politikaların ve plan kararlarının hayata geçirildiği yıl olarak önemlidir. Bu yeni politikalar kentte alışveriş merkezleri gibi yeni yapı tipolojilerinin ortaya çıktığı, plan kararları ile kentin batıya açılarak yeni bir aksta gelişmeye başladığı, Büro/ İşhanı yapılarının inşasının devam ettiği ancak merkezlerin öneminin giderek azaldığı bir dönemi işaret eder.

1930'larda yapılar ve kamusal açık alanlarla şekillenen Ulus bürokratik, ticari ve kültürel bir merkezdir. 1950'lerde daha önce Ulus'ta olan pek çok ticari ve kültürel faaliyetin Kızılay'a geçmesiyle kentin yeni ticari ve kültürel merkezi Kızılay olmuş, 1960'larda Meclis'in açılmasıyla aynı zamanda bürokratik merkez haline gelmiştir. 1970'lerde bu kez Kavaklıdere'nin ticari ve kültürel faaliyetlerle alt merkez özelliği kazanmaya başladığı

görülmektedir. 1980’lerde daha önce merkezlerde gerçekleşen pek çok ticari ve kültürel faaliyet bu kez çoğunlukla merkezler dışında ve giderek kent dışında inşa edilen alışveriş merkezlerinde gerçekleşmeye başlamıştır. Kentte mekânsal olarak başlayan bu değişime paralel olarak ortaya çıkan kullanım çeşitliliği ile kentin yapılı çevresinin de değiştiği görülmektedir.

Yapılan tez çalışmasında öncelikle Büro/ İşhanı yapılarının ortaya çıkmasına yol açan değişkenler üzerinde durulmuş ve kentin ana aksı olan Atatürk Bulvarı’na ve Bulvar ile ilişkilenen Ulus ve Kızılay Merkezlerine ve Kavaklıdere Alt Merkez’e odaklanılmıştır. Kentte kuzey ve güney doğrultusunda uzanan Atatürk Bulvarı aynı zamanda Ulus ve Kızılay merkezlerini birbirine bağlamakta, aynı aks ile Kavaklıdere Alt Merkez’e ulaşılmaktadır.

Bu merkezlerle ilişkilenen ve çeperlerinde yer alan Büro/İşhanı yapıları bu merkezleri hem etkilemekte, hem de değişimlerinden etkilenmektedir.

Büro /İşhanı yapılarının gelişimi ve değişimi mimarlık literatüründe çok sınırlı yer almaktadır. Literatür taramasında ulaşılan çalışmaların çoğunlukla Ankara’nın pasajlarını ele aldığı görülmektedir. Kentin ticari gelişimi üzerine yapılmış araştırmalarda Ankara’nın ticaret mekânları olarak pasajlar ve çarşılar tartışılmıştır. Nihat Çolak tarafından gerçekleştirilen ve 2014 yılına tarihlenen “Kent Belleği Mekânlar: Ankara Pasajları” adlı tezde Kocabeyoğlu Pasajı, Soysal Çarşısı, İzmir Pasajı, Amerikan Pasajı, Menekşe Pasajı, Moda Çarşısı, Alemdar İşhanı, Efes Pasajı, Sönmezer İşhanı, Engürü Çarşısı, Ülkealan Pasajı, Onur Çarşısı olarak belirlenen mekânlar hafıza mekânları olarak irdelenmiştir [1]. Güliz Küçüktaşdemir tarafından gerçekleştirilen ve 2018 yılına tarihlenen “Kent’in İç Mekânları: Ankara Belleğinde Pasajlar(1950-1980)” başlıklı Sanatta Yeterlilik Tezinde Soysal, Kocabeyoğlu, Ülkealan ve Zafer Pasajları’nın anlamsal ve mekânsal dönüşümü ele alınmış, toplumsal ve kentsel durum saptaması yapılmıştır [2]. Merve Kurt Kırıl’a ait 2020 yılına tarihlenen “Kentsel Mekân Ögesi Olarak Pasajlarda Mekânsal Biçimlenme: Ankara-Yenişehir Pasajları” başlıklı doktora tezinde araştırma alanı olan Yenişehir’de toplam 31 pasajın bulguları elde edilmiş, künyeleri oluşturulmuş, mekânsal analizleri yapılmış; içlerindeki 12 pasaj detaylı biçimde irdelenmiştir [3]. Betül Asar’a ait 2012 yılına tarihlenen “Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezindeki Ticaret Binalarının Değişimi ve Analizi” adlı yüksek lisans tezinde ise Ankara’nın ilk yerleşim ve ticaret merkezi olan Ulus merkezi ele alınmış, ticaret binalarının gelişimi kentsel ve mekânsal ölçekte incelenmiştir [4].

Ali Cengizkan ve Didem Kılıçkırın’ın 2009 tarihli “Yerin Sesi: Ulus İşhanı’nın Söyledikleri” adlı kitap Başkent’e damga vuran ancak kentsel dönüşüm çalışmaları ile tehdit altında olan Ulus Meydanı’ndaki Ulus İşhanı ve Çarşısı’na odaklanmaktadır[5]. Ankara

Araştırmaları Dergisi'nde 2013 yılında yayımlanan Oya Atalay Frank'ın "İlk Koç Han: Ankara'da Modern Mimarinin Öncüsü" adlı makale ise Ernst Egli'nin tasarladığı nadir binalardan olan Koç Han'ın inşa süreci, biçim kararları ve iç mekân özellikleri ile ilgili bilgiler içermektedir[6]. Ankara Araştırmaları Dergisi'nde 2020 yılında yayımlanan Nuray Bayraktar'ın "Kent ve Mimarlık Üzerine Dönemsel Okumalar: Ankara'da İki İşhanı" adlı makalede ekonomik ve politik değişimlerin mimari karşılığı olan ve Ulus ve Kızılay Meydanlarını dönüştüren Ulus İşhanı ve Emek İşhanı ele alınmış, kentsel ve mimari açıdan detaylı şekilde değerlendirmiştir[7].

Araştırma konusu olarak belirlenen Büro/ İşhanı yapılarını araştıran iki tez çalışmasına ulaşılmıştır. 1997 tarihli Emine Nur (Ozanözü) Asiltürk'e ait "Gökdelenlerde İç Mekân Düzenlenmesi" başlıklı yüksek lisans tezinde Emek İşhanı ve İş Bankası Genel Müdürlüğü örnekleri ele alınarak gökdelenlerde uygulanan taşıyıcı sistemler ve geometrik biçimlenmeler incelenmiştir[8]. 1999 tarihli Hasan Begeç'e ait "Çok Katlı Büro Binalarının Gelişiminin Biçimlenme Özellikleri Açısından Değerlendirilmesi" başlıklı yüksek lisans tezinde çok katlı büro binaları yüksek bina gelişiminin de incelenebileceği tasarım yaklaşımları ile birlikte ele alınmış, Dünyadaki ve Türkiye'deki tipik çok katlı büro binalarına odaklanılmıştır[9].

Bu çalışmalar sonucunda ulaşılan çok sayıda Büro/ İşhanı yapısının detaylarını aktarmak şüphesiz bu çalışmanın kapsamını aşacaktır. Fakat yapılacak bu çalışma ile Büro/ İşhanı yapılarının tekrar eden özellikleri üzerinden bir sınıflama yapmak ve bu yapılar üzerinden yakın dönem mimarlık tartışmalarını ortaya koymak mümkün görünmektedir.

Tez kapsamına alınan Büro/ İşhanı yapıları belirlenirken; kentin kamusal alanları; Atatürk Bulvarı, Merkez'ler ve Meydan'lar açısından önem taşımaları, Merkezler ve Meydanlar ile karşılıklı etkileşim içinde olmaları dikkate alınmıştır. Tez çalışmasında yer alan Büro/İşhanı yapıları, kamusal alanlar ile ilişkilendirilmiş; kentsel çevre ile bağ kurmuş yapılardır. Öte yandan bu yapıların dönem temsili olmaları, özgün olmaları ve gerek teknolojik gerek mimari özellikleri açısından öncül rol oynamaları da bu belirlemede etkili olmuştur.

Tez çalışmasında, arşiv dosyalarına ulaşılamayan Büro/İşhanı yapılarının varlığı değerlendirme yapılabilmesi için sorun teşkil etmiş olmasına rağmen, yapıların kent ölçeğindeki yeri, merkezlerdeki anlamı, kullanım özellikleri, plan kurguları, biçimlenme kararları, getirdikleri yenilikler önemli bulunduğu için, bu yapılara tez kapsamında yer verilmiştir.

Ankara’da kentsel gelişim sürecinde yaşanan değişimlerin mekânsal karşılığı Atatürk Bulvarı’ndan okunabilir. Büro/ İşhanı yapıları aracılığı ile aynı zamanda kentin bu önemli aksının gelişim çizgisini izleme olanağı vardır. Bu kapsamda tüm bu değişime tanıklık eden Büro/ İşhanı yapıları geçmişten günümüze aktarılan bir belge niteliğindedir. Bu nedenle, bu yapıların tespit edilmesi, araştırılması, belgelenmesi, değerlendirilmesi ve sınıflandırılması mimarlık çalışmaları içinde önemli bir yerde durmaktadır.

Bu açıdan bu tez çalışmasının kendinden sonra yapılacak çalışmalar için gerek bulguları gerek yöntemi ile altlık oluşturacağı düşünülmektedir. Ankara’nın fiziksel yapısını, mekânsal gelişimini, özellikle Ankara’nın başkent oluşuyla birlikte geçirdiği değişimini ve değişen merkez özelliklerini bu yapılar aracılığıyla incelemek önemlidir. Büro /İşhanı yapıları işlevsel ve sembolik değerleri ile yeni bir tipoloji tanımlamakta, aynı zamanda kullanıcılara farklı kullanım olanakları sunmaktadırlar.

Tezin Amacı: Tez çalışmasının amacı, 1950 sonrasında Başkent Ankara’da inşa edilen Büro/ İşhanı yapılarını tespit etmek, araştırmak, belgelemek ve bu yapılar üzerinden kentsel ve mimari okumalar yapmak olarak belirlenmiştir. Tez çalışmasında bu yapılar değerlendirilmiş, sınıflandırılarak bir tipoloji oluşturulmaya çalışılmıştır. Tez kapsamında Ulus Merkez, Kızılay Merkez, Kavaklıdere Alt Merkezle, Meydanlar, Atatürk Bulvarı ve Tunalı Hilmi Caddesi ile ilişkilenen Büro/İşhanı yapılarına odaklanılmıştır.

Tezin örtük amacı ise kent belleğinde önemli izler bırakan bu yapıları güncel mimarlık tartışma ortamına dâhil edebilmektir. Değişen toplumsal ve ekonomik yapının, kentsel gelişme kararlarının ve Merkez gelişimlerinin, yasal ve yönetsel mevzuatın, mimarlık ortamında geçerli yaklaşımların, Ankara’da Büro / İşhanı yapılarının biçimlenme ve kullanım özelliklerine etkisini ortaya koymaktır. Tez kapsamında tüm bu tartışmanın yapılmasına çalışılmış ve tez bu doğrultuda geliştirilmiştir.

Tezin Problemi: Başkent Ankara’da yaşanan değişim sürecinde özellikle sivil mimarlık yapıları olarak adlandırılan kimi yapıların hızla yok oldukları görülmektedir. Yasal süreçlerle korunamamaları durumunda, bu yapıların tespit edilmesi, araştırılması ve belgelenmesi önemli bir çözüm olarak durmaktadır.

Tez odaklandığı konu açısından mimarlık araştırmaları içinde özel bir yerde durmakta, daha çok kamusal yapılar üzerinden gelişen kentsel ve mimari okumaların Büro/ İşhanı yapıları üzerinden yapılacak olması tezi önemli kılmaktadır. Dahası bu yapılara yönelik veri tabanı oluşturulması ve önemlerinin vurgulanması ile kentsel bellek açısından önemli bir çalışma gerçekleştirilmiş olacaktır.

Tezin Kapsamı: Tez çalışmasında toplumsal, ekonomik ve kentsel kırılmalara bağlı olarak zaman aralığı 1950 sonrası olarak belirlenmiştir.

Çalışma alanının sınırı, kentin ana aksı olan Atatürk Bulvarı üzerinde tarihsel süreç içinde değişen ve gelişen merkezler olan Ulus Merkez, Kızılay Merkez ve Kavaklıdere Alt Merkezi olarak tanımlanmıştır.

Tezin birinci bölümü; tezin amacı ve kapsamı, problemin tanımı ile tezin yönteminin ve sınırlılıklarının aktarımını kapsamaktadır.

İkinci bölümde, Büro/İşhanı yapılarının tanımı ve tarihsel gelişimi üzerinde durulmuştur. Dünya’da büro/ İşhanı yapılarının gelişim süreci ve Büro/İşhanı yapılarının örnekleri, birinci alt başlık altında ele alınmıştır. İkinci alt başlıkta ise Türkiye’de büro/ İşhanı yapılarının gelişim süreci ve Ankara’da büro/İşhanı yapılarının örnekleri incelenmiştir.

Tezin üçüncü bölümü; Ankara’da 1950 sonrasında inşa edilen Büro/İşhanı yapılarının tarihsel gelişimini etkileyen toplumsal ve ekonomik yapı, planlama kararları, merkez değişimleri, yasal/ yönetsel mevzuat ve dönemin mimarlık yaklaşımları ile Büro/ İşhanı yapıları arasındaki ilişkilerin araştırılmasını içermektedir. Bu bağlamda bu bölüm toplumsal ve ekonomik yapı, kentsel gelişim süreci, merkez gelişim süreci, yasal/yönetsel mevzuat ve yapı tipolojileri/ dönemin mimarlık yaklaşımları/ mimarlık ortamı olmak üzere beş alt başlık altında oluşturulmuştur.

Dördüncü bölümde; üç alt başlık altında Büro/İşhanı yapıları ele alınmıştır. İlk odak alanı, Atatürk Bulvarı üzerindeki Ulus Merkezi, Ulus Meydanı ve yakın çevresindeki büro/İşhanı yapılarıdır. Kızılay Merkezi, Kızılay Meydanı ve yakın çevresindeki ve Atatürk Bulvarı üzerindeki büro/İşhanı yapılarına ikinci başlıkta yer verilmiştir. Kavaklıdere Alt Merkez ve Tunalı Hilmi Caddesi ile ilişkilenen büro/İşhanı yapıları üçüncü başlıkta ele alınmıştır.

Beşinci bölümde; Büro/ İşhanı yapılarının karşılaştırmasına ve sınıflanmasına yönelik bir değerlendirme yapılmış, Büro/İşhanı yapıları yakın çevre / cadde/ sokak ilişkileri, kullanım çeşitliliği, plan kararları, biçim kararları ve getirdiği yenilikler/ öncül rol / özgünlük olmak üzere beş alt başlıkta tartışılmıştır.

Tezin altıncı ve son bölümünde, Ankara’da 1950 sonrası Büro/İşhanı yapılarının gelişim süreci belirleyici değişkenler ile ilişkilendirilerek aktarılmıştır.

Tezin Yöntemi: Atatürk Bulvarı aksında Ulus Merkez, Kızılay Merkez ve Kavaklıdere Alt Merkez, Meydanlar, Atatürk Bulvarı ve Tunalı Hilmi Caddesi ile ilişkilenen ve çeperlerinde yer alan Büro /İşhanı yapılarına odaklanan tez çalışmasında yöntem;

- literatür araştırması yapılması,
- tespit çalışması yapılması ve Büro/İşhanı yapılarının belirlenmesi,
- belirlenen yapıların arşiv dosyalarına ulaşılması,
- mevcut durum tespiti yapılması olarak belirlenmiştir.

Tez kapsamında öncelikle literatür araştırmaları yapılmış, konu ile ilgili güncel kaynaklara ulaşılmıştır.

Alan araştırmaları ile Büro/ İşhanı yapıları tespit edilmiş, tez kapsamına alınacak yapılar belirlenmiş ve bu yapıların dosya belgelerine, projelerine ulaşılmıştır. Yapıların dosya belgeleri ve projeleri ve güncel durum bilgileri üzerinden bir sınıflama yapılmış ve elde edilen sonuçlar üzerinden kentsel ve mimari okumalar gerçekleştirilmiştir.

Tez kapsamında yer verilen Büro/ İşhanı yapılarının güncel durumlarını belgelemek üzere fotoğraf çekimleri gerçekleştirilmiştir.

Tez kapsamında araştırmaya konu olan Büro/ İşhanı yapılarının her birinin değerlendirmesi dosya belgelerine, projelerine ve güncel durumlarına ağırlık verilerek yapılmış, binaların mimari özelliklerini ortaya koymak amaçlanmıştır.

Dosya belgelerine ve projelerine ulaşılan yapılar, kent ve yakın çevre/cadde/sokak ile kurdukları ilişkinin gösterilmesi için harita üzerinde işaretlenmiş ve bu ilişkinin ortaya konulması için vaziyet planları ile birlikte değerlendirilmiştir. Metin içinde okuma sürekliliğini engelleyeceği düşüncesiyle Büro/İşhanı yapılarının projelerinin bir kısmı ekler bölümünde verilmiştir.

Tezin amaç bölümünde belirtildiği üzere Büro/ İşhanı yapılarının tarihsel süreçte incelenmesi, toplumsal ve ekonomik yapıya bağlı olarak kentsel ve mimari okumalar yapılması başka araştırmalara zemin oluşturması için önemli görülmektedir. Büro/ İşhanı yapıları dönemsel olarak taşıdıkları öneme karşın mimarlık çalışmaları içinde sınırlı olarak yer almış yapılardır. Tez çalışması ile öncelikle bu yapıların önemleri vurgulanmış olacaktır. Bu yapıların olası bir tehditle karşılaşmaları durumunda tez çalışması aracılığı ile bu yapılar geleceğe aktarılacaktır, yeni çalışmalar ile bu yapılara ilişkin kentsel ve mimari okumalar genişletilecek ve bu yolla mimarlık alanına önemli bir katkı sağlanmış olacaktır. Öte yandan tez çalışmasının yöntemi benzer konularda yapılacak araştırmalar için yol gösterici bir rol oynayacaktır.

Tezin Sınırlılıkları: Tez çalışmasında toplumsal, ekonomik ve kentsel kırılmalara bağlı olarak zaman aralığı 1950 sonrası olarak belirlenmiştir. 1930 yılı kurumsallaşmanın başlangıcıdır. Modern bir kent kültürü yaratma ve yeni planlı kent kurma deneyimi, 1930'larda Ankara'da başlamıştır. 1950 yılında seçim sonucu değişen iktidar ile birlikte

serbest piyasa ekonomisinin ve kentleşmenin etkileri kentsel mekânda görülmeye başlanmıştır. Dönemde ekonomik yeniden yapılanma, yapı teknolojilerinin ve biçimlenmelerinin gelişmesi, malzeme kısıtlılığının ortadan kalkmasıyla Atatürk Bulvarı ve Bulvar ile ilişkilenen kent merkezlerinde, çok katlı Büro/ İşhanı yapılarının inşası yoğunlaşmıştır. Atatürk Bulvarı aksı boyunca inşa edilen Büro/İşhanı yapıları kentsel değişimi oluşturmaya başlamıştır. 1980 yılı yeni ekonomik politikaların hayata geçirildiği yıl olarak önemlidir. Bu yeni politikalar, kentte alışveriş merkezleri gibi yeni yapı tipolojilerinin görülmeye başladığı bir dönemi işaret eder. Dönemde Ankara'nın; o zamana dek en önemli gelişim aksı olan Atatürk Bulvarı'ndan Eskişehir Yolu yönünde (batı yönünde) genişlemesi ile Ulus Merkez, Kızılay Merkez ve Kavaklıdere Alt Merkez önemlerini ve sahip oldukları nitelikler ile birlikte kamusal anlamlarını yitirmeye başlamıştır.

Çalışmalara başlarken, Ulus Merkez, Kızılay Merkez, Kavaklıdere Alt Merkez, bu Merkezler ve Meydan'lar ile bağlanan ayrıca Atatürk Bulvarı'na ve Tunalı Hilmi Caddesi'ne cephe oluşturan Büro/İşhanı yapıları tez kapsamına dâhil edilmiştir. Ancak tez kapsamına dâhil edilen kimi Büro/İşhanı yapılarının arşiv dosyalarına, projelerine ulaşamaması tezin en önemli sınırlılığını oluşturmuştur.

Yapıların mevcut durumlarının tespiti için fotoğraf çekimleri sırasında, Büro/İşhanı yapılarının kullanımının özel mülkiyete ait olması nedeniyle yaşanan zorluklar da bir başka sınırlılık oluşturmuştur.

2. BÜRO/ İŞHANI YAPILARINA DAİR

Bu bölümde, Büro/İşhanı yapılarının gelişimi üzerinde durulmuş, konu ile ilgili tanımların verilmesinin ardından iki ayrı başlık altında; Dünya’da ve Türkiye’de Büro/İşhanı yapılarının tarihçesi ve teknolojik gelişmeler doğrultusunda geçirdikleri evreler ele alınmıştır.

Hasol’un yaptığı tanımlamaya göre; Pasaj Fransızca kökenli bir kelime olup; iki yanında dükkânlar bulunan örtülü yaya geçididir [10]. Pasajlar, yeni bir yapı tipolojisi olarak dönemin değişen sosyo-ekonomik düzeninde, 19. yüzyıl başında Batı’da ortaya çıkmıştır. Türkiye’de, ilk pasajlar 19. yüzyılın ortalarında İstanbul’da, Batı pasajlarına benzer özelliklerde inşa edilmiştir. Ankara’nın ilk pasajları, değişen ekonomik ve toplumsal koşulların sonucunda, 20. yüzyılın ortalarında ortaya çıkmıştır [3].

Çarşı; kent merkezinde alışverişin yapıldığı, canlı ve yoğun mekânları ifade etmektedir. Özellikle Osmanlı Dönemi’nde kentin çarşısı ya da kentin merkezi, genellikle tek bir bölge olup bedesten, han ve arastalardan oluşmaktadır. Bu ticaret mekânları; kentin ekonomik ve sosyal yapısının şekillendirildiği bölgeler olarak ele alınmıştır[11].

Scognamilla’dan aktaran Begeç[9, s. 4]’e göre;

“Büro; bir işin yapıldığı, bir uğraşın sürdürüldüğü her yerdir.”

Gassan’dan aktaran Begeç[9, s. 4]’e göre

“Büro; işbölümüne ve ihtisasına göre çeşitli şekilde isimlendirilen iş ve görev adamının kendi işinin niteliğine uygun bir masa başında çalıştığı yerdir.”

Büro, ofis ile eşanlamlı olarak kullanılan genel bir terimdir. Bu sözcüklerin etimolojisi incelendiğinde farklı köklerden geldikleri anlaşılır. Büro kelimesi Latince’de “burro” olup kaba saba giysiye verilen isimdir. 12. Yüzyıl itibariyle anlamı daralmış, yazı masalarını örtmek için kullanılan yünlü kumaş anlamına gelmiştir. Daha sonra büro, yazı masalarına verilen isim olmuştur. Günümüze gelindiğinde ise büro; yazı masalarının içinde bulunduğu odaları ifade etmek için kullanılmıştır [9]. Büro Hasol tarafından da bürolar ile bunların gereksinimlerini karşılayacak hacimleri barındıran bina, ofis binası olarak tanımlanmıştır [10].

Ofis kavramının kökü ise Latince’de “opus” kelimesidir. Bu kelime, “yapıt, iş” anlamına gelmektedir. Ayrıca ofis kelimesinin kökeninde “daire” de vardır. Böylelikle karmaşık bir anlam yapısı gösteren “ofis” düşünce ile daire arasında ilişki kurmaktadır.

Ofis, büro gibi bir mekâna verilen isim olmamıştır. Büroya göre ofis, daha soyut düzeyde gelişim göstermiştir[9].

Tüm dünya ülkelerinde endüstri teknolojisinin gelişmesi, ürün ve hizmet sektörlerinin büyümesi, rekabet artışı ve hızlı sanayileşme gibi etkilerle büro alanlarına duyulan ihtiyaç artmıştır. Böylece; ticaret mekânları, yeni bir tanımlanma sürecine girmiştir.

16. Yüzyıldan 18. Yüzyıla kadar ticaret ağları, tüccarların kendi evlerinde kurulmuşken, daha sonraları büro(ofis) terimi fiziksel bir bina tipine verilen isim olmuştur. Bilinen anlamda büro binaları, 19. Yüzyılda yaşanan teknolojik gelişmeler ile konutlardan bağımsız olarak farklı yerlerde konumlanmaya başlamıştır [9].

İşhanı yapıları dönemin değişen ekonomik yapısının etkisi ile değişen mekân kültürü ile inşa edilmeye başlanmış, birden çok işyerinin bulunduğu çok katlı yapılar olarak bilinmektedir. Bu yapılar büyük kentlerde yapılan, oda oda ya da daireler halinde kullanılan büro binası olarak tanımlanmaktadır [10].¹

Tez çalışması kapsamında ikili anlamı dikkate alınarak çalışmaya konu olan yapılar Büro/ İşhanı yapıları olarak ifade edilmiştir. Değerlendirmeye alınan yapı örneklerinden görüleceği üzere Büro/ İşhanı yapılarının günümüzde anlamı genişlemiş, çalışan kullanıcıların günlük yaşamının çoğunu geçirdiği, ticari birçok fonksiyonu bünyesinde barındıran, kentlerin silüetini oluşturan, çoğunlukla simge yapılar olarak önem kazanmıştır.

En kabul görmüş tanımı ile Büro/İşhanı yapıları diğer yapılardan görünüm olarak ayrılan, yükseklikleri standart binalardan fazla olan, yükseklikleri ile tabanın orantısal ilişkisi bulunan narin, kent silüetinde kitlesel etki yaratan işlevsel yüksek yapılardır[12].

Büro /İşhanı yapılarının ekonomik, fonksiyonel ve sembolik değerleri kentin gelişiminin ve şehir planlamasının ana öğeleri olarak görülmektedir. Kent ve kentin görünüşünü değiştiren bu binalar bölgenin coğrafi karakterine, toplumun politik, ekonomik ve sosyal düzenine göre biçimlenmekte[9], büro mekanlarını, yatay ve dikey sirkülasyon alanlarını, sosyal hizmet alanlarını ve servisleri içermektedir[13].

2.1. Dünya’da Büro/ İşhanı Yapıları

18. Yüzyılda gerçekleşen Endüstri Devrimi ile çelik üretiminin gelişmesi sonucunda yapılar, fiziksel açıdan değişim geçirmiştir. Ticari amaçlı yüksek binalar yapılmaya başlanarak endüstriyel etkilerle mimariye geçiş başlamıştır [14]. Endüstri Devrimi ile yaşanan sosyo-ekonomik ve teknolojik gelişmeler ile ve gelişen malzemeler (çelik,

¹ Değişen mekân kültürünün Büro/ İşhanı yapılarına yansımaları modern gökdelenler şeklinde olmuştur ve yükseklikle özdeşleşmiştir [13].

betonarme) ve asansör gibi araçların gelişimi ile yapım ve kaldırma teknikleri bu dönemde daha yüksek binalar yapılmasına olanak sağlamıştır. Bunun sonucunda büro binaları yüksek yapıların öncülüğünü yapmış ve kent merkezlerinde dükkân ve restoranları kendi bünyesinde taşıyan ve çevresinden bağımsız yapılar oluşmaya başlamıştır [15].

Büro binalarının diğer binalardan ayrılarak evrensel bir yapı tipolojisine dönüşmesi 19. Yüzyıldan sonra konut ve işyerlerinin fonksiyon olarak birbirinden ayrılmasına dayanmaktadır. Bunun sonucunda büro olarak yeni bir mimari biçimlenmeye gidilmiştir. Bir büro binası mimari açıdan diğer binalardan tekrarlanan pencere düzenleri gibi özellikleri ile ayırt edilebilir [9]. Zaman içerisinde insanların çalışma ve yaşam biçimlerinin değişmesi ile meslek grupları kendi çalışma biçimlerine göre değişik şekilde ve boyutlarda büro mekânı ihtiyacı hissetmişlerdir. Böylelikle, açık ve kapalı büro mekânları ortaya çıkmış, aydınlatma ve klima tekniklerinde gelişmeler yaşanmıştır. Eş zamanlı olarak strüktür malzemelerinin de gelişmesi ile birlikte yüksek dayanımlı çelik ve ön gerilmeli beton ve hafif cephe malzemeleri kullanılmaya başlanmıştır. Büro/ İşhanı yapıları önceleri geleneksel büro tipi olan, hiyerarşik düzene göre bölümlenmiş çok sayıda odadan oluşan merkeziyetçi yaklaşımlarla ele alınmış, 20. Yüzyılda ise Qickburn tarafından geliştirilmiş çalışma gruplarının iş ilişkilerine ve iş akımına göre yerleştirilmesini temel alan açık büro tipleri benimsenmiştir. 1950’li yılların sonunda doğal ofis kavramı ile serbest iletişim sağlama yönünde değişimler olmuş, bölücü duvarlar kalkmış, 1960’lı yıllar itibariyle ise ofis mobilyası ve çevresi ile ele alınmıştır [9]. Yapı inşası tekniği ve malzemeleri hakkında 19. yüzyılın sonlarında en dikkat çeken köklü değişiklikler Amerika Birleşik Devletleri Chicago eyaletinde çıkan büyük yangın felaketinden sonra yeniden inşa edilmeye başlanan yapılarda görülmüştür. 20.yüzyıl öncesi yapı tekniklerinde yapı çeliği ve kâgir sistemler birleştirilerek yapı yükseklik ve sınırları yükseltilmeye çalışılmış ve denemeler sonrası tamamı çelik sistem elemanlarından oluşan yapılar inşa edilmiştir [15].

Büro binaları, toplumdaki sürekli artan talep ve gelişmeler ile değişik yüksekliklerde inşa edilmeye başlanmıştır. Tipolojik açıdan ilk yüksek bina bir büro binasıdır [9]. Chicago’da 1885 yılına tarihlenen ve William Le Baron Jenney tarafından tasarlanan Home Insurance Building yapısı 10 katlı olup düz çatılı, cepheleri Erken Rönesans izleri taşıyan bir yapıdır ve ilk çok katlı büro binası olarak kabul edilmektedir [9] (Şekil 2.1.).

Şekil 2.1. Home Insurance Building [16].

1885 sonrasında yapı malzemesi olarak çeliğin, asansörün ve yangına karşı koruma sistemlerinin gelişimi ile yüksek yapılar hızla yayılmıştır. Bu dönemde yapılan yüksek yapıların çoğu büro binalarıdır. 1889’da “Leiter Building II” binasında çelik iskelet sistem kullanılmış, 1890 yılında ise “Pulitzer Building” binası ile binaların yüksekliklerinin yanı sıra taban alanı ile yüksekteki alan arasında fark(narinlik) artmıştır[9] (Şekil 2.2.).

Şekil 2.2. Leiter Building II (a) [17] - Pulitzer Building (b) [18].

1891 yılında, Louis Sullivan yeni bir mimari biçimleme anlayışı kullanarak Wainwright Binası’nı tasarlamıştır (Şekil 2.3.). Binanın yükseklik vurgusunun düşey elemanlar kullanılarak yapılması gerektiğini savunmuştur. Sullivan vertikalizm(dikeycilik) ilkesi ile yüksek yapıları klasik sütun yapısı olan kaide- sütun- başlık ayırımı ile üç parçada ele almıştır. Yapının birbirine eşit birçok kattan oluşan orta bölümünü dikey elemanlar ile

tipikleştiren simetrik cephe düzenini oluşturmuş, orta bölümü birleştirici olarak ele almış, orta bölümün dikey elemanları çatı katı ve alt bölümle ilişkilendirmiştir [9].

Şekil 2.3. Wainwright Building [19].

Larkin Yönetim Binası, 1903 yılında Frank Lloyd Wright tarafından tasarlanmış, 1904-1906 yılları arasında tuğlalı, renkli harçlı olarak ve çelik iskelet sistemi kullanılarak inşa edilmiştir (Şekil 2.4.). Büro/ofis tipolojisinin tipik bir örneği olan Larkin Yönetim Binası, 1950 yılında yıkılmıştır [20].

Şekil 2.4. Larkin Administration Building [21].

Bu döneme ait diğer yapı örnekleri olarak; Chicago'daki Tacoma Binası, New York'taki Singer Binası verilebilir. ² [15] (Şekil 2.5.).

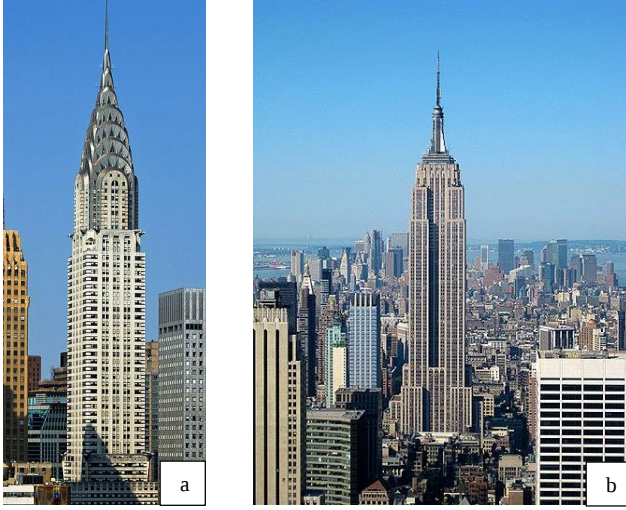
Şekil 2.5. Tacoma Building (a) [22] - Singer Building (b) [23].

1929 Dünya Ekonomik Bunalımı ve yaşanan ekonomik kriz ve İkinci Dünya Savaşı sonrası kısıtlı maddi olanaklar yüksek binalarda ekonomik yapım yöntemlerinin geliştirilmesine yol açmıştır. Bu dönemde klima ve aydınlatma önemli başlıklardır. Savaş sonrası Batı Avrupa'yı etkileyen Amerikan liberalizminin etkisiyle gelişen yeni rasyonel mimari biçimlemeleri Walter Gropius, Le Corbusier, Mies Van der Rohe gibi mimarların çalışmalarından izlemek mümkündür[24].

Bu dönemde çok katlı büro binalarının kütle ve biçimlendirme özellikleri Rasyonel Mimarlık ve Mies Van der Rohe etkisi altında kalmıştır. Rohe'nin öncülüğünde cam çelik prizma şeklinde saf biçimler ile Skidmore& Owings& Merrill(S.O.M) ve Gordon Bunschaft'ın gerçekleştirdikleri tablalı-podyumlu prizma formuna sahip binalar dönemin çok katlı büro binalarının karakteristiğini oluşturmaktadır. New York'ta inşa edilen Chrysler Building(1928-1930) ve Empire State (1931) ile devrin en üstün özelliklerine sahip mühendislik yapıları bu dönemde gerçekleştirilmiştir³ [8, 9, 15] (Şekil 2.6.).

² Leiter Building II mimarı: William von Allen, Pulitzer Building mimarı George B. Post'dır. Tacoma Building mimarı William Holabird ve Martin Roche'dir. Singer Building mimarı, Ernest Flagg'dır [9].

³ Chrylester Building mimarı, William von Allen'dir. Empire State Building , Sherve, Lamb & Harman şirketi tarafından inşa edilmiştir[9].

Şekil 2.6. Chrylester Building (a) [25] - Empire State Building (b) [26].

1960'lı yıllardan itibaren ekonomik yönden yaşanan rahatlama sonucunda, fonksiyon ön plana çıkmış, yüksek yapı teknolojisi ve beton kalitesindeki yükseliş, prefabrikasyon ve hafif betonun keşfedilmesi gibi gelişmeler birbirini izlemiştir [9]. Dönemde Fazlur Khan tarafından betonarme yapı teknolojisinde yeni bir dönem başlatan betonarme tüp sistem tekniği uygulaması yapıların hem ekonomik hem de daha da yüksek olmasına imkân sağlamıştır. Betonarme tüp sistemi tekniği uzun yıllar kullanılmış ve günümüze kadar gelmiştir [8, 15].

Bu dönemde yapılan büro binalarında teknolojik ilerleme, rekabet ve prestij ön plana çıkmaktadır. Cepheye farklı yaklaşımlarda bulunulurken, aynı zamanda iç mekânlarda da modüler, demontabl ve ayırıcı hafif duvar elemanları kullanılarak çok amaçlı ofisler yapılmıştır. Büro yapılarının biçimsel ve strüktürel gelişimlerinin yanı sıra, aynı zamanda iç mekân düzenlemeleri, donatı elemanları, bölme elemanları da değişim göstermiştir [8]. Yüzyılın son çeyreğinde Amerika Birleşik Devletleri'nde World Trade Center (1972-1973) ile başlayarak Sears Tower(1973) gibi yapılar inşa edilmiştir⁴ (Şekil 2.7.).

⁴ World Trade Center mimarı, Minoru Yamasaki'dir. Sears Towers ise Skidmore- Owings- Merrill (S. O. M.) şirketi tarafından inşa edilmiştir [9].

Şekil 2.7. World Trade Center (a) [27] - Sears Tower (b) [28].

Gelişimi uzun yıllar Amerika’da sürmüş olan çok katlı büro yapılarının Amerika dışındaki gelişimi geç başlamış ve yavaş ilerlemiştir [9].

Avrupa’da 1960’lı yıllardan sonra gündeme gelmiş olan bu yapılar, 30 ile 50 kat arasında değişen yüksekliklerde uygulanmıştır. Avrupa’daki çok katlı büro binalarının ilk örnekleri arasında İtalya’da Galfa(1956-1959), Velasca(1960), Pirelli(1969-1970); İngiltere’de Vicker’s Tower(1963); Almanya’da Mannesmann Hochhaus(1960) binaları sayılabilir [9].

Amerika dışında çok katlı büro yapılarının geliştiği bölge olarak uzak doğu ülkeleri öne çıkmaktadır. 1968 yılında Tokyo’da yapılan 230 metre yüksekliğindeki Sninjuki Mitsu ve 1988’de Hong Kong’ta yapılan 368 metre yüksekliğindeki Bank of China ve 1998’de Malezya Kuala Lumpur’da yapılan Petronas İkiz Kuleleri önemli yapılardır [9].

Sears Tower ’dan sonra demet tüp sisteminin ilk kullanımlarından biri olarak, 205 metre yüksekliğe sahip, 57 katlı One Magnificent Mile, Şikago’da 1983 yılında inşa edilmiştir [15]. Yüksek yapılarda kullanılan diğer bir sistem olan sadece rijit kat kafesi inşaat tekniğinin uygulandığı ilk yapılardan biri ise, Avustralya’da 1990 yılında inşa edilen Waterfront Palace’dır (Şekil 2.8.).

Şekil 2.8. One Magnificent Mile (a) [29] - Waterfront Palace (b) [30].

1980'lere dek ekonomik gelişmeler ile yüksek binalarda işlev ve estetiğe ağırlık verilmiş, aynı zamanda taşıyıcı sistem, yapım yöntemi, yapı ve hesap yöntemleri de gelişmiştir. Dönemdeki ana endişe sadece biçime yönelik değil, aynı zamanda iç ve dış ile ilişkilenmeye cevap vermeye yöneliktir. Cadde genişliğine ve kente uygun nitelikte yapılar tasarlanmış, zemin katların çeşitli kullanımlar için düzenlenmesi ve kamuya ait alanlar oluşturulması üzerine yeni fikirler geliştirilmiştir. Bu yapılar, kentin biçimlenmesinde ana unsurlar olarak ele alınmaya başlanmıştır. Cephelerde yansıtıcı camların kullanılması ve alüminyum giydirme cephelerin kullanılması ile doluluk- boşluk oranları değişmeye başlamıştır [9, 15].

Bu dönemde, çokça dikkat çeken alışılmamış simgesel işlevli yapılar yükseklik sınırlarını zorlayarak, gökyüzüne daha yakın olma çabasına girmişlerdir. Bunun sonucu olarak statik açıdan rijit yapı, diagrid sistem teknikleri ve tümleşik dinamik form tasarım uygulamaları fazlaca görülmüştür. Geçmiş yıllarda inşa edilen yapılarda inşaat malzemesi sadece yapı çeliği elemanlarından oluşurken, günümüzde daha hafif ve farklı görünümler sağlayan ağırlıklı olarak alüminyum kompozit malzemeler kullanılmaktadır. Ayrıca yüksek yapılarda sadece büro işlevi düşüncesi ortadan kalkmış, yapılar çok amaçlı işlevlere göre tasarlanmaya başlanmıştır [15].

2.2. Türkiye'de Büro/ İşhanı Yapıları

Büro/ İşhanı yapıları, dünyadaki erken örneklerine rağmen Türkiye'de ancak 1950'li yıllarda yaşanan ekonomik değişimler ile önem kazanmıştır [14]. Buna rağmen 1932 yılında

inşa edilen Koç Han (Şekil 2.9.), Ankara'daki ilk örneklerden biri olarak kabul edilmekte ve kentin ilk büro yapıları arasında yer almaktadır.

Şekil 2.9. Koç Han. Fotoğraf: Ucarı, 2019.

1950 yılındaki seçimlerde meydana gelen iktidar değişikliği ile beraber Türkiye'nin toplumsal ve ekonomik hayatında büyük değişiklikler olmuş ve bütün Batı dünyasında olduğu gibi, kültürel alanlarda Alman etkisi yerini Amerikan etkisine terk etmiştir. Dönemde özel sektörün gelişiminin ve artan iş hacminin Büro/İşhanı fonksiyonunu gerektirdiğini belirtmek gerekmektedir [24].

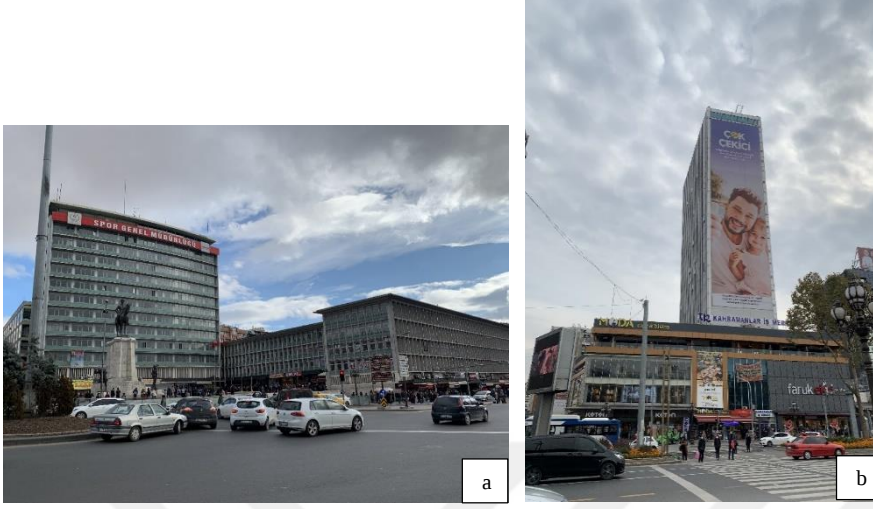
Uluslararası mimari biçimlenmelerin, yapı teknolojisinin gelişmesi ile daha rahatça kullanılma olanağının bu dönemde başladığını söylemek mümkündür. Buna göre, suni havalandırmayı gerektiren, cam perde duvarlı ve çok katlı büro binaları gelişmiş bir inşaat tekniği gerektiren bir yapı türü olarak bu dönemde ortaya çıkmıştır [14].

Ankara da kentleşme sürecinde en önemli değişimini 1950'li yıllarda yaşamıştır. Kentte ticari kalkınma hamleleri gerçekleştirilmek istenen faaliyetler kapsamındadır ve dönemde ticareti odak alan yapılar yapılmaya başlanmıştır.

1955-1960 yılları arasında galerili zemin kat, 10 kat ve teras kat olarak inşa edilen Ulus İşhanı ve Çarşısı ve 1959-1965 yılları arasında zemin kat üzerinde 22 katlı olarak yapılan Emek İşhanı dönemin en önemli iki örneğidir⁵ (Şekil 2.10.). Yükseklikleri ile kent

⁵ Skidmore, Ovvings and Merill şirketinin “Lever House” yapısını çağrıştıran Kızılay (Emek) İşhanı mimarideki biçim endişesini aksettiren en önemli örnek olmuştur [24].

kimliğinde karakteristik özelliğe sahip bu iki yapı hem Başkent'in hem de Türkiye'nin yüksek bina sınıflandırılmasında ilklerindendir [14].⁶

Şekil 2.10. Ulus İşhanı (a). Fotoğraf: Ucarı, 2019. Emek İşhanı (b). Fotoğraf: Ucarı, 2020

Bu dönemde inşa edilmiş Büro/ İşhanı yapıları Bayraktar [7, s.162] tarafından şu şekilde anlatılmıştır:

“Büro/İşhanı yapılarının büyük kentlerde hızlı artışı üzerine, Kalfaoğulları Mağaza/İşhanı(1955), Ankara Esnafları Kooperatifi Çarşı/İşhanı(1956), Karaköy Büro/Mağaza Binası(1957), Türk Ticaret Bankası/İşhanı Yapısı(1960), Arkitekt dergisinde yayınlanarak mimarlık disiplinine kazandırılmıştır.”

Kalfaoğulları Mağaza/İşhanı'nın yayınlanan projelerinde zemin katların, galeri boşluklarının ve bunun doğrultusunda oluşmuş zeminlerin, fonksiyonel olarak ayrıldığı görülmektedir. Büro kullanımının girişinin de ayrıldığı okunabilmektedir. Ayrılmanın etkisi cepheye de yansımış, serbest planlı olarak çözümlenmiş birimler, planların tipler halinde üretimine imkân sağlamıştır. Kalfaoğulları Mağaza/ İşhanı zemin kat, galeri katı ve 1. Kattan oluşan üç katlı bir yapıdır [7].

Ankara Esnafları Kooperatifi Çarşı/ İşhanı'nın zemin katı ortak kullanımlar için düzenlenmiş, yapı, ayrı kütlelerin bir araya gelmesiyle kurgulanmış, İşhanı/çarşı ortak kullanımıyla İşhanı sekiz katlı, çarşı üç katlı olacak şekilde tasarlanmıştır. Zemin katta olduğu gibi teras katta da ortak kullanım alanları mevcuttur [7].

⁶ Yeni gelişen yapı malzemeleri endüstrisi, alüminyum ve diğer tip metal doğramaların cephe elemanı olarak kullanılmalarına, gelişen kimya endüstrisi de çıplak beton satırların kullanılma olanaklarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Kompleksleşmiş olan fonksiyonları çeşitli pavyonlar içinde halletmeye çabalayan, bir bütünlükten uzak siteler veya tek parça cam perde duvarlı yüksek kütleler, dönemin bina tipolojisini meydana getirmiştir [24].

Karaköy Büro/ Mağaza Binası; karma kullanımlı olarak beş katlı inşa edilmiş, zemin, galeri ve çekme katlarda serbest plan düzenlemeleri uygulanmıştır[7].

Türk Ticaret Bankası/ İşhanı binasında ise zemin ve galeri katları serbest planlı olarak çözülmüş ve banka kullanımına ayrılmış, İşhanı katlarının bir kısmı memurlar için lojman fonksiyonunda değerlendirilmiştir[7].

Türkiye’de 1975 yılının ortalarına kadar 25 katı geçmeyen binalar yapılmıştır. Bu dönemde özellikle ticari faaliyetler için Büro/İşhanı işlevli yapılara rastlanmaktadır. Dönemde, yapı geometrisinde prizmatik form, dış cephede cam malzeme kullanımı hâkimdir [14].

1980’li yıllara gelindiğinde Türkiye’nin dış ülkelerle ticari faaliyetlerde bulunma politikasına paralel olarak iş potansiyelinin artması başta Ankara ve İstanbul olmak üzere büyük şehirlerde çok katlı büro yapılarının yapımını hızlandırmış [24], özellikle kamu kurumlarına tahsis edilen yapılara öncelik verilmiştir.⁷

Dönemde Ankara’da inşa edilen yüksek binaların hemen hemen hepsinde taşıyıcı sistem olarak betonarme kullanılmıştır. Taşıyıcı sistemler betonarme çerçeve, betonarme tüp içinde tüp sistemlerden oluşmaktadır. Temeller radye temeldir. Ankara’da yüksek büro yapılarında çekirdek çözümlerine bakıldığında ise, merkezi ve dış duvar ile bağlantılı olarak iki şekilde uygulandığı görülmektedir [8]. Çok katlı yapılarda ekonomik çözümlere ulaşılabilmesi için, mekânların modüler olması ve gerektiğinde farklı amaçlara hizmet etmesi önemlidir. Hücresel düzenlenmiş büro mekânları büyük büro mekânlarına, büyük büro mekânları hücresel bölünmüş büro mekânlarına dönüşebilecek esnekliğe sahiptir [8].

Genel Değerlendirme

18. Yüzyılda gerçekleşen Endüstri Devrimi ile çelik üretiminin gelişmesi sonucu ticari amaçlı yüksek binaların yapılması ile başlayan süreçte büro binaları, diğer binalardan farklılaşmıştır. 19. Yüzyılda konut ve işyerlerinin fonksiyon olarak birbirlerinden ayrılması ile yeni bir yapı tipolojisi haline dönüşmüş, değişik yüksekliklerde inşa edilmiştir. 19. Yüzyılın sonlarında gelişen inşa teknikleri ve malzemeleri ile Amerika Birleşik Devletleri-Chicago’da ilk yüksek büro binası inşa edilmiştir. Süreç içinde yükseklikle özdeşleşen yapılar Amerika’da kent merkezlerinde gökdelenler olarak görülmeye başlanmıştır. Gelişimi uzun yıllar Amerika’da sürmüş olan çok katlı büro yapılarının Amerika dışındaki gelişimi geç başlamış ve yavaş ilerlemiştir.

⁷ Bu dönem inşa edilen Halkbank binası geometrik olarak simetrik ve parçalı biçimiyle ve ayrıca dış cephede simetrik şekilde her katta kendini tekrar eden kat açıklıkları ile önemlidir. Bu dönemin bir diğer örneği Merkez Orduevi’ dir. Merkez Orduevi düşey etki yaratılmaya çalışılarak aralıksız cam sistem ile tasarlanmıştır[14].

1950 yılından sonra Türkiye’de benimsenen yeni ekonomik yaklaşımların etkisiyle ticari faaliyetleri de bünyesinde taşıyan Büro/ İşhanı yapıları inşa edilmeye başlanmıştır. Ankara bu süreçten erken etkilenmiştir. Kentte, yeni teknoloji ile yeni bir yapı tipolojisi olarak inşa edilen Ulus İşhanı ve Çarşısı ve Emek İşhanı ile başlayarak çok katlı benzer yapıların inşası hızlanmıştır.

3. ANKARA’DA 1950 SONRASINDA İNŞA EDİLEN BÜRO / İŞHANI YAPILARININ TARİHSEL GELİŞİMİ: BELİRLEYİCİ DEĞİŞKENLER

Büro / İşhanı yapılarını çok yönlü olarak incelemek ancak kentin fiziksel yapısını etkileyen toplumsal ve ekonomik yapı, planlama kararları, merkez değişimleri, yasal/ yönetsel mevzuat ve dönemin mimarlık yaklaşımları ile Büro/ İşhanı yapıları arasındaki ilişkilerin araştırılması ile mümkündür. Bu bağlamda bu bölümde belirlenen zaman aralığında bu değişkenlerin ortaya konulması ve Büro/İşhanı yapılarının ortaya çıkışı ve gelişimi üzerinde bu değişkenlerin etkisi araştırılacaktır. Tez kapsamında 1950 sonrası zaman açısından belirleyici olmasına karşın kimi değerlendirmeler tarihsel süreklilik açısından Ankara’nın başkent oluşuna tarihlendirilmiştir.

Ankara’da Büro/İşhanı yapılarının ortaya çıkışını ve gelişimini etkileyen değişkenlerin ortaya konulması amacıyla zaman çizelgesi ile bir tablo oluşturulmuştur. Bu tabloda, Ankara’da Büro/İşhanı yapılarının ortaya çıkışı ve gelişimi ile tüm değişkenlerin ilişkilendiği görülmektedir. Bu bölümde bu kapsamda bütüncül bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır (Bkz. Tablo 3.1.).

3.1. Toplumsal ve Ekonomik Yapı

Ankara’nın gelişiminin ortaya konulmasında toplumsal ve ekonomik yapının incelenmesi önemlidir. Bir kenti, ait olduğu coğrafya ile, toplumun genel yapısını ve ekonomik yapıyı birlikte ele alarak değerlendirmek doğaldır. Kentler, toplumların yarattığı en gelişmiş olgu olduğu için kent ile toplum arasında ilginç bağlantılar bulunmaktadır [31]. Tezin kapsamında 1950 sonrası vurgusu olmasına karşın Ankara’nın kentsel sürekliliğini ortaya koymak açısından ve özellikle kimi başlıkların daha iyi anlaşılabilmesi açısından bu bölümde kentin başkent olmasıyla başlayan tüm değişim süreci ele alınmıştır.

3.1.1. Ekonomik Kararlar

1908 yılında İttihat ve Terakki Hareketi ile başlayan süreçte en önemli aşamalardan biri Kurtuluş Savaşı, diğeri 29 Ekim 1923’de Cumhuriyetin ilan edilmesidir [32].

Cumhuriyet’in sanayileşme için attığı adımlardan biri olarak, 4 Mart 1923’te düzenlenen İzmir İktisat Kongresi’nde milli iktisadın temel alındığı ancak yabancı

sermayeye ülke için zararlı olmadığı sürece karşı olunmadığı belirtilmiştir. Sermaye birikimlerini sanayi alanına kaydırmak amacıyla ulusal bankalara işlerlik sağlanmıştır [33].

Lozan Antlaşması'nın gümrük vergilerini ve ithal kısıtlamalarını önleyen maddesinin yürürlükten kalkması, kapitalist sisteme yönelik güvensizlik, geliştirilmesi amaçlanan özel sektörün verimliliğinin tartışılması gibi nedenlerle 1923 İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararların uygulanması için uygun ortam sağlanamamış, 1929 buhranının yaşanması sonucunda devletin kendisinin de müteşebbis tüccar haline geleceği bir sistem belirlenmiştir. 1930 yılında çok partili siyasete geçiş(Serbest Fırka) denemeleri ile ülke radikal bir dönüşüm sürecine girmiştir [34]. 1930 yılı, Cumhuriyet Dönemi ekonomi politikasında, 1923'ten beri gelen birikimlerin somutlaşıp, biçimlendiği kırılma noktalarından biridir [35].

Dönemde devletin ekonomiye müdahalesi gündeme gelmiş [33], Türkiye'nin, bundan böyle devlet kapitalizmi ekonomi politikasını uygulayacağı resmen açıklanmıştır [33, 35].

İkinci Dünya Savaşı (1939-1945) tüm dünyayı etkilediği gibi Türkiye'yi de etkisi altına alıp ikinci kırılmaya ve çok tartışılan kimi değişimlere yol açmıştır. Savaş bittikten sonra Türkiye' de tek partili siyasi rejim yerini çok partili siyasi rejime bırakmıştır. İkinci Dünya Savaşı öncesi dış ülkelerle ticari faaliyette bulunamayan sadece iç pazar payıyla yetinmeye çalışan Türkiye'de özellikle tarım alanında modernizasyon çalışmaları yapılarak dış ticaret faaliyetlerinin önü açılmıştır[36].

1950 yılında değişen iktidarın liberalleşme söylemi ile özel kesime önem verilmesi ve tarımda hızlı bir makineleşmenin başlaması ile verimlilik artmış ve kırdan kopmalar yaşanmıştır [36]. İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren dış ticaret ve dış ilişkilerle kurulan, sanayiye dayanan bir model gelişmeye başlamıştır [31]. Dönemin Türkiye ekonomisi açısından sanayi faaliyetinin genişlediği bir dönem olarak nitelendirilmesi mümkündür [36].Devletin ekonomideki payı sınırlandırılarak, özel teşebbüs desteklenmiş, ABD'nin ekonomi politikasına sınıksız bağlanılmıştır [35].

1950'li yıllarda ekonomik ve toplumsal değişim, yapı malzemelerinde, yapı yapma pratiklerinde, yapı üzerine üretilen teknolojilerde ve mimarlık ürünlerinde önemli bir etki yaratmıştır [7].

1980 sonrasında rant baskısı ve serbest piyasa koşulları ile dışa dönük bir ekonomik politika izlenmeye başlanmış, Batı ile bütünleşme yolu seçilmiştir. Ankara için 1980 sonrası, yeni ekonomi blokunun İstanbul'u mesken tutması anlamını taşımaktadır. Bu yeni ekonomik açılım ile şehrin demografik ve mekânsal özellikleri değişmiştir[37].

Türkiye, 1980 yılına kadar iç piyasaya dönük ithal ikamesiyle kalkınma modelini benimsemişken, 1980'li yıllardan itibaren dışa açık ihracata yönelik bir kalkınma modelini

benimsemiştir. Böylelikle; yine çok tartışmalı bir biçimde dünya pazarları ile bütünleşmesini artırmış ve küreselleşme süreci içerisinde yerini almıştır[36].

3.1.2. Toplumsal Değişim Süreci

Milliyetçilik ve devletçilik ilkeleri çevresinde şekillenen Türk modern devleti, Ankara'yı başkent seçerek bu amacını yerine getirmeye dair temel adımlardan birini atmıştır. Coğrafi özellikleri doğrultusunda incelendiğinde ideal bir başkent özelliği taşımadığı yönünde düşüncelerin bulunduğu Ankara, Mustafa Kemal Atatürk'ün stratejik tercihleri doğrultusunda başkent olmuştur. Bu bağlamda Kurtuluş Savaşı'nda merkez niteliğine sahip olan kent, 13 Ekim 1923'te başkent statüsü kazanmıştır[32].

Cumhuriyet'in yeni başkenti, emperyalist güçlere, manda yandaşlarına ve itilaf kanadına yakınlıkları ve özenmeleri yönünden devletçi ilkelerle çatışan anlayışa karşı bir simge haline gelmiştir [38].

Planlı kentleşme Cumhuriyet'in önem verdiği bir konudur. Planlama sürecinde “ülke mekân” anlayışından “ulus devlet mekân” anlayışına geçilmiştir. Kent planlaması ve gelişimi beraberinde “modern kent/modern mekân” kavramlarını getirmiş ve planlama prensiplerinin hayata geçirilmesini başlatmıştır [39].

Başkent olmanın gerekleri arasında olan kurumlar kent ölçeğinde bürokratik yapının yaygınlaşmasını sağlayarak, yeni bir sosyal grubu var etmiş, devletin işleyişinde gerekli kadroların oluşumu “memur kesim” olarak addedilen bu sınıfın oluşumunda etkili olmuştur.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında toplumsal yapı, kırsal ve kentsel olarak ikiye ayrılmaktadır. Yüksel ve Karataş(1988)'dan aktaran Bayraktar'a göre kırsal yapı, tarım işçisi ağırlıklı, bilgi birikimi düşük, ekonomik açıdan güçsüz, tutucu köylülerle, gelenekçi büyük toprak sahiplerinden; kentsel yapı ise ticaret burjuvazisi, üreticiler, bürokratlar ve askerlerden oluşmaktadır. Bu yapılara ek olarak, küçük ve orta kademeli memurlar ve hizmet gruplarından oluşan gayrimüslimler vardır [33].

Akçura [31,s.54]'ya göre;

“Ankara, başkent olması ile nüfusu çekmiş, nüfusun toplanması yeni çalışma imkânları doğmasına yol açmış, bu yeni çalışma imkânları ise nüfusun artmasına yol açmıştır”

1930'larda iş gücü niteliğinin sağlanmasına yönelik olarak yeni düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir. Bu dönemden itibaren Batı'dan esinlenerek çıkarılan yeni yasalar yaşama egemen olmaya başlamıştır [31].Bilimsel bir sistem oluşturulması, iş gücünün

niteliğinin geliştirilmesi, toplumun yeni bilgilerle donatılması bu dönemde en önemli amaçlar olmuştur [31].

Cumhuriyetin ilanından 1950 yılına kadar Türkiye'nin ekonomik yapısı daha çok tarımsal bir karakter gösterirken, 1950 sonrası sanayileşmenin başlaması ile kırsal nüfusta bir azalma olmuş, kentsel nüfusta büyük artışlar başlamış ve Türkiye'de şehirleşmenin getirdiği problemler çoğalmıştır [24]. 1950'lerde, kentin en önemli sorunu hızlı nüfus artışı olmuştur. Ankara'da nüfusun devamlı bir hızla artışı ve bu hızlı artışın, bir taraftan başta inşaat olmak üzere şehrin iktisadi hayatını, ayrıca nüfusun demografik ve sosyal özelliklerini etkilediği görülmektedir [31].

Türkiye'nin nüfus artışına oranla Ankara 1953-1965 aralığında dört kat, kentsel nüfusa oranla ise iki kat fazla büyüme göstermiştir. Kent nüfusu 30 yılda hemen hemen sekiz katına çıkmıştır. [31].

1970'lerde devlet memurlarının yüzde 25'i Ankara'da bulunmaktadır [21]. Ancak çok yüksek oranda göç alan kentte istihdam olanağı yetersizdir. Kente gelenlerin yarısının işsiz bir düzende varlıklarını sürdürmeleri sonucunda marjinal bir kesim oluşmuştur. Ankara'da marjinal kesim bu yıllarda yüzde 30 dolaylarındadır [39].

1980 sonrasında dünyada ve Türkiye'de küresel ekonomilerin etkisiyle tüketim kültürü gelişmiştir. Tüketim kültürünün gelişmesi ve ekonomik ve sosyal dönüşümlerin etkisiyle birlikte nüfusun yapısı da değişmiştir.

3.2. Kentsel Gelişim Süreci

Ankara, askeri stratejik değer açısından merkezi konumu ile ulaşım ve iletişim hatlarının merkezinde yer almaktadır. Etrafını çevreleyen dağlar ve akarsular nedeniyle ulaşım güçlüğüünün yanında, tarımsal ekonominin güçlü kalabilmesi için gerekli coğrafi niteliklere sahiptir. Tarihi süreç incelendiğinde birçok imparatorluk için kesişim noktası özelliğine sahip olan kent, ticari yollara yakınlığı sebebiyle de önemlidir [31]. Çevresel, askeri, iktisadi özellikler kentte zengin bir kentsel tarih yaratmış ve Ankara Frig, Bizans, Roma, Selçuklu, Ahilik, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde çok parlak bir kent haline gelmiştir. Bütün tarihsel süreç boyunca şehrin stratejik önemi, kenti bir kat daha önemli kılmıştır [37].

Tüm bu özelliklerine rağmen Ankara'nın kazandığı değer Cumhuriyet'in başkenti olması ile üst noktaya gelmiştir. Yeni ve modern ülkenin başkenti planlama anlamında da öncü nitelik taşımakta olup kentin fiziksel imkânları, yapı stoku ve yaşam alanları planlama dâhilinde gelişmiştir [39, 40, 41]. Konu üzerine gerekli alt yapıya sahip, kalifiye plancılar

olmaması modern kentin gelişimi için yabancı plancılardan faydalanılması gereğini ortaya çıkartmıştır [42].

3.2.1. Lörcher Planı (1924-1925)

Ankara’da Eski Şehir’e ve Yeni Şehir’e ait ilk planlama Dr. Carl Cristoph Lörcher tarafından yapılmıştır. Bu planlama, ileriki dönemlerde yapılan planlama çalışmaları için altlık oluşturmuştur.

Kentte imar planı çalışmalarının 1924 yılında başladığı bilinmektedir. İlk başta Keçiören- Etlik yönünde gelişmesi ve ana caddelerin bu yönde açılması düşünülürken, Çankaya- Keçiören aksı gündeme gelmiş, Eski Şehir ve Yeni Şehir’e ait olmak üzere iki plan, Berlinli mimar Dr. Carl Lörcher’e yaptırılmıştır. Eski Ankara planı (1924 - 1/2000 ölçekli) uygulama olanağı olmadığı için reddedilmiş, Yeni Şehir planı (1925 – 1/1000 ölçekli) konut gereksinimi acil olduğu için doğrudan uygulamaya sokulmuştur. Böylece Yeni Şehir’de 150 hektarlık alan planlanmış, parsel ada ve büyüklükleri, yaya ve araç ulaşımı ile sokak düzenlemesi, alt yapı dağılımı, kat yükseklikleri ve mülkiyet bölüşümü gibi temel plan örgütlenmesi yapılmıştır [37, 43].

Günlük hayat ve şehre dair kimliğin oluşmasında, şehrin ele alınışı yönünden Lörcher Planı kimi değişiklikler önermektedir. Planda Ankara Kalesi ve çevresinin düzenlenmesi ile kent merkezinin idari planlaması gündeme getirilmiştir[44].

Bu doğrultuda Lörcher Planında (Şekil 3.1.), Kızılay (Yeni Şehir) yapılaşmaya açılmış ve kent bu yönde gelişmeye başlamıştır [45].

Cengizkan[45, s. 230]’a göre:

“Lörcher, Eski Şehir için kurguladığı İstasyon- Meclis- Meydan- Kale eksenini, Yeni Şehir için de tekrarlamış ve Kale- İstasyon- Meydanlar- Yönetim Mahallesi- Meclis olarak kurgulamıştır. Bu ikincisine Millet Caddesi(Strasse der Nation) adını vermiş, plan ardışık olarak sıralanmış Millet(Ulus) Meydanı, Sıhhiye Meydanı, Zafer Meydanı ve Cumhuriyet (Kurtuluş, bugünkü Kızılay) Meydanı’ndan oluşmuştur. Yeni Şehir bölgesindeki bu meydanlar, aslında kentin üst gelir gruplarının, toprak sahiplerinin ve Cumhuriyet’in öncü kadrolarının ödeyerek alabildiği Yeni Şehir konutları dokusu içinde ve arasında düşünülen kamusal mekânlardır, başlangıçta bugünkü haline bürünüp yoğunlaşacağı ve iş merkezlerinin içinde kalmaları kurgulanmamıştır”

Cengizkan[46, s. 24-41]’a göre:

“Lörcher, yeni şehrin eski şehrin dışında, onu bozmadan ve değiştirmeden kurulmasını öngörürken, ikisinin anlamsal bütünlüğünü bir eksen kurgusuyla gerçekleştiriyordu. Eski şehirde keşfettiği İstasyon- Meclis-Kale doğrusal (linear) sırası eksenel olarak, ona hem yerleşimin modern ulaşım ile olan ilişkisini kurma, hem de bugünün ve tarihin iktidarını kentsel mekâna yansıtma gibi ifade fırsatları veriyordu. Kurduğu kentsel

metafor ile Kale'ye geçmiş kültürün zenginliğini yansıtan nesne olarak önem veren Lörcher, “Güzel Kale” kavramını ortaya atar ve Yeni Şehir’i kurarken de aynı metaforu kullanır. Bugünkü Sıhhiye Tren İstasyonu, Lörcher’in Yönetim Şehri’nin başlangıç kaynağıdır: Kale ile İstasyon Meydanı ve Yeni Şehir ana caddesi arasında kurguladığı yeni eksen, Lörcher’e Bakanlıklar yerleşimini (Regierungsviertel) ‘kama’ (wedge) biçiminde tasarlama ve sonuna da yeni Parlamento binasını yerleştirme fırsatı verir. Lörcher bu eksene Strasse der Nation (Millet Caddesi) adını verir ki, bugünkü Atatürk Bulvarı’nın temeli böylece atılır. Bulvar ekseninin parçası olarak kurgulanan bir dizi meydan, kamusal alan olarak Anadolu coğrafyasında yenidir. Bugünkü Kızılay, Sıhhiye, Zafer, Ulus ve Lozan meydanlarını, Lörcher Planı’na borçluyuz. 1930 uygulamalarıyla Atatürk Bulvarı’nı hızlı ve yavaş akan ikili oto trafiğiyle geliştiren Jansen, kimi meydanları ortadan kaldıracak, ama Kentin Tacı olarak Ankara Kalesi ve Gençlik Parkı, Devlet Mahallesi, Üniversite Mahallesi, Amele Mahallesi bölgeleriyle bunları birbirine bağlayan yeşil yaya şeritleri aracılığıyla Sitte ekolünün Bahçe Şehir standartlarını yakalamaya çalışacaktır ”

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bakanlıklar Sitesi ve konut alanlarını içeren 150 hektarlık alandaki yapılaşma kurallarını belirleyen Yenişehir Planı 1925 yılını müteakiben uygulanmıştır. Ancak tasarlanan yapılaşma kuralları ve yaşam alanı ölçeği 250-300 bin kişilik toplumun yaşayabilmesi için yeterli gelmemesinden kaynaklı yeni bir büyük ölçekli plana gerek duyulmuştur[47].

Şekil 3.1. Lörcher Planı 1924 [46].

3.2.2. Jansen Planı (1932)

Lörcher’in planlarına rağmen, kamu yapılarının hızla artması, şehremanetinin ihale ettiği konut inşaatlarının sürmesi, çeşitli kurum ve şahısların Yeni Şehre yerleşime yönelmesi nedeniyle yeni ve daha geniş plan arayışları başlamıştır [43].

Bu arayışla 1927 yılında bir yarışma yapılmış, Ankara'nın elli yılı kapsayacak bir şekilde 300.000 nüfuslu bir şehir olarak gelişeceği düşünülmüştür. Hermann Jansen'ın planı 1932 yılında onaylanmış ve 1934 yılında uygulama planı yürürlüğe girmiştir. (Şekil 3.2.). Plan, dokuz mıntıkeya bölünmüş bir şehirde, İstasyon- Samanpazarı yoluyla Bankalar Caddesi ve Samanpazarı'nın kesiştiği nokta merkez olmak üzere uygulanacaktır. Uygulamaya bu noktadan başlayarak her yıl, şehrin her kısmında birer parça işlenerek devam edilecektir. Plan çalışmaları devam ederken, eski şehre ilişkin düşünceler değişmiş, bu bölgeyi olduğu halde bırakma düşüncesi benimsenmiştir [37, 43].

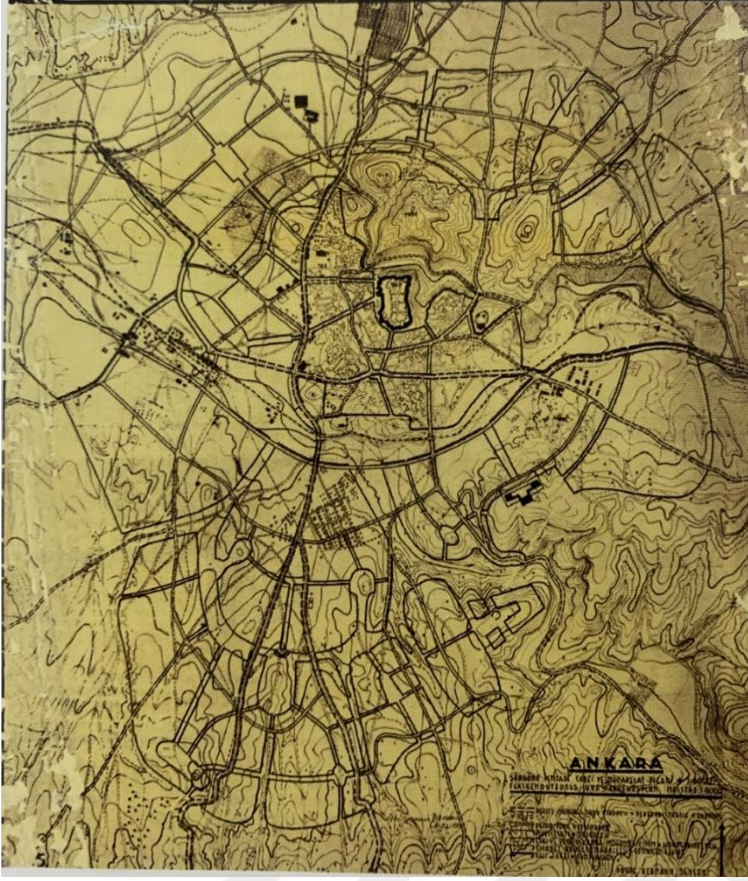
Cengizkan[46, s. 24-41]'a göre;

“1924 Lörcher Planı'nın bütün değerlerini benimseyen Jansen, bir bölgeleme (zoning) planı geliştirerek kentin gelişme bağlamını esas alarak; bu çerçevede Amele Mahallesi, Üniversiteler Bölgesi, Tandoğan Havaalanı gibi bölgeleri tanımlayarak, ulaşım için ana arteri Atatürk Bulvarı olan genel bir plan önermiştir”

1930'larda uygulanmaya başlayan Jansen Planı, 1940'lardan sonra Ulus Meydanı'nın değişim sürecini etkilemiştir. Planda, Ulus bölgesi kent merkezi olarak tanımlansa da Vekâletler Mahallesi'nin ve meclis binasının henüz bir konut bölgesi olan Yenişehir'de önerilmesi, merkezin ve hayati fonksiyonların Ulus-Çankaya aksı boyunca güneye kaymasına neden olacaktır [48].

Cengizkan[46, s. 36-37]'ın ifade ettiği üzere:

“1924- 25 Lörcher ve 1928- 1932 Jansen Planı, Eski Şehir ve çevresindeki parsel yenileme, küçük yolların açılması, altyapının yenilenmesi, eğitim ve sağlık yapılarının götürülmesi gibi ortak yapılaşma kararları üretirken, eski şehir dışında ana ilkelerde farklılaşan yapılaşma tarzı geliştirmişlerdir. Diğerine kıyasla daha küçük bir alanı içeren Lörcher Planı, hastaneler, spor, park, devlet daireleri gibi kentsel hizmetlerin yer seçimini ve yoğunlukla yapılaşmasını da belirlemiştir. Bugünkü Kızılay bölgesini oluşturan Yeni Şehir, “Bahçe Şehir” tarzında geniş bahçeler içindeki küçük evleriyle, pahalı bir arsa maliyeti ortaya çıkmıştır. Kentin hızlı nüfus artışıyla büyüme yönünün güneye kayması; İstanbul'dan Ankara'ya taşınan elçiliklerin Cumhurbaşkanlığı Köşkü'nün yer aldığı Çankaya'ya yerleşmesi ile planın iktisadi ömrü tamamlanmıştır. Jansen Planı ise, Atatürk Bulvarı'nı oluşturacak kuzey- güney eksenini üzerinde bitişik nizam çeper blok yapılaşma önererek iktisadi çerçeveyi yeniden kurmaya çalışmıştır. Yeni Şehir ve Kavaklıdere çevresindeki villa tipi müstakil konutlar, daha fazla oturma alanı sağlamak ve toplam inşaat alanını artırmak üzere yıkılıp yerlerini daha yüksek yoğunluklu yapılara bırakmaya başlamıştır. Bulvar üzerindeki yapılar ise, zemin +üç kat +çekme katı şeklinde, orta Avrupa kenti yapılaşmasına uygun şekilde, sokak ve bulvar hacimlerini de belirleyecek biçimde oluşmuştur”

Şekil 3.2. Jansen Planı [46].

3.2.3. Yücel- Uybadin Planı (1957)

Ayhan Koçyiğit[49, s. 124]'in aktardığı üzere;

“1940'ların sonunda nüfus, şehrin sosyal, ekonomik ve politik durumunu olumsuz etkileyerek doruk noktasına ulaşmıştır. Nüfus artışı, şehrin kalkınma sürecinde de sorunlar yaratmış, şehrin bu kaotik durumu, Kentsel Gelişim Müdürlüğü'nün 1955 yılında Ankara için bir master plan için uluslararası bir yarışma açmasına neden olmuştur. Jüri raporuna göre, bazı sorunlu yaklaşımlara rağmen, Nihat Yücel ve Raşit Uybadin'in önerisi yarışmayı kazanmış, öneri, şehrin mevcut yapısına en az zararlı uygulanabilecek bir plan olarak tanımlanmıştır ”

1957 yılında onaylanan planda, 30 yıllık dönem için 750.000 nüfus öngörülmüş, gelişme alanlarının şehirle bağlantılarının sağlanması, şehir ölçeğinde yoğunlukların belirlenmesi, ticaret, kültür, sağlık, sanayi ve küçük sanat bölgelerinin belirlenmesi, Eski Şehir'de trafiğin yeni yollarla çözülmesi, Ulus, Sıhhiye, Kızılay meydanlarının ve protokol alanlarının düzenlenmesi amaçlanmıştır [37].

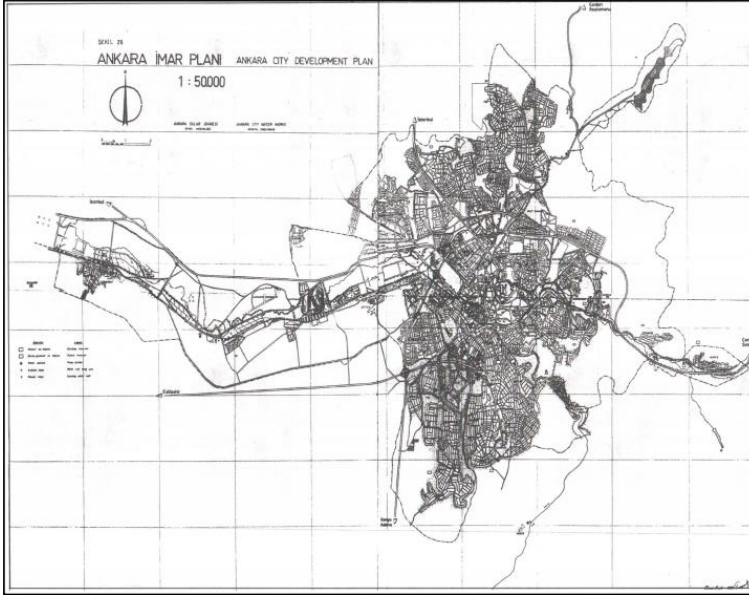
Ayhan Koçyiğit[49, s. 126]'e göre;

“Planın olumlu yönleri; şehir içinde yeşil alanların kullanılması, şehrin kuzey, güney, doğu, batı yönünde gelişimi için trafik ağı kurulması, belirli bölgelerin kentsel dokusunu organize etmek için ayrıntılı

planlanması olarak açıklanmıştır. Olumsuz yönleri ise; ticari faaliyetler için alanların tanımının olmaması, sanayi için tanımlanan alanların şehre çok yakın olması, plan organik olsa ve belediye sınırları içinde çözüm tanımlamaya çalışsa bile, bir ölçüde çok daha fazla yayılmış olmasıdır. Ancak; Önceki planlama girişimlerinde olduğu gibi, Yücel-Uybadin planı da nüfusun hızlı artışı konusunda yanlış bir anlayışa sahiptir. Plan, 2000 yılı sonunda nüfusu 750 bin olarak varsayıyordu, ancak gerçekte şehir 1965 yılında bu sayıya ulaşmıştır. Bu hata, planın uygulama sürecinde birçok soruna neden olmuştur. Öte yandan, Ankara'nın iki büyük sorunu olan Kızılay üzerinde artan baskı ve gecekondu alanlarındaki hızlı artış, planda kapsamlı bir şekilde ele alınmamıştır. Sonuç olarak plan, kısa sürede Ankara'nın sorunlarına çözüm bulmak için geçerliliğini yitirmeye başlamıştır. Bu nedenle, bu plan yalnızca mevcut kompakt gelişme modelini ve şehirde somutlaşan işlevlerin sürekliliğini düzenlemeye yönelik bir planlama girişimi olarak düşünülebilir ''

Yücel-Uybadin Planı'nın ardından yönetmeliklerde yapılan çeşitli değişiklik ve güncellemelerin etkisiyle bina yükseklikleri sürekli artırılmış ve binalar arasındaki boşluklar yeni inşaatlarla doldurulmuştur (Şekil 3.3.). Bu fiziksel dönüşüm, kentsel doku yoğunluğunun kritik seviyeye çıkmasına neden olmuştur. İlk olarak Kızılay'a yakın alanlarda ve Atatürk Bulvarı gibi şehrin ana arterlerinde bina yüksekliğinin sekiz kata kadar çıkmasına izin verilmiştir [49].

Öte yandan plan şehrin her yerinde yıkım sürecini harekete geçirmiştir. Plan belediye sınırları içinde yer alan alanlar için geliştirildiğinden, bu alanlarda devam eden inşaat faaliyetleri, yüksek ve büyük binalara yeni alanlar açmak için eskinin hızlı bir şekilde yıkılmasıyla sonuçlanmıştır. 1960'lı yılların başlarında gecekondu alanlarının önlenmesi önerilerine karşın, Ankara'daki konut stokunun yüzde 64'ü nüfusun yüzde 59'unu barındıran gecekondu alanlarından oluşturmaktadır [50]. Sonuç olarak hem tarihi hem de yeni alanlarda apartmanlaşmayı ve gecekondu alanlarının ortaya çıkmasını engellemek mümkün olmamıştır. İlk olarak Lörcher tarafından önerilen ve daha sonra Jansen Planıyla geliştirilmiş olan 1920'lerin ve 1930'ların kentsel gelişiminin izleri, hızlı araç trafiği için yüksek binalar ve geniş bulvarlarla yok olmuştur. Bu süreç, nihayetinde, kentsel dokunun tamamen değişmesine yol açmıştır [49, 51].

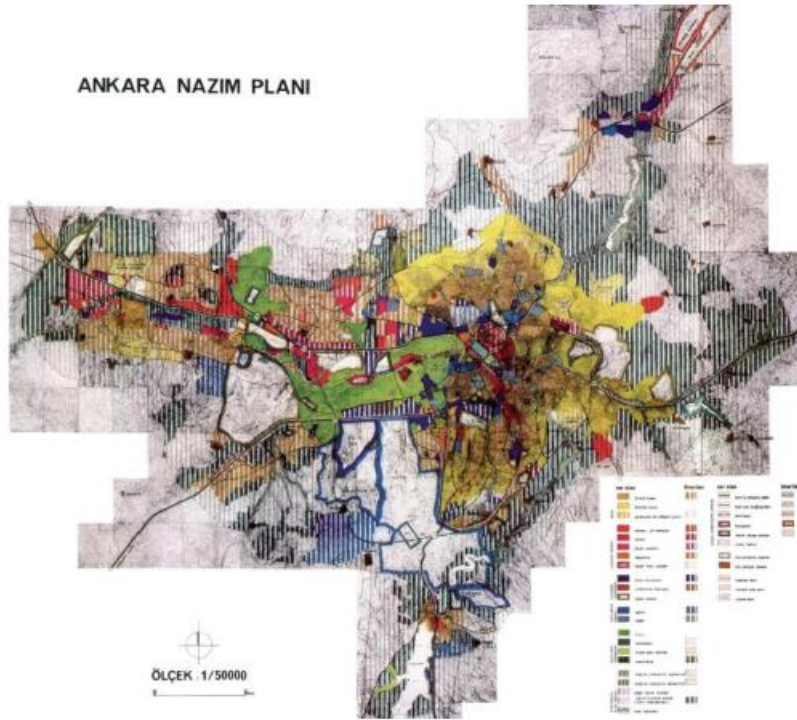

Şekil 3.3. Yücel- Uybadin Planı [52].

3.2.4. 1990 Nazım Planı(1982)

1969 yılında 1970-2006 yılları için master bir plan hazırlanmıştır. Ancak nüfus artışı tahminleri ve aynı zamanda ele alınan baraj inşaatları ile plan ihtiyacın gerisinde kalmıştır [37]. Bunun üzerine Ankara Metropolitan Alan Nazım Plan Bürosu, ayrıntılı bir rapor hazırlamakla görevlendirilmiştir. Büro, hazırladığı 1990 Nazım Planı'nda, çekirdek alanda Yücel-Uybadin Planı'nda alınan kararların ve Bölge Kat Nizamı planları ile bağlı yönetmeliklerin devam etmesini tercih etmiştir (Şekil 3.4.). Yeni bir plan olmasına rağmen, göz ardı ettiği konular yüzünden kenti geliştirici kararlar alamamıştır[53].

1982 yılında onaylanan Ankara 1990 Nazım Planı çerçevesinde kentin batı koridoru genişletilmiştir. Planın amacı arazilerin kamulaştırılması ile yeni konut alanları oluşturmak, yeni sanayi bölgeleri ile kentin yayılmasını sağlamaktır[53]. Planda ağırlıklı olarak konut alanları üretilmiş, yeni imar faaliyetleri ile kent batı yönünde gelişmeye başlamış ve konut, idari, eğitim ve ticari faaliyetlerin yapıları bu aksta yerini almıştır. Planda gecekonduların artmasını önlemek için Batıkent, Sincan, Etimesgut, Eryaman ve Elvankent'te yeni konut gelişme alanları ile gecekondu önleme bölgeleri oluşturulmuştur[49].

Şekil 3.4. Ankara Nazım Planı [49].

1983 yılında Ankara Metropolitan Alan Nazım Plan Bürosu'nun kapatılması ile Büyükşehir Belediyesi'ne İmar Planı yapma görevi verilmiştir[53].

Planın uygulama sürecinde yerel yönetimler önemli rol oynamıştır. Ankara'da metro çalışmaları Vedat Dalokay zamanında başlatılmış, Güven Anıtı önünde ilk temel atılmıştır. Tahsisli yol ve yaya bölgeleri de belediyenin ilk kez uygulamaya konan projelerinden olmuştur[37]. 1990 Nazım Planı, 2006 yılı sonunda geçersiz hale gelmiştir ve kent için yeni bir master planın hazırlıklarına başlanmıştır.

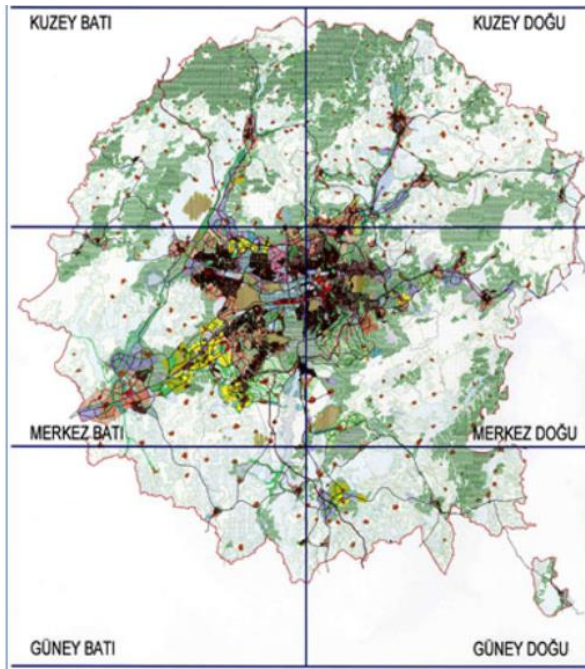
3.2.5. Ankara 2023 İmar Planı(2007)

1950 öncesine kadar, modern kent kültürü yaratma ve şehircilik uygulama deneyiminin Ankara'da yaşanmasına rağmen 1990 yılından itibaren kentin gelişimine yön verecek üst ölçekli bir plan geliştirilememiştir. Kentsel gelişme; üst ölçek plan yerine birçok parçalı plan ve plan değişiklikleri ile gerçekleştirilmiştir. Bu dönem plansızlık, nüfuz ve siyasal güç kullanımı gibi yollarla kentlilerin kendi parsellerinde istedikleri yapılaşma hakkını elde ettikleri kaotik bir dönemdir [49].

“Ankara 2023 İmar Planı” 2007 yılında, bir üst ölçekli plan olarak yürürlüğe konmuştur. Bu planda yapılan değişiklikler uygulamada plan değişikliklerinin ağırlığını koruduğunu göstermektedir.

Bir kısmı onaylanmasa da kentteki bir üst ölçek plan üretme arayışı ile 5216 Sayılı Kanun uyarınca hazırlanan 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı özgün bir yaklaşım içermektedir[54].

Başkent Ankara Nazım İmar Planı; Ankara'nın küresel yapı, ülke ve bölgedeki yeri ve potansiyellerine dayalı, sürdürülebilir gelişme politikalarına uyumlu, alt ölçekli imar planlarını ve uygulamaları yönlendirici bir şekilde mekânsal kararlar ve stratejiler geliştirmiş, makro ölçekte nüfus dağılımı ve yoğunluk kararlarını belirleyen, kentin planlı gelişmesini yönlendirmeyi hedefleyen üst ölçekli plan olarak ele alınmıştır (Şekil 3.5.) [54].

Şekil 3.5. Ankara 2023 İmar Planı [54].

Çalışkan'dan aktaran Ayhan Koçyiğit'e göre[49, ss. 136]: Plan farklı belediyeler tarafından üretilen 15 farklı yaklaşımı birleştiren bir anlayışı temsil etmektedir. Plan, aynı zamanda yıllardır devam eden altyapı sorunları gibi gelişimsel sorunları ortadan kaldırmak için radikal değişiklikler içeren bir plandır. Altı farklı planlama bölgesi tanımlamakta ve her bölgede kendi yerleşim dokusuna uygun şekilde özel planlama ve tasarım gerçekleştirilmektedir.

3.3. Merkez Gelişim Süreci

Bu bölümde Atatürk Bulvarı üzerinde bulunan Ulus ve Kızılay Merkezleri ve Kavaklıdere Alt Merkezi ile ilişkili Büro/ İşhanı yapıları ilişkilendikleri meydanlar ve ulaşım

aksları ile birlikte ele alınarak, merkezlerin değişimleri tarihsel süreç içinde incelenecektir(Şekil 3.6.).

Şekil 3.6. Ulus Merkez, Kızılay Merkez ve Kavaklıdere Alt Merkez'in konumu ile Atatürk Bulvarı'nın gösterimi. [55]'den alınan harita üzerinde Ezgi Çağla Ucarı tarafından işaretleme yapılmıştır.

Atatürk Bulvarı

Şehrin ana aksı olarak inşa edilen Atatürk Bulvarı kentin gelişim yönünü belirtmesinin yanı sıra kente dair kültürel ve sosyal bir kimliği de beraberinde getirmiştir. Kentin modernleşmesi yönünde atılan adımda, Jansen Planında kent eski ve yeni merkez arasında yeni merkeze doğru gelişmektedir. Lojistiği, ticareti ve yaya akslarını gözeterek hazırlanan plan ulaşımı da bu odak noktalarda çözmektedir. Tarihi merkez ile yeni merkez arasında ilişkilenen bulvar, kentsel değişimin göstergesidir [56].

Mustafa Necati Bey tarafından 1929 yılında önerilen 40 metre genişlikteki Bulvar Yenışehir'i Çankaya'ya bağlama amacı ile gündeme gelmiş, ilerleyen süreçte protokol yoluna dönüşmüştür. Avrupai tarzda işleyen bulvar, canlılığın ve kalabalığın, yaşayan bir kentin sembolü olmuştur [57].

Ulus, Opera, Sıhhiye, Kızılay, Kavaklıdere ile devam eden Atatürk Bulvarı, ilişkilendiği meydanlar ve yeşil doku ile önemli bir akstır. Süreç içerisinde gündelik yaşamın yönünün eski merkezden aks doğrultusunda kaymasına yol açan Bulvar Cumhuriyetin ve Cumhuriyet Başkentinin gelişimine tanıklık etmesi açısından, bir kent müzesi olarak nitelendirilebilir [38].

Al [58] bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

“Bulvar, hem fiziksel kullanım, hem de sosyal açıdan kent için önemli meydanlara açılacak şekilde tasarlanmıştır. Cumhuriyet’le getirilmeye çalışılan modern kent hayatı, sokaklarda ve meydanlarda karşılaşılan, sosyalleşen insanların gündelik yaşam kültürünü de beraberinde getirmiştir. 1930’lar itibariyle Bulvar üzerinde zamanla yer almaya başlayan kültürel yapılar, kentin sosyal değişimini ve bu değişim sonucunda kazandığı sembolik önemi destekleyecek şekildedir. Bu yapıların etrafında şekillenip çevresindeki peyzajla yaya kullanımını destekleyen yollar ve meydanlar, kentliler için birer görme ve görünme sahası olmuştur. Kentin kültürel değişimini yansıtan tiyatrolar, sinemalar, kentlilerin akşamüzerleri ve hafta sonlarında bir araya geldikleri kafe ve restoranlar Ulus-Sıhhiye arasındaki hatta yoğunlaşmıştır. Bu mekânların sokaklara kazandırdığı canlılık sayesinde bulvar, bir ulaşım aksı olmanın ötesinde, sadece vakit geçirmek amacıyla gelen, her sınıftan insanın bir arada olduğu bir sosyal mekâna dönüşmüştür”

Bulvar; meydanlar ve bu meydanlar ile ilişkilenen yaya yolları, yeşil alanların varlığı ile kentlilerin nefes almasını kolaylaştıran yeşil bir akstır. Gençlik Parkı’ndan başlayıp, Kızılay Binası’nın bahçesi, Güven Park ve Kuğulu Park’ı içerisine alarak kenti yeşil bir görünüme kavuşturmuştur. Bulvarın açıldığı meydanlara da toplanma ve oturma yerleriyle birer kent bahçesi görünümü verilmiştir [56].

1950’ler itibariyle, ticari faaliyetler kademeli olarak güneye yani Kızılay’a doğru kaymış Atatürk Bulvarı, lüks mağazalar, kaldırımlar ve yeşil alanların bir araya getirilmesiyle Ankara’nın olağanüstü yollarından biri haline gelmiştir. Bulvar fiziksel ve işlevsel değişime paralel olarak, kısa sürede kent sakinlerinin sosyal yaşamında önemli bir boşluğu dolduran en uygun gezinti yolu olmuştur [58].

Bu dönemde Bulvar üzerindeki yapılardaki kitapçı, sanat galerileri, kültür merkezleri gibi entelektüel kesimin sıklıkla ziyaret ettiği noktalar gelişimin habercisidir. 1950 ‘li yıllarda çok uğrak bir yer haline gelen Bulvar kalabalık ve canlı bir hal alarak birçok dükkânın, pastaneye, fotoğrafçıya ve mağazaya çevrilmesine sebep olmuştur [59].

Ancak 1957 Yücel-Uybadin İmar Planı ve Ankara şehir mimarisi planlarına ve hesaplara dâhil edilmeyen merkezleşme sürecinde yollar genişletilmiş, kaldırımlar küçültülmüş, yol eğim ve kotları değiştirilmiş, yeşil ve ağaçlık bazı alanlar bertaraf edilerek fiziksel değişikliklerle kamu statüsünden çıkarılarak yapılaşmaya yol açılmıştır. Akabinde 1968’ de onaylanan Bölge Kat Nazım Planı uyarınca Bulvarın iki tarafındaki konut

parsellerinin kat yükseklikleri yedi ile sekiz kat olarak düzenlenmiştir [60].Bulvar boyunca konumlanmış kafe ve restoranlar yerini ticari işlevlere bırakmıştır.

1960'ların sonunda, arsa spekülasyonunun önünün alınamayışı, artan talep ve maliyet sonucu çeşitli semtler için öngörülen bahçeli evlere olanak kalmayışı, 1965 yılına tarihlenen Kat Mülkiyeti Kanunu'nun yap-sat sürecini hızlandırması ve kat sayılarının artması sonucunda şehir merkezinde yoğunluk artmış, Ankara'nın imar planı içerisinde gelişimi mümkün olmamıştır. Sonuç olarak, kısa sürede Ankara'nın ana aksı, kent merkezleri ve sokaklarının kentsel yoğunluğu, bir planın kontrolü olmadan değişmiş, yolun konumuna ve genişliğine bağlı olarak, kat sayıları 10 kata kadar artırılmıştır (bazı durumlarda on üç kat da onaylanmıştır). Örneğin, Kızılay ve Sıhhiye arası en fazla 10 kat (30 metre), Kızılay ve Akay ile Çankaya istikameti arasında 13 kat (40 metre) olmuştur [61].

Yeni kent düzeninde, Atatürk Bulvarı da değişime uğramıştır. Özellikle Kızılay'ın yeni kent merkezine dönüşmesi ve beraberinde öngörülemeyen sorunları getirmesi bu değişimi etkilemiştir. 1970'li yıllardan başlayarak yoğun göç dalgası Bulvarın üzerinde yapı stokunun artmasına ve çok katlı yapıların yükselmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla bir yürüyüş yolu olarak planlanan bulvar planların dışına çıkarak yoğun araç trafiğine geçiş veren bir anayol haline gelmiştir [60].

3.3.1. Ulus Merkezi

Ulus, Ankara'nın tarihsel dönemlerine tanıklık etmiş ilk merkezidir. Kuzeyde Çankırı Caddesi ile Aydınlıkevler-Keçiören'e bağlanmaktadır. Batıda Cumhuriyet Caddesi ile İstasyon yönüne uzanmakta ve Tandoğan semtine dayanmaktadır. Doğuda Anafartalar Caddesi ile Hacı Bayram Mahallesi'ni içine alarak Kale'ye bağlanmaktadır (Şekil 3.7.).

Şekil 3.7. Ulus Meydanı ve Ulus Merkezi [55].

Cumhuriyet sonrası başkentlik işlevleri nedeniyle hızla gelişmeye başlayan Ankara’da, yönetimin gereksinim duyduğu yapılar için seçilen alanlar, kentte merkez oluşumunu belirlemiştir. Kurumsal yapıların Ulus’ta yer alması nedeniyle Cumhuriyetin ilk yıllarında Ulus; aydınlar, sanatçılar ve özellikle politikacılar tarafından yoğun olarak kullanılan bir merkez haline gelmiştir [61].

Bayraktar[62,s. 25]’in ifade ettiği üzere:

“Cumhuriyetin kurumsal ve mekânsal inşa süreci olan 1930-1950 yılları arasında, bürokratik ve politik merkez özelliklerini koruyan Ulus, meydanla ilişkili olarak açılan sinemalar ve Şehir Bahçesi ile kültürel bir merkeze dönüşmüştür. Devletçilik politikalarının bir sonucu olarak kurulan bankaların, genel müdürlüklerini inşa etmek için, Bulvar’ın Ulus Meydanı ile ilişkilenen kısmını seçmeleriyle Ulus, aynı zamanda bir finans merkezi olmuştur. Öte yandan daha çok üst gelir grubunun alışveriş yaptığı Balıkpazarı ve Belediye Dükkânlar Sitesi gibi yapılar Ulus’un ticari merkez olarak önem kazanmasını sağlamışlardır ”

Ulus’u tek merkez olarak benimseyen Jansen Planı kentin yeni yönetim merkezini Yenışehir’e taşıırken, ticari işlevi Ulus’ta bırakmış; planda en önemli kentsel açıklıklardan birisi olarak kabul edilen Ulus Meydanı’nın çevresinde geçen hareketli ticari yaşamın devam etmesi öngörülmüştür [63].

Jansen Planı’nda her ne kadar Ulus kent merkezi olarak tanımlansa da vekâletler binasının ve meclis binasının Yenışehir’de öneriliyor olması - ki Yenışehir o dönemde konut bölgesidir- merkezin ve hayati işlevlerin Ulus-Çankaya aksında güneye kaymasına neden olmuştur [64].

Cumhuriyet döneminde ulusal belleğin kurgulanmasında merkezi bir yeri olan bölge, Meclis Binası'nın 1961 yılında Ulus'tan Yenişehir'e taşınması ile birlikte politik dinamiğini kaybetmiş; salt bir ticaret alanına dönüşmüştür [65].

Bayraktar[62,s. 28]'ın ifade ettiği üzere:

“Ulus'un 1950-1980 yılları arasında finansal merkez özellikleri sürerken bürokratik ve politik merkez özellikleri azalmıştır. Aynı zamanda kültürel merkez özelliği azalırken ticari merkez olarak önemi artmıştır”

“Ulus 1980 yılından sonraki dönemde ise finansal özelliklerini yitirerek ticari açıdan özelleşmiştir. Bürokratik ve politik işlevi sembolik düzeye inmiş, özel bankaların güçlenmesi ve merkez dışında yer seçmeleri nedeniyle Ulus, finansal merkez özelliğini de kaybetmiştir”

Sonuç olarak 1950'lere kadar kent belleğinde önemli yere sahip olan Ulus, bu dönemden itibaren ekonomik ve toplumsal olarak uğradığı değişiklikler ile giderek önemini yitirmiştir.

Ulus Meydanı

Yalın[48,171]'a göre;

“Ulus Meydanı, Cumhuriyet'in ilanına kadar “Taşhan Meydanı” olarak anılıyordu.1890'lı yıllarda şehirde yapılan son han olan Taşhan yapılmadan önce burası meydan olarak anılmıyordu. Burada bir merkez oluşmasının nedeni ise yeni merkezin bu alana yönelmiş olmasıydı. Yeni bir ticaret alanı olarak Karaoğlan Çarşısı, yeni hükümet merkezi ve demiryolunun gelişi sayesinde bir meydan oluşmaktadır. Şehre demiryolunun gelişi (1893) ile şehirde yeni bir giriş kavramı oluşmuş, böylece Taşhan Meydanı tanımlı bir kentsel mekân olarak okunmaya başlamıştır”

İkinci binasına yerleşen Meclis'le eski hükümet konağı ile Meclis ve konak çevresindeki eski ve yeni yapılara yerleşen hükümet, bakanlıklar ve genel müdürlüklerle, yasama ve yürütme organları Eski Şehrin hemen yanındadır. Ankara Palas ve Karpiç seçkinlere hizmet verirken, Millet Bahçesi ve sonraki adıyla Şehir Bahçesi, halkın her kesimine hitap eden buluşma, iletişim kurma ve dinlenme mekânı olmuştur. Anafartalar Caddesi, yeni dükkânlarla birlikte canlanmış, Çankırı Caddesi'ne doğru lokanta ve kahveler açılmıştır [33, 43].

1923 sonrası Lörcher Planı'nda tanımlanmasının ardından Taşhan Meydanı düzenlenerek Hâkimiyet'i Milliye Meydanı adıyla törenlerin ve kutlamaların yapıldığı bir Cumhuriyet Meydanı kimliğine bürünmüştür [61]. Hem kamu binaları hem ilk konut örnekleri, Taşhan ile Meclis çevresinde inşa edilmeye başlanmıştır [37].

Bayraktar[62,s. 25]'a göre;

“1929 yılında İş Bankası Binası'nın Ulus'ta inşa edilmesi ise meydanın, tanımını güçlendirerek çevresindeki yapılarla anlam bütünlüğüne kavuşmasını sağlamış ve Cumhuriyetin kurumsal yapısının mekânı olma sürecini başlatmıştır.”

Ulus Meydanı Jansen Planı'yla beraber yeniden şekillenme sürecine girmiştir. Şehrin modern imgesinin tamamlanması için 1935 yılında meydanda bulunan Taşhan yıkılmış ve yerine 1938 yılında Sümerbank binası inşa edilmiştir [37].

1940'ların sonunda ise kente kazandırılan yeni yeşil alanlar, özellikle Gençlik Parkı Ulus Meydanı'na olan ilgiyi azaltmıştır. Ayrıca, anma törenlerinin ve kutlamaların meclis binasının aşağı bölümünde bir stadyum inşa edilmesinden sonra burada yapılmaya başlanması bölgenin canlılığını yitirmesine neden olan diğer bir faktördür.

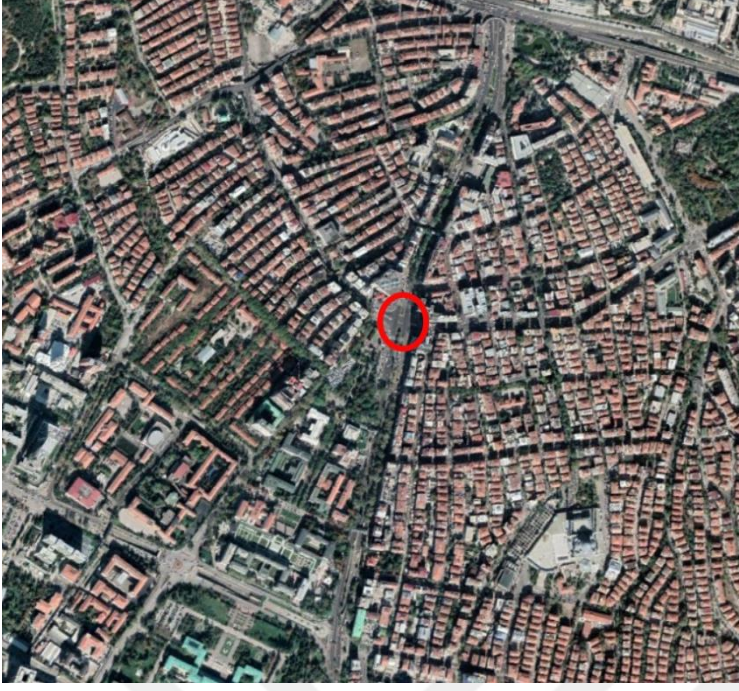
1955 yılında yapımına başlanan Ulus İşhanı ve Çarşısı ise, bu dönemde Meydan'ın düzenini etkilemiş, Zafer Anıtı'nın yeri değiştirilerek Meydan binayla ilişkilendirilmiştir [48].

Süreç içinde Ulus Meydanı ile ilişkilenen yeşil alanların yok olduğu, Şehir Bahçesi (Millet Bahçesi) üzerine 100. Yıl İşhanı'nın yapıldığı görülmektedir. Böylece, Ulus Meydanı'nın bütünsel okunabilirliği bozulmuştur. Ulus, 1950'lere kadar sahip olduğu merkez olma özelliğini yitirmiştir [48].

1980'lerde Ulus Meydanı'nın mekânsal sınırları değişmese de anlamı tamamen değişmiştir. Yapı yüksekliklerinin değişmesi, yoğunlaşma, araç yolu için alınan kararların etkisi ile Ulus Meydanı ve yakın çevresi ile Atatürk Bulvarı'nın kuzey kesimleri bir trafik kavşağına dönüşmüştür.

3.3.2. Kızılay Merkezi

Kızılay, kuzeyde Zafer Meydanı'nı kapsayarak Sıhhiye Meydanı'na güneyde Bakanlıkları içine alarak Kavaklıdere'ye bağlanır. Doğuda Ziya Gökalp Caddesi ile Kolej'e ve Cebeci'ye, batıda Gazi Mustafa Kemal Bulvarı ile Demirtepe-Maltepe'ye ulaşılmaktadır (Şekil 3.8.).

Şekil 3.8. Kızılay Meydanı ve Kızılay Merkez [55].

Jansen Planı’nda bir merkez olarak yer almamasına karşın bakanlık binalarının birbiri ardına inşa edilmesiyle Kızılay’ın, 1930-1950 yılları arasında, bürokratik ve politik merkez olarak önem kazanmaya başladığı görülmektedir [62].

1930 ‘lu yıllarda bütün bakanlık binaları tamamlanıp Yenişehir’e taşınmış, buna rağmen yeni Meclis binası hizmete girmesi daha sonraki tarihleri bulmuştur. “Yürütme” Yenişehir’e taşınmış olsa da “Yasama” bir süre daha, hala kamusal görünüm mekânı olan Ulus’ta kalacaktır [34].

Dönemde Kızılay yeşil alanlarıyla, temiz, düzenli bir semt görünümündedir. Bir yandan devletin sembolik mekânıyken; diğer yandan gelişmekte olan kentin sosyal mekânı haline gelmiştir [34].

1952 yılında Kızılay üzerindeki mekânsal kararlar, Kızılay’ın bir ticari merkez olması yönünde gelişmiştir. Binaların bodrum ve zemin katlarının pasajlara ve dükkânlara dönüştürülmesi, bitişik nizamlı yapılaşma, üst katlarda servis sektörü kullanımları, seyahat acenteleri, emlak büroları, reklam ajanslarına yer verilmesi ve lüks otellerle restoranlarının sayısının artması gibi gelişmeler Kızılay’ın ticari merkez olarak gelişmesini sağlamıştır [34].⁸

⁸ 1960 yılından itibaren ülkedeki ekonomik bunalım siyasal krizlere neden olmuştur. Bu dönem itibarıyla Kızılay öğrencilerin çoğunlukla kullandığı bir alan olmuştur.

Kızılay, o dönemde hala yüksek gelir grubuna ait konut alanları içermesinin yanı sıra, devlet dairelerinin yoğunlukla bu bölgede bulunması nedeniyle memur kesimini barındırmaktadır [31].

1970'lere gelindiğinde Kızılay artık yapı stokunun sınırına gelmiş dolayısıyla uluslararası şirket yönetim birimleri, oteller, sanat galerileri, sinemalar vb. kültürel mekânlar Kavaklıdere'ye taşınmaya başlamıştır. Bu dönemde Kızılay, Kavaklıdere'nin yeni bir merkez olarak gelişmeye başlamasıyla üst gelir grubu kullanıcılarını da yitirmiştir.

Bayraktar [62,s.30]'ün belirttiği üzere Kızılay 1980'lerde

“Çoğunlukla orta gelir grubu kullanıcılar için ticari bir merkeze dönüşmüş, yeni alt merkezin kültürel işlevlerinin artması ve sayıları giderek artan kent dışı alışveriş merkezlerinin aynı zamanda kültürel işlevler üstlenmesi nedeniyle kültürel merkez özelliğini de yitirmeye başlamıştır. Bankaların kentte yaygınlaşmasıyla finansal merkez özelliği süren Kızılay, kamu kurumlarının merkez dışında yer seçmeye başlamasıyla bürokratik ve politik merkez özelliğini kaybetmeye başlamıştır ”

Kızılay Meydanı

Kızılay Meydanı, kuzey-güney doğrultusunda Atatürk Bulvarı, doğuda Ziya Gökalp Caddesi, batıda Gazi Mustafa Kemal Bulvarı ile sınırlandırılmıştır.

1929 yılında bitirilen Hilal'i Ahmer İdare Binası ve önündeki bahçe nedeniyle Kızılay Meydanı olarak adlandırılan meydanın,1925 Lörcher Planı'ndaki adı Cumhuriyet Meydanı'dır. Meydanın sonraki adı Kurtuluş Meydanı olmuştur [45].

Batuman [34,s.48] tarafından ifade edildiği üzere;

“1930'ların sonunda semtteki kamusal binalar hizmete girmiş; Kızılay Parkı'nın etrafında canlı bir sosyal yaşam sürmeye başlamıştır. Meydana yerleştirilen havuzun etrafı kısa zamanda Yenişehir'in ilk rekreasyon alanına dönüşmüştür”

Jansen Planı'nda Kızılay Meydanı, Vekâletler Mahallesi'nin son noktasını oluşturan Güvenpark ile karşısında bulunan Kızılay binası ve onun parkı ile tariflenmiş bir alandır. Güvenpark içine yerleştirilecek ve Atatürk Bulvarı aksını(eski şehirden Çankaya aksına yaklaşma doğrultusunu) karşılayacak olan Güven Anıtı Meydan'ın önemli bir ögesi olmuştur[34].1959 yılında Kızılay Meydanı ile ilişkilendirilerek tasarlanan Emek İşhanı meydana farklı bir anlam yüklemiştir. Bu yapı, yeni bir devrin göstergesidir.

Batuman[34,s.59]'ın belirttiği üzere:

“1960'ların Kızılay'ı farklı kullanıcı gruplarına göre farklı kamusal anlamlar taşımaktadır. Yeni sosyal sınıflar için lüks tüketim hizmetlerinin mekânı, büyük sermaye için kentin iş merkezi, yükselmeye başlayan işçi eylemleri için politik bir arena, gecekondu bölgelerinde yaşayan halk için ise kente dâhil olmak için temas edilmesi gereken bir statü göstergesi olarak farklı anlamların çakıştığı bir alandır”

1970’lerde Güvenpark’ın önemli bir kısmı dolmuş duraklarına bırakılmıştır. Kızılay Parkı, Bulvarın genişlemesiyle, giderek küçülerek bir çiçek bahçesi halini almış ve 1979 yılında tarihi binasının yıkılmasıyla otopark olarak kullanılmaya başlanmıştır [34].

1980 sonrasında yeni Kızılay binasının inşa edilmesiyle Meydan’ın anlamı ve ölçeği değişmiş, metro ulaşım durakları ile birlikte bir trafik kavşağına dönüşmüştür.

3.3.3. Kavaklıdere Alt Merkezi

Atatürk Bulvarı, güney doğrultusunda Bakanlıkları içine alarak Kavaklıdere’ye ve Çankaya’ya bağlanır (Şekil 3.9.).

Kavaklıdere Kızılay’a çok yakın olmasına rağmen, ne Lörcher ne de Jansen Planı’nda tasarlanmıştır. Ancak, şehrin güneye doğru gelişmesiyle birlikte kaçınılmaz olarak kendi sosyal ve mekânsal dinamiklerini yaratmıştır. Ankara’nın ilk iki planını incelediğimizde, Kavaklıdere Bölgesi’nin yeşil bir alan olarak bırakıldığı görülmektedir [38]. Kavaklıdere’nin değişimi Yücel-Uybadin Planı’nın etkisiyle şehrin güneye doğru gelişmesine bağlanmaktadır. Böylelikle Kavaklıdere Kızılay’ın bir alt merkezi olarak gelişmiştir [38].

Şekil 3.9. Kavaklıdere Alt Merkez ve Tunalı Hilmi Caddesi [55].

Resuloğlu [38, s.231]’nin belirttiği üzere:

“Bugünkü Tunus Caddesi’nin olduğu yerde akan Kavaklı Dere, semte ismini vermiştir.1930’ların ortalarına kadar semtin ana silüetini Kavaklıdere Şarap Fabrikası, bugünkü Sheraton Otelі’nin olduğu alan ve Kavaklı Dere boyunca yerleşmiş olan kavak ağaçları (populus alba) oluşturmuştur”

Kavaklıdere Alt Merkez’in oluşumunda Meclis binasının açılması büyük bir rol oynar. Öte yandan Atatürk Bulvarı üzerinde peş peşe sıralanan elçilik binalarının yapımı da önemli bir faktördür. Kent güneye doğru gelişmektedir. Çankaya Köşkü(1932),Hariciye Köşkü (1935) ve Yabancı Konuklar Köşkü(1937) Atatürk Bulvarı ile Çankaya’nın sınırını çizmiştir [26]. Meclis binasının yapımı 1938 yılında başlamış, 1961 yılında tamamlanmıştır. Yeni Meclis binası, Atatürk Bulvarı üzerinde Dikmen Mahallesi ve Kavaklıdere’den ulaşılabilir konumdadır. Yalım [48,s.208]’ın belirttiği üzere,

“1961 yılında yeni Meclis Binası’nın Kavaklıdere’ye taşınmasıyla Vekâletler Mahallesi tamamlanır ve merkez bu bölgeye kayar. Bu dönemde bölge henüz konut bölgesidir”

Kavaklıdere’de konut dokusu 1940’lardan başlayarak oluşmaya başlamıştır. Bu dokunun oluşmasında, yine Çankaya Köşkü’nün ve çok sayıda elçiliğin inşa edilmesinin önemli bir rolü vardır. Ayrıca, sosyal hayatın gereksinimi olan kültür ve alışveriş gibi aktivitelerin de başlaması, Tunalı Hilmi Caddesi’nin yavaş yavaş değişmesini, yeni bir kimlik kazanmaya başlamasını sağlamıştır. Caddede elçiliklerin ihtiyacına cevap verebilecek yeni dükkânlar açılmıştır[65].

Resuloğlu ve Ergut [66, 33-42]’a göre:

“Kavaklıdere, 1950’lere kadar üzüm bağlarının bulunduğu bir bölgeyken sonrasında bir yerleşim bölgesi haline getirilmiştir”

1950’li yıllarda Kavaklıdere semtini ilgi odağı hâline getiren gelişmeler arasında, yeşil dokusunun yanı sıra, konut sayısının hızla artması ve üst gelir grubunun Ulus ve Kızılay gibi kentin kalabalık olan şehir merkezinden yaşamak için yeni yerler arayışına girmesi sayılabilir. O dönemlerde Kavaklıdere, bir anlamda, yatırım alanı olarak da düşünülmektedir.

1970’lerde sanayi ve iş sektörünün büyümesi ile Kavaklıdere merkezinde, önemli ofis binaları ve devlet kurumları yapılmaya başlanmıştır [38]. Ankara’nın Çankaya’ya doğru büyümesini ve şehirde yeni bir merkez oluşmasını en iyi temsil eden gelişmelerden biri, İş Bankası’nın Ulus’taki merkezinden, kentin güneyinde Kavaklıdere’de Atatürk Bulvarı üzerinde yer alan yeni binasına 1976 yılında taşınmasıdır [67].

Her ne kadar planlanmadan gelişmiş olsa da, kent merkezine yakınlığı ve elçiliklerin semtte yer alıyor olması, Kavaklıdere’nin özellikle 1950’lerden itibaren yaşanan gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Sadece küçük bağ evlerinden oluşan kırsal bir alan, ihtiyaçlar

doğrultusunda ortaya çıkan mekânsal değişimler sayesinde, çok değerli bir kent parçası hâlini almıştır. Kavaklıdere, özellikle Tunalı Hilmi Caddesi'nin de etkisiyle, 1970'lerde edindiği yeni işlevleriyle yeni bir kimlik kazanmıştır [38].

1980 sonrası kentte birbiri ardına açılan alışveriş merkezleri ve kentin batı aksında gelişmesiyle birlikte Kavaklıdere Alt Merkez giderek eski anlamını yitirmeye başlamıştır.

Tunalı Hilmi Caddesi

Atatürk Bulvarı, Tunalı Hilmi Caddesi ile Kuğulu Park aracılığı ile ilişkilenebilmektedir [56].

Aydın vd. [37,s.438]'e göre:

“ Kuğulu Park, Jansen Planı'nda önerilen yeşil bir aks üzerinde tasarlanmıştır. Kavaklı Dere zayıflamış ve Kuğulu Park'ın olduğu yerde küçük bir birikinti oluşturmuştur. 1958 yılında da bu küçük havuz etrafında bir bahçe yapılmıştır. İlk planlar 1958 yılında çizilmiş, uygulamalar 1963 yılında başlamıştır. İlk başlarda Polonya Elçiliği'yle bitişik olan Kuğulu Park, 1975'te Vedat Dalokay Dönemi'nde bir yolla elçilikten ayrılmıştır. Yol, önce yaya kullanımı için tasarlanmış ancak daha sonra trafiğe açılmıştır”

1970'li yıllara kadar konut kullanımı ile önem taşıyan Tunalı Hilmi Caddesi'nde konut dokusu giderek yerini dükkânlara, ofis ve ticari kullanımlara bırakmıştır. Bu değişim sonucu, konutlar Çankaya semtine taşınmak zorunda kalmıştır. Bu şekilde Tunalı Hilmi Caddesi, gelir düzeyi yüksek kişilerin alışveriş yaptığı ticari bir karaktere kavuşmuştur [68].

3.4. Yasal/ Yönetmelik Mevzuat

Ankara başkent ilan edilmesinin ardından hızla büyümeye ve göç almaya başlamıştır. Bu bakımdan şehirleşme, şehir planlaması, imar faaliyetleri ile şehre ilişkin yeni kanun ve uygulamalar öncelikle Ankara'da hayata geçirilmiştir [69].

Şubat 1924'de 417 sayılı “Ankara Şehremaneti Kanunu” ile Ankara Şehremaneti (belediyesi) kurulmuştur [37, 48]. 24 Mart 1925 tarihli 583 sayılı yasa ile Şehremaneti'ne kamulaştırma yetkisi verilmesiyle şehrin, yeni bir alana, Yeni Şehre kayması sağlanmıştır. Bu yasa ile 4 milyon metrekare alan kamulaştırılarak, bugünkü Yeni Şehir'in kurulması için temel atılmıştır [37].

Ankara'nın başkent olması dolayısıyla inşasının büyük planlama ve yatırımları gerektirdiği ve bunun da ancak devlet tarafından gerçekleştirilebileceği düşüncesiyle 28 Mayıs 1928 tarihinde Ankara Şehri İmar Müdürlüğü kurulmuş ve İçişleri Bakanlığı'na bağlanmıştır [70].

Cumhuriyet yönetimi 1930-1935 yılları arasında çıkardığı beş yasa ile Osmanlılardan kalan mevzuatı değiştirerek yeni bir kurumsal düzenlemeye gitmiştir. Bunlar 1930 yılında

Çıkarılan 1580 sayılı Belediye Kanunu ve yine aynı yıl çıkarılan 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu,1933 yılında çıkarılan 2290 sayılı Yapı ve Yollar Kanunu, yine aynı yıl çıkarılan 2033 sayılı Belediye Bankası Kuruluş Kanunu, 1934 yılında çıkarılan 2722 sayılı Belediye İstimlak Kanunu ile 1935 yılında çıkarılan 2763 sayılı Belediyeler İmar Heyetinin Kuruluşuna İlişkin Kanun'dur [36].

Tekeli[36,s.115]'nin ifade ettiğı üzere;

“Bu yasalarla oluşturulan sistem Cumhuriyetin kent yönetimi ve kent planlaması konusundaki yaklaşımını 1980'li yıllara ve hatta daha sonrasına kadar belirlemiş; belli büyüklükteki kentlere plan zorunluluğı getirilmiştir”

1950'lere doğru yapı üretimi alanında iki gelişim yaşanmıştır. Bunlardan birincisi, 1948 yılında yürürlüğe giren 5218 sayılı Ankara Belediyesi'ne gecekonduların ıslahı ve yeni konut yapacaklara inşaat mecburiyeti karşılığı ucuz arsa temin yetkisini veren kanundur. Diğer de aynı yıl çıkarılan 5228 sayılı "Bina Yapımını Teşvik Kanunu" dur. Bina yapımını teşvik için, hazinenin, özel idarenin ve devletin mülkiyetinde bulunan arsaların, on yılda, taksitler halinde ödenecek şekilde belediyelere devredilmesi ve belediyelerin de bu arsaları ev yaptıracaklara ve kooperatiflere vermesi öngörülmektedir. Bu girişim, bina yapımcısından çok spekülasyonu teşvik etmiş, kamunun elinde bulunan kent topraklarının büyük bir bölümünün özel mülkiyete geçmesi sonucunu doğurmuştur [32, 35].⁹

Ankara özelinde geliştirilen yönetmelikler ise 1950 sonrasında yoğunlaşmış ve kentin görünümünü üzerinde etki yapmıştır. Bayraktar ve Batuman tarafından hazırlanan Kronolojik dizinde yer aldığı üzere; 1951 yılı itibariyle bitişik nizamda apartman yapımına 1951 yılı Ekim ayında alınan 308 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile tüm konutlara çatı katı yapma ve uygun görülen caddelerde bir kat ilave inşaat yapma izni verilmiştir. 1952 yılında, Ankara Belediye Meclisi'nin kararı ile Kızılay Merkez civarında (Atatürk Bulvarı) kat sayısı dörtten beşe çıkarılmıştır. 1953 yılında 6188 sayılı Bina Yapımını Teşvik ve İzinsiz Binalar Hakkında Kanun ile mevcut gecekonduların yasallaşması sağlanmıştır. 1954 yılında 6217 sayılı kanun ile Tapu Kanunu'nda değişiklik yapılmış, Kat Mülkiyeti kavramı getirilmiştir.¹⁰

1958 yılında 7116 Sayılı Kanun ile İmar ve İskân Bakanlığı kurulmuştur. Kat mülkiyeti kavramının oluşması ile Jansen'in bahçeli evlere göre düzenlenmiş parselasyonu

⁹ Gecekonduların ıslahı için 1948 yılında çıkarılan 5812 sayılı kanun, daha sonra tüm kentleri kapsayacak şekilde çeşitli tarihlerde çıkarılacak gecekonduların meşrulaştırma kanunlarının ilkidir [32].1950 yılından sonra çıkarılan gecekonduların af yasaları Ankara'da da gecekonduların alanlarının sayısının artmasında etkili olacaktır [71].

¹⁰ 1950'lerde kentleşmenin hızlanması ile arsa fiyatlarında yüksek değer artışları meydana gelmiştir. Bu fiyatlar ile orta sınıftan bir kişinin tek parsel üzerine bir ev yaptırmaya olanak kalmamıştır. Bu baskılar, kentte mülkiyet düzeninde değişiklikleri zorlamış ve Türk Medeni Hukukuna kat mülkiyeti kavramı girmiştir [32].

ve yol düzeni içinde çok katlı yapılaşmaya olanak tanınmış, bunun sonucunda ise çok hızlı yıkım süreci ortaya çıkmıştır. 1960'lı yıllara gelindiğinde Jansen Planı'nın bahçeli evlerinin yerini çok katlı apartmanlar almıştır [32].

1960 yılında İmar ve İskân Bakanlığınca, Bölge Kat Nizam Planı onaylanmış ve kent çeperindeki iki üç katlı yapılar dışındaki tüm konut yapılarına bir kat artışı verilmiştir.

1965 tarihli Kat Mülkiyeti Kanununa dayanılarak hazırlanan ve 1968 yılında onaylanan "Bölge Nizamı Tadilat Planı" ile Ankara'daki yapılara birer kat ilavesi getirilmiştir. Kat sayılarını yükselten haritalar Yenişehir'in tamamını kapsamaktadır [57].

1969 yılında çalışmalara başlayan ve İmar ve İskân Bakanlığının 1984 yılında feshedilmesiyle biten "Nazım Plan Büroları" dönemi Ankara'nın planlama tarihinde önemli bir yer tutmaktadır [71].

1970 ve 1973(1605 sayılı İmar Kanunu) yıllarındaki kanunlar ile Atatürk Bulvarı üzerindeki adalara iki kat eklenmiş, yüksek bloklu bir yapılaşmanın önü açılmıştır [71].

3.5. Yapı Tipolojileri / Mimarlık Ortamı / Mimari Yaklaşımlar

Çalışmanın tarihsel sınırlamasını tanımlayan 1950 sonrasına odaklanabilmek için bu tarihten öncesine de bakmakta yarar görülmektedir. Sibel Bozdoğan tarafından 1923 sonrası günümüze dek mimarlık yaklaşımları farklı bir dönemleme yapılarak ele alınmıştır. Bu dönemlere bu bölümde yer verilecektir. Konu ile ilgili olarak Metin Sözen'in ve İnci Aslanoğlu'nun değerlendirmelerine de yine bu bölümde değinilmiştir.

Sözen[72]'in, 1923-83 yılları arasını kapsayan çalışmasında, Birinci ve İkinci Ulusal Mimarlık dönemleri ve aralıkları üzerinden bir dönemleme yapılmıştır. İkinci Meşrutiyet'in etkileriyle Erken Cumhuriyet Dönemi'nde oluşan Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi, 1930'lara dek sürmüş ve "ulusal kimlik inşası" amacı ile gelişmiştir. Bu dönemde Selçuklu/Osmanlı mimarisinin biçimsel ve işlevsel yeni yorumlamaları yapılmıştır. 1930-1940 yılları arasında ise, dünyadaki gelişmelerin gözetilmesinin yanı sıra yabancı mimarların varlığı korunarak uluslararası arayışlara eklemlenme çabası artmıştır. Ancak dönemdeki yapı üretimine, bu çabaların etkisi çok fazla yansıtılamamıştır. Sözen'in 1940-50 dönemini kapsayan İkinci Ulusal Mimarlık Akımı'na ilişkin açıklaması; milli düşünceler ve yabancı mimarlara gösterilen tepki sonucu yeni biçimsel ve işlevsel arayışların ortaya çıktığı, Birinci Ulusal Mimarlık Akımı'nın aksine sivil mimarlık ürünlerinden ilham alındığı yönündedir. 1950-60 yılları ile 1960 sonrasının ayrı ayrı ele alınmasına dikkat çeken Sözen, 1950 yılının değişimlerin yaşandığı bir kırılma noktası olarak değerlendirilmesi gerektiğini

vurgulamıştır. Bu nedenle, 1950 yılı sonrasının tek bir dönem olarak ele alınabileceğine işaret etmiştir [72].

Aslanoğlu[44] ise Erken Cumhuriyet Dönemi mimarlığını 1923-1932 liberal ekonomi yılları ve 1932-1938 devletçi ekonomi yılları olarak iki dönemde incelemektedir. İlk dönemde Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'ndeki arayışlara yer verilirken, ikinci dönemde Batı'ya açılma çabaları sonucu görülen değişimler ile birlikte yabancı mimarların varlığına ve yerli mimarların Uluslararası Üslup yorumlarına değinilmiştir[44].

Sözen tarafından yapılan dönemlemeye bakıldığında 1908-1930 yılları arasındaki dönemde ortaya çıkan Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi, mimarlıkta Batılı etkilere ilk tepki gösterilen ve yabancı mimarlardan uzaklaşılması gerektiğini savunan bir anlayıştır. Bu dönemde, gelişen kentleşme ile beraber mimarlık ürünleri ve yapı tiplerinde değişiklik olmuştur. Saray, köşk ve kasır gibi yapıların yerine apartman, okul, hastane gibi yeni yapılar inşa edilmiş ve bu yapılarda Ulusal Mimarlık üslubu kullanılmıştır [72].

Bozdoğan[73]'ın ifadesiyle ise “‘Milli Mimari Rönesansı’”, “‘Osmanlı Canlandırmacılığı’” dönemi olarak cumhuriyetin ilk yıllarında önem kazanmıştır. Daha oturmamış siyasi ve kültür ortamında hem eski imparatorluğu hem de yeni devleti temsil eder şekilde bir anlayış benimsenmiştir. Dönemi Osmanlı formlarının Türk ve İslami özellikleri ile stilistik Osmanlı göndermeleri deneylerinin yapıldığı bir dönem olarak nitelendirmek mümkündür. Bu dönemde, milli üslup, klasik ve canlandırmacı yaklaşımlardan keskin bir biçimde ayrılan modern bir üslup geliştirememiştir. Simetrik tasarım ilkeleri, sivri kemer kullanılması ve taşıyıcı olmayan kubbe tasarımları ile bezemeli şekilde tasarlanmış taçkapısı, Milli Mimari Rönesansı'nın klasik biçimlerindendir. Bu dönemde, Ankara'da Bankalar Caddesi boyunca süslü banka binaları sıralanmaktadır[73].

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi olarak ifade edilen dönemde, mimarlıkta Batılı etkilere karşı çıkmasına rağmen yabancı mimarlardan kendini soyutlayamamış ve sonraki dönemlerde de yabancı mimarlar eliyle kamu binaları başta olmak üzere birçok proje uygulanmıştır. Dönemde yapıların çok katlı olarak inşa edildiği görülmektedir. Bu yapılar, yeni yapım yöntemleri ve yeni malzemeler kullanılarak strüktüre edilmiştir. Yapıların cephe düzenleri öncelikli olarak ele alınmış ve simetrik olarak düzenlenmiştir. Kubbe kullanımlarında özellikle Osmanlı mimarisi yansıtılmaya çalışılmıştır. Çok katlı yapılardaki plan kurguları, kütle tasarımları ve oranları Avrupa Neoklasizmine benzer olarak tasarlanmıştır. Yapılarda Batı kaynaklı kule tasarımları yapıya anıtsallık katmak hedefiyle kullanılmıştır. Art Nouveau akımıyla başlayan kule kullanımı Türkiye'de Ulusal Akım ile

ortaya çıkmıştır. Dönemdeki yapıların cephelerinde kullanılan çıkmalar özellikle kamu binalarında ele alınmıştır [74, 75].

Birinci Ulusal Mimarlık Akımı, Cumhuriyet'in ilk yıllarında tek üslupken, 1927 yılından sonra giderek zayıflamıştır. Öte yandan Dünyada 1920'li yıllarda mimarlık alanında uluslararası ortak bir dil oluşturma çalışmaları başlamış ve ülkemizdeki yansımaları 1930'lı yıllarda yaşanmıştır.

1930'lu yıllarda resmi ekonomik politika "mutedil devletçilik" yani devlet kapitalizmidir. Yine aynı yıllar, başta Almanya ve İtalya olmak üzere şoven milliyetçiliğin dünya ölçüsünde yaygınlık kazandığı bir dönemin başlangıcıdır. Türkiye de bu gelişimin etkisinde kalan ülkelerdendir. Bu dış ve iç koşullar birleşerek, 1930 sonrası mimarisinin, 1930 öncesinden farklılaşmasının temel nedenini meydana getirmiştir [32]. Dönemde mimarlık alanındaki değişimlerin meydana gelmesinde, 1927 yılında kabul edilen Teşviki Sanayi Kanunu çerçevesinde, Türkiye'de bulunmayan uzmanların Avrupa'dan getirilebilmesi ile davet edilen yabancı mimarların da rolü olmuştur. Kendilerine "inkılap mimarisini yaratmak" görevi verilen yabancı mimarlar, 1930 öncesi uygulamaların eleştirisi üzerine geliştirdikleri çabaları ile "inkılap mimarisini yaratma" faaliyetine girişmişlerdir [35]. Bu dönem eskisinden geniş kapsamlı bir imar programının yürürlüğe girdiği, yabancı mimarlara görev verildiği, yeni yetişen mimarların çalışmalara katıldığı ve Almanya ve İtalya'daki gelişimlerin etkisinin hissedildiği bir dönemdir [35]. 1927 yılında kabul edilen Teşviki Sanayi Kanunu özel işletmelere inşaat malzemesi üretmeleri için teşvikler sunmuş, ama aynı zamanda Türkiye'de üretilmeyen inşaat malzemelerinin gümrüksüz ithaline izin vermiştir. Bu durum da betonarme inşaatının temel malzemeleri olan çimento ve çeliğin ithal edilmesine ortam hazırlamıştır. Bu durum önemli kamu yapıları dışında 1930'ların büyük bir bölümünde Türkiye'de inşaat sanayisinin gelişmesini ve Yeni Mimari'nin yayılmasını önlemiştir[73].

Süs ve bezeme ile Osmanlı mimarisine yapılan göndermelerin sona ermesi ile birlikte dönemde modernizimin bezemesiz, süsten uzak, kübik formları önem kazanmıştır. 1930'lu yıllarda üretilen birçok kübik bina, biçimsel kararları ve estetik kompozisyonları bakımından Modern Mimari'nin nitelikli örnekleri arasında yerlerini almışlardır. 1930'larda Ankara'nın yeni binaları, teknik açıdan gelişmiş, işlevselliğin ön planda olduğu, stilistik motiflerin olmadığı yapılardır[73]. Ankara'da bu dönemde kamu binalarının yanı sıra, kentsel ve mimari olarak Cumhuriyet modernliğini yansıtan park, spor tesisi, halka açık rekreasyon alanları da inşa edilmiştir.

Türk mimari kültüründe 1930’larda Yeni Mimari’nin estetik belirsizliği bulunmaktadır. Bu belirsizlik, mimarinin araziye, programa, inşaata, yerelliğe ve malzemeye bağlı rasyonel belirsizliklerinden kaynaklanmaktadır. Dönemde konsollar, yuvarlak köşeler, dairesel pencerelerin yaygın olarak kullanıldığı basit geometrilerden oluşan uyumlu kompozisyonlar görülmektedir. 1930’larda birçok yapı, klasik biçimde tasarlanmış, statik özelliklerinin yanı sıra çoğunlukla simetrik olan süssüz/sade cephelerle ve kübik ya da dikdörtgen hacimlerle oluşturulmuştur. Konut mimarisinde daha çok kanonik modern formların kullanıldığı bilinmektedir. Dönemde düz çatıların kullanılması, dairesel pencerelere yer verilmesi, geniş terasların tasarlanması, köşelerin yuvarlatılması bu özelliklerdendir[73].

1930’ların sonlarına gelindiğinde, “‘kübik hacimlerin ahenkli kompozisyonu” yerine Milli ifade arayışı ile birlikte modernizimin üslup boyutu geride bırakılarak rasyonelizme dolayısıyla da özgün yer, program, iklim ve insanların yaşayış biçimine uygunluk aranılan modern mimari anlayışına odaklanılmıştır. Sadece mimarlık açısından değil milliyetçi ve devletçi politikaların Türkiye’de her yerde önem kazandığı bu dönemde, mimarlar tarafından Uluslararası Üslup’un forma yönelik estetik kuralları göz ardı edilmiş, mimarlar ya daha bölgeci ya da anıtsallık üzerinde duran klasikleşmiş formlara yönelmişlerdir. Bu dönemde hem bağlamsal hem de milli bir mimari anlayış ön plana çıkmıştır. Türk kültürünün fiziksel bağlama aktarılması ile çevreye uygunluk anlamına gelmektedir[73].

Sözen’in ele alışıyla 1940-1950 yılları arasındaki dönemi kapsayan İkinci Ulusal Mimarlık Dönemi’nde simetriye önem veren anıtsal yönü ağır basan büyük boyutlu, betonarme yerine taş kullanılan binalar yapılmıştır. Simetrik plan organizasyonu ve anıtsal yükseklikte kolonlar kullanılmasına rağmen işlevsellik önemini korumuştur [35]. 1930’ların devlet otoritesini yansıtan büyük kütleli binalarına, yine Türk yapı kültürünün geçmişinden örnek alınarak eklenmiş yüzeysel süslemelerden ibaret bir ulusal mimari akımı diyebileceğimiz bu devir, 1950’lere kadar sürmüştür [24].

Sözen ve Tapan’dan aktaran Söylemez [76]’e göre; dönemde kesme taşın kullanım şekli, pencere ve yapısal elemanlar arasındaki oranı, saçaklar vb. biçimci bir yaklaşımla ele alınmıştır . Bozdoğan [73]’a göre ise 1940’ların sonlarını takip eden dönemi, Türk mimarlık tarihçilerinin İkinci Milli Mimarlık Dönemi olarak nitelendirmeleri sorunludur. Bu dönem, uluslararası ile ulusal/milli, modern ve tarihselci arasında karşıtlıkların bariz şekilde açık olmadığı bir dönemi işaret etmektedir. Bu dönemde mimarlar, hem Yeni Mimari’nin kübik formlarını kullandıkları hem de 1940’ların klasik, süssüz binalarının yapıldığı modern ama gelenekselci, milli ama Batı medeniyetlerine de uyum gösteren bir mimari anlayış

benimsemişlerdir. Bu dönemde anıtsallık önemlidir ve heybetli yapılar kentlerde yerlerini almışlardır. Yarışmalara katılan mimarların projeleri incelendiğinde, devletin ezici büyüklüğünü hissettiren büyük yapıların tasarlandığı görülmektedir.

Cumhuriyet döneminde iktidarın 1950’li yıllara kadar mimarlık alanındaki programı ve öncelikler sırası; Ankara’nın imarı, çeşitli vilayetlerde hükümetin otoritesini temsil eden yönetim yapıları, özellikle hükümet konakları, ilkokullar, sağlık hizmetleri, diğer kamu hizmetlerine ait binalar, memur evleri, köy ve göçmen evleri ve işçi evleridir [35].

1950 yılındaki seçimlerde meydana gelen iktidar değişikliği ile beraber Türkiye’nin toplumsal ve ekonomik hayatında da büyük değişiklikler olmuş ve bütün Batı dünyasında olduğu gibi, ekonomik ve kültürel alanlarda Alman etkisi yerini Amerikan etkisine terk etmiştir [24].

İkinci Dünya Savaşı(1939-1945)’ndan sonra Batı Avrupa’yı da etkileyen Amerikan liberalizmin ışığında yeni rasyonel mimari biçimlemeler Le Corbusier, Mies Van der Rohe, Walter Gropius gibi mimarlar eliyle bütün Batı dünyasını etkisi altına almış, Türkiye’de de etkisini göstermiştir. Dönemin mimarisini, İstanbul'da Amerikan sermayesi ve işbirliği ile kurulan ve 1955'te inşaatı tamamlanan Hilton Oteli ve dolayısıyla da zamanın enternasyonal biçimleri etkilemiştir. Alman etkisindeki 1940'ların otoriter özelliklerine tepki gösteren yeni kuşak Türk mimarları İkinci Dünya Savaşı galibi Amerika'nın mimari biçimlerinden etkilenmiş ve diğer Anadolu şehirlerinde olduğu gibi Ankara'da da Hilton Otelini model alan bir dizi, çeşitli fonksiyonlu bina ortaya çıkmıştır. Bu binaların en büyük mimari özellikleri; asimetrik, yatay prizmalar biçiminde tasarlanan kütlelerin gösterdiği tekdüze cephe kararlarıdır. Bu tekdüze cepheler ardında yoğunlaşan ve ayrıntılanmış fonksiyonları toplayan yeni binalarda, ayrıca ana kütle içine yerleştirilemeyen çok değişik fonksiyonlar apayrı bir kütle halinde ana bloka bir kenarından bağlanmışlardır [24].İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra dünyada da etkileri görülen ‘‘Uluslararası Üslup’’ ile tasarlanan yapıların 1950’lerde Türkiye’de yaygınlaştığı görülmektedir [77].

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra başlayan uluslararası mimari biçimlerinin, Türkiye’de, yapı teknolojisinin gelişmesi ile daha rahatça kullanılma olanağının bulunduğunu söylemek mümkündür. Buna göre, suni havalandırmayı gerektiren, cam perde duvarlı ve çok katlı gökdelen tipi büro binaları ile yine gelişmiş bir inşaat tekniği gerektiren çok katlı otel binaları dönemde yapılmaya başlanmıştır. Yeni gelişen yapı malzemeleri endüstrisi, alüminyum ve diğer tip metal doğramaların cephe elemanı olarak kullanılmalarına, gelişen kimya endüstrisi de üzerleri boya ile yalıtılmış çıplak beton satırların kullanılma olanaklarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Kompleksleşmiş olan fonksiyonları çeşitli

pavyonlar içinde halletmeye çabalayan, bir bütünlükten uzak siteler veya tek parça cam perde duvarlı yüksek kütleler, devrin bina tiplerini meydana getirmişlerdir. Metin Hepgüler, Sami Sisa ve Doğan Tekeli'nin yapmış olduğu Stad Oteli cephe düzenindeki hareketlilik ve çıplak beton kullanışındaki yalınlıkla yeni brutalizmi, Emek İnşaat'ın, Skidmore, Ovvings and Merrill şirketinin “Lever House” yapısını çağrıştıran Emek İşhanı, Türkiye'deki yeni teknolojik gelişmelerime bir İsviçre firması tarafından 1950'lerin sonlarında planlanan Büyük Ankara Oteli yeni enternasyonal mimarideki biçim endişelerini aksettiren örnekler olmuştur [24].¹¹1960-1980 yıllarında ekonomik gelişmeler ile binalarda işlev ve estetiğe ağırlık verilmiş, aynı zamanda yüksek binaların taşıyıcı sistem, yapım yöntemi, yapı ve hesap yöntemleri de gelişmiştir [9].

Dönemde inşa edilen yapıların tek bir biçimsel anlayıştan etkilenmediği görülse de, yapıların çoğunlukla modernizm anlayışından etkilendiğini söylemek mümkündür. Ankara'da, dönemin anlayışına uygun şekilde yapı üretim pratikleri Uluslararası ve Modern Üslup etkileriyle nitelikli şekilde devam etmiştir[77].

Bozdoğan[73]'a göre; Türkiye'de Erken Cumhuriyet dönemi mimarlığı üslupların art arda denenmesinden oluşmaktadır. Önce Osmanlı canlandırıcılığı, daha sonraları ise Yeni Mimari'nin modern formları ile yerel ve tarihsel atıflara başvuru yapılmıştır. 1908 tarihindeki Jön Türk Devrimi'nden, CHP'nin tek parti rejiminin 1950 yılında sona ermesine dek yaşanan değişimler farklı üslupları oluşturmuştur. Bozdoğan [73], Erken Cumhuriyet Dönemi'ni Birinci Milli Üslup(Osmanlı canlandırıcılığı), Uluslararası Üslup(Yeni Mimari) ve İkinci Milli Üslup(yerli ve klasik atıflar) olarak değerlendiren mimarlık tarihçilerini de eleştirmektedir. Bozdoğan 1908 ile 1950 arasını bir dönem olarak ele almakta, ekonominin değişimi ve hızlı kentleşmenin gerçekleştiği 1950 sonrasını ise 1980'li yıllara dek tek bir dönem olarak değerlendirmektedir.

Bozdoğan[73, s. 316]'a göre;

“1908 ile 1950 arasında, Türk Mimarlık kültürünün itici gücü milliyetçiliktir.”

1950'lere kadar modernizmin güçlü olduğu düşünülse de Türk toplumunda asıl önemini 1950'lerden sonra kazandığından bahsedilmektedir[73].

1960'lardan sonra, bölgeci ve bağlamsala önem veren, tarihsel ve yerel nitelikleri değerlendiren binalar yapılmıştır. Devlet, mimari üzerindeki ideolojik görevini yitirmiştir.

¹¹ Dönemde "enternasyonal mimari", "rejyonalist mimari", "rasyonel mimari", "organik mimari", "eklektik mimari" gibi kavramlar ortaya atılmış ve böylece, 1950'li yıllardan itibaren betonarme, alüminyum ve geniş cam satırlı yapılar, çeşitli yabancı mimarların uygulamalarına benzer örnekler ve mimarlık alanında bir karışıklık ortaya çıkmıştır [35].

Bu dönemden sonra, devlet eliyle yaptırılan kamusal yapılar yerine birçok mimar özel müşterilere yönelmiştir [73].

1970’lerde Modern Türk mimarisi, uluslararası mimarlık gelişmelerini takip ederek Uluslararası Üslup’un egemen kanonlarına eleştirel yaklaşan çoğulcu anlayışların hâkim olduğu bir döneme girmiştir. Dönemde, yerel mimarinin önem kazanması ve bu alanda eğitim veren kurumların gelişmesi ile önceki dönemlerde var olan genellikle sakinlerinin kendileri tarafından inşa edilen gecekondu ya da parça parça yürütülen inşa süreçleri yerine tasarım konusunda eğitim almış mimarların katılımları ile yürütülen inşa süreçleri gerçekleşmektedir. Böylelikle mimari tartışmalar, biçim ve üslup konularının ötesinde zenginleşmiştir. Mimari yapılarda koruma bilinci, bu dönemde önem kazanan konuların başında yer almaktadır[78].

1970’lerde modernizmin mimarlık aracılığıyla toplumu dönüştürmeyi sağladığına olan inancın etkisinin azalması ile mimari biçimlemelerde tam anlamıyla öncül rol üstlenebilecek yapıların inşa edildiği görülmektedir[78].

1980’li yıllardan sonra ülke, uluslararası ekonomik ilişkiler ve etkiler çerçevesinde birçok noktada değişime uğramıştır. Dönemde yurtdışı sermayeye muhtelif teşvikler sağlanmış, bu sayede uluslararası şirketlerin inşaat sektörüne girmesi mümkün olmuş, ithalat rejiminde uygulanan değişiklikler ile yapı ve mimarlık ürünlerinde sektörel bazda ürünlere erişim kolaylaşmıştır. Mimarlık yaklaşımları ve yapı tipolojileri gelişimini çeşitlendirerek sürdürmüş, kentlerde yüksek yapıların görülmesi sıklaşmıştır[14].

Tablo 3.1. Ankara’da 1950 Sonrasında İnşa Edilen Büro / İşhanı Yapılarının Tarihsel Gelişimi/ Belirleyici Değişkenler

BÜRO / İŞHANI YAPILARININ TARİHSEL GELİŞİMİ / BELİRLEYİCİ DEĞİŞKENLER	1923-1950	1950-1980	1980 Sonrası
Toplumsal Değişim Süreci	- Cumhuriyet’in İlanı - Ankara’nın Başkent olması - Kentlerin planlanma süreci - Batı’dan esinlenerek çıkarılan yeni yasalar II. Dünya Savaşı’nın etkileri - Çok partili siyasal hayata geçiş	- Kırsal nüfusta azalma - Kentsel nüfusta hızlı artış - Kentlere göç - İşsiz nüfusun ve gecekonduların oluşması - Amerikanlaşmanın etkisi	Tüketim alışkanlıklarının artması ve değişmesi
Ekonomik Kararlar	- Milli iktisatın ağırlıklı olduğu ekonomik kalkınma anlayışı - Devletçi ekonomik politikalar - Özel teşebbüsün başlaması - Marshall Yardımları	- Serbest piyasa ekonomisi - Sanayileşmenin başlaması - Hızlı kentleşme - İş hacminin artması	- Serbest piyasa ekonomisi - Uluslararası ekonomik ilişkiler ve etkileri - Özelleştirme politikaları
Planlı Gelişim Süreci	- Lörcher Planı (1924 ve 1925) - Jansen Planı (1932)	Yücel - Uybadin Planı (1957)	1990 Nazım Planı - Ankara 2023 İmar Planı
Merkez Gelişim Süreci	- Ulus ticari, kültürel, finansal ve bürokratik merkez - Bakanlıklar’ın Yenışehir’e taşınması - Kızılay’ın bürokratik merkez haline gelmesi	1950 - Kızılay’ın kültürel, finansal ve bürokratik merkez haline gelmesi - Ulus alt ve orta gelir grubu için ticari merkez - Kızılay üst gelir grubu için ticari merkez 1961 - Meclis’in yeni binasına taşınması 1970 - Kavaklıdere’nin kültürel ve ticari alt merkez olarak gelişimi	- Ulus özelleşmiş ticari merkez - Kızılay ticari merkez - Kavaklıdere ticari ve kültürel merkez - Merkez ve kent dışı alışveriş merkezlerinin inşa edilmesi
Yasal/Yönetmelik Mevzuatı	1924 417 Sayılı Kanun: Ankara Şehremaneti Kanunu 24 Mart 1925 583 sayılı Kanun ile Şehremaneti’ne kamulaştırma yetkisi verilmesi ve Yenışehir’in kurulması 28 Mayıs 1928 1351 sayılı kanun ile Ankara Şehri İmar Müdürlüğü’nün kurulması 1934 Yenışehir’de kat sayılarının ikiden üçe çıkarılması 1938 tek katlı bahçeli evlere kat ilavesi yapılması ya da yıkılarak çok katlı yapılar yapılması 1948 5218 Sayılı Kanun: Ankara Belediyesi’ne gecekondu ıslahı ve yeni konut yapacaklara inşaat mecburiyeti karşılığı ucuz arsa temin yetkisinin verilmesi 1948 5228 Sayılı Kanun: Bina Yapımını Teşvik Kanunu	1951 Bitişik nizam apartman yapımına izin verilmesi 1951 308 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı: Tüm konutlara çatı katı yapma ve uygun görülen caddelerde bir kat ilave inşaat yapma izni verilmesi 1952 Ankara Belediye Meclisi’nin Kararı: Kızılay merkez civarında (Atatürk Bulvarı) kat sayısının dörtten beşe çıkarılması 1961 İmar ve İskan Bakanlığı’nca onaylanan Bölge Kat Nizamı Planı’nın yürürlüğe girmesi 1965 634 Sayılı Kanun: Kat Mülkiyeti Kanunu 1968 Bölge Kat Nizamı Planı: Kat adetlerinin birer kat artırılması 1970 1/5000 ölçekli Bölge Kat Nizamı Planı’nın İmar ve İskan Bakanlığı tarafından onaylanması 1973 İmar İdare Heyeti’nin 559 Sayılı Kararı: Bir kat eklenmesi	1980 Batıkent Projesi’nin başlaması 1981 2487 Sayılı Kanun: Toplu Konut Kanunu 1984 2981 Sayılı Kanun: İmar Hakkı Kanunu 17.01.1957 tarihinden önce yapılmış yapıların İmar Mevzuatına uygun inşa edilerek yapı kullanma izni almış yapılar olarak kabul edilmesi 1985 3194 Sayılı Kanun: İmar Kanunu
Yapı Tipolojileri/ Mimarlık Ortamı/ Mimarlık Yaklaşımları	1908-1930 - Banka, İşhanı, Apartman, Okul, Hastane yapıları - Simetrik cephe düzeni - Kubbe ve kule kullanımı - Cephede çıkma kullanımı 1930 - Dünyadaki gelişmelere eklenme çabası - Yabancı mimarların varlığı - Kamu yapılarının, Bakanlıkların inşası - Mimarlıkta uluslararası arayışların yoğunlaşması 1940 Sonrası - Simetriye önem veren anıtsal yönü ağır basan büyük boyutlu yapılar	- Çok katlı otel yapıları ve çok katlı gökdelen tipi Büro/İşhanı yapıları - Rasyonel mimari biçimlemeler - Yeni gelişen yapı malzemeleri - Tekdüze cephe düzeni - Ana bloka bağlanan asimetrik kütleler - Yüksek binaların taşıyıcı sistem, yapım yöntemi, yapı ve hesap yöntemleri gelişmesi	- Alışveriş merkezlerinin inşası - Büyük sermaye gruplarının inşaat sektörüne girmesi - Özel girişimlerin artması - Mimarlık ortamında çeşitlilik ve yüksek katlı bina yapımının hızlanması

Genel Değerlendirme

Büro / İşhanı yapılarını çok yönlü olarak incelemek ancak kentin fiziksel yapısını etkileyen toplumsal ve ekonomik yapı, planlama kararları, merkez değişimleri, yasal/yönetmelik mevzuat ve dönemin mimarlık yaklaşımları ile Büro/ İşhanı yapıları arasındaki ilişkilerin araştırılması ile mümkündür. Bu bağlamda bu bölümde Büro/İşhanı yapılarının ortaya çıkışı ve gelişimi üzerinde bu değişkenlerin etkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Ankara başkent ilan edilmesinin ardından hızla büyümeye ve göç almaya başlamıştır. Bu bakımdan şehirleşme, şehir planlaması, imar faaliyetleri ile şehre ilişkin yeni kanun ve uygulamalar öncelikle Ankara'da hayata geçirilmiştir.

Ankara'nın nüfus bakımından değişimi, hızlı kentleşmeye yol açacak derin yapısal dönüşümleri de beraberinde getirmiştir. Benzer şekilde ekonomik faaliyetlerin dağılımı da kentin fiziksel yapısının değişiminde etkili olmuştur.

Büro/ İşhanı yapıları Ankara'da, 1950'lerden sonra ekonomik yapıdaki değişimler ile ortaya çıkmış , kentin Atatürk Bulvarı boyunca gelişimi ile birlikte merkezlerle ilişkilendirilerek , yasal/yönetmelik mevzuat ve dönemin mimarlık yaklaşımları, malzeme ve yapım teknolojilerinin etkisiyle kat yüksekliklikleri artarak yoğunlaşmıştır. Dönemde kentin ana aksı olan Atatürk Bulvarı ile ilişkilenen merkezlerde ve çeperlerinde yeni teknolojilerin olanak verdiği nitelikte Büro/ İşhanı yapıları inşa edilmiştir. 1980'lerde dış ülkelerle ticaret ilişkilerinin ve dünya siyasetine eklemlenme çabalarının etkisine kadar Büro/ İşhanı yapıları önemlerini korumuşlardır. 1980'lerden yeni ekonomik politikaların etkisi ile alışveriş merkezlerinin inşa edilmesi ve kentin batı koridorunda gelişmeye başlamasıyla Ulus, Kızılay Merkezleri ve Kavaklıdere Alt Merkezi giderek önemlerini yitirmiştir.

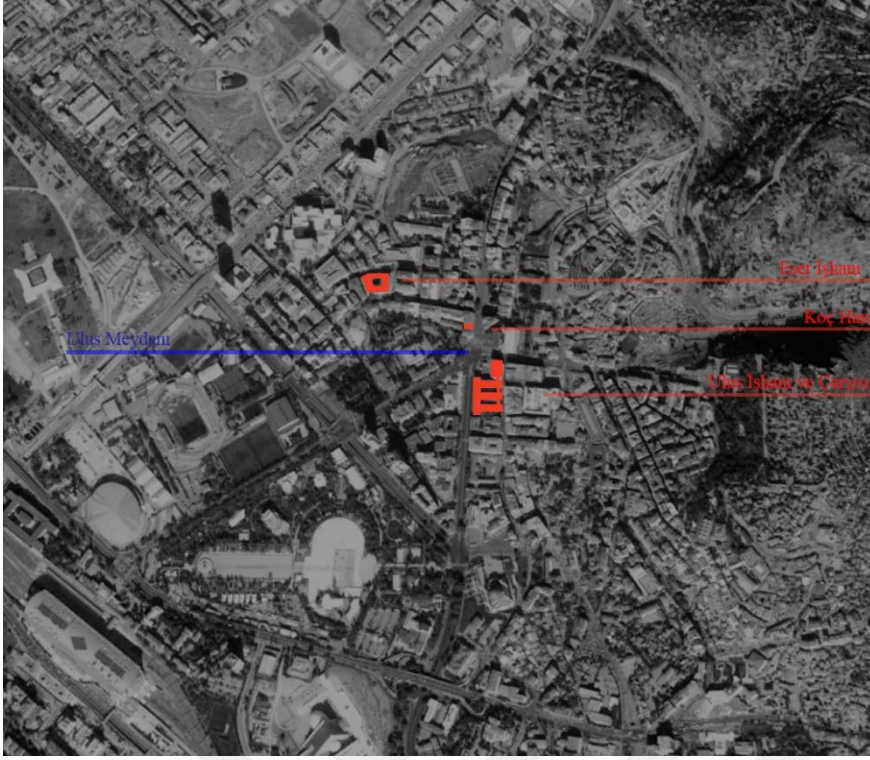
4. ANKARA’DA 1950 SONRASINDA İNŞA EDİLEN BÜRO/ İŞHANI YAPILARI: TESPİT VE BELGELEME

Tezin dördüncü bölümü, üç alt başlık altında merkezler, meydanlar ve ulaşım aksları ile ilişkili Büro/İşhanı yapılarını tespit çalışmalarını içermektedir. Bu bölümde yer alan yapıların seçiminde öncelikle yakın çevre ilişkileri, Büro/ İşhanı yapı tipolojisine yenilik getirme durumları ve biçim kararları ile özgün özelliklere sahip olmaları belirleyici olmuş, değerlendirmeye alınan Büro/ İşhanı yapılarının literatürde yer aldıkları çok işlevli isimleri kabul edilmiştir. Başkent Ankara’da 1950 sonrasında inşa edilen Büro/İşhanı yapılarını inceleyen tez çalışmasının ilk odak alanı, Ulus Merkezi ve yakın çevresindeki Büro/İşhanı yapılarıdır. Kızılay Merkezi ve yakın çevresindeki Büro/İşhanı yapılarına ikinci başlıkta yer verilmiştir. Kavaklıdere Alt Merkez ve yakın çevresindeki Büro/İşhanı yapıları üçüncü başlıkta ele alınmıştır.

4.1. Ulus Merkezi ve Yakın Çevresindeki Büro/ İşhanı Yapıları

Ulus, tarihi kent merkezidir ve bu merkezi Çankaya’ya bağlayan Bulvar aynı zamanda kentin gelişme yönünü de tariflemektedir. Atatürk Bulvarı Ulus’u Çankaya yönüne kuzey-güney doğrultusunda bağlamaktadır.

Ulus Merkez’de belirlenen tarih aralığının öncesinde inşa edilmesine rağmen Çankırı Caddesi’nde yer alan ilk büro/İşhanı yapılarından biri olan Koç Han araştırma kapsamına alınmış, Atatürk Bulvarı ve Ulus Meydanı’nın kesiştiği noktada yer alan Ulus İşhanı ve Çarşısı, Rüzgârlı Sokak ve Ege Sokak kesişiminde konumlanan Eser İşhanı ve Çarşısı kapsamlı bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur (Şekil 4.1.).

Şekil 4.1. Ulus Merkez’deki Büro/ İşhanı yapılarının konumları. [55]’den alınan harita üzerinde düzenleme Ezgi Çağla Ucarı tarafından yapılmıştır.

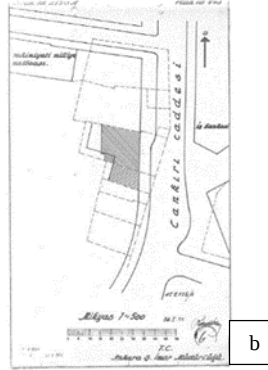
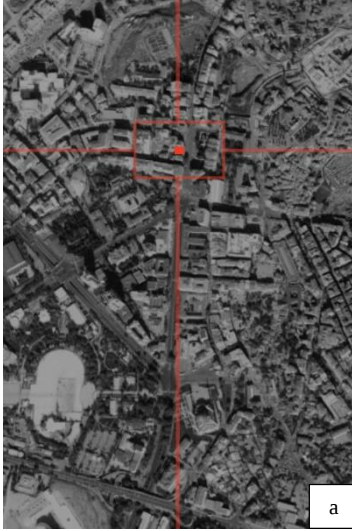
Koç Han

Mimarı: Ernst Egli

Yılı: 1932

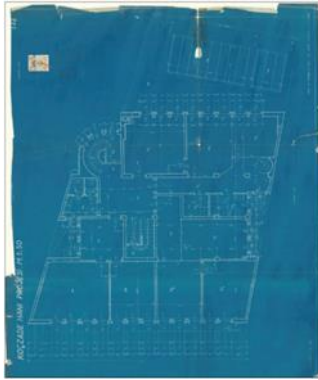
Adres: Atatürk Bulvarı, Çankırı Caddesi, 13 Numara

Çankırı Caddesi’nde bulunan yapı, İş Bankası Binası’na dönük biçimde, yanındaki yapılar ile bitişik nizamda kurgulanmıştır (Şekil 4.2.). Döneminde kent merkezinde konumlanan yapı, Vehbi Koç’un yapı malzemeleri üzerine yaptığı ticaretin merkezi konumundadır. O dönemde Ankara / Ulus’un binaları Osmanlı veya Anadolu tipi taş ve ahşaptan yapılmış büyük ölçüde tek ve çift katlı evlerden oluşmaktadır. Ancak Vehbi Koç’un isteğiyle ve Ernst Egli’nin çalışmaları ile yeni bir mimari tür ortaya çıkmıştır. Bu ticarethane ilk ofis binalarının oluşumu için önemlidir. Pazarlama, iş ve konut amacıyla kullanılan mekanlar bir aradadır. Hem işveren Vehbi Koç hem de mimar Ernst Egli’nin o zamanlar ülkenin ve kaynaklarının sınırlılıklarını aşarak oluşturdukları modern yapı hem ekonomik hem de çok yönlü, işlevsel bir modern mimari örneği olarak inşa edilmiştir[6].

Şekil 4.2. Koç Han'ın konumu (a). [55]'den alınan harita üzerinde düzenleme Ezgi Çağla Ucarı tarafından yapılmıştır. Robert Oerley tarafından çizilen Koç Han yapı hatlarını gösteren plan (b) [6].

Yapı, Koç Apartmanı ve Egli'nin çizimleri ve planlarında Koçzade Hanı Projesi olarak anılmaktadır. Binaya katın ortasından bir girişle girilir ve bir koridor ile karşılaşılır. Bu koridorun sonunda en sol köşede sarmal bir merdiven görülmektedir. Aynı zamanda bu koridor, zemin katı iki alana bölmektedir. Koridorun sağında (arsanın kuzey yarısında) büyük bir depo bulunmaktadır. Arkadaki alan, başlangıçta büyük olasılıkla bir saklama alanı olarak düşünülmüştür. Bu saklama alanı, binanın hacminden dışarı taşmış ve ışıklık(tavan penceresi) ile aydınlatılmıştır (Şekil 4.3.) (EK 1) [6].

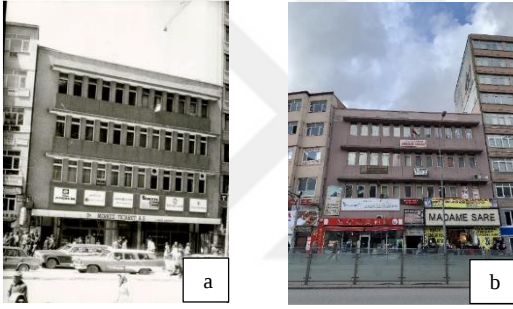
Şekil 4.3. Koç Han birinci kat planı [6].

Yapının, hem bodrum kata hem de ikinci kata erişimi sarmal merdivenle sağlanmaktadır Üçüncü, dördüncü ve beşinci katlara erişim için ise ikinci kat sahanlığını geçmek ve yapının ortasındaki başka bir merdivene ulaşmak gerekmektedir (Şekil 4.4.).

Şekil 4.4. Koç Han giriş ve dikey sirkülasyon (a-ç). Fotoğraf: Ucarı, 2019.

Yapının Çankırı Caddesi'ne bakan giriş cephesi oldukça yalındır. Kendi içinde simetrik özellikler taşır. Ana kütlede sık yerleştirilmiş üç sıra pencere dizisi ve cephenin tekdüze etkisini azaltmak için üç sıra dışa taşkın bölüm görülmektedir. Yapı yalın, kübik ve düz çatılı bir biçimde betonarme olarak yapılmıştır (Şekil 4.5.).

Şekil 4.5. Koç Han (a)[6], Koç Han(b). Fotoğraf: Ucarı, 2019.

Hem sokağa bakan cepheden hem de arka cepheden çatı bölümü hiç görünmemekte ve yapı dört katlı bir bina olarak algılanmaktadır. Yapının ön ve arka cephelerinin benzer şekilde ele alınışı, belirgin bir özellik olarak dönemin Egli yapılarında görülmektedir [6].

Atalay Franck[6]'e göre yapı, günümüzde Ulus'a gelenlerin ya da turistlerin dikkatini pek çekmemektedir. Ancak büro yapılarının ilk örneklerinden olan Koç Han Ulus'un tarihi fotoğraflarında şehrin silüetinde tipolojik olarak dikkat çekmektedir.

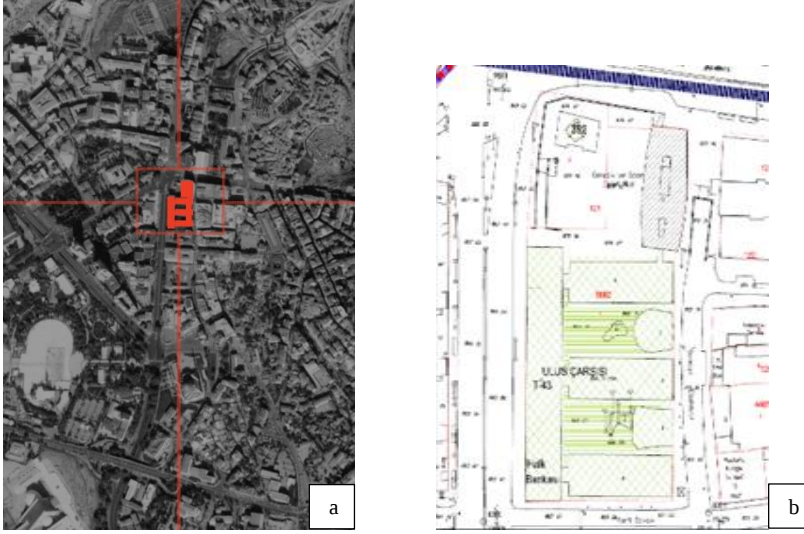
4.1.1. Ulus İşhanı ve Çarşısı

Yılı: 1955

Mimarları: Orhan Bolak, Orhan Bozkurt, Gazanfer Beken

Adres: Atatürk Bulvarı, Ulus Meydanı

Ulus İşhanı ve Çarşısı, Atatürk Bulvarı ve Anafartalar Caddesi'nin köşe noktasında, Zafer Anıtı ile birlikte Ulus Meydanı'nı tanımlayan bir yerde konumlanmaktadır (Şekil 4.6.).

Şekil 4.6. Ulus İşhanı ve Çarşı'sının konumu (a). [55]'den alınan harita üzerinde düzenleme Ezgi Çağla Ucarı tarafından yapılmıştır. Ulus İşhanı ve Çarşı'sı vaziyet planı (b)[79].

Yapının yönelimi Atatürk Bulvarı ile Anafartalar Caddesi, Sanayi Caddesi ve Yurt Sokak'a açılmaktadır. Yapı insan trafiğini yönlendirerek ve insanları yapının yarattığı kamusal alanlara çekerek kent ile kurduğu ilişkiyi sağlamlaştırmıştır.

Uygulamaya uygun bir proje olarak görülmesine rağmen, jüri üyeleri, projede dükkânların daha değer kazanmasını ve bağlantıların daha ferah hale gelmesini sağlamak için bir takım değişiklikler ile birlikte bir otopark tesisine imkân hazırlamasını, meydana kaldırıma bağlamasını ve seviye farkını eğim ve daha geriye konacak kademelerle sağlamasını önermişlerdir [5].

Ulus İşhanı'nın mimari projesi, 1952 yılında TC Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü tarafından açılan yarışma sonucu elde edilmiştir. Çeşitli önemli isimlerin jüriliğini yaptığı yarışmada Orhan Bolak, Orhan Bozkurt ve Gazanfer Beken'in Projesi birincilik ödülünü almıştır.

Jüri raporunda belirtildiğine göre projenin birinci seçilmesinin kentsel ölçekteki nedenleri; Atatürk Bulvarı üzerinde bulvara uygun düşen bir bloğun konulmuş olması, meydan oluşturmak için de Sümerbank'ın yüksek kısmı ile uyumlu ve meydanı bu yönde çevreleyen bir bloğun tasarlanması, meydan sahasının orantılı ve Heykele yönelmiş olmasıdır. Aynı zamanda, dükkânların hem yollardan hem meydan tarafından kolay ulaşılabilir olması, avluların havalı ve ferah bulunması, tüm sahada hem yolların hem de avlu ve meydanın birbiriyle iyi şekilde bağlanmış olması, büro odalarının büyük kısmının

üç blok halinde en uygun yöne yerleştirilmiş olması projenin diğer önemli mimari değerleri olmuştur [5].

Yapının inşaatının başlaması 1955 yılına tarihlenmektedir. İnşa süreci, Emek İnşaat ve Dykerhoff und Windmann adlı Alman şirketi tarafından üstlenilmiştir. Yapı, 7 bloktan oluşmaktadır. Avlulara açılan alçak blokları 1960 yılında kullanıma açılmış, yüksek blokun inşaatı ise 1963 yılında ancak tamamlanmıştır[5].

Yer aldığı merkezde peşi sıra inşa edilen İşhanlarının ilk örneği olan yapı ile birlikte Ulus Meydanı da tanım kazanmıştır (Şekil 4.7.). Yapı ile bütünleşmiş şekilde tasarlanarak yeri değiştirilen Zafer Anıtı, Ulus Meydanı'nın en önemli simgesi haline gelmiştir[62].

Şekil 4.7. Ulus İşhanı ve Çarşısı ve Ulus Meydanı. Fotoğraf: Ucarı, 2019.

Bunun yanı sıra, yapı inşa edildiği dönemde çevre ölçeğini büyütmesi nedeniyle çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. Yalım[48,s.124]'a göre;

“1955 yılında meydana yapılan büyük ölçekli yapı, değişen iktidar döneminin ideolojik çerçevesini değiştirerek liberal politikanın bir anıtı olarak yapılmıştır. Bu müdahale meydanın ticari fonksiyonunu öne çıkarmış, kapitalist bina üretim biçimi simgesi olan gökdelen kavramı şehrin en stratejik noktasında yer edinmiştir. Zafer Anıtı ise ölçeği nedeniyle görsel baskınlığın ve kent vistalarına göre yerleştirilmiş olmanın getireceği anında algılanma ve okunma özelliğini kaybetmiş, İşhanı'nın oluşturduğu hareketli bir arka fonda seçilebilirliğini kaybetmiştir”

Ulus İşhanı ve Çarşısı, çevresindeki kamu kuruluşları ile ilişki kuran bir kamusal alana sahip bir yapı olarak önemlidir. Kale Bölgesi veya Gençlik Parkı bölgesinden gelen yayaların ve hemen ön çeperindeki otobüs duraklarını kullanan yolcuların yarattığı hareketi aksatmaması ve sürekli kılması ile uyumlu bir kamusal mekân yaratmaktadır. Esnafa göre, günümüzün kapalı alışveriş merkezleri ve ofis binalarına kıyasla daha geniş alanlara ve avlulara sahip olması ve daha ferah oluşuyla, konumunun tarifindeki kolaylıkla birçok avantajı öne çıkmaktadır. Yapıda avlular aracılığıyla elde edilen sessiz, sakin ve yalıtılmış

ortam, kullanıcıları ve dükkân sahiplerini caddenin gürültüsünden ve kirliliğinden koparmakta, bölgede geçirilen zamanı değerli kılmaktadır. Mekânın iklime uyumlu olması da, dikkat çekici başka bir özelliğidir [5]. Yavuz[24,s.31]’a göre:

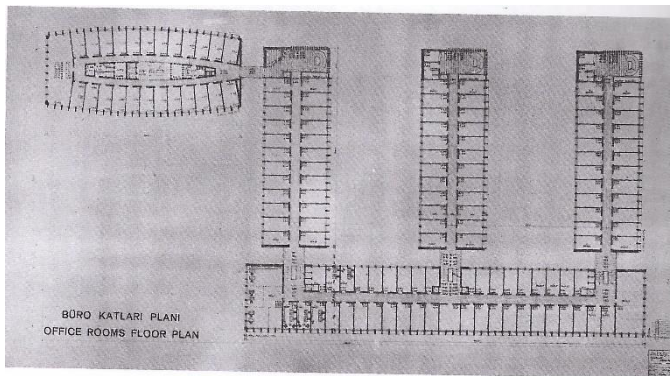
“Yapı tekdüze iş yaşamını aksettiren, tariflenmesi zor, birbirinin aynı mekânlar dizisine sahiptir”

Şekil 4.8. Ulus İşhanı ve Çarşısı ve Ulus Meydanı(a-ç). Fotoğraf: Ucarı, 2019.

Çarşı bloklarına bakıldığında, eşit dikdörtgen ve simetrik şekilde yerleştirilmiş dükkânlar görülmektedir. Dükkânlar aynı şekilde, iç avlu ile ya da sokaklar ile ilişkilendirilmiş, vitrinler kullanılarak yapının kentli ile ilişkisi güçlendirilmiştir(Şekil 4.8.)..

Yüksek blok zemin katı planı incelendiğinde, Sanayi Caddesi’nde ana giriş, aynı zamanda alçak bloğun birleştiği yerde bir giriş tanımlandığı görülmektedir (EK 2). Üst katlara Sanayi Caddesi’nde bulunan ana girişlerden ulaşılmaktadır. Yüksek bloğun büro katları, alçak bloğun büro katları ile tünel ve köprülerle birleştirilmiştir Bu kattaki dükkânlar da, ön ve arka cepheye bakacak şekilde lineer olarak simetrik şekilde yerleştirilmiştir. Simetrik düzenleme, büro katlarında dikkat çekmektedir(Şekil 4.9.).

Şekil 4.9. Ulus İşhanı ve Çarşısı büro katları planı [5].

Yapının planları incelediğinde, A’dan G’ye kadar adlandırılmış olan yedi bloktan oluştuğu görülmektedir. Bayraktar [7,s.165]’in ifadesiyle:

“Yapıda paralel üç kütle ve aralarında yer alan iki farklı kütle ile elde edilen avlulardan, üst kottaki yola çıkış iki ara kütlelerin iki yanında bulunan merdivenlerle sağlanmış, paralel üç kütleli bağlayan yatay kütlede zemin katta yapılan boşaltmalarla avluların ilişkisi kurulmuştur. Yüksek kütle düşey sirkülasyon çekirdeğinin yer aldığı, girişle ilişkilenen eliptik bir mekâna sahiptir ve yine eliptik bir formla meydanla ilişki kurmaktadır. Eliptik mekân üst katlarda yatay sirkülasyonla çevrelenerek çift koridorlu bir sisteme ve ortak kullanım mekânlarına dönüşmektedir. Birbirine akan ve meydan kotunun altında kalan iki avlunun meydan ile ilişkisi paralel kütlelerin yanında yer alan merdivenlerle sağlanmış, merdivenlerin devamında mevcut bir açıklıkla meydanın sokak açılımı gerçekleştirilmiştir. Paralel üç kütleli bağlayan yatay kütlelerin iki yan cephesi ortak kullanım mekânlarına ayrılmış, büro birimleri arasında bulunan koridor geniş bir açıklıkla paralel üç kütlede yer alan büro birimleri arasındaki koridorlarla ilişkilenmiştir.”

Büro kat planları incelediğinde; düşey sirkülasyon çekirdeği, ıslak hacim ve servis alanlarının merkezde konumlandığı görülmektedir. Yatay sirkülasyon, bu alanları çevreleyerek büro birimlerine erişim sağlamaktadır. Simetrik büro birimleri, bina çeperlerine yerleştirilmiştir. Büro birimleri, kapalı / hücreli büro birimleri olarak tasarlanmıştır. Büro birimlerinin yapının çeperlerine yerleştirilmesi ve düşey sirkülasyon çekirdeği ve yatay sirkülasyonun merkezi bir konumda çözülmesi ile doğal aydınlatmadan yararlanılmış, büro birimlerinin aydınlık olması sağlanmıştır

Bina, yükseklik farklılıklarına sahiptir ve katlar arasındaki girişler farklı kotlardan sağlanmaktadır. Yapının kendi içindeki sirkülasyonu da oldukça bütünleşik şekilde ilerlemektedir. Büro kütlesi, komplekse bir geçitle bağlanmıştır. Bu sayede saçak altı gibi korunaklı alanlar oluşmuştur (Şekil 4.10.).

Şekil 4.10. Ulus İşhanı ve Çarşısı’ndaki altgeçit, köprü ve tünel birleşimleri(a-ç). Fotoğraf: Ucarı, 2020.

Ulus İşhanı ve Çarşısı, birçok açıdan 1950’lerin mimarisini temsil eden bir yapı grubudur. Formu Le Corbusier’in biçimsel saflık düşüncesinden etkilenmiş, yapı teknik olarak zorlanarak Batı’daki örneklerle yaklaştırılmıştır. Malzeme bakımından da döneminin modern cephe kaplama malzemelerini sahiptir ve ayrıca duvar ve tavanlarındaki, meydan

kaplamasındaki bezemelerle o dönemde Türkiye’de etkin olan “ mimarlıkta sanat ”düşüncesinin yetkin taşıyıcılarından biri olmuştur [5].¹²

Ulus İşhanı ve Çarşısı, hem kent ve tarihi kent merkezi Ulus bağlamında, hem de Cumhuriyet Dönemi Türk mimarlığı konusunda simgesel bir anlama sahiptir. Zafer Anıtı ile birlikte tanımladığı Ulus Meydanı ve başkent olma sürecinden itibaren geçirdiği dönüşüm aşamalarını sergilemektedir. Günümüzde kullanılan kent mekânı ile özel mekânı bir arada kullanan ve geçirgen şekilde kullanan alışveriş merkezlerindeki tipolojinin Ankara’daki ilk örneği olarak yapı, tüm yıkım tartışmalarına rağmen varlığını korumaktadır.

4.1.2. Eser İşhanı ve Çarşısı

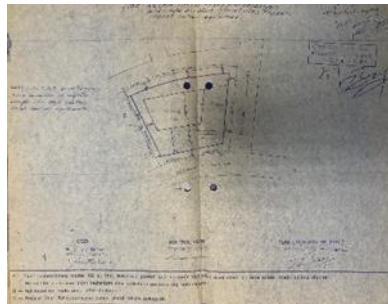
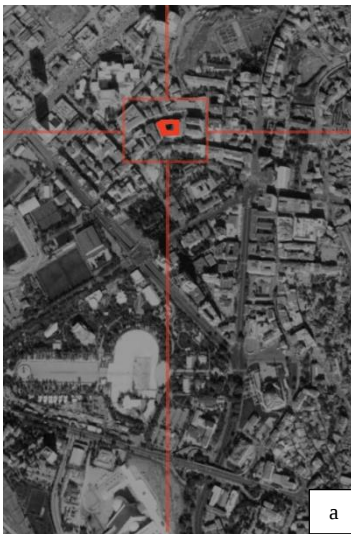
Yılı:1976

Mimarı: Hamdi Emiroğlu

Adres: Atatürk Bulvarı, Rüzgârlı Sokak, 14 Numara

Eser İşhanı ve Çarşısı, Ulus Merkez’de, önemli bir ticari merkez olan Rüzgârlı Sokak ve Ege Sokak’ın kesişiminde bulunmaktadır (Şekil 4.11.).

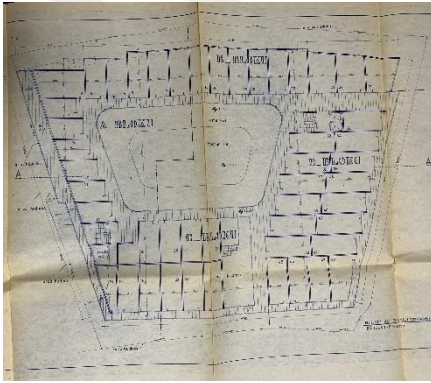
Yapı çeperinde, dolaşım ağının bulunduğu noktalarda araç ve yayalar için birçok giriş verilmiştir. Yapının tipolojisi, açık mekân dolaşımına izin vermektedir. Tıpkı Ulus İşhanı ve Çarşısı örneğinde olduğu gibi yapının geçirgen mekânsal özellikler taşıdığı söylenebilir. Yapıda, benzer işlevlere ayrılmış alçak blok ve yüksek blok görülmektedir. Eser İşhanı alçak bloğu ve alt kat çarşısı yapı ve inşaat malzemesi satan dükkânlardan oluşmaktadır.

¹² Yapı, Ankara’da yapılan döneminin en yüksek binasıdır. Böylelikle, yüksek standartta bir beton karışımının (B300) kullanıldığı, havalandırma sistemi projelendirilen ve uygulanan ilk bina olma özelliği taşır. Ayrıca cephede kullanılan cam mozaik deseni ve avlu girişindeki mozaik kaplamalar sanatçı Şadan Bezeyiş tarafından tasarlanmıştır [5].

Şekil 4.11. Eser İşhanı ve Çarşısı'nın konumu (a). [55]'den alınan harita üzerinde düzenleme Ezgi Çağla Ucarı tarafından yapılmıştır. Eser İşhanı ve Çarşısı'nın vaziyet planı (b)[79].

Yapının A'dan D'ye kadar adlandırılmış olan dört bloktan oluştuğu görülmektedir. Bu bloklar birbirinden bağımsız değildir. Yapı avlulu tasarlanmıştır. Bu iç avluyu çevreleyecek şekilde kurulan yatay sirkülasyon ile büro birimleri bağlanmıştır. C ve D blokta büro birimleri sırt sırta yerleştirilmiştir ve girişlerini doğu-batı yönlerinde farklı yerlerden almaktadır. Büro birimleri, kapalı / hücreli büro birimleri olarak tasarlanmıştır. Düşey sirkülasyon çekirdeği, D blokta yer almaktadır. A blokta ise hem düşey sirkülasyon hem de düşey sirkülasyonun yanında ıslak hacimler yer almaktadır (Şekil 4.12.).

Şekil 4.12. Eser İşhanı ve Çarşısı birinci kat planı [79].

Yapıya, Rüzgârlı Sokak'tan yaklaşırken yapının yüksek bloğu görülmektedir. Yüksek blok yapı kütesinin sağ cephesinde yükselmektedir. Kütle, sokaktan erişilebilen zemin katında avlulu ve teraslı alçak katlı çarşı kullanımına bırakılmıştır. Yüksek blok, büro katlarını içermektedir. Birinci kat iç avluyu çevreleyecek şekilde düzenlenmiş, büro katları aynı şekilde zemin üzerinde +6 kat olarak yer almıştır. Yapının bodrum katı depolama alanları için düzenlenmiş, bodrum katta depo girişi verilmiştir. Depo girişinin verdiği imkân kullanılarak yapının bir kısmı otopark olarak kullanılmaktadır (EK 3).

Yapının ön cephesi yalın, prizmatik bir kütle olarak tasarlanmıştır ancak sağ yan cephesi; cephe boyunca devam eden kademeli çıkıntılarla vurgulanmıştır (Şekil 4.13.). Cepheye hareketlilik katan bu cephe düzenlemesi, cephedeki girişe kadar kademeler şeklinde çıkma yapılarak devam ettirilmiştir. Süslemeden uzak tasarlanmış olan yapıda yapının dışarı çıkma yapması ile cephe hareketlenmiştir. Yapıda, kesintisiz pencere dizileri kullanılmış, böylelikle açıklıklar ile yatay etki güçlendirilmiştir.

Şekil 4.13. Eser İşhanı ve Çarşısı cephe görüntüsü(a-b). Fotoğraf: Ucarı, 2020.

Yapının ön cephesinde araç ve yaya için giriş bulunmaktadır. Ana girişin yanı sıra yapıya yan ve arka cepheden de erişim sağlanmaktadır. Yapının sağ yan cephesinden büro katlarına ulaşılmakta kullanılan merdivene yakın bir giriş konumlanmaktadır. Arka cephede depo girişi olarak kullanılan bir giriş daha vardır. Yüksek girişli zemin katta ticari kullanımlar yer almaktadır (Şekil 4.14.).

Şekil 4.14. Eser İşhanı ve Çarşısı'nın iç avludan görüntüleri ve dikey sirkülasyon(a-ç). Fotoğraf: Ucarı,2020.

Yapının birden fazla işlev yüklendiği rahatlıkla görülmektedir. Dükkân sahipleri, depoda çalışan ve malzeme yükleme yapan satıcılar, yapı malzemesi almak için gelen kullanıcılar, aynı zamanda otoparkı kullanmak için gelenler ve otopark görevlileri bir aradadır.

Yapı; cephe anlayışı, yalın kütle düzeni, plan kurgusu ve uzun yıllar sahip olduğu ticari işlev nedeniyle ve sahip olduğu mimari özellikler ile de ticari yapılara ilişkin önemli bir referans oluşturmaktadır.

4.2. Kızılay Merkezi ve Yakın Çevresindeki Büro/ İşhanı Yapıları

Kızılay, Lörcher ve Jansen Planları ile gelişiminin altyapısını oluşturmuş ve 1950'lere gelindiğinde kentin yeni merkezi haline gelmiştir.

Tez çalışması kapsamında Kızılay Merkez’de; Emek İşhanı, Soysal İşhanı ve Çarşısı, Engürü İşhanı ve Çarşısı, Alemdar İşhanı ve Çarşısı, Ali Nazmi İşhanı, Sönmezer İşhanı ve Çarşısı, And İşhanı ve Çarşısı, Karanfil İşhanı ve Çarşısı, Gama İş Merkezi, Zafır İşhanı ve Çarşısı ele alınmıştır (Şekil 4.15.).

Şekil 4.15. Kızılay Merkez’deki Büro/ İşhanı yapılarının konumları. [55]’den alınan harita üzerinde düzenleme Ezgi Çağla Ucarı tarafından yapılmıştır.

4.2.1. Emek İşhanı

Mimarı: Enver Tokay

Yılı: 1959-1965

Adres: Atatürk Bulvarı, Kızılay Meydanı, 95 Numara

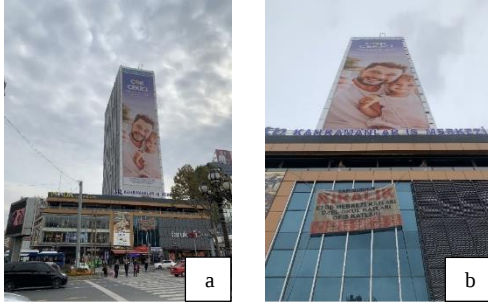
Emek İşhanı, Kızılay Meydanı’nın köşesinde Güven Park ile birlikte meydanı tanımlayan ve sınırlayan simge bir yapıdır (Şekil 4.16.). Yapı, Atatürk Bulvarı üzerinde Kolej’e doğru yönelen Ziya Gökalp Caddesi’nin Kızılay Meydanı ile birleştiği önemli bir noktada bulunmaktadır.

Şekil 4.16. Emek İşhanı konumu. [55]'den alınan harita üzerinde düzenleme Ezgi Çağla Ucarı tarafından yapılmıştır.

Kızılay Meydanı ile doğrudan ilişkilenen binada, bir mağaza ve büro kullanımına ayrılmış birimler tasarlanmıştır (Şekil 4.17.). Emek İşhanı, Cemal Uybadin'in kuleli villasının yerine inşa edilmiştir. Mülkiyeti inşa edildiğinde, Emekli Sandığı'ndadır.

Yapı, 22 kattan oluşan yüksekliğiyle Türkiye'nin ilk gökdeleni olarak bilinmektedir. Yatay prizmatik bir kütle üzerinde düşey prizmatik tasarımıyla, New York'taki Lever House'ı çağrıştırmaktadır [80].

Şekil 4.17. Emek İşhanı cephe görüntüsü(a-b). Fotoğraf: Ucarı, 2020.

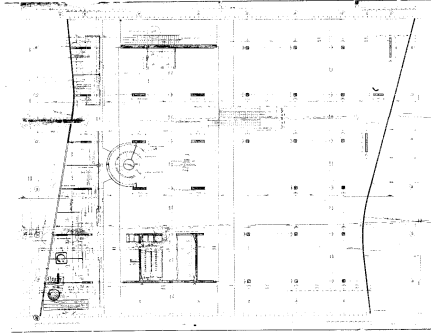
Yapı 1959-65 yılları arasında gerçekleştirilmiş [80], proje, T.C. Emekli Sandığı'nın yarışması ile elde edilmiştir. Emek İşhanı, yüksek ve alçak kütlelerin bir arada tasarlandığı prizmatik biçimiyle, betonarme perde duvar ve alüminyum- cam giydirme cephe sistemiyle, Batı'da uygulanan örnek yapılara benzer tasarımıyla önemli bir yapıdır (Şekil 4.18.) [81].

Emek İşhanı, iki kütleden oluşmaktadır (EK 4). Yüksek küttele bürolar, teras kat ve bu kat ile bütünleşen galeri boşluğu bulunan bir gece kulübü tasarlanmıştır, alçak küttele ise bir mağaza, buna ek olarak teras katta bir kafeterya düzenlenmiştir [7].

Şekil 4.18. Kızılay Meydanı (a) [82] ve Emek İşhanı (b) [83].

Yapıdaki yüksek kütle alçak kütlelerin üzerine yerleşmekte, alçak kütle üç bodrum kat, zemin kat, birinci kat, ikinci kat ve teras kat olmak üzere yedi kattan oluşmakta, yüksek kütle beşinci kat itibariyle bağımsız yükselmektedir. Birinci bodrum kat, zemin kat, birinci kat ve ikinci kat mağaza kullanımı ile teras kat ise kafeterya kullanımı ile alçak ve yüksek kütle bir arada çözülmüştür[7].

Şekil 4.19. Emek İşhanı Mağaza katı planı [7].

Alçak küttele mağaza girişi içeri çekilerek geniş kaldırımlar ile birlikte oluşturulan kamusal alan kentlilerin kullanımına bırakılmıştır (Şekil 4.19.). Mağaza teras katında yer alan Set Kafeterya uzun süre kentliler tarafından kullanılmış, Ankaralıların hafızasında önem kazanmış ve birçok filme konu olmuştur[7, 84]. Kızılay'ın buluşma ve seyir işlevini, Set Kafeterya üstlenmiştir [37].

Batuman [34, s.63] 'a göre;

“Uzun yıllar Kızılay’da yer alan kafe tipolojisi de Set Kafeterya ’da değişime uğrayarak yeni bir mekân tipine dönüşmüştür. Emek İşhanı’nın terasında yer alan ve kullanıcıları sınırlı olan Set Kafeterya, Kızılay Meydanı’nın denetlenemez kargaşası ve onun içinde kaybolma endişesini kentsel bir seyirlik haline dönüştürmüştür. Bu hem mekânla kurulan yeni bir ilişki hem de mekânı tariflemenin yeni bir biçimidir”

Atatürk Bulvarı’ndan girişini alan yüksek blok¹³, güney ve kuzeyden ışık alan büroları içermektedir. Büro blokunun en üst iki katı, gece kulübü olarak düzenlenmiş, asma kat ile galeri boşluğu yaratılarak iç mekân zenginliği sağlanmıştır. Yapının yüksek bloku; mağaza bloku ile üç bodrum kat, zemin kat, birinci kat, ikinci kat ve teras kat olmak üzere yedi katta ortaklaşmaktadır. Yapının düşey sirkülasyon çekirdeği girişe yakın bir konumda yer almaktadır. Böylelikle, düşey sirkülasyon sağır cephe kullanımı ile gizlenmiştir. Yapıda yüksek blok açık / serbest düzenli büro birimlerine ayrılmıştır. Büro birimlerinde, değiştirilebilir niteliğe sahip olması amacıyla farklı boyutlara bölümlendirilmesi için değişebilir panolar kullanılmıştır.

Alçak bloğun Ziya Gökalp Caddesi’ne bakan yüzeyinde ve yüksek bloğun Atatürk Bulvarı’na bakan cephesinde sanatçı Kuzgun Acar’a ait olan metal rölyefler, binanın kentsel yüzünü tamamlayan sanat eserleri olarak yer almaktadır. Ancak günümüzde yerlerini reklam panoları almıştır.

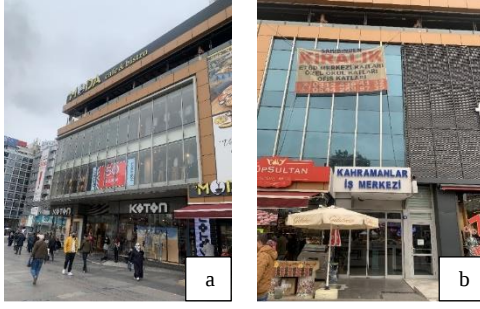
Emek İşhanı; yataylık ve dikeylik, şeffaflık ve sağır yüzeyler arasında zıtlıkların yarattıkları uyum ve konumlandığı kent merkezi ile kurduğu ilişki ile nedeniyle önemli bir yapıdır. Dönem mimarlığına kazandırdığı yüksek yapı özelliği ise bir başka önemli yanıdır.¹⁴

Günümüzde yapının yüksek bloğunun Atatürk Bulvarı’na bakan cephesi bir GSM şirketinin reklam afişleri ile kaplanmıştır. Kent merkezindeki konumu ve kentin kimliği düşünüldüğünde yapının kullanımında alınan kararlar dikkat çekmektedir.

Yapı, son yıllarda kapsamlı değişikliklere maruz kalarak özgün niteliklerini büyük ölçüde yitirmiştir. Özellikle, Gima mağazası ile özdeşleşmiş bütünlükçü yaklaşım, farklı işlevlere sahip mağazalar ile değiştirilmiştir (Şekil 4.20.).

¹³ Büroları içeren yüksek katlı blok, temelden 87,95 metre, zeminden 73,45 metre yüksekliktedir. Mağazaların bulunduğu alçak katlı blokun yüksekliği, 9.50 kotu ile +12.45 kotu arasında bulunmaktadır [81].

¹⁴ Yapı kentsel bellekte önemli bir yer tutmaktadır. Kentliler için simge bir yapıdır. Buna rağmen özelleştirilmesi ile Talip Kahraman adlı iş adamı tarafından satın alınan yapı, 2015 yılında Kahramanlar İş Merkezi adını almıştır. Günümüzde büro katları dershane olarak kullanılmaktadır. Altındaki mağazalar giyim mağazası, aktar ve kahveci olarak düzenlenmiştir. Yapının, günümüzdeki kullanımında terastaki kafeteryaya(kafeye) Atatürk Bulvarı üzerindeki aktarın içinden geçilerek asansör ile çıkılmaktadır. Bunun yanı sıra dershane olarak kullanılan büro katlarına Atatürk Bulvarı üzerinden giriş yapılmakta, çift asansör ile yukarı katlara çıkış sağlanmaktadır.

Şekil 4.20. Emek İşhanı alçak blok güncel görünümü(a-b). Fotoğraf: Ucarı, 2020.

4.2.2. Sosyal İşhanı ve Çarşısı

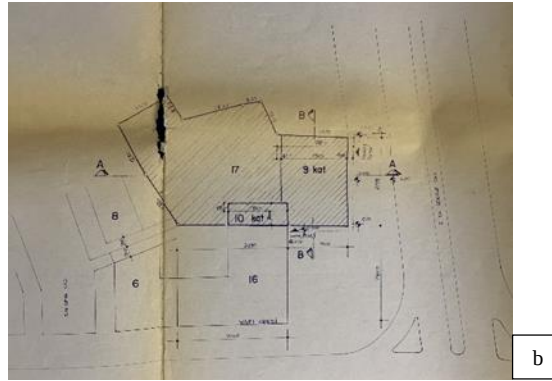
Mimarları: Rahmi Bediz ve Demirtaş Kamçıl

Yılı: 1967-72

Adres: Atatürk Bulvarı, Ziya Gökalp Caddesi

Sosyal İşhanı ve Çarşısı, Kızılay Meydanı'nın köşesinde Atatürk Bulvarı üzerinde Ziya Gökalp Caddesi'nde konumlanmaktadır (Şekil 4.21.).

Yapının mimari projesi 1967 yılında tamamlanmış, 1969 yılında yapımına başlanmış ve 1972'de inşaatı tamamlanmıştır (EK 5).

Şekil 4.21. Sosyal İşhanı ve Çarşısı'nın konumu(a). [55]'den alınan harita üzerinde düzenleme Ezgi Çağla Ucarı tarafından yapılmıştır. Sosyal İşhanı ve Çarşısı'nın vaziyet planı (b) [79].

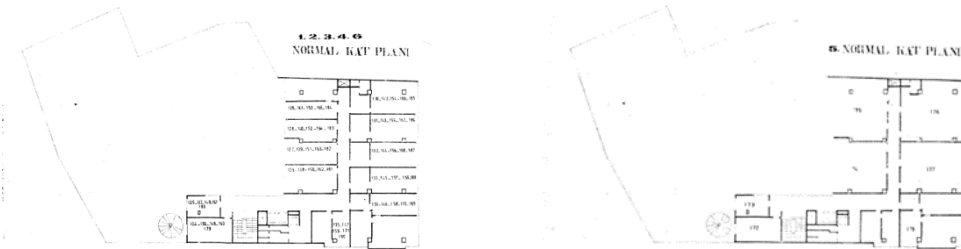
Yapının çeperlerinde Atatürk Bulvarı'na, Ziya Gökalp Caddesi'ne ve Sakarya Caddesi'ne bakan girişler verilmiştir. Bu şekilde çarşının sokaklar ve dış mekân ile ilişkilenmesi sağlanmıştır. Hem meydana bakan cepheden hem de diğer sokaklardan çarşıya ulaşılabilir. Hem meydana bakan cepheden hem de diğer sokaklardan çarşıya ulaşılabilir.

Yapının cepheleri, geriye çekilmiş sekiz sıra pencere dizisi ile tasarlanmıştır. Köşelerde de içeriye çekilen pencere dizileri kullanılmıştır. Böylelikle açıklıklar ile yatay etki güçlendirilmiştir (Şekil 4.22.). Özellikle Ziya Gökalp Caddesi'ne bakan cephede seyirlik olarak adlandırılabilen vitrinli cepheler vardır.

Şekil 4.22. Soysal İşhanı ve Çarşısı(a-b). Fotoğraf: Ucarı, 2020.

Çarşı, dört katlıdır. Yapının büro katları, yedi katlı olarak düzenlenmiştir. Atatürk Bulvarı'na bakan girişten girildiğinde, İşhanı'na erişim için hemen sol yanda çift asansör ve merdiven tasarlanmıştır. En üst kat, teras ve yönetici alanlarına ayrılmıştır. Terasta kafeterya ve dinlenme alanı bulunmaktadır. Ayrıca yönetici ofisi yer almaktadır. Büro katlarına erişim çift asansör alternatifinin yanı sıra çift kanatlı sahanlıklı bir merdivenle sağlanmaktadır. Yapının büro katları incelendiğinde planda dar bir koridorun yer aldığı görülmektedir. Bu koridor aynı zamanda, daireleri birbirine bağlayan bir geçiş alanıdır. Simetrik büro birimleri, kapalı/ hücresel biçimde düzenlenmiştir. 5. Kat planı incelendiğinde ise katın açık plan organizasyonuna izin verecek şekilde diğer katlara göre daha geniş büro birimlerine ayrıldığı anlaşılmaktadır (Şekil 4.23.).

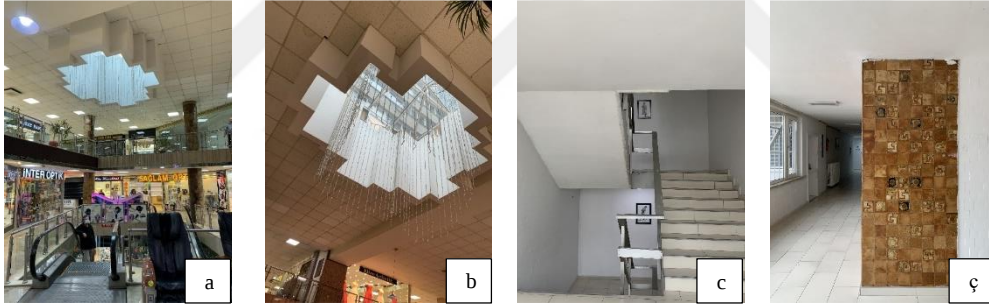

düzenlenmiştir. Her kat, yatay sirkülasyonun yanına yerleştirilen simetrik dükkânlardan oluşmaktadır. Çarşıda bulunan taşıyıcı kolonlar kaplamalarla özellikle vurgulanmıştır.

Şekil 4.24. Çarşı yürüyen merdivenler. Fotoğraf: Ucarı, 2020.

Yürüyen merdivenler özellikle vurgulanmıştır. Simetrik şekilde kullanılan pencere dizileri sayesinde çarşı aydınlatılmaya çalışılmıştır (Şekil 4.25.).

Şekil 4.25. Çarşı sirkülasyonu (a-ç). Fotoğraf: Ucarı, 2020.

Yapıda, 213 dükkân ve büro olduğunun belirtilmesi, yapının alt katlarının mağaza, üst katlarının büro olarak değerlendirilmesi, mimarinin örüntüsünü ortaya koymaktadır [1]. Çarşıda, farklı malzemelerin satışı ve teşhiri yapılmakta, ürün çeşitliliği dikkati çekmektedir. Tadilat ve tamir yapan zanaatkarların yanı sıra gelinlik, ayakkabı ve giyim mağazaları bulunmaktadır. Büro katları da çeşitli ticaret ve hizmet kullanımlarına ayrılmıştır.

1980 sonrası Kızılay'da trafik sorunu oluşması, yeni alışveriş merkezlerinin açılması ile yapının giderek etkisinin azaldığını söylemek mümkündür. Ancak yapı, çarşı ve Büro/İşhanı kullanımının tipik bir örneği olarak hala varlığını korumaktadır.

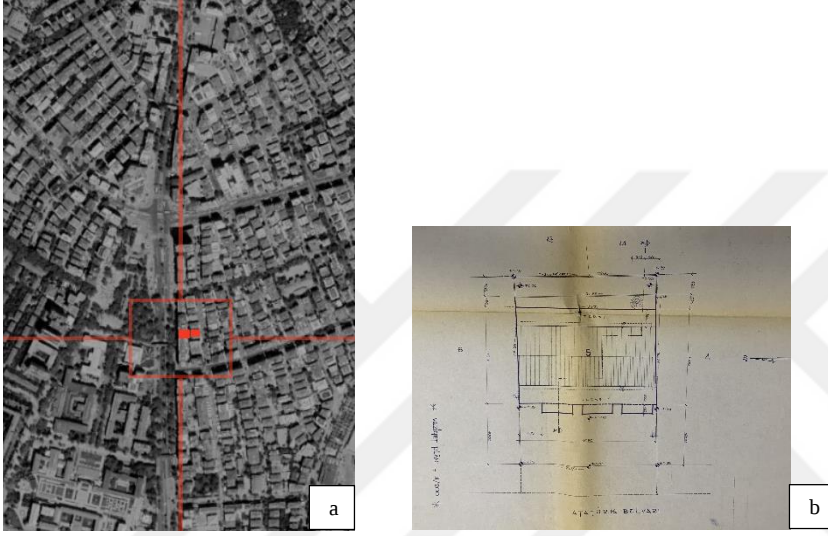
4.2.3. Engürü İşhanı ve Çarşısı

Mimarı: Ulaşılamadı.¹⁵

Yılı: 1972

Adres: Atatürk Bulvarı, 107 Numara

Engürü İşhanı ve Çarşısı, Atatürk Bulvarı ve Karanfil Sokak ile bağlantılı bir konumda yer almaktadır (Şekil 4.26.). İşhanı girişi Atatürk Bulvarı'nda bulunan yapı, arka cephesindeki çarşı girişi ile Karanfil Sokak'ta konumlanmıştır.

Şekil 4.26. Engürü İşhanı ve Çarşısı'nın konumu (a). [55]'den alınan harita üzerinde düzenleme Ezgi Çağla Ucarı tarafından yapılmıştır. Engürü İşhanı ve Çarşısı vaziyet planı (b)[79].

Yapının Atatürk Bulvarı'na bakan ön cephesinin şekillenmesinde öne çıkan unsur ticari işlevlerin varlığı olmuştur. Zemin kattaki ticari fonksiyonlara bağlı olarak daha şeffaf olan cephe, büro katlarında yerini aynı büyüklükteki pencere düzenlemelerine ve beton çıkmalara bırakmıştır (Şekil 4.27.).

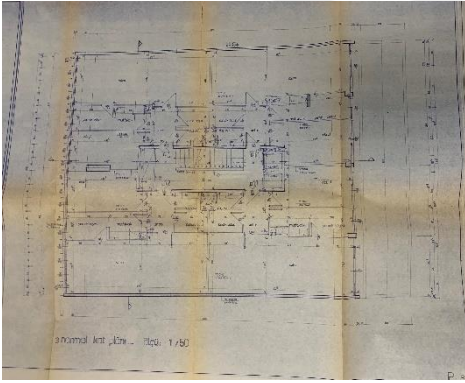
Bitişik nizamda inşa edilen yapı, iki bloktan oluşmaktadır. Düzenli ve uygun büyüklükteki açıklıklar yapının Karanfil Sokak'a bakan cephesinde bir araya gelmekte ve mimari açıdan en etkili görünümü oluşturmaktadır.

¹⁵ Yapının dosya belgelerine ve projesine Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi ve Çankaya Belediyesi'nden ulaşılmaya çalışılmış, ulaşılan proje çizimleri ve arşiv dosyaları EK 6' da verilmiştir.

Şekil 4.27. Engürü İşhanı ve Çarşısı Atatürk Bulvarı girişi(a-b). Fotoğraf: Ucarı, 2020.

Yapının büro kat planları incelendiğinde; dikey sirkülasyon çekirdeğinin katın merkezinde çözümlendiği görülmektedir. Yapıda bir merdiven ışıklığı tasarlanmış, çift asansör kullanılmıştır. Büro birimleri, daire tipi bölümler göstermekte, her katta dörder daire yer almaktadır (Şekil 4.28.). Daireler doğal aydınlatmadan yararlanmak için bina çeperlerinde konumlandırılmıştır. Islak hacimler ve servis alanları, dairelerde özelleşmektedir.

Şekil 4.28. Engürü İşhanı ve Çarşısı'nın büro katları planı [79].

Yapının taşıyıcı sistemi betonarme iskelettir. İşhanı'nın girişi, yapının kütlesinden geriye çekilerek saçak ile vurgulanmıştır. Ticari kullanımı ile çekim merkezi olan Engürü İşhanı, sekiz katlı olarak tasarlanmıştır. Engürü Çarşısı ise, alt çarşı, zemin çarşı ve +2 üst kat çarşısı ile dört katlı olarak düzenlenmiştir (EK 6). Yapının içindeki sirkülasyonu oldukça bütünleşik şekilde ilerlemektedir. Yapıda çarşı kütlesi ve büro kütlesi bir geçitle bağlanmıştır (Şekil 4.29.).

Şekil 4.29. Engürü İşhanı ve Çarşısı'nın bağlantı ve iç mekân görüntüleri(a-c). Fotoğrafı: Ucarı, 2020.

Yapı düz, prizmatik bir kütle anlayışı ile son derece sade tasarlanmıştır. Her pencerenin altından başlayan ve diğer kattaki pencerenin başlangıcına kadar inen ve çıkma yapan beton bloklar en dikkat çekici unsurlardır. Yapının Karanfil Sokak'a bakan arka cephesi beş sıra pencere düzeni ile bölümlenmiştir. Cephe düzeninin tekdüzeliği, pencere sıralarının yataylığını vurgulayan beton elemanlar ile kırılmış ve ön plana çıkarılmıştır (Şekil 4.30.). Yapının sağ cephesi bitişik nizamda sağır bırakılmıştır.

Şekil 4.30. Engürü İşhanı ve Çarşısı arka cephe görünümü(a-b). Fotoğraf: Ucarı, 2020.

Yapı, başarılı bir mekânsal akışkanlık ve dolaşım geçirgenliği içermektedir. Bu niteliğini cephe kararları ve plan organizasyonu güçlendirmektedir. Günümüzde çarşı, tadilat, tamirat yapan zanaatkârların yanı sıra kozmetik mağazaları, ayakkabı ve giyim mağazaları, gümüş ve mücevherat mağazaları gibi çeşitli işlevlerle yoğun bir şekilde kullanılmaktadır.

4.2.4. Alemdar İşhanı ve Çarşısı

Mimarı: Yaşar Uzunali

Yılı: 1973

Adres: Atatürk Bulvarı, 88 Numara

Atatürk Bulvarı'nda bulunan yapı, bulvara dönük biçimde, yanındaki yapılar ile bitişik nizamda inşa edilmiştir (Şekil 4.31.). Yapı Kızılay Meydanı'na hâkim, önemli bir noktada konumlanmaktadır.

Şekil 4.31. Alemdar İşhanı ve Çarşısı'nın konumu. [55]'den alınan harita üzerinde düzenleme Ezgi Çağla Ucarı tarafından yapılmıştır.

Yapının, tek girişi Atatürk Bulvarı üzerinde bulunmaktadır. Binaya girildiğinde bir koridor ile karşılaşılır. Bu koridorun sonunda bir merdiven görülmektedir. Bu merdiven ile bodrum kata inilerek çarşıya ulaşılmaktadır (Şekil 4.32.).

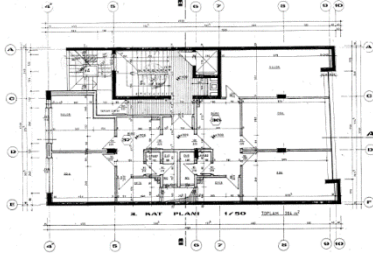
Şekil 4.32. Alemdar İşhanı ve Çarşısı (a-ç). Fotoğraf: Ucarı, 2020.

Çarşıda girişin bulunduğu bölüm geri çekilerek, yan duvarlarda vitrin oluşturulmuştur. Tek girişi olan yapı, diğer örneklerden farklıdır. Çarşıdaki dükkânların çoğu, yüncü veya hobi mağazası olarak kullanılmaktadır.

Yapının büro kat planları incelendiğinde; bitişik nizamlı inşa edilmesi sonucu sağır bırakılan cephelerden birinde düşey sirkülasyonun çözümlendiği görülmektedir. Yapının merkezinde bir kat holü tasarlanmış ve bürolara erişim bu holden sağlanmıştır. Büro

birimleri, daire tipi bölümlenmeler göstermektedir. Her katta farklı mekânlara sahip beş daire yer almaktadır. Islak hacimler ve servis alanları, dairelerde özelleşmiştir (Şekil 4.33.).

İşhanı'na girildiğinde ise birkaç basamaklı bir merdivenle karşılaşılır. Bu merdiven, kullanıcıları asansöre ulaştırmaktadır. İşhanı'nın geçiş alanında ve dikey sirkülasyonunda, yapıya sonradan eklendiği tahmin edilen farklı malzeme kullanımı dikkati çekmektedir.

Şekil 4.33. Alemdar İşhanı ve Çarşısı'nın büro katları planı [85].

Yapının çarşı ve İşhanı olarak kullanımı, 1973 yılına tarihlenmektedir [1]. Çolak[1, ss. 112]'a göre çarşı, 1970'li yıllarda gece 23.00'lere kadar açıkken, günümüzde alışveriş merkezlerinin etkisi ile bu özelliğini yitirmiştir.

10 katlı olarak inşa edilen yapı, süslemeden uzak tasarlanmıştır. Yapıda, kesintisiz pencere dizileri kullanılmış, böylelikle açıklıklar ile yatay etki güçlendirilmiştir (EK 7). Yatay pencereler, cephede geriye çekilerek kullanılmıştır. Yapı, kübik formda ve düz çatılı bir biçimde inşa edilmiştir.

4.2.5. Ali Nazmi İşhanı

Mimarı: Kadri Erkman

Yılı: 1977-79

Adres: Atatürk Bulvarı, Sakarya Caddesi, 1 Numara

Ali Nazmi İşhanı, Kızılay Merkez'de, Atatürk Bulvarı ve Sakarya Caddesi üzerinde bulunmaktadır (Şekil 4.34.).

Şekil 4.34. Ali Nazmi İşhanı'nın konumu (a). [55]'den alınan harita üzerinde düzenleme Ezgi Çağla Ucarı tarafından yapılmıştır. Ali Nazmi İşhanı vaziyet planı (b) [86].

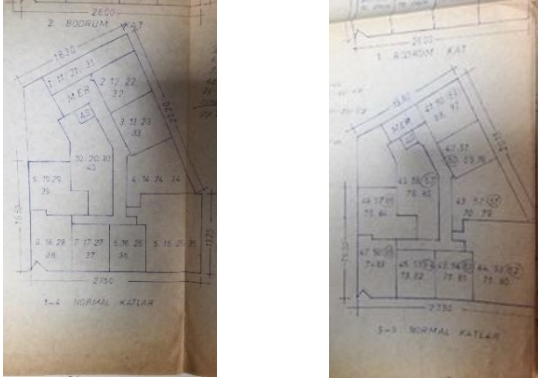
Yapı, kütle etkisi, cephe bütünlüğü, sadeliği, yatayda ve düşeyde oluşturduğu denge ile özgün bir tasarım örneği olarak Bulvar'da yerini almıştır. Geniş bir dikdörtgen kütle olarak tasarlanmış yapının ön cephesi Sakarya Caddesi'ne bakmaktadır. Yan cephesi ise Atatürk Bulvarı'na dönüktür. Yapının tek ve ana girişi, Sakarya Caddesi üzerinde bulunmaktadır (Şekil 4.35.).

Şekil 4.35. Ali Nazmi İşhanı(a-b). Fotoğraf: Ucarı, 2020.

Yapının büro kat planları, birbirine 45 derece ile birleştirilen iki bölümden oluşmaktadır. Plan çözümü açısından değerlendirildiğinde; simetrik bir plana sahip olmadığı, sirkülasyon ve bürolara dağılımın ana tek bir hat üzerinde toplandığı söylenebilir. Büro birimleri bu hatta takılı ve cephe sınırlarına dayanan bölümlenmeler göstermektedir. Büro birimleri, kapalı / hücreli büro birimleri olarak tasarlanmıştır ve yapının cephesi ile uyumlu iç mekân boyutlarına ve organizasyonuna sahiptir. İşhanı'na girildiğinde çift asansör ve

merdiven ile karşılaşılmaktadır. Yapının giriş holü, asansörlerin ve merdivenin olduğu ince ve uzun bir koridorla çözümlenmiştir (Şekil 4.36.) (EK 8).

Şekil 4.36. Ali Nazmi İşhanı 1-4. Büro katları ve 5-9. Büro katları planı [86] .

Yapının cepheleri açıklıklar geriye çekilerek ele alınmış ve sıra pencere dizileri ile tasarlanmıştır. Köşelerde de içeriye çekilen pencere dizileri kullanılarak yatay etki güçlendirilmiştir. Yapının cepheleri yatay ve düşey dengesini dinamize eden bir karaktere sahiptir. Bu mimari elemanlar ile elde edilen hareket, ön cepheye yansıtılmıştır.

Her pencerenin altından başlayan ve diğer kattaki kat penceresinin bir kısmına kadar inen beton elemanlar yapının ana biçimsel vurgusunu oluşturmaktadır. Yapının cepheleri bu kırık- açılı yüzeyler kullanılarak elde edilmiştir. Bunun yanı sıra yapının ön ve yan cephesinin şekillenmesinde, ticari işlevlerin varlığı ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle yapının cephe kararlarının dikkat çekici olduğu söylenebilir. Ali Nazmi İşhanı, 10 katlı olarak tasarlanmıştır (Şekil 4.37.).

Şekil 4.37. Ali Nazmi İşhanı giriş(a-ç). Fotoğraf: Ucarı, 2020.

Birçok dükkân ve büroya ev sahipliği yapan Ali Nazmi İşhanı, Kızılay'ın ticari kimliğinin parçası olarak varlığını korumaktadır.

4.2.6. Sönmezer İşhanı ve Çarşısı

Mimarı: Mehmet Gür

Yılı: 1978

Adres: Atatürk Bulvarı, İzmir Caddesi, 31 Numara

Yapı Atatürk Bulvarı ve İzmir Caddesi ile bağlantılı bir konumda yer almakta olup biçimlenme ve cephe kararları ile dikkat çekmektedir (Şekil 4.38.). Yapının tek girişi İzmir Caddesi’nden verilmiştir (Şekil 4.39.).¹⁶

Şekil 4.38. Sönmezer İşhanı ve Çarşısı’nın konumu. [55]’den alınan harita üzerinde düzenleme Ezgi Çağla Ucarı tarafından yapılmıştır.

Çolak [1, s.116]’a göre,

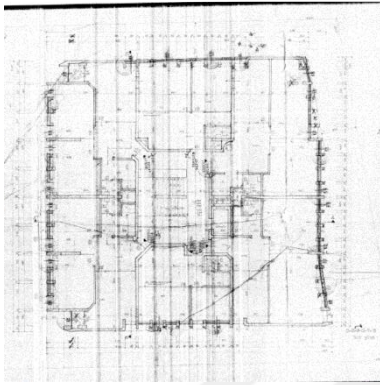
“Yapı 1980’li yıllarda yoğun olarak kullanılırken, sonraki dönemlerde otopark sorunu ve yeni alışveriş merkezlerinin açılması gibi nedenlerle olumsuz yönde etkilenmiştir.”

¹⁶ Sönmezer İşhanı ve Çarşısı’nın vaziyet planına Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi ve Çankaya Belediyesi Arşivi’nden ulaşılamamıştır. Ancak bkz. EK 9’da 1/200 plan çizimleri elde edilmiştir.

Şekil 4.39.Sönmezer İşhanı ve Çarşısı(a-b). Fotoğraf: Ucarı, 2020.

Yapının büro kat planları incelendiğinde; bitişik nizamlı inşa edilmesi sonucu sağır bırakılan cephelerden birinde düşey sirkülasyonun çözümlendiği görülmektedir. Yapının merkezinde bir kat holü tasarlanmış ve bürolara erişim bu holden sağlanmıştır. Büro birimleri, ön ve arka çeperlere bitişik şekilde konumlandırılmıştır ve daire tipi bölümlenmeler göstermektedir. Her katta farklı mekânlara sahip beş daire yer almaktadır. Islak hacim ve servis alanları, dairelerde özelleşmiştir (Şekil 4.40.).

Şekil 4.40. Sönmezer İşhanı ve Çarşısı büro katları planı [85].

Sönmezer Çarşısı, bir bodrum kat ve zemin kattan oluşmaktadır. İşhanı ise sekiz katlı tasarlanmıştır. Yapıya, geniş bir geçiş alanından girilmektedir. Bu geçiş alanı, aynı zamanda tüm birimleri birbirine bağlamaktadır. Yapıya girildiğinde çarşının dükkânları ile karşılaşılmaktadır. Büro katlarına erişim, asansör ve merdiven ile sağlanmıştır. Aynı merdiven ile bodrum kata erişilebilmektedir. Yapının kendi içindeki sirkülasyonu oldukça bütünleşik şekilde ilerlemektedir (EK 9).

İşhanı'nın girişi, yapının kütesinden geriye çekilerek saçak ile vurgulanmış, caddeye bakan mağazalar ile değerlendirilmiştir (Şekil 4.41.).

Şekil 4.41. Sönmezer İşhanı ve Çarşısı girişi(a-b). Fotoğraf: Ucarı, 2020.

Yapının cepheleri, malzeme değişikliği ile vurgulanmış, farklı algı oluşturacak biçimde tasarlanmıştır. Ana caddeyi ya da sokağı karşılayan cepheler, yatayda yerleştirilen açıklıklar ve dikeyde farklı malzemeler ile oluşturulan duvarlar ile bölünerek dengeli ve yalın bir cephe düzenine ulaşılmıştır. Cephelerde dizi oluşturan eş büyüklükte pencerelere yer verilmiş, bu şekilde yapının hafiflemesinin yanı sıra bürolarda aydınlık iç mekânlar elde edilmesi sağlanmıştır. Yapının kiremit kaplı bölümleri dışındaki diğer bölümleri sıvalıdır. Cephelere hareket katan bir diğer özellik ise düşeyde kullanılan beton yüzey çıkmalarıdır.

Halen özgün hali ile varlığını koruyan yapı, düz çatılı olup taşıyıcı sistemi betonarme iskelettir.

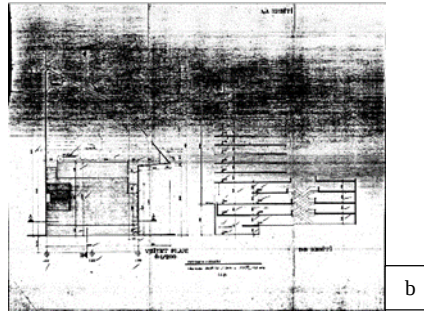
4.2.7. And İşhanı ve Çarşısı

Mimarı: Rahmi Bediz ve Demirtaş Kamçıl

Yılı: 1979-83

Adres: Atatürk Bulvarı, 69 Numara

And İşhanı ve Çarşısı, Atatürk Bulvarı'nın, Sıhhiye Köprüsü ile Kızılay Meydanı arasında kalan bölümünde yer alan önemli bir ticari yapıdır (Şekil 4.42.). Tek bir prizmatik kütleden oluşan yapı bitişik nizamda inşa edilmiştir. Bunun sonucu olarak yapının yan cepheleri sağırdır. Yapı, betonarme olarak yapılmıştır.

Şekil 4.42. And İşhanı ve Çarşısı'nın konumu (a). [55]'den alınan harita üzerinde düzenleme Ezgi Çağla Ucarı tarafından yapılmıştır. And İşhanı ve Çarşısı vaziyet planı (b)[87].

Atatürk Bulvarı'na bakan ön cephe, simetrik şekilde yerleştirilmiş pencere dizileri ile dikkat çekmektedir. Tüm pencereler, geniş siyah renkli çerçeve ile silme içine alınmıştır. Ön cephede kullanılan ahşap kaplama yüzeyler de yapıya sonradan eklenerek yapının ayırt edilebilirliğini artırmıştır (Şekil 4.43.).

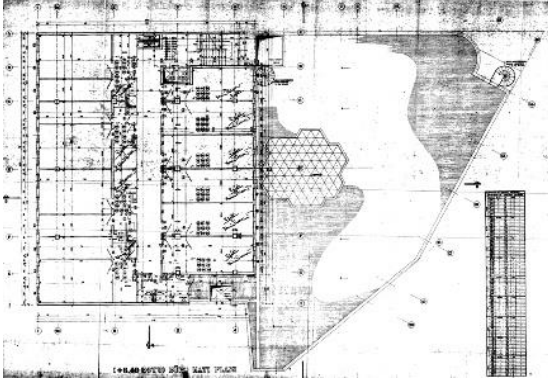
Şekil 4.43. And İşhanı ve Çarşısı. Fotoğraf: Ucarı, 2020.

Yapının ön cephesi, 12'li kare pencere dizisi ile bölümlenmiştir. Yapıya giriş, Atatürk Bulvarı üzerindendir. Cephede geriye çekilerek verilen giriş, uzun ve dar bir koridor oluşmasına neden olmuştur (Şekil 4.44.).

Şekil 4.44. And İşhanı ve Çarşısı girişi(a-b). Fotoğraf: Ucarı, 2020.

Büro katı planları incelendiğinde; yapının geometrisine uygun olacak şekilde dikdörtgen biçiminde planlanmış büroların merkezi, uzun ve ince olan yatay sirkülasyon etrafında homojen bir dağılım gösterdikleri görülmektedir. Büro birimleri, simetrik olarak yerleştirilmiş, kapalı/ hücresel tip olarak düzenlenmiştir. Islak hacimler planda farklı yerlerde konumlanmıştır. Yapıda düşey sirkülasyon çepere bitişik şekilde planlanmış ve çarşı bloku ile bağlantı kurulmuştur (Şekil 4.45.).

Şekil 4.45. And İşhanı ve Çarşısı büro katı planı ve cam kubbe [87].

And Çarşısı; bir bodrum kat, zemin kat ve +2 kat olarak dört katlı olarak tasarlanmıştır (EK 10). Katlar arası erişim; merkezi bir yerde konumlanmış ve cam bir kubbe ile vurgulanmış yürüyen merdiven ile sağlanmıştır. Çarşı bu merkez çevresine yerleştirilen dükkânlar ile düzenlenmiştir (Şekil 4.46.).

Şekil 4.46. And İşhanı ve Çarşısı(a-ç). Fotoğraf: Ucarı, 2020.

Giriş aksının belirlediği simetri ekseninden dikey sirkülasyona ulaşılmaktadır. Yapıda birçok malzeme kullanımı ile merdiven kovaları yapının en çok dikkat çeken bölümleridir. Bitişik nizamda inşa edilen yapıda, sirkülasyon çekirdeği aydınlığa açılmaktadır.

And İşhanı, 10 katlı olarak tasarlanmıştır. Bu bloğa doğal ışıkla aydınlatılan bürolar yerleştirilmiştir. Büro katlarına erişim çift asansör alternatifinin yanı sıra çift kanatlı sahanlıklı bir merdivenle sağlanmaktadır. Dikey sirkülasyon aynı zamanda çarşı ile İşhanı'nı birbirine bağlayan bir geçit görevi görmektedir.

Çarşı çeşitli gelinlikçi, moda evi, terzi, kuyumcu ve kuyumcu tamiratçısı barındırmaktadır. Son yıllarda modaevlerinin artışı ile gelinlikçiler çarşısı olarak da adlandırılmaktadır.

And İşhanı ve Çarşısı, kentlilerin belleğinde yer etmiş önemli bir ticari merkez olarak uzun yıllardır kullanılmaktadır. Yapı, cephesi değişmiş olsa da varlığını korumaktadır.

4.2.8. Karanfil İşhanı ve Çarşısı

Mimarı: Ulaşılamadı.¹⁷

Yılı: 1982

Adres: Atatürk Bulvarı, Karanfil Sokak, 3 Numara

Karanfil İşhanı ve Çarşısı, Kızılay Merkez’de Karanfil Sokak’ta konumlanmıştır. Karanfil Sokak’ın Ziya Gökalp Caddesi ile kesiştiği parselde ticari fonksiyonlu yapıların ön planda olduğu bir yerde bulunmaktadır (Şekil 4.47.).

Şekil 4.47. Karanfil İşhanı ve Çarşısı’nın konumu (a). [55]’den alınan harita üzerinde düzenleme Ezgi Çağla Ucarı tarafından yapılmıştır. Karanfil İşhanı ve Çarşısı’nın vaziyet planı (b) [79].

Yapı, ticari fonksiyon içeren çarşı üzeri İşhanı olarak tasarlanmıştır. Çarşı, Gümüşçüler Çarşısı olarak adlandırılmaktadır. Yapının oturduğu parselde uygun olarak dört cephesi de tasarlanmıştır. Karanfil Sokak’a bakan ön cephede ve yan cephelerde kavisli pencereler yer almaktadır (Şekil 4.48.). Yapının cepheleri, pencerelerin belirli aralıklarla simetrik olarak düzenlenmesi ile oluşturulmuştur. Simetrik bir anlayışla düzenlenen ön cephede, girişin bulunduğu bölüm geri çekilerek cephe hareketlendirilmiş, yüzeyden taşkın çerçeve içine pencereler yerleştirilmiştir.

¹⁷ Yapının dosya belgelerine ve projesine Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi ve Çankaya Belediyesi’nden ulaşılmaya çalışılmış, ulaşılan proje çizimleri EK 11’ de verilmiştir.

Şekil 4.48. Karanfil İşhanı ve Çarşısı'nın ön cephe görünümü(a-b). Fotoğraf: Ucarı, 2020.

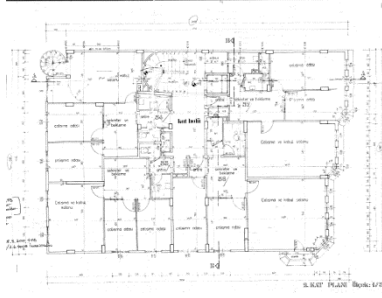
Yapı, kütle olarak prizmatik algılansa da köşeleri kavislendirilerek hareketlendirilmiştir. Köşelerde uygulanan hareketlendirme sayesinde, yapı farklı bir görsellik sunmaktadır. Hafif bir gölge sağlayarak çıkma yapan çatı yapıda dikkat çeken bir başka unsurdur.

Yapı girişini Karanfil Sokak'tan birkaç basamak merdiven ile ulaşılabilen bir yerden almaktadır (Şekil 4.49.). Girişi geriye çekilmiştir ve yapıya doğrudan sokağa açılan dükkânların arasından ulaşılmaktadır (EK 11).

Şekil 4.49. Karanfil İşhanı ve Çarşısı girişi(a-ç). Fotoğraf: Ucarı, 2020.

Çarşıya erişmek için Karanfil Sokak'tan bir merdiven ile aşağı kata inilmektedir. Beş katlı olarak tasarlanmış yapıda girişin tam merkezinde asansör konumlandırılmıştır. Dolaşım, sahanlıksız bir merdiven ile sağlanmaktadır. Yapının büro kat planları incelendiğinde; katın merkezinde bir holün yer aldığı görülmektedir. Bürolara erişim bu holden sağlanmaktadır. Düşey sirkülasyon çekirdeği yapının çeperine bitişik tasarlanmıştır. Büro birimleri, daire tipi bölümlenmeler göstermektedir. Daireler çeşitli fonksiyonel ihtiyaçları gözeterek şekilde farklı boyutlarda tasarlanmıştır (Şekil 4.50).

Şekil 4.50. Karanfil İşhanı ve Çarşısı büro katları planı [85].

Her katta merdivenin çevresine yerleştirilmiş dörder daire bulunmaktadır. Islak hacimler ve servis alanları, dairelerde özelleşmiştir. Düşey sirkülasyon, oldukça özel detaylara sahiptir. Farklı malzemeler kullanılarak tasarlanmıştır. İç mekânda dikkat çeken özellikler arasında; merdivenin dışarıya taşma yaparak vurgulanması sayılabilir. Dışarıya taşan merdivenin tırabzanı organik formuyla özenle ele alınmıştır.

Yapı, balkonvari çıkmaları ve özenli cephe tasarımı ile dikkat çekmekte, özel ve önemli bir örnek olarak varlığını korumaktadır.

4.2.9. Gama İş Merkezi

Mimarı: Sezar Aygen ve Oktay Veral

Yılı:1985

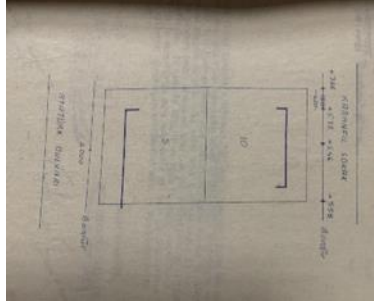
Adres: Atatürk Bulvarı, 97 Numara

Gama İş Merkezi, Kızılay Meydanı'nda Atatürk Bulvarı üzerinde Emek İşhanı'nın hemen yanında konumlanmış olan bir yapıdır (Şekil 4.51.).

Yapının ön cephesi Atatürk Bulvarı ve Güvenpark'a bakarken, arka cephesi ise önemli bir ticari merkez olan Karanfil Sokak'a Zafir İşhanı ve Çarşısı ile bağlanmaktadır. Yapının Atatürk Bulvarı ve Karanfil Sokak'a bağlanan girişleri bulunmaktadır.

a

b

Şekil 4.51. Gama İş Merkezi konumu (a). [55]'den alınan harita üzerinde düzenleme Ezgi Çağla Ucarı tarafından yapılmıştır. Gama İş Merkezi vaziyet planı (b) [79].

Bulvara hâkim yapısı ile hemen dikkat çeken yapıda girişlerin geri çekilmesi ile korunaklı bir bekleme alanı ve saçak oluşturulmuştur. Ana giriş kemerli sonlanan ve cephede boydan boya uzanan kırmızı düşey elemanla öne çıkarılmıştır. Bu bölüme yapının adı yazılmış, ön cephe dikey elemanlarla düzenlenmiştir (Şekil 4.52.).

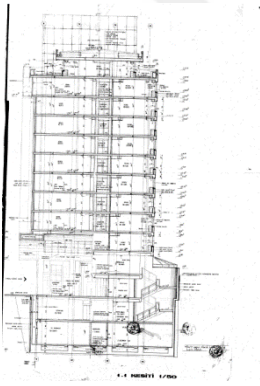
Şekil 4.52. Gama İş Merkezi. Fotoğraf: Ucarı, 2020.

Dikdörtgen planlı yapı sekiz katlı olarak, son derece dikkat çekici cam giydirme cephe sistemi ile tasarlanmıştır (Şekil 4.53.).

Şekil 4.53. Gama İş Merkezi giriş(a-b). Fotoğraf: Ucarı, 2020.

Yapının çarşı bloku, alt çarşı, zemin çarşı ve +2 üst kat çarşısı ile dört katlı olarak düzenlenmiştir. Büro bloku geriye çekilmiştir. Giriş aksının belirlediği simetri ekseninden dikey sirkülasyona ulaşılmaktadır. Birçok malzeme kullanılan merdivenler yapının en çok dikkat çeken bölümüdür. Merdiven boşluğu ışıklık ile aydınlatılmıştır (Şekil 4.54.). (EK 12).

Şekil 4.54. Gama İş Merkezi kesiti.¹⁸ [85].

Gama İş Merkezi'nin büro katlarına erişim merkezde konumlandırılmış bir düşey sirkülasyon çekirdeği ile sağlanmıştır. Bulvara dönük ana cephedeki girişten ayrı bir hol ile büro katlarına çıkılmaktadır. Yapının plan tipolojisi, büroların yapının çeperlerinde doğal ışıktan yararlanacak şekilde konumlandırılmasını sağlamıştır. Bürolar, kapalı/ hücreli birimler olacak şekilde düzenlenmiştir.

Yapının diğer girişinde merkezi bir konumda dikey sirkülasyon ve asansör ile karşılaşılmaktadır. Çarşının iç mekânı kapalı avlu ile şekillenmiş, dükkânlar ortasında havuz bulunan bu avlu etrafında düzenlenmiştir.

¹⁸ Yapının dosya belgelerine ve projesine Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi ve Çankaya Belediyesi'nden ulaşılmaya çalışılmış, ulaşılan proje çizimleri EK 11' de verilmiştir.

Yapı, Karanfil Sokak'la Zafir İşhanı ve Çarşısı ile bağlantılıdır. İki İşhanı'nın da çarşı birimleri birbirine geçiş imkânı vermekte, büro katlarına ayrı girişlerden ulaşılmaktadır. Yapıda, başarılı bir mekânsal akışkanlık ve dolaşım geçirgenliği vardır.

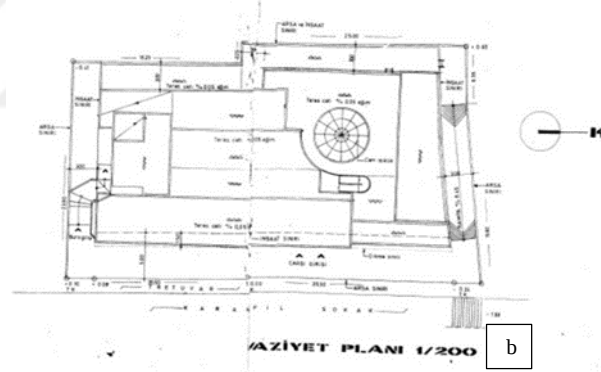
4.2.10. Zafir İşhanı ve Çarşısı

Mimarı: Ulaşılamadı.¹⁹

Yılı: 1988

Adres: Atatürk Bulvarı, Karanfil Sokak, 4 Numara

Zafir İşhanı ve Çarşısı, Kızılay merkezde ticari işlevi ile önem kazanan Karanfil Sokak'ta konumlanmıştır (Şekil 4.55.). Yapı, Gama Alışveriş Merkezi ile Atatürk Bulvarı'na bağlanmaktadır. Zafir İşhanı'na giriş ise Karanfil Sokak'tan sağlanmaktadır (Şekil 4.56.).

Şekil 4.55. Zafir İşhanı ve Çarşısı'nın konumu (a). [55]'den alınan harita üzerinde düzenleme Ezgi Çağla Ucarı tarafından yapılmıştır. Zafir İşhanı ve Çarşısı vaziyet planı (b)[85].

Yalın bir tasarım anlayışı ile ele alınan yapıda, tüm cephede süreklilik gösteren pencere açıklıkları uygulanmıştır. Yapı alışveriş merkezi bloğu ve büro katlarını içeren blok olmak üzere iki bloktan oluşmaktadır (EK 13).

¹⁹ Yapının dosya belgelerine ve projesine Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi ve Çankaya Belediyesi'nden ulaşılmaya çalışılmış, ulaşılan proje çizimleri EK 13' te verilmiştir.

Şekil 4.56. Zafir İşhanı ve Çarşısı'nın Karanfil Sokak'taki girişi. Fotoğraf: Ucarı, 2020.

Simetrik bir cephe düzenine sahip olan yapı kare planlı olacak şekilde tasarlanmıştır. Ön cephe, dört sıra çizgisel pencere dizisi ile bölünmüştür. Pencereler eşit olarak yatay şerit oluşturacak şekilde düzenlenmiştir.

İç mekân kapalı avlu ile şekillenmiş, ortasında havuz bulunan bu avlu ile geniş bir kullanım mekânı elde edilmiştir (Şekil 4.57.).

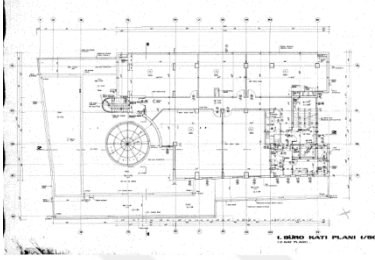
Şekil 4.57. Zafir İşhanı ve Çarşısı'nın asansörü ve çarşı görünümü(a-b). Fotoğraf: Ucarı, 2020.

Yapının, betonarme iskelet sistemi ile yapıldığı bilinmektedir. Yapı; yalın, kübik ve düz çatılı bir biçimde tasarlanmıştır (Şekil 4.58.).

Şekil 4.58. Zafir İşhanı ve Çarşısı'nın cephe görünümü. Fotoğraf: Ucarı, 2020.

Büro katlarına giriş, merdivenle yükseltilerek yapının sol cephesinden verilmiş, düşey sirkülasyon çekirdeği girişe yakın konumlandırılmıştır. Yapıda dolaşım, girişin hemen sol yanında yer alan asansör ve merdivenle ile sağlanmaktadır. Bürolar yapının çeperinde konumlandırılmış ve çeşitli fonksiyonlara yönelik olarak farklı boyutlandırılmış ve kapalı/hücrel büro birimleri olarak düzenlenmiştir. Islak hacimler, ortak kullanıma ait kılınmıştır (Şekil 4.59.).

Şekil 4.59. Zafir İşhanı ve Çarşısı'nın büro katları planı [85].

Yapı, dört katlı ana kütle yanında giriş ve dikey sirkülasyonu içeren giriş kütesinden oluşmaktadır (Şekil 4.60.) ve varlığını halen korumaktadır.

Şekil 4.60. Zafir İşhanı ve Çarşısı'nın büro katları girişi(a-b). Fotoğraf: Ucarı, 2020.

4.3. Kavaklıdere Alt Merkezi ve Yakın Çevresindeki Büro/İşhanı Yapıları

Kavaklıdere kültürel etkinlikler, yeme-içme mekânları, ticari amaçlı kullanımlar ile alt merkez konumundadır. Tez çalışması kapsamında Kavaklıdere Alt Merkez'de; Atayurt İşhanı, Batı İşhanı, Konur İş Merkezi, Kuğulu İşhanı ve Çarşısı, Dr. Zeki Bey İş Merkezi, Seğmenler İşhanı ve Çarşısı ele alınmıştır (Şekil 4.61.).

Şekil 4.61. Kavaklıdere Alt Merkez'deki Büro/ İşhanı yapılarının konumları. [55]'den alınan harita üzerinde düzenleme Ezgi Çağla Ucarı tarafından yapılmıştır.

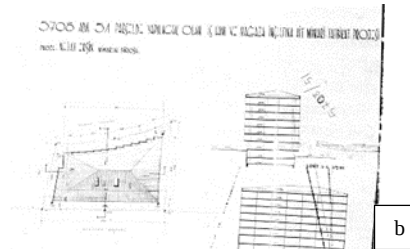
4.3.1. Atayurt İşhanı

Yılı: 1968-1971

Mimarı: Nejat Ersin

Adres: Atatürk Bulvarı, 169 Numara

Atayurt İşhanı, Atatürk Bulvarı'nda Meclis binasının karşısına gelen önemli bir noktada yer almaktadır (Şekil 4.62.).

Şekil 4.62. Atayurt İşhanı'nın konumu (a) [55]'den alınan harita üzerinde düzenleme Ezgi Çağla Ucarı tarafından yapılmıştır. Atayurt İşhanı'nın vaziyet planı (b)[85].

Betonarme sisteme sahip olan yapı, kot farklılıkları kullanılarak bir bodrum kat, bir alt çarşı katı, giriş ve üzerinde +6 katlı olarak inşa edilmiştir (EK 14).

Tek bir kütleden meydana gelen yapının Atatürk Bulvarı'na bakan ön cephesinde açıklıklar yatayda süreklilik gösteren metal gölgelikler ile vurgulanmıştır. Cephe açıklıklarının geriye çekilmesiyle beton çıkıntılarla düzenlenmiştir (Şekil 4.63.).

Şekil 4.63. Atayurt İşhanı'nın Atatürk Bulvarı'na bakan ön cephesi. Fotoğraf: Ucarı,2020.

Yapının Tunus Caddesi'ne bakan arka cephesi ise kademeli çıkıntılar ile tasarlanmıştır. Her mekânda yapının bir kademe öne çıkarılmasıyla cephe düzenlenmiş, bu şekilde aynı zamanda benzer form ve büyüklükteki açıklıkların tekdüzeliğini kırmak amaçlanmıştır (Şekil 4.64.).

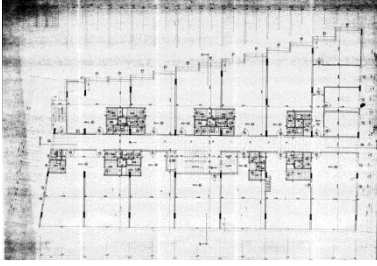

Şekil 4.64. Atayurt İşhanı'nın Tunus Caddesi'ne bakan arka cephesi(a-b). Fotoğraf: Ucarı,2020.

Yapının sol yan cephesinde betonarme olarak inşa edilmiş merdiven dikkati çekmektedir. Bu cephe her birinin ayrı girişi olan dükkânlara ayrılmıştır.

Yapının büro kat planları incelendiğinde; yatay sirkülasyon aksı üzerinde takılmış biçimde büroların yer aldığı görülmektedir. Bürolar, işlevlerine göre çeşitlendirilebilecek şekilde yapının biçimlenmesine uygun olarak farklı boyutlarda oluşturulmuştur. Her birimin bağımsız ıslak hacimleri çözülmüştür. Yapının boyutlarının büyüklüğü nedeniyle, dikey

sirkülasyonlar merkezde ve çeperde olacak şekilde kurgulanmış, bürolar kapalı/ hücresel birimler biçiminde düzenlenmiştir (Şekil 4.65.).

Şekil 4.65. Atayurt İşhanı'nın büro katları planı [85].

Yapının ön ve arka cephede olmak üzere iki girişi bulunmaktadır. Çarşı girişi, zemin altı kotundan dükkânların arasından verilmiştir. Yapı, Atatürk Bulvarı üzerinden ana girişini almaktadır. Giriş, birkaç basamakla yükseltilerek vurgulanmıştır. Ana girişten girildiğinde sol köşede, Çarşıya inen bir merdiven ile karşılaşılmaktadır. Sağ köşede ise büro katlarına erişim sağlayan çift asansör bulunmaktadır (Şekil 4.66.).

Şekil 4.66. Atayurt İşhanı'nın büro katlarına erişimi(a-b). Fotoğraf: Ucarı, 2020.

Yapının büro katları eğitim merkezi, acente, avukat ofisleri ve farklı hizmet sektörüne ait bürolara ayrılmıştır. ²⁰ Bodrum kat otopark olarak tasarlanmış, otoparkta, daire kesitli kolonlar kullanılmıştır.

Atayurt İşhanı, tasarım ve malzeme kararları, iç mekân organizasyonu ile farklılaşan ve dikkat çeken bir yapı olarak halen önemini korumaktadır.

4.3.2. Batı İşhanı

Yılı: 1969- 1976

²⁰ Mevcut durum tespiti yapılmaya gidildiğinde bilgisine başvurulmuş kapı görevlisi Mevlüt Saklav'dan alınan bilgilerle yapının iç mekân malzemelerinin orijinallerinin korunduğu öğrenilmiştir.

Mimarı: Haluk Umar

Adres: Atatürk Bulvarı, 151 Numara

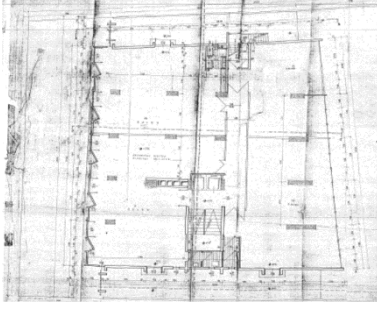
Atatürk Bulvarı üzerinde yer alan yapı, Bulvar'ın Akay Kavşağı ile birleştiği önemli bir noktada konumlanmıştır (Şekil 4.67.).

Şekil 4.67. Batı İşhanı'nın konumu (a). [55]'den alınan harita üzerinde düzenleme Ezgi Çağla Ucarı tarafından yapılmıştır. Batı İşhanı vaziyet planı (b)[85].

Yapı Meclis binasının yakınında, bölgenin ticari niteliğinin giderek artması sonucunda Bulvar'da inşa edilen İşhanlarından biridir. Yapı'nın özgün projesinde Batı Sineması bulunmaktadır (EK 15). Ancak, günümüzde Batı Sineması'nın bulunduğu zemin katın ticari kullanımlara dönüştüğü görülmektedir.

Yapının büro katlarına erişimini sağlayan düşey sirkülasyon çekirdeği, girişin sağ tarafında konumlandırılmış, düşey sirkülasyon, çift asansör ve çift kollu bir merdivenle sağlanmıştır. Yapının özgün projesinde bölücü duvarlar yoktur, büro katları açık plan organizasyonuna izin verecek şekilde tasarlanmıştır. Açık / serbest düzenli büro olarak planlanan İşhanı yapısı, uygulamada, bölmelerle değişmiştir. Islak hacimler, ortak kullanıma ait kılınmıştır (Şekil 4.68.).

Şekil 4.68. Batı İşhanı büro katları planı [85].

Betonarme olarak inşa edilen yapının Atatürk Bulvarı'na bakan ön cephesi, süreklilik gösteren balkon ve pencerelerin yanı sıra farklı malzeme kullanımı ve renk ile vurgulanmıştır (Şekil 4.69.). Yapının arka cephesi, Karanfil Sokak'a bakmaktadır.

Şekil 4.69. Batı İşhanı ön cephesi ve Batı İşhanı Karanfil Sokak'a bakan cephesi(a-c). Fotoğraf: Ucarı, 2020.

Yapıda ön cephe, arka cepheden farklı ele alınmış ve girinti ve çıkmlar ile hareketlenen bir düzenleme ile özelleştirilmiştir. Ön cephede küçük balkonlar ve pencereler ile güçlendirilen ve cephe boyunca düşeyde devam eden çıkmlar dikkat çekmektedir. Yapının Karanfil Sokak'a bakan arka cephesi oldukça yalındır. Cephede sınırları ön plana çıkaran ince düşey çizgiler renk kullanılarak vurgulanmıştır. Yapının sağ cephesi, dikey sirkülasyonun dış ile ilişkilenmesini sağlamaktadır. Böylelikle, doğal ışık içeriye alınmıştır.

Yapı, düz bir çatı ile sonlandırılmış, asma kat ve +10 katlı olarak inşa edilmiştir.

Zemin kat altı, cadde üzeri dükkânlar için depolama alanları sağlamak için düzenlenmiştir. Yapıya dükkânların ortasından bir girişle girilir ve koridor ile karşılaşılır. Bu koridorun sağında bir merdiven görülmektedir. Yapının, hem bodrum kata hem de asma kata erişimi, bu merdiven ile sağlanmaktadır. Koridorun sol tarafında ise çift asansör bulunmaktadır (Şekil 4.70.).

Şekil 4.70. Batı İşhanı dikey sirkülasyon alanları(a-b). Fotoğraf: Ucarı, 2020.

Yapıda her katta sekizer daire bulunmaktadır. Bu daireler halen, ortak mekânlara dönüştürülerek kullanılmaktadır. Yapının kat planları, merkezde yer alan çekirdeğin etrafında ön ve arka cepheye bakacak şekilde konumlanan bürolardan oluşmaktadır. Yapının zemin katı, Atatürk Bulvarı üzerinde dükkânların kullanımına bırakılmıştır. Dükkânlar, ev tekstili mağazası ve simitçi olarak kullanılmaktadır. Yapıda asma kat noter olarak değerlendirilmiş, büro katları, doktor muayenehanesi ve vakıflara ait ofis vb. ye ayrılmıştır. Bazı katlar atıl durumda ve boştur.

Kentsel bellekte karma işlevli kullanımı ile yer eden yapı varlığını halen korumakta olan özel ve önemli bir örnektir.

4.3.3. Konur İş Merkezi

Yılı: 1976

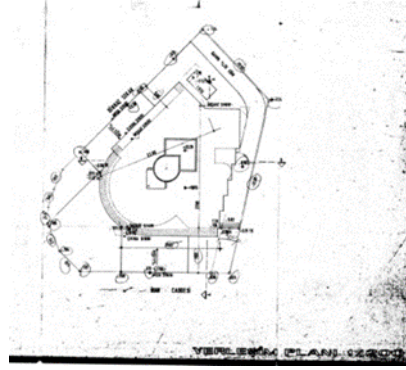
Mimarı: Nejat Ersin

Adres: Atatürk Bulvarı, İran Caddesi, 13 Numara

Yapı, Kuğulu Park'a hâkim bir noktada, İran Caddesi ve Binnaz Sokak'ın kesişiminde yer almaktadır (Şekil 4.71.).

a

b

Şekil 4.71. Konur İş Merkezi'nin konumu (a). [55]'den alınan harita üzerinde düzenleme Ezgi Çağla Ucarı tarafından yapılmıştır. Konur İş Merkezi vaziyet planı (b) [85].

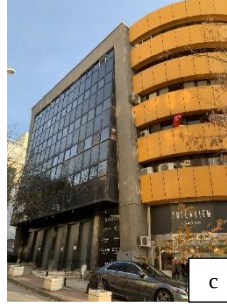
Konur İş Merkezi cepheleri yatayda ve düşeyde farklı malzeme kullanımı ile vurgulanmış, cephelerde renk kullanımı ile hareketlilik sağlanmıştır. Yapının ana caddeyi ve sokakları karşılayan cepheleri, farklı boyuttaki açıklıklar ile kurgulanmıştır. Tüm cephelerde kullanılan geniş pencereler, yapının ağır kütesini hafifletmektedir (Şekil 4.72.).

a

b

c

ç

Şekil 4.72. Konur İş Merkezi(a-ç). Fotoğraf: Ucarı, 2020.

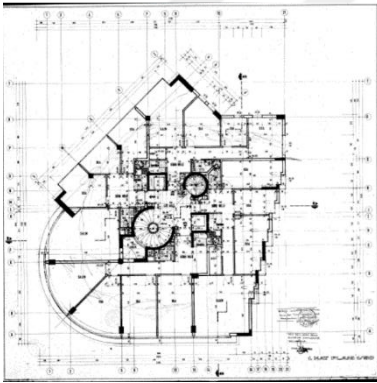
Yapıda yatay pencereler, cephede geriye çekilerek kullanılmıştır. Yapının ön cephesi yalın biçimde tasarlanmış ancak sağ yan cephesi; cephe boyunca devam eden kademeli çıkıntılarla vurgulanmıştır. Cepheye hareketlilik katan bu cephe düzenlemesi balkon çıkıntıları ile devam ettirilmiştir. Sol yan cephede, metal cam giydirme malzeme kullanılmıştır.

Yapı, prizmatik bir kütleyle dairesel bir kütlelerin geçirilmesi ile tasarlanmıştır (EK 16). Yapının girişi, evrensel tasarım kurallarına uygun şekilde, engelli rampası ile tasarlanmıştır (Şekil 4.73.).

Şekil 4.73. Konur İş Merkezi girişi(a-ç). Fotoğraf: Ucarı, 2020.

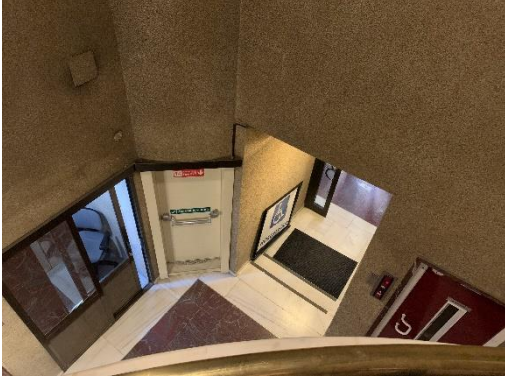
Yapının büro kat planları incelendiğinde; düşey sirkülasyon çekirdeğinin merkezi yapısı gözlemlenmiştir. Yapıda dolaşım, merkezde konumlanmış döner merdiven ve çift asansör ile sağlanmaktadır. Döner merdiven, malzeme kullanımı ile ön plana çıkmış, metal korkuluklarla özelleşmiştir. Basamaklar mermerdir. Büro birimleri, daire tipi bölümler göstermektedir. Her katta, yapının geometrisine uygun olacak şekilde farklı büyüklüklerde dörder daire bulunmaktadır. Islak hacimler ve servis alanları, her dairede özelleşmektedir. (Şekil 4.74.).

Şekil 4.74. Konur İş Merkezi 1. Kat planı [85].

Yapı, bodrum kat, zemin kat ve +5 katlı olarak tasarlanmıştır. Bodrum kat, depo kullanımına ayrılmıştır. Yapının zemin katı mağaza kullanımına bırakılmış ve doğrudan cadde ile ilişkilendirilmiştir. Büro katları ise farklı işlevlere sahip ticari kullanımlara aittir.

Yapının kat hollerinin duvarları brüt beton(çıplak beton) olarak bırakılmış, iç mekânda galeri boşluğu düzenlenmiştir (Şekil 4.75.). Yapı halen özgün düzeni ile varlığını korumaktadır.

Şekil 4.75. Konur İş Merkezi galeri boşluğu. Fotoğraf: Ucarı, 2020.

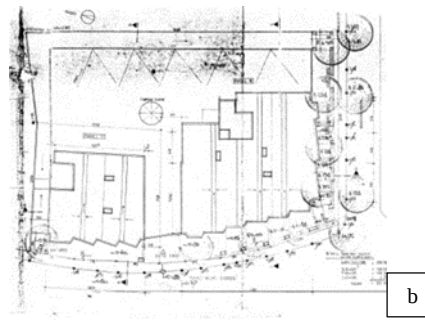
4.3.4. Kuğulu İşhanı ve Çarşısı

Yılı: 1979-1981

Mimarı: Rahmi Bediz ve Demirtaş Kamçıl

Adres: Atatürk Bulvarı, Tunalı Hilmi Caddesi, 123 Numara

Kuğulu İşhanı, Tunalı Hilmi Caddesi ile Buğday Sokak'ın köşesinde yer almaktadır. Yapı, Kuğulu Park'a dönük şekilde, Tunalı Hilmi Caddesi'ne hâkim bir noktada konumlanmıştır (Şekil 4.76.).

Şekil 4.76. Kuğulu İşhanı ve Çarşısı'nın konumu (a). [55]'den alınan harita üzerinde düzenleme Ezgi Çağla Ucarı tarafından yapılmıştır. Kuğulu İşhanı ve Çarşısı'nın vaziyet planı (b) [85].

Yapı yer aldığı sokakta cephe düzeni ile dikkat çekmektedir. Yapıda beton parapetlerin geri çekilmesi ve ileriye taşması ile cephenin daha iyi algılanması sağlanmıştır (EK 17). A ve B blokları şeklinde tasarlanmış olan yapı, yüksek giriş kullanılarak yan cepheden Buğday Sokak ile ilişkilendirilmiştir (Şekil 4.77.).

Şekil 4.77. Kuğulu İşhanı ve Çarşısı'nın Buğday Sokak cephesi ve Tunalı Hilmi Caddesi'ne bakan cephesi(a-ç). Fotoğraf: Ucarı, 2020.

Yapı betonarme olarak inşa edilmiştir. Yapıda, kesintisiz pencere dizileri kullanılmış, böylelikle açıklıklar ile yatay etki güçlendirilmiştir. Köşelerde de içeriye çekilen pencere dizileri kullanılmıştır.

Kuğulu İş Hanı, A Blok'un girişi, Tunalı Hilmi Caddesi'nden verilmiştir. Yapının B blok girişi ise Buğday Sokak'tan alınmıştır (Şekil 4.78.).

Şekil 4.78. Kuğulu İşhanı ve Çarşısı A Blok girişi ve B Blok girişi(a-ç). Fotoğraf: Ucarı, 2020.

Yapı, A Blok ve B Blok, çarşı yapısı bir arada bütünlükçü bir yaklaşım ile ele alınmıştır. Çarşı bir geçit ile İşhanı'nın girişine bağlanmaktadır. Her blokun ayrı bir girişi ve sirkülasyonu bulunmaktadır. Bloklar geçiş alanları ile birbirlerine bağlanmıştır. Yapıda dolaşım, merkezi konumlanmış çift asansör ve çift kanatlı bir U merdiven ile sağlanmaktadır. İşhanı'nın A Bloku, beş katlı olarak tasarlanmıştır. Büro birimleri, daire tipi bölümler göstermektedir. Her kat beşer daireden oluşmaktadır. B Blok ise, altı katlı olarak tasarlanmıştır. Her katta altışar daire bulunmaktadır. Islak hacimler ve servis alanları, her dairede özelleşmektedir (Şekil 4.79.).

Şekil 4.79. Kuğulu İşhanı ve Çarşısı normal büro katı planı [85].

Kuğulu Çarşısı, bodrum kat, zemin kat, +1 kat olarak üç katlı olarak tasarlanmış, dikey sirkülasyonu vurgulayan ışıklık ile aydınlatılmaya çalışılmıştır. Çarşı'nın Tunalı Hilmi Caddesi'ne bakan cephesi açıklıklar kullanarak dış mekân ile ilişkilendirilmiştir (Şekil 4.80.).

Şekil 4.80. Kuğulu İşhanı ve Çarşısı giriş ve dikey sirkülasyonu(a-ç). Fotoğraf: Ucarı, 2020.

Kuğulu İşhanı ve Çarşısı, bulunduğu bölgede özel ve önemli bir yapı olarak varlığını halen korumaktadır.

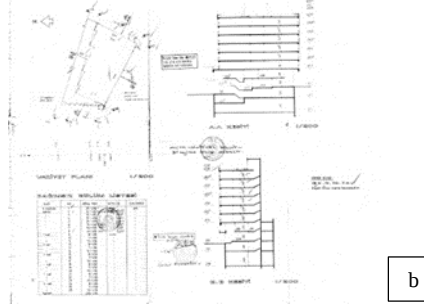
4.3.5. Dr. Zeki Bey İş Merkezi

Yılı: 1983-1985

Mimar: Merih Karaaslan

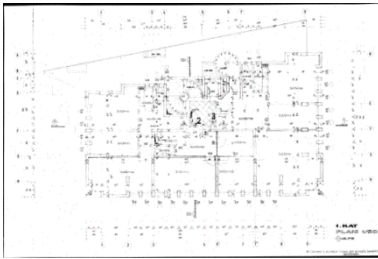
Adres: Atatürk Bulvarı, Tunalı Hilmi Caddesi, 65 Numara

Dr. Zeki Bey İş Merkezi, Tunalı Hilmi Caddesi ile Bestekâr Sokak'ın kesişiminde konumlanmıştır. Yapı içinde yer aldığı parselin sınırlarına göre bir biçimlenme göstermektedir (Şekil 4.81.).

Şekil 4.81. Dr. Zeki Bey İşhanı'nın konumu (a). [55]'den alınan harita üzerinde düzenleme Ezgi Çağla Ucarı tarafından yapılmıştır. Dr. Zeki Bey İşhanı vaziyet planı (b)[85].

Cephe kararları ile dikkat çeken yapı giriş üzerinde +6 kattan oluşmaktadır (EK 18). Yapıda büro birimleri, daire tipi bölümler göstermektedir. Her katta üçer daire yer almakta, ayrıca dört dükkân bulunmaktadır. Yapının giriş holü asansör ve merdivenin konumlanması ile son derece basit ve sade bir şekilde çözümlenmiştir. Yapıda dolaşım, girişin hemen sol yanında yer alan merdiven ve girişin hemen karşısında yer alan asansör ile sağlanmaktadır. Islak hacimler ve servis alanları, her dairede özelleştirilmiştir (Şekil 4.82.).

Şekil 4.82. Dr. Zeki Bey İş Merkezi büro katları planı [85].

Betonarme olarak inşa edilmiş, prizmatik tek bir kütle olarak şekillenmiş olan yapının iki köşesi geriye çekilerek boydan boya düşey açıklıklar ile tasarlanmıştır. Köşelerdeki pencere modülasyonu cepheye hareket katmış, girintilerle derinlik ve ışık-gölge etkisi elde edilmiştir. Ana kütleli tanımlayan geçirgen yüzeyler ile kurgulanan cephede düşeyde sağır yüzeyler de kullanılmıştır (Şekil 4.83.).

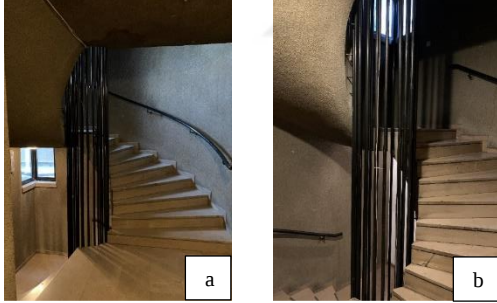
Bestekâr Sokak'a bakan ön cephe, simetrik şekilde yerleştirilmiş pencere dizileri ile dikkat çekmektedir ve 12 pencere ile bölümlenmiştir. Cepheye simetrik düzende yerleştirilen

pencereler, beton çerçeve ile silme içine alınmıştır. Ön cephede kullanılan mermer elemanlar sonradan eklenerek yapının ayırt edilebilirliğini artırmıştır. Yapının Tunalı Hilmi Caddesi'ne bakan cephesi, yedi pencere ile tasarlanmıştır. Düşeyde beton çıkma elemanlar ile şekillenmiştir. Çıkmalar yapının her cephesinde yinelenmiştir.

Şekil 4.83. Dr. Zeki Bey İşhanı'nın yan cepheleri(a-b). Fotoğraf: Ucarı, 2020.

Pencere dizileri ve ışıklık sayesinde yapı oldukça aydınlık ve ferah bir etkiye sahiptir. Yapı girişini Bestekâr Sokak'tan, ticari kullanıma ayrılmış olan zemin kattan almaktadır. Zemin kat farklı işlevlere sahip dükkânlara bölünmüştür (Şekil 4.84.).

Şekil 4.84. Dr. Zeki Bey İş Merkezi dikey sirkülasyon(a-b). Fotoğraf: Ucarı, 2020.

Yapıdaki büro katları çoğunlukla doktor muayenesi olarak kullanılmaktadır. Özgün cephe kararları ile önem taşıyan yapı, günümüzde halen ticari işlevini sürdürmektedir.

4.3.6. Seğmenler İşhanı ve Çarşısı

Yılı: 1985

Mimarı: Hüseyin Yüksel

Adres: Atatürk Bulvarı, Tunalı Hilmi Caddesi, 96 Numara

Tunalı Hilmi Caddesi'nde yer alan Seğmenler İşhanı ve Çarşısı ticari işlevleri ile öne çıkan bir yapıdır. Yapı kare tabanlı bir prizma biçiminde yer aldığı parselde konumlanmıştır (Şekil 4.85.).

Şekil 4.85. Seğmenler İşhanı ve Çarşısı'nın konumu (a). [55]'den alınan harita üzerinde düzenleme Ezgi Çağla Ucarı tarafından yapılmıştır. Seğmenler İşhanı ve Çarşısı'nın vaziyet planı (b) [85].

Yapının girişi, Tunalı Hilmi Caddesi'ne bakan ön cepheden değil, yan cepheden alınmıştır (Şekil 4.86.). Giriş, yapıdan koparılarak beton bir silme içine alınmış bir geçittir verilmiştir. Seğmenler Çarşısı'nın ise Tunalı Hilmi Caddesi üzerinde iki girişi bulunmaktadır.

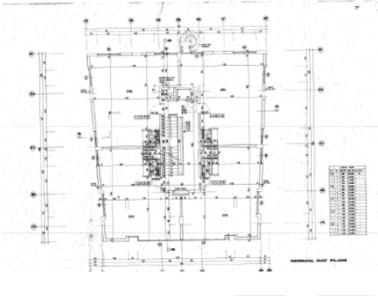
Ön cephe, koyu renkli çizgisel elemanlar ile bölünmüştür. Bu çizgisel elemanlar yapının çatısından zemin kat üzerine kadar uzanır. Sekiz sıra halinde pencere açıklıklarının arasına çerçeve olacak şekilde yerleştirilmiştir.

Şekil 4.86. Seğmenler İşhanı ve Çarşısı ön cephe. Fotoğraf: Ucarı, 2020.

Yapı bodrum kat, zemin kat ve +6 normal kattan oluşmaktadır. Her katta dört daire bulunur (EK 19). Yan cepheden yapıya girildiğinde bir merdiven ve asansör ile karşılaşılır. Yapıda dolaşım, çift kanatlı bir U merdiven ile sağlanmaktadır.

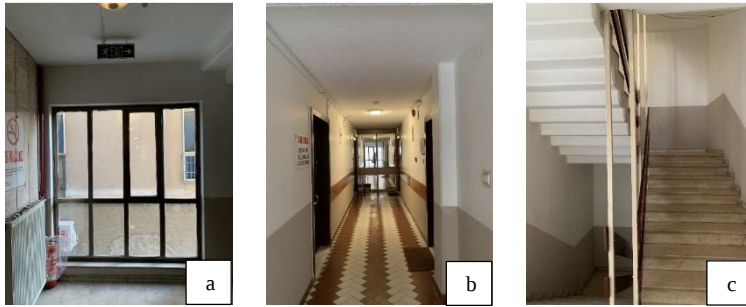
Yapının büro kat planları incelendiğinde; merkezde düşey sirkülasyon çekirdeği görülmektedir. Büro birimleri, daire tipi bölümlenmeler göstermektedir (Şekil 4.87). Islak hacimler ve servis alanları, her dairede özelleştirilmiştir. Düşey sirkülasyon, dört daireyi birbirine bağlayan bir kat holüyle ilişkilidir. Bu holde dış mekân ile ilişki kurmak için pencereler açılmıştır (Şekil 4.88.).

Şekil 4.87. Seğmenler İşhanı ve Çarşısı büro katları planı [85].

Yapıda dikkat çeken bir unsur malzeme kullanımıdır. Kat holleri farklı malzemeler ile vurgulanmıştır.

Seğmenler İş Hanı, özgün bir yapı olarak varlığını halen korumaktadır.

Şekil 4.88. Seğmenler İşhanı kat holü ve penceresi (a-c). Fotoğraf: Ucarı, 2020.

Genel Değerlendirme

Başkent Ankara'da 1950 sonrasında inşa edilen Büro/İşhanı yapılarını inceleyen tez çalışması, Atatürk Bulvarı üzerindeki Ulus Merkezi, Kızılay Merkezi ve Kavaklıdere Alt Merkezi ve yakın çevresindeki yapılara odaklanmıştır. Büro/İşhanı yapılarının yakın

evre/cadde ve sokak ilişkileri ile kentteki konumları, kullanım özellikleri, plan kurguları, kütle ve cephe düzenleri, getirdikleri yenilikler bu bölümde ele alınmıştır.

Yüksek yapı özelliği taşımaları nedeniyle Merkez'ler ve Meydan'lar ile ilişkilenererek referans noktası haline gelen Büro/İşhanı yapıları ticari kullanımları bünyelerinde birleştirdikleri için ayrı bir tipoloji sergilemektedirler.

Çoğunlukla alçak kütle ve yüksek kütle biçiminde tasarlanan ya da tek kütle olarak ele alınan Büro/İşhanı yapıları, alçak kütlede ya da zemin katta yer alan arşı ya da dükkânlar ile kentle kamusal ilişki kurmaktadır. Büro birimlerinin yer aldığı yüksek kütle ise yine kentle referans noktası oluşturarak ilişkilenmektedir. Büro/İşhanı yapıları karma kullanıma uygun şekilde çevreyle bütünleşen ve etkileyen ve çevresinden etkilenen yapılar olarak tasarlanmışlardır.

Bu tipolojide büro kütlesinin girişleri de zemin katta bulunmaktadır. Sirkülasyon merdiven ve asansörler ile sağlanmıştır. Bodrum katta depolama alanları yer alırken bazı yapılarda mağaza ve dükkân kullanımı mevcuttur. Yapılarda arşı katlarına serbest erişim varken büro katlarına erişim özelleşmiş ve ayrı girişten sağlanmıştır.

Büro kat planlarında çoğunlukla merkezde düşey sirkülasyon çekirdeği kurgulanırken, büro birimlerinin yapıların çeperlerine yerleştirildiği böylelikle doğal aydınlatmadan faydalanıldığı görülmüştür. Bürolar farklı özellikler taşımaktadır. Kimi yapılarda hücre tipi büro birimleri, kimi yapılarda daireler biçiminde bir plan kurgusu söz konusudur. Ayrıca açık plan kurgusu ile ele alınan büro yapıları da mevcuttur.

5. ANKARA’DA 1950 SONRASINDA BÜRO/ İŞHANI YAPILARI: KARŞILAŞTIRMA VE SINIFLAMA

Tezin beşinci bölümünde, tipolojik olarak farklılıklar barındıran Büro/ İşhanı yapılarının karşılaştırmasına ve sınıflamasına ilişkin bir değerlendirme yapılmış, Büro/İşhanı yapıları yakın çevre / cadde/ sokak ilişkileri, kullanım çeşitliliği, plan kararları, biçim kararları ve getirdiği yenilikler/ öncül rol/özgünlük olmak üzere belirlenen başlıklar altında ele alınmıştır.

5.1. Yakın Çevre/Cadde/Sokak İlişkileri

Değerlendirme kapsamına alınan Büro/İşhanı yapıları kentle ve yakın çevre, cadde ve sokak ile kurdukları ilişkiler göz önüne alınarak değerlendirildiğinde farklılıklar barındırdıkları görülmektedir.

Ulus Merkez

- Ulus İşhanı ve Çarşısı, Atatürk Bulvarı ve Anafartalar Caddesi’nin köşesinde, Ulus Meydanı’nı tanımlayan bir yerde konumlanmaktadır. Yapı; iç avlu ile sokakları birleştirme özelliği taşır. Dolayısıyla, dolaşım geçirgenliğine sahiptir.
- Eser İşhanı ve Çarşısı, önemli bir ticari merkez olan Rüzgârlı Sokak ve Ege Sokak’ın kesişiminde bulunmaktadır. Yapıda, dolaşım ağının bulunduğu noktalarda araç ve yayalar için birçok giriş verilmiştir. Yapının birçok girişe sahip olması ve avlulu ve teraslı kullanımı dolaşım geçirgenliği ve yaya erişimi sağlamıştır.

Ulus Merkez ile ilişkilenen Ulus İşhanı ve Çarşısı ve Eser İşhanı ve Çarşısı yaya dolaşım özelliğine ve sokaklar arası bağlayıcılığa, dolayısıyla geçirgenliğe sahiptir.

Kızılay Merkez

- Emek İşhanı, meydanı simgeleyen ve sınırlayan simge bir yapı olarak tanımlanmaktadır. Yapı, Ziya Gökalp Caddesi’nin Kızılay Meydanı ile birleştiği bir noktada bulunmaktadır. Yapıda mağaza ana girişi geriye çekilerek Ziya Gökalp Caddesi’nden verilmiş ve iki ana ulaşım aksının ilişkilenmesi sağlanmıştır. Yapı bu şekilde yaya ve dolaşım geçirgenliği özelliğine sahiptir.
- Soysal İşhanı ve Çarşısı, Kızılay Meydanı’nın köşesinde Ziya Gökalp Caddesi’nde konumlanmaktadır. Yapının planlanmasında Atatürk Bulvarı’na, Ziya Gökalp Caddesi’ne ve Sakarya Caddesi’ne bakan girişler verilmiştir. Bu şekilde

dükkânların sokaklar ve dış mekân ile ilişkilenmesi sağlanmıştır. Yapı; farklı girişler ile sokaklara açıldığı için kentsel alanları birleştirme özelliği taşır. Yapının yaya ve dolaşım geçirgenliğine sahip olduğu görülmektedir.

- Engürü İşhanı ve Çarşısı, Atatürk Bulvarı ve Karanfil Sokak ile bağlantılı bir konumda yer almaktadır. İşhanı girişi Atatürk Bulvarı'nda bulunan yapının, çarşı girişi Karanfil Sokak'ta yer almaktadır. Yapının kentsel sirkülasyonu birleştirme, yaya ve dolaşım geçirgenliği özelliği vardır.
- Alemdar İşhanı ve Çarşısı, Atatürk Bulvarı'nda konumlanan bitişik nizam bir yapıdır. Yapı, Atatürk Bulvarı'na cephe oluşturmakta, yapının girişi bu cephede bulunmaktadır.
- Ali Nazmi İşhanı, Atatürk Bulvarı ve Sakarya Caddesi'ne cephe oluşturmaktadır. Yapının tek girişi, Sakarya Caddesi üzerinde bulunmaktadır.
- Sönmezer İşhanı ve Çarşısı, Atatürk Bulvarı ve İzmir Caddesi ile bağlantılı bir konumda yer almaktadır. Yapının tek girişi İzmir Caddesi'nden alınmıştır.
- And İşhanı ve Çarşısı, Sıhhiye ile Kızılay arasında önemli bir ticari yapı olarak konumlanmıştır. Ön cephesinde yer alan giriş aracılığı ile, Atatürk Bulvarı ile ilişki kurmaktadır.
- Karanfil İşhanı ve Çarşısı, Karanfil Sokak'ta konumlanmıştır. Yapıya Karanfil Sokak'tan birkaç basamak merdiven ile ulaşılabilen geriye çekilmiş girişten erişilmektedir.
- Gama İş Merkezi, Bulvar'a hâkim yapısıyla dikkat çekmektedir. Yapının ön cephesi Atatürk Bulvarı ve Güvenpark'a bakarken, arka cephesi ise önemli bir ticari merkez olan Karanfil Sokak'a Zafir İşhanı ile bağlanmaktadır. Yapının Atatürk Bulvarı'na bakan cephesinde iki giriş bulunmaktadır. Girişlerin geri çekilmesi ile korunaklı bir bekleme alanı ve saçak oluşturulmuştur. Yapı kentsel sirkülasyonu birleştirme, yaya ve dolaşım geçirgenliği özelliğine sahiptir.
- Zafir İşhanı ve Çarşısı, Karanfil Sokak'ta konumlanmış olup Gama Alışveriş Merkezi ile Atatürk Bulvarı'na bağlanmaktadır. Zafir İşhanı'na giriş Karanfil Sokak'tan sağlanmıştır. Yapının yaya ve dolaşım geçirgenliği özelliği taşıdığı görülmektedir.

Kızılay Merkez ile ilişkilenen Büro/İşhanı yapıları Soysal İşhanı ve Çarşısı, Emek İşhanı, Gama İş Merkezi, Zafir İşhanı ve Çarşısı, Engürü İşhanı ve Çarşısı dış mekânı ticari kullanımlar ile bağlayıcı özelliğe ve yaya geçirimine sahipken; And İşhanı ve Çarşısı, Ali

Nazmi İşhanı, Sönmezer İşhanı ve Çarşısı, Alemdar İşhanı ve Çarşısı, Karanfil İşhanı ve Çarşısı tek giriş ile Atatürk Bulvarı'na cephe oluşturmaktadır.

Kavaklıdere Alt Merkezi

- Atayurt İş Merkezi, Atatürk Bulvarı üzerinde Meclis'in karşısında önemli bir noktada konumlanmaktadır. Yapının arka cephesi Tunus Caddesi ile ilişkilidir. Bu cephe her birinin ayrı girişi olan dükkânlara ayrılmıştır. Yapının ön cephesi, Atatürk Bulvarı ile ilişkilenebilmektedir ve cephenin ortasında ana giriş vardır. Yapı, yaya ve dolaşım geçirgenliği özelliği taşımaktadır.
- Batı İşhanı, Atatürk Bulvarı üzerinde, Bulvarın Akay Kavşağı ile birleştiği önemli bir noktada konumlanmıştır. Yapının arka cephesi, Karanfil Sokak'a bakmaktadır. Yapıya ön cepheden bir giriş verilmiştir.
- Konur İş Merkezi, Kuğulu Park'a hâkim bir noktada, İran Caddesi ve Binnaz Sokak'ın kesişiminde yer almaktadır. Yapının girişi, sağ yan cepheden alınmıştır.
- Kuğulu İşhanı ve Çarşısı, Tunalı Hilmi Caddesi ile Buğday Sokak'ın köşesinde, Kuğulu Park'a dönük şekilde konumlanmıştır. A ve B blokları şeklinde tasarlanmış olan yapı, yan cepheden Buğday Sokak ile ilişkilendirilmiştir. Yapının A Blok'un girişi, Tunalı Hilmi Caddesi'nden, B blok girişi ise Buğday Sokak'tan verilmiştir. A Blok ve B Blok, çarşı yapısı ile bütünleşik tasarlanmıştır. Yapı, yaya ve dolaşım geçirgenliği özelliğine sahiptir.
- Dr. Zeki Bey İş Merkezi, Tunalı Hilmi Caddesi'ne hâkim bir noktada yer almaktadır. Tunalı Hilmi Caddesi ile Bestekâr Sokak'ın kesişiminde konumlanmış olan yapının ön cephesi, Bestekâr Sokak'a bakmaktadır ve yapı girişini bu cepheden almaktadır.
- Seğmenler İşhanı ve Çarşısı, Tunalı Hilmi Caddesi'nde yer almaktadır. Seğmenler İşhanı'nın girişi, Tunalı Hilmi Caddesi'ne bakan ön cepheden değil, yan cepheden alınmıştır. Seğmenler Çarşısı'nın Tunalı Hilmi Caddesi üzerinde iki girişi bulunmaktadır.

Kavaklıdere Alt Merkez'de ele alınan Batı İşhanı ve Atayurt İşhanı Atatürk Bulvarı'na cephe oluştururken; Doktor Zeki Bey İş Merkezi, Seğmenler İşhanı ve Çarşısı, Kuğulu İşhanı ve Çarşısı Tunalı Hilmi Caddesi'ne cephe oluşturmaktadır. Konur İş Merkezi ise Kuğulu Park ile ilişkilenebilmektedir. Yapıların farklı sokakları ve caddeleri birleştirme özelliklerine sahip oldukları görülmektedir.

5.2. Kullanım Çeşitliliği

Değerlendirmeye alınan Büro/İşhanı yapılarının kullanım özellikleri açısından farklılaştıkları görülmektedir.

Ulus Merkez

- Ulus İşhanı ve Çarşısı, ticari ve büro olarak karma kullanımlı bir yapıdır. Yüksek blok zemin katı ve alçak bloklar dükkân kullanımına ayrılmıştır.
- Eser İşhanı ve Çarşısı, karma kullanımlı bir yapı olarak inşa edilmiştir. Yapının benzer işlevlere ayrılmış alçak blok ve yüksek bloktan oluştuğu görülmektedir. Yapıda alçak blokta ve yüksek blok alt katında dükkânlar bulunmaktadır.

Ulus Merkez’de ele alınan Büro/ İşhanı yapıları karma kullanımlı olarak tasarlanmış, Ulus İşhanı ve Çarşısı ile Eser İşhanı ve Çarşısı dükkân ve İşhanı ayrı kütleler olarak biçimlenmiştir.

Kızılay Merkez

- Emek İşhanı, karma kullanımlı bir yapı olarak mağaza(Gima) ve büro kullanımına ait iki kütle olarak tasarlanmıştır. Alçak kütle mağaza ve kafeterya, yüksek kütle büro ve gece kulübü olarak düzenlenmiştir.
- Soysal İşhanı ve Çarşısı, karma kullanımlı çarşı ve büro kütleleri birbirinden ayrılmış, büro kütlesi teraslı olarak düzenlenmiştir.
- Engürü İşhanı ve Çarşısı, karma kullanımlı bir yapıdır. Yapıda büro ve çarşı kullanımları birbirinden ayrılmıştır.
- Alemdar İşhanı ve Çarşısı, karma kullanımlı bir yapıdır. Tek girişi olan yapıda bodrum ve zemin kat çarşı kullanımına ayrılırken zemin üzeri büro kullanımına bırakılmıştır.
- Ali Nazmi İşhanı, karma kullanımlı bir yapıdır. Yapının zemin katı tümüyle ticari fonksiyonlara ayrılmışken, üst katları İşhanı olarak hizmet vermektedir.
- Sönmezer İşhanı ve Çarşısı, karma kullanımlı bir yapı olarak tasarlanmıştır. Tek girişi olan yapıda bodrum ve zemin kat çarşı kullanımına ayrılırken zemin üzeri büro kullanımına ayrılmıştır.
- And İşhanı ve Çarşısı, karma kullanımlı bir yapı olarak ele alınmıştır. Tek cepheden farklı girişleri olan yapıda bodrum kat, zemin kat ve +2 kat çarşı olarak düzenlenmiş, çarşı katlarının üzeri büro kullanımına bırakılmıştır.
- Karanfil İşhanı ve Çarşısı, karma kullanımlı bir yapıdır. Bodrum ve zemin kat çarşı kullanımına ayrılırken zemin üzeri büro kullanımına bırakılmıştır.

- Gama İş Merkezi, karma kullanımlı bir yapı olarak tasarlanmıştır. Yapı alçak çarşı bloku ile geriye çekilmiş yüksek büro blokundan oluşmaktadır.
- Zafir İşhanı ve Çarşısı, karma kullanımlı bir yapı olarak ele alınmıştır. Yapı, biri çarşı bloku, diğeri ise büro bloku olmak üzere iki bloktan oluşmaktadır.

Kızılay Merkez’de ele alınan Büro/ İşhanı yapılarının hepsi karma kullanımlı olarak tasarlanmıştır. Yapılarda çoğunlukla alçak katlı ticari kullanımlar ile yüksek katlı büro kullanımlarından oluşan bir biçimlenme görülmektedir.

Kavaklıdere Alt Merkezi

- Atayurt İşhanı, karma kullanımlı bir yapı olarak tasarlanmıştır. Tek bir kütle olarak ele alınan yapıda kot farklılıkları da kullanılarak zemin ve alt katlar ticari kullanımlara üst katlar büro kullanımına bırakılmıştır.
- Batı İşhanı, tek bir kütle olarak tasarlanmış, karma kullanımlı bir yapı olarak ele alınmıştır. Günümüzde Batı Sineması’nın bulunduğu alanın, zemin katta ticari kullanımlara dönüştüğü görülmektedir.
- Konur İşhanı, tek bir kütleden oluşan karma kullanımlı bir yapı olarak tasarlanmıştır. Yapının zemin katı ticari kullanımlara ayrılmış, dükkânlar doğrudan cadde ile ilişkilendirilmiştir.
- Kuğulu İşhanı ve Çarşısı, karma kullanımlı bir yapıdır. Ticari işlevler içeren çarşı ve iki blokta yer alan İşhanı olarak tasarlanmıştır. Büro birimleri, A ve B blok olarak adlandırılan iki blokta yer almaktadır.
- Dr. Zeki Bey İş Merkezi, tek bir kütleden oluşan karma kullanımlı bir yapı olarak tasarlanmıştır. Yapının zemin katı tümüyle ticari fonksiyonlara ayrılmıştır. Yapının üst katları büro olarak hizmet vermektedir.
- Seğmenler İşhanı ve Çarşısı; tek bir kütle olarak tasarlanmış, karma kullanımlı bir yapıdır. Yapıda zemin kat ticari kullanımlara ayrılmış olup, İşhanı blokuna ayrı bir girişle ulaşılmaktadır.

Kavaklıdere Alt Merkez’de ele alınan Büro/ İşhanı yapıları, Kuğulu İşhanı ve Çarşısı hariç tek bir kütle olarak ele alınmış ve karma kullanımlı olarak tasarlanmıştır. Kuğulu İşhanı ve Çarşısı; iki kütleden ve kütleleri birbirine bağlayarak geçit görevi gören çarşıdan oluşmuştur.

5.3. Plan Kararları

Büro/ İşhanı yapıları plan kararları açısından değerlendirmeye alınmış, değerlendirme sonucunda yapıların kimi farklılıklar barındırdıkları görülmüştür.

Ulus Merkez

- Ulus İşhanı ve Çarşısı yedi bloktan oluşmaktadır. Zemin katta iç avluların iki yanında yer alan dükkânlar vardır. Bu dükkânlar hemen hemen birbirine eşit büyüklükte, dikdörtgen planlıdır. Büro katlarına bakıldığında, dikdörtgen planlı eş büyüklükte büro birimleri görülmektedir. Simetrik büro birimleri, bina çeperlerine yerleştirilmiş, kapalı / hücresele biçimde tasarlanmıştır. Yüksek blok zemin kat planında, Sanayi Caddesi'nde alçak blokun birleştiği yerde bir giriş tanımlanmıştır. Üst katlara bu ana girişten ulaşılmaktadır. Yüksek bloğun büro katları, alçak bloğun büro katları ile tünel ve köprülerle birleştirilmiştir. Düşey sirkülasyon, yapının merkezinde çözümlenmiştir.
- Eser İşhanı ve Çarşısı; köşe parselde iç avlu kullanılarak düzenlenmiştir. İç avlu dış mekâna açılmaktadır. Avlunun etrafında her katta dükkânlar yer almakta, avludan bu dükkânlara doğrudan ulaşılmaktadır. Yapı dört bloktan oluşmaktadır ve bu bloklar birbirinden bağımsız değildir. Yapıda, avluyu çevreleyen yatay sirkülasyon ile büro birimleri birbirine bağlanmıştır. Yapıda düşey sirkülasyon; A Blok ve D Blok'tan sağlanmaktadır. Büro birimleri, kapalı / hücresele büro olarak tasarlanmıştır. Islak hacimler, ortak kullanılmaktadır. Yapının bodrum katı depolama alanları için düzenlenmiş, ayrıca, bodrum kata depo girişi verilmiştir.

Ulus İşhanı ve Çarşısı ile Eser İşhanı ve Çarşısı'nda alçak blok çarşı kullanımına, yüksek blok büro kullanımına bırakılmıştır. Yapılarda plan organizasyonu farklı girişleri olanaklı kılmıştır.

Kızılay Merkez

- Emek İşhanı'nın büro blokunun en üst katı, iki kat yüksekliğinde düzenlenmiştir. Mağaza kullanımına ayrılmış olan alçak kütle yüksek kütle ile ortaklaşan üç bodrum kat, zemin kat, birinci kat, ikinci kat ve teras kat olmak üzere zemin üstünde dört katlı düzenlenmiştir. 1. bodrum kat ve zemin, 1. ve 2. Mağaza katlarında iniş ve çıkışı sağlamak için altı adet yürüyen merdiven konumlandırılmıştır. Mağaza ana girişi Ziya Gökalp Caddesi'nden verilmiş ve giriş geriye çekilerek kamusal alanla ilişkilmesi sağlanmıştır. Yüksek kütle büro kullanımına ayrılmıştır. Büro birimlerinin, kuzey- güneyden ışık alacak şekilde konumlandırıldığı görülmektedir. Yapının düşey sirkülasyon çekirdeği girişe yakın bir konumda yer almaktadır.

Yapıda büro katları açık / serbest planlı düzenlenmiştir. Büro birimlerinde, farklı boyutlara bölümlendirilmesi için değişebilir panolar kullanılmıştır.

- Soysal İşhanı ve Çarşısı'nın ana girişi Atatürk Bulvarı üzerinden sağlanırken, Sakarya Caddesi ve Selanik Caddesi'nden yapıya ayrıca giriş verilmiştir. Yapının büro kütlesi yedi katlı olarak düzenlenmiştir. Atatürk Bulvarı'na bakan girişten girildiğinde, İşhanı'na erişim için hemen sol yanda çift asansör ve merdiven tasarlanmıştır. En üst kat, teras ve yönetici alanlarına ayrılmıştır. Terasta kafeterya ve dinlenme alanı bulunmaktadır. Ayrıca yönetici ofisi yer almaktadır. Büro katlarına erişim asansör alternatifinin yanı sıra çift kanatlı bir merdivenle sağlanmaktadır. Yapının büro katları incelendiğinde dar bir koridorun yer aldığı görülmektedir. Bu koridor aynı zamanda, birimleri birbirine bağlayan bir geçiş alanıdır. 1.-6. büro katları kapalı/ hücreli birimlerle düzenlenmiştir. 5. Kat planı incelendiğinde ise katın açık plan organizasyonuna izin verecek şekilde diğer katlara göre daha geniş büro birimlerine ayrıldığı görülmektedir.
- Engürü İşhanı ve Çarşısı'nın sirkülasyonu oldukça bütünleşik şekilde çözülmüş, yapının çarşı kütlesi ve büro kütlesi bir geçitle bağlanmıştır. Yapı, başarılı bir mekânsal akışkanlık ve dolaşım geçirgenliği içermektedir. Yapının büro katları incelendiğinde; dikey sirkülasyon çekirdeğinin katın merkezinde çözümlendiği görülmektedir. Büro birimleri, daire tipi bölümlenmeler göstermektedir. Her katta dörder daire yer almaktadır.
- Alemdar İşhanı ve Çarşısı'nın tek girişi Atatürk Bulvarı üzerinde bulunmaktadır. Binaya cephenin ortasından bir girişle girilir ve bir koridor ile karşılaşılır. Bu koridorun sonunda bir merdiven görülmektedir. Bu merdiven ile bodrum kata inilerek çarşıya ulaşılmaktadır. Kat planları, ortada yer alan sirkülasyon çekirdeğinin iki yanında yer alan büro birimlerinden oluşmaktadır. Büro birimleri, ön ve arka çeperlere bitişik şekilde konumlandırılmıştır. Büro katlarında, daire tipi bölümlenmeler yapılmıştır. Her katta farklı bölümlere sahip beş daire yer almaktadır.
- Ali Nazmi İşhanı'na Sakarya Caddesi'nden girildiğinde çift asansör ve merdiven ile karşılaşılmaktadır. Yapının giriş holü, asansörlerin ve merdivenin olduğu ince ve uzun bir koridor şeklinde çözümlenmiştir. Yapının zemin katı caddeye ve Bulvar'a bakan mağazalar ile değerlendirilmiştir. Büro katları incelendiğinde sirkülasyon ve bürolara dağılımın tek bir hat üzerinde toplandığı söylenebilir. Büro birimleri bu hatta takılı ve cephe sınırlarına dayanan şekilde kapalı / hücreli büro

birimleri olarak tasarlanmıştır. İşhanı'na girildiğinde çift asansör ve merdiven ile karşılaşılmaktadır. Yapının giriş holü, asansörlerin ve merdivenin olduğu ince ve uzun bir koridorla çözümlenmiştir.

- Sönmezer İşhanı ve Çarşısı'nın girişi yapının kütesinden geriye çekilerek saçak ile vurgulanmıştır. Yapıya, geniş bir geçiş alanından girilmektedir. Bu geçiş alanı, aynı zamanda tüm birimleri birbirine bağlamaktadır. Yapıya girildiğinde dükkânlar ile karşılaşılmaktadır. Büro katlarına erişim, asansör ve merdiven ile sağlanmakta, aynı merdiven ile bodrum kat çarşıya erişilebilmektedir. Yapının büro katları incelendiğinde; düşey sirkülasyonun merkezde yer aldığı görülmektedir. Büro katlarına erişim, asansör ve merdiven ile sağlanmaktadır. Doğal aydınlatmadan yararlanmak için bürolar, cephe sınırına dayandırılmıştır. Büro birimleri, daire tipi bölümlenmeler göstermektedir. Her katta altışar daire yer almaktadır.
- And İşhanı ve Çarşısı'na giriş, Atatürk Bulvarı üzerinden, ön cepheden alınmıştır. Geriye çekilerek verilen giriş, uzun ve dar bir koridor oluşmasına neden olmuştur. And Çarşısı'nda katlar arası erişim; merkezi bir yerde konumlanmış yürüyen merdiven ile sağlanmıştır. Yapı ortasında kapalı bir iç avlu ve çevresine yerleştirilen dükkânlar ile düzenlenmiştir. Giriş aksının belirlediği simetri ekseninden düşey sirkülasyona ulaşılmaktadır. Yapının yüksek bloğuna doğal ışıkla aydınlatılan bürolar yerleştirilmiştir. Büro katlarına erişim çift asansör alternatifinin yanı sıra çift kanatlı bir merdivenle sağlanmaktadır. Düşey sirkülasyon aynı zamanda çarşı ile İşhanı'nı birbirine bağlayan bir geçit görevi görmektedir. Yapının büro katlarında yapının geometrisine uygun olacak şekilde dikdörtgen biçiminde planlanmış bürolar yatay sirkülasyon etrafında homojen bir dağılım göstermektedir. Büro birimleri, simetrik olarak yerleştirilmiş, kapalı/ hücreli biçimde düzenlenmiştir.
- Karanfil İşhanı ve Çarşısı girişi merdivenler ile yükseltilmiştir. Yapıda girişin tam merkezinde asansör konumlandırılmıştır. Dolaşım, çift kanatlı sahanlıksız bir merdiven ile sağlanmıştır. Yapının büro katlarında merkezde bir holün yer aldığı görülmektedir. Bürolara erişim bu holden sağlanmaktadır. Düşey sirkülasyon çekirdeği yapının çeperine bitişik tasarlanmıştır. Büro birimleri, daire tipi bölümlenmeler göstermekte olup farklı boyutlarda tasarlanmıştır. Her katta merdivenin çevresine yerleştirilmiş dörder daire bulunmaktadır.
- Gama İş Merkezi'de giriş aksının belirlediği simetri ekseninden düşey sirkülasyona ulaşılmaktadır. Yapının diğer girişinin hemen arkasında dikey sirkülasyon ve

asansör ile karşılaşılmaktadır. İç mekân kapalı avlu biçiminde şekillenmiştir. Bulvara dönük ana cephedeki girişten ayrı bir hol ile büro katlarına çıkılmaktadır. Yapının büro katlarına erişim merkezde konumlandırılmış bir düşey sirkülasyon çekirdeği ile sağlanmıştır. Yapının plan tipolojisi, büroların yapının çeperlerinde doğal ışıktan yararlanacak şekilde konumlandırılmasını sağlamıştır. Büro birimleri, kapalı/ hücresele biçimde düzenlenmiştir.

- Zafir İşhanı ve Çarşısı; ortasında havuz bulunan bir avlu ile düzenlenmiştir. Büro katlarına giriş, merdivenle yükseltilerek yapının sol cephesinden verilmiştir. Yapıda dolaşım, girişin hemen sol yanında yer alan asansör ile sağlanmaktadır. Bürolar yapının çeperinde konumlandırılmış olup farklı boyutlandırılmıştır. Büro birimleri, kapalı/ hücresele biçimde ele alınmıştır.

Kızılay Merkez’de yer alan Büro / İşhanı yapılarının zemin ve bodrum katları; çarşı ve mağaza kullanımına ayrılmıştır. Genellikle ayrı bir girişle erişilen yüksek blok büro kullanımına bırakılmıştır. Ele alınan yapılardan Emek İşhanı, plan organizasyonu bakımından özgün bir örnektir.

Büro/İşhanı yapılarında giriş genellikle geriye çekilerek vurgulanmış, saçakların altı vitrin veya giriş aksı olarak kullanılmıştır. Çarşı ve İşhanı yapılarının plan organizasyonunda doğal aydınlatmadan yararlanmak ve seyirlik vitrinler oluşturmak amacıyla düzenleme yapıldığı görülmektedir.

Kavaklıdere Alt Merkezi

- Atayurt İşhanı’nın Tunus Caddesi’ne bakan cephesi her birinin ayrı girişi olan dükkânlara ayrılmıştır. Yapının ön ve arka cephede olmak üzere iki girişi bulunmaktadır. Çarşı girişi zemin altı kotundan dükkânların arasından verilmiştir. Yapının ana girişi birkaç basamakla yükseltilerek vurgulanmıştır. Yapının büro katlarında yatay sirkülasyon aksı üzerine takılmış biçimde bürolar yer almaktadır. Bürolar, farklı boyutlarda oluşturulmuştur. Islak hacimler ve servis alanları, yatay sirkülasyon aksı ile ilişkilenecek şekilde merkezde konumlanmıştır. Büro birimleri, kapalı/ hücresele olarak düzenlenmiştir.
- Batı İşhanı’na dükkânların ortasından bir girişle girilir ve bir koridor ile karşılaşılr. Bu koridorun sağında bir merdiven görülmektedir. Yapının, hem bodrum kata hem de asma kata erişimi, bu merdiven ile sağlanmaktadır. Koridorun sol tarafında ise çift asansör bulunmaktadır. Yapının büro katları, merkezde yer alan çekirdeğin etrafında ön ve arka cepheye bakacak şekilde büro birimlerinden oluşmaktadır. Zemin katı, Atatürk Bulvarı üzerinde dükkân kullanımına bırakılmış, zemin katın

- altı, dükkânlar için depolama alanları olarak düzenlenmiştir. Yapının özgün projesinde bölücü duvarlar yoktur, büro katları açık plan organizasyonuna izin verecek şekilde tasarlanmıştır. Ancak katlar daha sonra bölmelerle düzenlenmiştir.
- Konur İş Merkezi, ön cephesinde engelli rampası ile giriş tasarlanmıştır. Yapıda dolaşım, merkezde konumlanmış döner merdiven ve çift asansör ile sağlanmaktadır. Bodrum kat, depo kullanımına zemin kat mağaza kullanıma ayrılmıştır. Yapının büro katları planı incelendiğinde; düşey sirkülasyon çekirdeğinin merkezde olduğu gözlemlenmiştir. Yapının, organik bir tasarım kurgusuna sahip olduğu görülmektedir. Büro birimleri, daire tipi bölümlenmeler göstermektedir. Her katta, yapının geometrisine uygun olacak şekilde farklı büyüklüklerde dörder daire bulunmaktadır.
 - Kuğulu İşhanı ve Çarşısı, A Blok ve B Blok ve çarşı yapısı bütünleşik olarak tasarlanmıştır. Her bir blokun ayrı bir girişi ve sirkülasyonu bulunmaktadır. Yapıda dolaşım, çift asansör ve çift sahanlıklı bir U merdiven ile sağlanmaktadır. Zemin katta, Tunalı Hilmi Caddesi ile ilişkili şekilde dükkânlar yer almaktadır. Bloklar geçiş alanları ile birbirlerine bağlanmıştır. Büro birimleri, daire tipi bölümlenmeler göstermektedir. A blok beş katlı olarak tasarlanmış, her kat beşer daireden oluşmuştur. B Blok ise, altı katlı olup her katta altışar daire bulunmaktadır.
 - Dr. Zeki Bey İş Merkezi, girişini Bestekâr Sokak'tan, ticari kullanımlara ayrılmış olan zemin kattan almaktadır. Yapıda dolaşım, girişin hemen sol yanında yer alan merdiven ve girişin hemen karşısındaki asansör ile sağlanmaktadır. Büro birimleri, daire tipi bölümlenmeler göstermekte, her katta üçer daire yer almakta, ayrıca dört dükkân bulunmaktadır.
 - Seğmenler İşhanı ve Çarşısı girişi, Tunalı Hilmi Caddesi'ne bakan ön cepheden değil, yan cepheden alınmıştır. Seğmenler Çarşısı'nın ise Tunalı Hilmi Caddesi üzerinde iki girişi bulunmaktadır. Yapının büro katları incelendiğinde; merkezi düşey sirkülasyon çekirdeği görülmektedir. Büro birimleri, daire tipi bölümlenmeler göstermektedir. Her katta dört daire vardır.

Kavaklıdere Alt Merkez ile ilişkilenen büro ve İşhanı yapılarının zemin ve bodrum katları; çarşı ve mağaza kullanımına ayrılmıştır. Büro blokuna genellikle ayrı bir girişle erişilmektedir. Ele alınan Büro/ İşhanı yapılarından Batı İşhanı, plan organizasyonu bakımından özgün bir örnektir. Projede zemin kat Batı Sineması olarak tasarlanmıştır.

5.4. Biçimlenme Kararları

Değerlendirmeye alınan Büro/ İşhanı yapılarının biçimlenme kararları açısından kimi farklılıklar barındırdıkları görülmektedir.

Ulus Merkez

- Ulus İşhanı ve Çarşısı; yedi bloktan oluşmaktadır. Büro olarak kullanılan yüksek blok, galerili zemin kat,10 kat ve teras kat olarak tasarlanmıştır. Çarşı olarak düzenlenen alçak bloklar; bodrum kat, zemin kat ve +3 normal katlı olarak tasarlanmıştır. Alçak bloklar birbirine avlular ile yüksek büro kütesi ise alçak bloklara bir geçitle bağlanmıştır. Bu sayede saçak altı gibi korunaklı alanlar oluşmuştur. Büro katlarına bakıldığında, simetrik, dikdörtgen pencere düzeni görülmektedir. Simetrik pencere düzeni alçak bloklarda da izlenmektedir.
- Eser İşhanı ve Çarşısı; birinci katta avlu ile ilişkilenen dükkânlar ile düzenlenmiş, büro katları bunun üzerine beş kat olarak tasarlanmıştır. Yapının ön cephesi yalındır. Ancak sağ yan cephesi; cephe boyunca devam eden kademeli çıkıntılarla vurgulanmıştır. Cepheye hareketlilik katan bu düzenleme girişe kadar devam etmektedir.

Ulus İşhanı ve Çarşısı ile Eser İşhanı ve Çarşısı alçak ve yüksek blok kullanımı ile tasarlanmıştır. Bu kompleks yapılar, köprüler kullanılarak ve aynı zamanda avlular ile birbirine bağlanmıştır. Yapılar, bu nitelikleri ile açık mekân dolaşımına olanak sağlamaktadır. Ulus İşhanı ve Çarşısı galerili zemin kat,10 kat ve teras katlı büro bloku ile diğer Büro/İşhanı yapılarından ayrılarak özelleşmiştir.

Kızılay Merkez

- Emek İşhanı, bir alçak ve bir yüksek iki bloktan oluşmaktadır. Alçak blok üç bodrum kat, zemin kat, birinci kat, ikinci kat ve teras kat olmak üzere yedi kattan oluşmaktadır. Yüksek blok ise 22 katlı olarak inşa edilmiştir. Atatürk Bulvarı cephesinden ayrı giriş alan yüksek blokta, doğu ve batı ve cepheler sağır bırakılmıştır. Bu sayede yapının düşey sirkülasyonu saklanmış ve şeffaf cepheleri dengelenmiştir. Alçak blokta cadde ile ilişkili bir mağaza düzenlenmiş, kuzey ve güney cepheleri sağır bırakılmıştır. Yapıda yer alan metal rölyefler, yapının kentsel yüzünü tamamlayan sanat eserleridir.
- Soysal İşhanı ve Çarşısı, çarşı bloku üç bodrum kat, zemin kat, asma kat ve teras kat olmak üzere altı katlı olarak düzenlenmiştir. İşhanı da altı katlıdır. Yapının cephelerinde kullanılan giydirme cephe panelleri ile yapı döneminin önemli bir

temsili haline gelmiştir. Cepheler geriye çekilmiş biçimde tasarlanmış sekiz sıra pencere dizisi ile düzenlenmiş, böylelikle yatay etki güçlendirilmiştir.

- Engürü İşhanı ve Çarşısı; sekiz katlı olarak tasarlanmıştır. Engürü Çarşısı ise, alt çarşı, zemin çarşı ve iki üst çarşı ile dört katlı olarak düzenlenmiştir. Yapı; düz, prizmatik bir kütle anlayışı ile ele alınmıştır. Her pencerenin altından başlayan ve diğer kattaki pencerenin başlangıcına kadar inen beton parapetler yapının en dikkat çekici unsurlarıdır.
- Alemdar İşhanı ve Çarşısı, 10 katlı olarak tasarlanmış, bitişik nizamda inşa edilmiştir. Yapı, kübik ve düz çatılı bir biçimde yapılmıştır. Sade cephe düzeni ile dönemin yüksek ofis blok tipolojisine uymaktadır.
- Ali Nazmi İşhanı, 10 katlı olarak tasarlanmıştır. Yapının cepheleri, açıklıklar geriye çekilerek sıra pencere dizileri ile tasarlanmıştır. Yapı yatay ve düşey dengesini dinamize eden bir şekilde açılı bir forma sahiptir. Mimari elemanlar ile elde edilen hareket, tüm cepheye yansıtılmıştır. Yapıda, kesintisiz pencere dizileri kullanılmış, böylelikle açıklıklar ile yatay etki güçlendirilmiştir. Her pencerenin altından başlayan ve diğer kattaki kat penceresinin bir kısmına kadar inen elemanlar yapının dikkat çeken unsurlarıdır.
- Sönmezer İşhanı ve Çarşısında büro bloku sekiz katlı olarak tasarlanmıştır. Sönmezer Çarşısı ise bir bodrum kat ve zemin kattan oluşmaktadır. Yapının hareketli cephelerinde, malzeme değişikliği ile vurgulanan çeşitli elemanlar bulunmaktadır. Düz çatılı yapıda ana caddeyi ya da sokağı karşılayan cephelerde, yatayda yerleştirilen açıklıklar ve dikeyde farklı malzemeler ile dengeli ve yalın bir cephe düzenine ulaşılmıştır. Yapı, keskin hatları ile dikkat çekmektedir. Cepheye hareket katan bir diğer özellik ise düşeyde kullanılan beton çıkmalarıdır.
- And İşhanı ve Çarşısı bir bodrum kat, zemin kat ve iki kat olarak dört katlı tasarlanmıştır. Büro yapısı 10 katlıdır. Yapı tek bir prizmatik kütlede oluşmaktadır ve bitişik nizamda inşa edilmiştir. Atatürk Bulvarı'na bakan ön cephe, simetrik şekilde yerleştirilmiş pencere dizileri ile dikkat çekmektedir. Pencere, geniş siyah renkli çerçeve ile silme içine alınmıştır.
- Karanfil İşhanı ve Çarşısı, beş katlı olarak tasarlanmıştır. Karanfil Sokak'a bakan ön cephede ve yan cephelerde kavisli pencereler bir silme içine alınarak vurgulanmıştır. Pencere düzeni, balkonvari çıkmalarla özelleştirilmiştir.
- Gama İş Merkezi büro bloku sekiz katlı olarak tasarlanmıştır. Yapının alçak olan çarşı bloku, alt çarşı, zemin çarşı ve +iki üst çarşısı ile dört katlıdır. Yapı dönem

temsili olarak cam giydirme cephe sistemi ile tasarlanmıştır. Yapıda girişlerin geri çekilmesi ile korunaklı bir bekleme alanı ve saçak oluşturulmuştur. Giriş kemer şeklinde bir düzenleme ve cephede boydan boya uzanan düşey kırmızı eleman ile öne çıkarılmıştır.

- Zafır İşhanı ve Çarşısı, düz çatılı kübik kütlelidir. Dört katlı ana kütle yanında düşey sirkülasyonu içeren giriş küntlesinden oluşmaktadır. Yalın biçimde tasarlanmış olan yapıda, kesintisiz pencere dizileri kullanılmış, böylelikle açıklıklar ile yatay etki güçlendirilmiştir.

Kızılay Merkez’de ele alınan Büro/İşhanı yapılarından And İşhanı ve Çarşısı, Ali Nazmi İşhanı, Soysal İşhanı ve Çarşısı, Emek İşhanı, Gama İş Merkezi, Engürü İşhanı ve Çarşısı farklı kat yüksekliklerine sahiptir. Emek İşhanı 22 katlı büro bloku ile diğer Büro/İşhanı yapılarından ayrılarak özelleşmiştir. Yapı; betonarme perde duvar ve alüminyum cam giydirme cephe sistemi ile özgün bir yapı olarak merkezde yerini almıştır.

And İşhanı ve Çarşısı, Ali Nazmi İşhanı, Alemdar İşhanı ve Çarşısı, Gama İş Merkezi, Zafır İşhanı ve Çarşısı ve Engürü İşhanı ve Çarşısı bitişik nizamlı yapılardır.

Kavaklıdere Alt Merkezi

- Atayurt İşhanı; kot farklılıkları kullanılarak bir bodrum kat, bir alt çarşı katı, zemin katı ve üzerinde altı katlı olarak tasarlanmıştır. Tek bir kütlede meydana gelen yapının Atatürk Bulvarı’na bakan ön cephesinin açıklıkları yatayda süreklilik gösteren metal gölgelikler ile vurgulanmıştır. Yapının Tunus Caddesi’ne bakan cephesi kademeli çıkmlar ile tasarlanmış, her mekânda yapının öne çıkarılmasıyla düzenlenmiştir.
- Batı İşhanı’nda ön cephe, arka cepheden farklı ele alınmıştır ve hareketlendirilmiştir. Yapı, asma kat + 10 katlı olarak tasarlanmıştır. Yapının en karakteristik özelliği ön cephede küçük balkonlar ve pencereler ile güçlendirilen ve cephe boyunca düşeyde devam eden çıkmlarıdır. Yapının Karanfil Sokak’a bakan arka cephesi oldukça yalın bir düzene sahiptir.
- Konur İş Merkezi bodrum kat, zemin kat ve + 5 katlı olarak tasarlanmıştır. Yapının ana caddeyi ve sokakları karşılayan cepheleri, farklı boyuttaki açıklıklar ve malzemeler ile kurgulanmıştır. Tüm cephelerde kullanılan geniş pencereler, yapının ağır küntlesini hafifletmiş, geriye çekilerek kullanılmıştır. Yapının ön cephesi yalın bir şekilde tasarlanmış, sağ yan cephesi; cephe boyunca devam eden kademeli çıkmlarla vurgulanmıştır. Cepheye hareketlilik katan bu cephe düzenlemesi balkon çıkmları ile devam ettirilmiştir. Sol yan cephede, düşey öğelerle

oluşturulan modüler düzenli geniş cam yüzeyler yer almaktadır. Yapı, prizmatik bir kütleye dairesel bir kütlenin geçirilmesi ile tasarlanmıştır.

- Kuğulu İşhanı ve Çarşısı, A ve B bloklar şeklinde tasarlanmıştır. İşhanı'nın A Bloku, beş katlı olarak B Blok ise, altı katlı olarak tasarlanmıştır. Yapının cepheleri, kırık açılı yüzeyler kullanılarak hareketlendirilmiştir. Yapıda, kesintisiz pencere dizileri kullanılmış, böylelikle yatay etki güçlendirilmiştir. Kuğulu Çarşısı, bodrum kat, zemin kat, +1 kat olarak üç katlı tasarlanmıştır.
- Dr. Zeki Bey İş Merkezi, prizmatik bir kütle olarak düzenlenmiştir. Cephe kararları ile dikkat çeken yapı zemin üzerinde + 6 kattan oluşmaktadır. Yapının iki köşesi geriye çekilerek boydan boya düşey açıklıklar ile tasarlanmıştır. Köşelerdeki pencere modülasyonları cepheye hareket katmakta, aynı zamanda derinlik ve ışık-gölge etkisi sağlamaktadır. Ana kütleyle tanımlayan geçirgen yüzeyler ile kurgulanan cephede düşeyde sağır yüzeyler bulunmaktadır. Cepheye simetrik düzende yerleştirilen pencereler, beton silme içine alınmıştır.
- Seğmenler İşhanı ve Çarşısı, kübik ve düz çatılı bir biçimde tasarlanmış, tüm cepheler son derece sade ve yalın bir anlayışla ele alınmıştır. Yapı bodrum kat, zemin kat ve + 5 kattan oluşmaktadır. Tunalı Hilmi Caddesi'ne bakan ön cephe, çizgisel elemanlar ile bölünmüştür.

Kavaklıdere Alt Merkez'de ele alınan Büro/İşhanı yapılarından Batı İşhanı ve Atayurt İşhanı, Atatürk Bulvarı'na cephe oluşturmaktadır. Dr. Zeki Bey İş Merkezi, Seğmenler İşhanı ve Kuğulu İşhanı ve Çarşısı Tunalı Hilmi Caddesi'ne cephe oluşturmaktadır. Batı İşhanı 10 yüksekliği ile merkezdeki diğer Büro/İşhanı yapılarından ayrılmaktadır.

Dr. Zeki Bey İş Merkezi ve Konur İşhanı'nın cepheleri köşe parselde konumlanmaları nedeniyle özelleşmiştir. Konur İşhanı, metal-cam giydirme cepheleri diğer yapılardan farklılaşmıştır. Dr. Zeki Bey İş Merkezi ise iki köşesinin geriye çekilerek boydan boya düşey açıklıkları ile özelleşmiştir.

5.5. Getirdiği Yenilikler/ Öncül Rolü/ Özgünlüğü

Tez çalışması kapsamında ele alınan Büro/ İşhanı yapılarının yeni teknolojik yaklaşımlarla inşa edildikleri, yeni malzeme kullanımlarına olanak sağladıkları bilinmektedir. Bu bölümde Büro/ İşhanı yapılarının sahip oldukları öncül rol, özgünlükleri ve getirdikleri yenilikler üzerine bir değerlendirme yapılmıştır.

Ulus Merkez

- Ulus İşhanı ve Çarşısı, dolaşım geçirgenliği sağlaması ve kamusal alanları ile kentle ilişkilenebilmesi bakımından öncül bir role sahiptir. Yapı, avlular ve Meydan bir bütündür. Atatürk Bulvarı'na dönük alçak çarşı blokları ve Meydan'a bakan yüksek büro bloku yapının simge bir yapı olmasını sağlamıştır. Yapıldığında kentin en yüksek yapısı olan ve havalandırma sisteminin ilk projelendiği ve uygulandığı yapı olarak bilinen Ulus İşhanı ve Çarşısı'nda aynı zamanda yüksek standartta beton kullanılmıştır.
- Eser İşhanı ve Çarşısı, avlulu ve teraslı tasarımı ile dolaşım geçirgenliği ve yaya geçirimi sağlamıştır. Yapı çeperinde kot farklılıkları kullanılarak birçok farklı giriş sağlanmıştır. Bu girişler farklı sokakları birbirine bağlamaktadır. Yapının iç avlusu dış mekân ile ilişkilenebilmesinin yanı sıra yüksek blok ile alçak blokun bağlantısını kurmaktadır.

Kızılay Merkez

- Emek İşhanı; geleneksel yapım teknolojilerinden farklı olarak ilk kez kullanılan betonarme perde duvar ve alüminyum cam giydirme cephe sistemi ile inşa edilmiştir. Yapı, havalandırma, ısıtma ve asansör sistemleri ile ele alınmış Türkiye'nin ilk gökdelenidir. Teknolojik açıdan öncül bir rol üstlenmiştir. İşhanı/Büro ve mağaza karma kullanımının bir örneği olarak projelendirilen yapı; alçak blok ile yüksek blokun birbirleriyle ilişkilenebilmesi bakımından da özel bir çözüme sahiptir. Alçak blokta olan mağaza içinden merdiven ve asansör ile yüksek bloka erişim sağlanmıştır. Emek İşhanı, dünyadaki örneklerine yaklaşan bir nitelikte inşa edilmiş olması ve barındırdığı fonksiyon çeşitliliği ile önemli bir simge yapıdır.
- Soysal İşhanı ve Çarşısı, İşhanı/Büro ve çarşı kullanımının bir örneği olarak projelendirilmiştir. Yapı; farklı girişler ile üç farklı sokak ve cadde ile ilişkilenebilmekte, farklı kentsel alanları birleştirmektedir. Bu anlamda yaya ve dolaşım geçirgenliğine sahiptir.
- Engürü İşhanı ve Çarşısı, Bulvar'a ve Karanfil Sokak'a bakan dükkânların arasından giriş alan yapının kentsel alanları birleştirme, yaya ve dolaşım geçirgenliği sağlama özelliği vardır.
- Alemdar İşhanı ve Çarşısı, Kızılay Meydanı ile ilişkilenebilmesi ve cephe düzeni ile dikkat çekmektedir.

- Ali Nazmi İşhanı; kütle etkisi ile özgün bir tasarım örneği olarak Bulvar' da yerini almıştır.
- Sönmezer İşhanı ve Çarşısı; biçimlenme ve cephe kararları ile dikkat çekmektedir.
- And İşhanı ve Çarşısı; teknoloji ve malzeme kullanımı bakımından yenilik getirmiş ve yapı endüstrisinin gelişmesine katkı sağlamıştır.
- Karanfil İşhanı ve Çarşısı; biçimlenme ve cephe kararları ile önemli bir yapıdır.
- Gama İş Merkezi; cam giydirme cephe sisteminin kullanıldığı ilk örneklerden biridir. Bu nedenle teknolojik açıdan öncül bir rol üstlenmiştir. Yapı, Zafir İşhanı ile birleşerek Karanfil Sokak'a açılmaktadır. Bu bakımdan özel bir çözüme sahiptir.
- Zafir İşhan ve Çarşısı; Gama İş Merkezi ile ilişkilenmesi bakımından özel bir çözüme sahiptir. Yapı, bu şekilde Atatürk Bulvarı'na açılmaktadır.

Kavaklıdere Alt Merkez

- Atayurt İşhanı kot farklılıkları kullanılarak düzenlenmiş farklı girişlere sahiptir. Bu girişler, Atatürk Bulvarı ile Tunus Caddesi'ni birbirine bağlamaktadır. Alt çarşı katı Tunus Caddesi'ne açılmakta, büro katları girişini Atatürk Bulvarı üzerinden almaktadır. Yapı kentsel sirkülasyonu birleştirme, yaya dolaşım geçirgenliği sağlama özelliğine sahiptir.
- Batı İşhanı; döneminde Batı Sineması'na ev sahipliği yapması nedeniyle özel bir çözüme sahiptir.
- Konur İş Merkezi; alüminyum kompozit cephe sistemi ile özelleşmiştir. Yapı renk kullanımı ile bulunduğu çevre içinde öne çıkmaktadır.
- Kuğulu İşhanı ve Çarşısı; farklı girişleri ile Buğday Sokak ve Tunalı Hilmi Caddesi'ne açıldığı için kentsel alanları birleştirme özelliğine sahiptir.
- Dr. Zeki Bey İş Merkezi; cephe düzeni ile özelleşmiştir.
- Seğmenler İşhanı ve Çarşısı; özel bir cephe düzenine ve özel bir çözüme sahiptir.

Genel Değerlendirme

Bu bölümde, tipolojik olarak farklılıklar barındıran Büro/İşhanı yapılarının karşılaştırmasına ve sınıflanmasına ilişkin bir değerlendirme yapılmıştır. Büro/İşhanı yapıları yakın çevre / cadde/ sokak ilişkileri, kullanım çeşitliliği, plan kararları, biçim kararları ve getirdiği yenilikler/ öncül rol/özgünlük olmak üzere belirlenen başlıklar altında ele alınmıştır.

Ulus İşhanı ve Çarşısı; yapıldığında kentte en yüksek yapı olması ve ilk havalandırma sistemi uygulaması; Eser İşhanı ve Çarşısı; avlulu yapı tipolojisiyle dolaşım geçirgenliği

sağlaması; Emek İşhanı; ilk betonarme perde duvar ve alüminyum cam giydirme cephe sistemi kullanılması; Soysal İşhanı ve Çarşısı; yaya dolaşım geçirgenliğine sahip olması; Engürü İşhanı ve Çarşısı; farklı aksları birleştirmesi; Alemdar İşhanı ve Çarşısı; konumlandığı yeri, Ali Nazmi İşhanı; kent merkezinde sahip olduğu kütle etkisi; Sönmezer İşhanı ve Çarşısı işlevi; And İşhanı ve Çarşısı biçimsel özellikleri, Karanfil İşhanı ve Çarşısı kütle etkisi; Gama İş Merkezi cam giydirme cephe sistemi, iki ayrı çarşının kentsel alan birleştirme özelliği; Zafir İşhanı ve Çarşısı iki ayrı çarşının kentsel alan birleştirme özelliği; Atayurt İşhanı; kot farklılıklarının kullanımı; Batı İşhanı; özgün projesinde sinema kullanımı; Konur İş Merkezi; cam giydirme cephe sistemi, kütle etkisi; Kuğulu İşhanı ve Çarşısı; iki ayrı büro blokunun çarşı bloku ile birleşimi; Dr. Zeki Bey İş Merkezi çevre ile ilişkisi; Seğmenler İşhanı ve Çarşısı yaya dolaşım geçirgenliği ile öne çıkan önemli yapılardır. Yapıların neredeyse tümünün önemli ve deneyimli mimarlar tarafından tasarlanmış olması da ayrıca büyük önem taşımakta, her bir yapının yenilikçi mimari çözümlerini ve özgünlüklerini açıklamaktadır.

6. SONUÇ/ DEĞERLENDİRME

Ankara; başkent olması ile yönetim merkezi haline gelmiş, yeni kimliği ile kentte hızlı bir nüfus artışı yaşanmaya başlanmıştır. Bu dönemde Cumhuriyet'in amaçladığı modern yaşam, modernleşme gibi kavramların etkisi ile modern kentlinin ihtiyaçlarına yönelik olarak farklı fonksiyonlardaki yapılar, kent merkezinde ve giderek yeni merkezlerde yerlerini almıştır. Tez çalışmasının odaklandığı Büro/ İşhanı yapıları, Ankara'da Cumhuriyet sonrası belirleyici değildir. 1932 yılında Ulus Merkez'de inşa edilen Koç Han, kentteki ilk örneklerden biri olarak kabul edilmekte ve Türkiye'nin ilk büro yapıları arasında yer almaktadır.

1950 yılındaki seçimlerde meydana gelen iktidar değişikliği ile beraber Türkiye'nin toplumsal ve ekonomik hayatında büyük değişiklikler olmuş, kentlerde serbest piyasa ekonomisinin ve sanayileşmenin etkileri görülmeye başlanmıştır. Uluslararası mimari biçimlenmelerin, yapı teknolojisindeki gelişmelerin daha rahatça kullanılma olanağının bu dönemde başladığını söylemek mümkündür. Dönemin ekonomik yaklaşımlarının özel sektörü teşvik etmesi, ticari hareketliliğin artması ile Büro/İşhanı yapıları yeni bir yapı türü olarak bu dönemde ortaya çıkmıştır.

Ankara'da Büro/ İşhanı yapıları, kentin geçirdiği toplumsal ve ekonomik yapıdaki değişimler, kentsel gelişim süreci, merkez değişimleri, yasal/yönetmelik mevzuat ve dönemin mimarlık yaklaşımları ile ilişkilendirilerek ve kat yükseklikleri giderek artarak Atatürk Bulvarı boyunca inşa edilmeye başlanmıştır. Ankara'da kentsel gelişim sürecinde yaşanan değişimlerin mekânsal karşılığı Atatürk Bulvarı'nda izlenebilir. Atatürk Bulvarı kentin en önemli aksıdır ve kentin tüm yapısal ve mekânsal değişimlerinin tanığıdır. Bu aks üzerinde yer alan Ulus; tarihi kent merkezi olarak tanımlanmakta, Kızılay yeni kent merkezi olarak öne çıkmaktadır. Atatürk Bulvarı Kavaklıdere Alt Merkez'e bağlanarak Çankaya'ya doğru uzanmaktadır. Bulvar üzerinde konumlanan ve bu merkezlerle ve Ulus Meydanı, Kızılay Meydanı ve Tunalı Hilmi Caddesi ile ilişkilenen Büro/ İşhanı yapıları aracılığı ile kentin gelişim çizgisini izleme olanağı vardır.

Tez çalışması kapsamında tespit edilen, araştırılan ve belgelenen Büro/İşhanı yapılarına bakıldığında Ulus Merkez'de 1932 yılında Koç Han ile başlayan yapılaşmanın 1950 sonrasında belirleyici olduğu görülmektedir.

Ulus Merkez ve Ulus Meydanı ile ilişkilenen Büro/ İşhanı yapılarından Ulus İşhanı ve Çarşısı, Eser İşhanı ve Çarşısı yaya dolaşım özelliğine ve sokaklar arası bağlayıcılığa

dolayısıyla geçirgenliğe sahip iki yapıdır. Ulus İşhanı ve Çarşısı ile Eser İşhanı karma kullanımlı olarak ele alınmış, her iki yapıda da alçak blok ticari kullanımlara, yüksek blok büro kullanımına bırakılmıştır. Yapılarda plan organizasyonu farklı girişler ile sağlanmıştır. Bu kompleks yapılar, köprüler kullanılarak ve aynı zamanda avlular ile birbirine bağlanmış, yapılar, bu nitelikleri ile açık mekânda dolaşıma olanak sağlamıştır. Ulus İşhanı ve Çarşısı'nın ve Eser İşhanı ve Çarşısı'nın yaya geçirimini sağlayan bir bağlantı mekânı olma özellikleri vardır. Ulus İşhanı ve Çarşısı 14 katlı büro bloku yüksekliği ile dönemdeki diğer Büro/İşhanı yapılarından ayrılarak özelleşmiştir.

Kızılay Merkez ve Kızılay Meydanı ile ilişkilenen Büro/İşhanı yapılarından Soysal İşhanı ve Çarşısı, Emek İşhanı, Gama İş Merkezi, Zafir İşhanı ve Çarşısı, Engürü İşhanı ve Çarşısı dolaşım geçirgenliğine ve yaya geçirimine sahip yapılardır. And İşhanı ve Çarşısı, Ali Nazmi İşhanı, Sönmezer İşhanı ve Çarşısı, Alemdar İşhanı ve Çarşısı, Karanfil İşhanı ve Çarşısı ise tek giriş ile Atatürk Bulvarı'na cephe oluşturmaktadırlar. Bu yapıların tümü karma kullanımlı olarak tasarlanmıştır. Yapılarda çoğunlukla alçak katlı ticari kullanımlar ile yüksek katlı büro kullanımından oluşan bir biçimlenme görülmektedir. And İşhanı ve Çarşısı, Ali Nazmi İşhanı, Soysal İşhanı ve Çarşısı, Sönmezer İşhanı ve Çarşısı, Alemdar İşhanı ve Çarşısı, Emek İşhanı, Gama İş Merkezi, Zafir İşhanı ve Çarşısı ve Karanfil İşhanı ve Çarşısı, Engürü İşhanı ve Çarşısı; çarşı /dükkân ve İşhanı (büro) kullanımı ile projelendirilmiştir. Yapılarda çoğunlukla plan organizasyonunda doğal aydınlatmadan yararlanmak ve seyirlik vitrinler oluşturmak amaçlanmıştır ve büro blokuna ayrı bir girişle erişilmektedir. Emek İşhanı, plan organizasyonu ve 22 katlı büro bloku ve mağaza kullanımı ile merkezdeki diğer Büro/İşhanı yapılarından ayrılarak özelleşmiştir.

Kızılay Merkez'de yer alan Büro/İşhanı yapılarından And İşhanı ve Çarşısı, Ali Nazmi İşhanı, Soysal İşhanı ve Çarşısı, Emek İşhanı, Gama İş Merkezi, Engürü İşhanı ve Çarşısı Atatürk Bulvarı'na cephe oluşturmaktadır. Kızılay Merkez ile ilişkili Büro/ İşhanı yapılarının kat sayılarının giderek arttığı görülmektedir. And İşhanı ve Çarşısı, Ali Nazmi İşhanı, Alemdar İşhanı ve Çarşısı, Gama İş Merkezi, Zafir İşhanı ve Çarşısı ve Engürü İşhanı ve Çarşısı bitişik nizamlı yapılardır. Emek İşhanı bağımsız konumlanmış ve betonarme perde duvar ve alüminyum cam giydirme cephe sistemi ile özgün bir yapı olarak merkezde yerini almıştır. Soysal İşhanı ve Çarşısı, Gama İş Merkezi ve Zafir İşhanı ve Çarşısı, Engürü İşhanı ve Çarşısı farklı cephelerde farklı sokaklar ile bağlantılı girişler tanımlamaları nedeniyle yaya geçirgenliğini sağlayan bağlantı yapıları olarak öne çıkmıştır. Kızılay Merkezi ve Atatürk Bulvarı ile ilişkili Büro/ İşhanı yapılarının ticari kullanımlarının çoğunlukla bir çarşı kütesi ile ele alındıklarına dikkat çekmek gerekmektedir.

Kavaklıdere Alt Merkez'i ile ilişkilenen Büro/İşhanı yapılarından Batı İşhanı ve Atayurt İşhanı Atatürk Bulvarı'na cephe oluştururken; Dr. Zeki Bey İş Merkezi, Seğmenler İşhanı ve Çarşısı, Kuğulu İşhanı ve Çarşısı Tunalı Hilmi Caddesi'ne cephe oluşturmaktadır. Konur İş Merkezi ise Kuğulu Park ile ilişkilenebilmektedir. Kavaklıdere Alt Merkez'de ele alınan Büro/ İşhanı yapıları, Kuğulu İşhanı ve Çarşısı hariç tek bir kütle olarak ve karma kullanımlı tasarlanmıştır. Kuğulu İşhanı ve Çarşısı; iki kütle ve kütleleri birbirine bağlayarak geçit görevi gören çarşı bloku ile düzenlenmiştir. Kavaklıdere Alt Merkez ile ilişkilenen yapıların zemin ve bodrum katları; çarşı ve dükkân kullanımlarına ayrılmıştır. Büro blokuna ayrı bir girişle erişilmektedir. Dr. Zeki Bey İş Merkezi ile Konur İş Merkezi'nin köşe parselde konumlanmaları nedeniyle özelleştiklerini söylemek mümkündür. Konur İş Merkezi, metal-cam giydirme cephesi ile diğer yapılardan farklılaşmıştır. Dr. Zeki Bey İş Merkezi ise diğer yapılardan farklı olarak boydan boya düşey açıklıklar ile tasarlanmıştır. Atayurt İşhanı, Kuğulu İşhanı ve Çarşısı ise farklı sokaklar ile bağlantılı girişleri nedeniyle yaya geçirimini sağlayan bağlantı yapıları olarak ele alınabilir. Ele alınan Büro/ İşhanı yapılarından Batı İşhanı, plan organizasyonu bakımından özgün bir örnektir. Yapı uzun süre Batı Sineması'na ev sahipliği yapmış, 10 katlı büro bloku yüksekliği ile diğer Büro/İşhanı yapılarından ayrılarak özelleşmiştir.

Tez kapsamında ele alınan Büro/ İşhanı yapılarının çevre ile ilişkilenecekleri, sahip oldukları özgün mimari dil, plan kurguları, biçim kararları, teknolojik yenilikleri ile de önemli olduklarını vurgulamak gerekmektedir.

Büro/İşhanı yapıları yüksek yapı özelliği taşımaları nedeniyle Merkez'ler ve Meydan'lar ile ilişkilenecekleri referans noktası haline gelmişlerdir. Bu yapılar bulundukları merkezdeki ticari gereksinimlere cevap verecek biçimde ele alındıkları için aynı zamanda ticari yapılar olarak özelleşmişlerdir. Çoğunlukla alçak kütle ve yüksek kütle biçiminde tasarlanan Büro/İşhanı yapıları, alçak kütlerde ticari kullanımları ile kentle kamusal ilişki kurmaktadır. Büro kullanımına ait yüksek kütle yine kentle referans noktası oluşturarak ilişkilenebilmektedir.

Büro/ İşhanı yapıları hem işlevsel hem de simgesel önem taşımaktadırlar. Ulus İşhanı ve Çarşısı, Emek İşhanı, Eser İşhanı ve Çarşısı, Soysal İşhanı ve Çarşısı, Engürü İşhanı ve Çarşısı, Gama İş Merkezi, Zafır İşhanı ve Çarşısı, Atayurt İşhanı ve Kuğulu İşhanı ve Çarşısı; mekânsal geçirgenlik ile tasarlanmışlardır. Büro/ İşhanı yapılarının büro katları, çoğunlukla merkezi düşey sirkülasyon çekirdeği ve yapıların çeperlerine konumlandırılmış büro birimlerinden oluşmaktadır. Büro birimleri çoğunlukla bağımsız, tek tek ele alınmış,

bir grup Büro/ İşhanı yapısında ise bağımsız daireler biçiminde tasarlanmıştır. Bu konuda en özgün örnek, açık plan kurgusu ile Emek İşhanı'dır.

Kentte özel bir yapı grubu oluşturan Büro/ İşhanı yapılarının, 1950 sonrasında giderek yükselmesi, yasal/yönetmelik mevzuatının etkisiyle gerçekleşmiştir. Yasal/ yönetmelik mevzuat ile yapıların kat sayılarının artırıldığı, buna bağlı olarak Büro/ İşhanı yapılarının da kat sayılarının arttığı görülmektedir. Kentteki ilk Büro/ İşhanı olarak ele alınan Koç Han'da kat yüksekliği dört katır. Kat yükseklikleri, ilk kez büyük ölçekli çarşı ve büro kompleksi olarak inşa edilen Ulus İşhanı ve Çarşısı ile 14 kata çıkmış daha sonra Gökdelen olarak adlandırılan Emek İşhanı ile 22 kata kadar yükselmiştir. Çarşı katları genellikle iki ile dört kat arasında değişmekte, zemin kat ve bodrum katları içermekte; Ulus Merkez'de ele alınan Büro/ İşhanı yapıları hariç büro yapıları çoğunlukla +6 kat olarak düzenlenmiş bulunmaktadır. Özellikle, Kızılay Merkez ve Kavaklıdere Alt Merkez'de ele alınan Büro/ İşhanı yapıları yükseklikleri ile kentsel silüeti etkilemektedirler.

Büro/ İşhanı yapıları tarihsel süreç içinde inşa edildikleri yıllar itibarıyla değerlendirilmeye alındıklarında farklı başlıklar altında özelleştikleri görülmektedir. 1950 sonrasında inşa edilen Büro/İşhanı yapılarının kentsel ölçekte ele alındıklarını, yakın çevre ile ilişki açısından belli bir duyarlılığa sahip olduklarını söylemek mümkündür. 1960 sonrasında inşa edilen Büro/İşhanı yapıları çarşı/dükkan ve kamusal kullanımlar ile gelişen bir yapı tipolojisi oluşturmaktadırlar. 1970 sonrasında büro (İşhanı) blokunda farklı bir plan çözümü ortaya çıkmış, bağımsız daireler biçiminde bir tasarım söz konusu olmuştur.1980 sonrası prizmatik, çoğunlukla tek kütle olarak ve kübik formlarda inşa edilen Büro/İşhanı yapıları görülmektedir. Merkezi düşey sirkülasyon bu yapılarda farklı bir plan organizasyonunu da beraberinde getirmiştir (Bkz. Tablo 6.1.).

Büro/İşhanı yapıları; kentte referans oluşturmaları, çevreyi etkileme özellikleri, karma kullanımları, genelde alçak ve yüksek kütleleri birleştirerek biçimlenmeleri, yapıldıkları dönemin en yeni malzemelerini ve teknolojilerini kullanmaları gibi özelliklerde ortaklaşmaktadırlar. Büro/İşhanı yapılarının mimarları, çoğunlukla döneminin öne çıkan isimleri olan; konut, kamu ve sivil mimarlık yapıları ile mimarlık ortamında önemle yer bulan mimarlardır.

Büro/ İşhanı yapılarını tespit etmek, araştırmak, belgelemek, karşılaştırmak ve sınıflamak ve bu şekilde kentsel ve mimari bir okuma yapmak amacıyla ele alınan bu çalışmanın kendinden sonra yapılacak çalışmalar için bir altlık olacağına inanılmaktadır. Ankara ile ilgili araştırmalar kentin gelişimini doğru şekilde analiz etmek için çok yönlü olmak zorundadır. Ankara'nın fiziksel yapısını, kentsel gelişimini, özellikle Ankara'nın

başkent oluşuyla birlikte geçirdiği aşamalarını ve değişen merkez özelliklerini bu kapsamda incelemek önemlidir. Değişime tanıklık eden Büro/ İşhanı yapıları geçmişten günümüze aktarılan birer belge niteliğindedir. Bu çalışmanın konusu ve kapsamı ile mimarlık araştırmalarına katkı sağlayacağı ve aynı zamanda bu yapıların kalıcı olmalarını mümkün kılarak mimarlık ortamını zenginleştireceği düşünülmektedir.

Tablo 6.1. Ankara’da 1950 Sonrasında İnşa Edilen Büro/ İşhanı Yapıları: Karşılaştırma ve Sınıflama

Fotoğraf	Adı	Yılı	Mimarı	İlişkilediği Merkez/ Meydan/ Sokak/ Ulaşım Akarı	Yakın Çevre / Caddesi / Sokak / İşkileri	Kullanım Çeşitliliği	Plan Kararları	Bıçımleme Kararları	Getirdiği Yenilikler / Öncül Rol / Özgünlüğü
	Ulus İşhanı ve Çarşısı	1955	Orhan Bolak Orhan Bozkurt Gazanfer Beken	Ulus/ Ulus Meydanı	Kentsel mekan ile özel mekan ilişkili Kentsel alanları birleştirme özelliği Meydan'ın sınırlama özelliği Dolaşım geçirgenliği İç avlu ile sokak ilişkisi	Karma kullanımlı Çarşı(Dükkan) + İşhanı (Büro kullanımı)	Alçak bloklar: Çarşı/Büro, Yüksek blok: Büro kullanımı Simetrik dikdörtgen planlı dükkanlar Blokların bağlantısı: Köprü ve tünel Merkezi dikey sirkülasyon çekirdeği ve servis alanları Hiçresel/ kapalı büro birimleri	Küçük formlar Sürekli gösteren pencere düzeni Yedi Blok: Beş katlı, Yüksek blok galeri zemin kat üzeri 10 katlı ve ters katlı Farklı girişlere sahip	Simgesi yapı Yapıldığı kentte en yüksek yapı İlk havalandırma sistemi uygulanması Kentsel alan birleştirme özelliği Yaya dolaşım geçirgenliği
	Emek İşhanı	1959-65	Enver Tokay	Kızılay/ Kızılay Meydanı	Kentsel mekan ile özel mekan ilişkili Kentsel alan birleştirme özelliği Meydan'ın sınırlama özelliği Dolaşım geçirgenliği	Karma kullanımlı Mağaza + İşhanı (Büro kullanımı)	Alçak blok: Mağaza ve Set Kafeterya Yüksek blok: Büro ve gece kulübü Açık/ serbest düzenli büro birimleri	Prizmatik kütle anlayışı Dişley blok zemin üzeri 22 katlı, Yatay blok yedi katlı Yedi katta alçak ve yüksek blok ortaklaşmakta	Simgesi yapı Betonarme perde duvar ve alüminyum cam giydirmesi cephe sistemi Yaya dolaşım geçirgenliği
	Soyal İşhanı ve Çarşısı	1967-72	Rahmi Bediz Demiray Kamçıl	Kızılay/ Kızılay Meydanı	Kentsel mekan ile özel mekan ilişkili Sokaklar ve Meydan ile ilişkili Ziya Gökalp Caddesi'ne ve Kızılay Meydanı'na cephe oluşturma	Karma kullanımlı Çarşı + İşhanı (Büro kullanımı)	Büro katlarına ayrı erişim Girişin yakın konumlanması dikey sirkülasyon çekirdeği Kapalı/ hiçresel büro birimleri	Özelleşmiş cephe elemanı kullanımı Çarşı dört katlı, büro bloku yedi katlı Farklı girişler	Kentsel alan birleştirme özelliği Yaya dolaşım geçirgenliği
	Atayurt İşhanı ve Çarşısı	1968-71	Nejat Ersin	Kavaklıdere/ Atatürk Bulvarı	Kentsel alan birleştirme özelliği Dolaşım geçirgenliği Atatürk Bulvarı ve Tunus Caddesi'ne cephe oluşturma	Karma kullanımlı Çarşı + İşhanı (Büro kullanımı)	Çarşı katına arka cepheden erişim Kapalı/hiçresel büro birimleri	Ön cephe beton parapet Zemin üzeri altı kat büro kullanımı Farklı girişler	Kentsel alan birleştirme özelliği Kot farklılıklarından yararlanma Yaya dolaşım geçirgenliği
	Batı İşhanı	1969-76	Haluk Umar	Kavaklıdere/ Atatürk Bulvarı	Atatürk Bulvarı ve Akay Kavşağı ile ilişkilenme	Karma kullanımlı Dükkan + İşhanı (Büro kullanımı) Sinema	Zemin kat: Özgün projede Batı Sineması- Dükkan Merkezi dikey sirkülasyon çekirdeği Açık/ serbest düzenli büro birimleri	Ön cephenin kadeneli ve renkli tasarımı Zemin üzeri 10 kat Tek giriş	Zemin katta Batı Sineması Büro/İşhanı, dükkan ve sinema karma kullanımı
	Engürü İşhanı ve Çarşısı	1972	Ulaşlamadı	Kızılay/ Atatürk Bulvarı	Kentsel alan birleştirme özelliği Dolaşım geçirgenliği	Karma kullanımlı - Çarşı + İşhanı (Büro kullanımı)	Çarşı katına arka cepheden erişim Büro katlarına ayrı giriş Merkezi dikey sirkülasyon çekirdeği Büro birimleri daire tipi Her katta dört daire	Ön cephenin beton parapetler ile tasarımı Yatayda süreklilik gösteren pencere düzeni Bitişik nizam Çarşı dört katlı, büro bloku sekiz katlı	Kentsel alan birleştirme özelliği Yaya dolaşım geçirgenliği
	Alemdar İşhanı ve Çarşısı	1973	Yaşar Uzunali	Kızılay/ Kızılay Meydanı	Atatürk Bulvarı'na cephe oluşturma	Karma kullanımlı - Çarşı + İşhanı (Büro kullanımı)	Büro birimleri daire tipi Her katta beş daire	Prizmatik kütle anlayışı Yatayda süreklilik gösteren pencere düzeni Bitişik nizam Büro bloku 10 katlı Tek giriş	Atatürk Bulvarı ve Kızılay Meydanı ile ilişkili
	Eser İşhanı ve Çarşısı	1976	Hamdi Emiroğlu	Ulus/ Rüzgarlı Sokak	Kentsel alan birleştirme özelliği Dolaşım geçirgenliği Rüzgarlı Sokak ve Ege Sokak'ı cephe oluşturma	Karma kullanımlı - Dükkan + İşhanı(Büro kullanımı)	Alçak blok: Dükkan - Yüksek blok: Büro kullanımı Bodrum kata depo girişi Kapalı/ hiçresel büro birimleri	Avlulu yapı Yatayda süreklilik gösteren pencere düzeni Farklı girişlere sahip Çarşı dört katlı, Büro bloku altı katlı	Avlulu plan çözümü Kentsel alan birleştirme özelliği Yaya dolaşım geçirgenliği
	Konur İş Merkezi	1976	Nejat Ersin	Kavaklıdere/ Kağıtçı Parkı	Dükkanlar sokaklar ve Kuşulu Park ile ilişkili	Karma kullanımlı - Dükkan + İşhanı (Büro kullanımı)	Zemin üzeri beş kat: Büro kullanımı Büro birimleri daire tipi Her katta dört daire	Dairesel form Cam giydirmesi ve alüminyum kompozit cephe sistemi kullanımı Tek giriş	Form özgünlüğü Oluşturduğu kütle etkisi Cam giydirmesi cephe ve renk kullanımı
	Ali Nazmi İşhanı	1977-79	Kadir Erkanan	Kızılay/ Atatürk Bulvarı/ Sakarya Caddesi	Atatürk Bulvarı ve Sakarya Caddesi'ne cephe oluşturma	Karma kullanımlı - Çarşı- İşhanı (Büro kullanımı)	Merkezi dikey sirkülasyon çekirdeği Kapalı/hiçresel büro birimleri	Bitişik nizam Büro bloku 10 katlı Tek giriş Prekast cephe elemanlarının kullanımı Yatayda süreklilik gösteren pencere düzeni	Kent merkezinde bulunduğu kütle etkisi Cephe düzeni

Tablo 6.1. devam ediyor.

	Sönmezler İşhanı ve Çarşısı	1978	Mehmet Gür	Kızılay/ İzmir Caddesi	İzmir Caddesi'ne cephe oluşturma	Karma kullanımlı - Çarşı+ İşhanı (Büro kullanımı)	Büro birimleri daire tipi Her katta beş daire	Simetrik pencere cephe düzeni Çarşı iki katlı, büro bloku sekiz katlı Tek giriş	Özgül malzeme kullanımı
	Kuğulu İşhanı ve Çarşısı	1978-81	Rahmi Bediz Demirtaş Karıncı	Kavaklıdere/ Kuğulu Park/ Tunali Hilmi Caddesi	Kentsel alan birleştirme özelliği Dolayım geçirgenliği	Karma kullanımlı - Çarşı+ İşhanı (Büro kullanımı)	A Blok ve B Blok ve Çarşı Büro katlarına ayrı giriş Merkezi düzey sirkülasyon çekirdeği Büro birimleri daire tipi A Blok'ta beş daire B Blok'ta altı daire	Kırık açılı beton cömürler ile hareketlendirilen cephe düzeni İki ayrı kütlenin çarşı ile birleşimi A Blok beş kat B Blok altı kat Farklı girişler	İki ayrı kütlenin çarşı ile birleşimi Kent merkezinde oluşturduğu kitle etkisi Cephe düzeni
	And İşhanı ve Çarşısı	1979-83	Rahmi Bediz Demirtaş Karıncı	Kızılay/ Atatürk Bulvarı	Atatürk Bulvarı'na cephe oluşturma	Karma kullanımlı - Çarşı + İşhanı (Büro kullanımı)	Merkezi düzey sirkülasyon Kapalı/hücreli büro birimleri	Simetrik ve çerçeve ile silme içine alınan pencere düzeni Çarşı dört katlı, büro bloku 10 katlı Farklı girişler	Yaya dolayım geçirgenliği Cephe düzeni
	Karanfil İşhanı ve Çarşısı	1982	Ulaşılmadı	Kızılay/ Karanfil Sokak	Karanfil Sokak'a cephe oluşturma	Karma kullanımlı - Çarşı + İşhanı (Büro kullanımı)	Büro katlarına ayrı merdiven ile erişim Çepere bitişik düzey sirkülasyon Büro birimleri daire tipi Her katta dört daire	Simetrik kübik form Tek giriş Çarşı iki katlı, büro bloku beş katlı	Büyük kararla Cephe düzeni
	Dr. Zeki Bey İş Merkezi	1983-85	Merih Karaaslan	Kavaklıdere/ Tunali Hilmi Caddesi	Tunali Hilmi Caddesi'ne cephe oluşturma	Karma kullanımlı - Çarşı + İşhanı (Büro kullanımı)	Merkezi düzey sirkülasyon çekirdeği Büro birimleri daire tipi Her katta üç daire Özleştirilmiş sokak hacimleri ve servis alanları	Prizmatik kitle etkisi Düşey açıklıklar ile oluşan ön cephe Altı katlı Tek giriş	Cephe düzeni
	Gama İş Merkezi	1985	Serhat Aygen Oktay Veral	Kızılay/ Atatürk Bulvarı	Kentsel alan birleştirme özelliği Dolayım geçirgenliği Atatürk Bulvarı'na cephe oluşturma	Karma kullanımlı - Çarşı + İşhanı (Büro kullanımı)	Merkezi düzey sirkülasyon Kapalı/hücreli büro birimleri	Yatay kitle etkisi Cam giydirmeye cephe sistemi Kemer formu giriş Çarşı dört katlı, büro bloku sekiz katlı Farklı girişler	İki ayrı çarşı ilişkisi Cam giydirmeye cephe sistemi kullanılması Kentsel alan birleştirme özelliği Yaya dolayım geçirgenliği
	Segmenler İşhanı ve Çarşısı	1985	Hüseyin Yüksel	Kavaklıdere/ Tunali Hilmi Caddesi	Tunali Hilmi Caddesi'ne cephe oluşturma	Karma kullanımlı - Çarşı + İşhanı (Büro kullanımı)	Büro katlarına ayrı girişten erişim Büro birimleri daire tipi Her katta dört daire	Prizmatik kitle etkisi Çarşı dört katlı, büro bloku altı katlı Farklı girişler	Yaya dolayım geçirgenliği Cephe düzeni
	Zafer İşhanı ve Çarşısı	1988	Ulaşılmadı	Kızılay/ Karanfil Sokak	Kentsel alan birleştirme özelliği Dolayım geçirgenliği Karanfil Sokak'a cephe oluşturma	Karma kullanımlı - Çarşı + İşhanı (Büro kullanımı)	Girişe yakın konumlanmasi düzey sirkülasyon çekirdeği Kapalı/hücreli büro birimleri	Simetrik kübik form Çarşı dört katlı, büro bloku dört katlı Farklı girişler	İki ayrı çarşı ilişkisi Kentsel alan birleştirme özelliği Yaya dolayım geçirgenliği

KAYNAKLAR

- [1] N. Çolak, “Kent belleği mekânlar: Ankara pasajları,” Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Türkiye, 2014.
- [2] G. Küçüktaşdemir, “Kentın iç mekânları: Ankara belleğinde pasajlar (1950-1980),” Sanatta Yeterlilik Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara, Türkiye, 2018.
- [3] M. Kurt Kırıl, “Kentsel mekân ögesi olarak pasajlarda mekânsal biçimlenme: Ankara-Yenişehir Pasajları,” Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Atılım Üniversitesi, Ankara, Türkiye, 2020.
- [4] B. Asar, “Ankara Ulus tarihi kent merkezindeki ticaret binalarının değişimi ve mekânsal analizi,” Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya, Türkiye, 2012.
- [5] A. Cengizkan ve D. Kılıçkırın, *Yer’in sesi: Ulus işhanı’nın söyledikleri*. Ankara, Türkiye: Arkadaş Yayınları, 2009.
- [6] O. Atalay Franck, “İlk Koç Han: Ankara’da modern mimarının öncüsü,” *Ankara Araştırmaları Dergisi*, c. 1 s. 1, ss. 89-112, 2013.
- [7] N. Bayraktar, “Kent ve mimarlık üzerine dönemsel okumalar: Ankara’da iki işhanı,” *Ankara Araştırmaları Dergisi*, c. 8 s. 1, ss. 157-175, 2020.
- [8] E. N. Asiltürk Ozanözü, “Gökdelenlerde iç mekân düzenlemesi,” Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Türkiye, 1997.
- [9] H. Begeç, “Çok katlı büro binalarının gelişiminin biçimlenme özellikleri açısından değerlendirilmesi,” Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, Türkiye, 1999.
- [10] D. Hasol, *Mimarlık Cep Sözlüğü*. İstanbul, Türkiye: Remzi Kitabevi, 2019.

- [11] T. Akar, “Osmanlı kentinde ticari mekanlar: bedesten, han, arasta, çarşı mekanları literatür değerlendirmesi,” *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, c. 7 s. 13, ss. 267-292, 2009.
- [12] H. Begeç ve D. B. Hamidabad, “Gökdelenler için Sınır Var Mıdır?” *9. Uluslararası Sinan Sempozyumu*, Trakya Üniversitesi, Edirne, Türkiye, 2015.
- [13] V. Dökmeci ve L. Berköz, *İstanbul Şehir Merkezi Transformasyonu ve Büro Binaları*. İstanbul, Türkiye: Literatür Yayınları, 1993.
- [14] Z. Y. İlerisoy ve M. Başgöl, “Yapılarda yükselme ve başkent Ankara örnekleri üzerinden tarihsel incelenmesi,” *Online Journal of Art and Design*, c. 7 s. 2, ss. 125-140, 2019.
- [15] N. Atasoy, “Yüksek yapılarda güncel tasarım yaklaşımları,” Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, 2014.
- [16] “Home Insurance Building,”
https://en.wikipedia.org/wiki/Home_Insurance_Building (Erişildi: Ocak. 27, 2020).
- [17] “Second Leiter Building,” https://en.wikipedia.org/wiki/Second_Leiter_Building (Erişildi: Ocak. 27, 2020).
- [18] “Pulitzer Building,” <https://www.mcmahanphoto.com/lc460.html> (Erişildi: Ocak. 27, 2020).
- [19] “Wainwright Building,” https://en.wikipedia.org/wiki/Wainwright_Building (Erişildi: Ocak. 19, 2022).
- [20] “Flwright,”
<https://flwright.org/researchexplore/wrightbuildings/larkinadministrationbuilding> (Erişildi: Ocak. 19, 2022).
- [21] “Larkin Administration Building,”
https://en.wikipedia.org/wiki/Larkin_Administration_Building (Erişildi: Ocak. 14, 2022).

- [22] “Tacoma Building,” [https://en.wikipedia.org/wiki/Tacoma_Building_\(Chicago\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Tacoma_Building_(Chicago)) (Erişildi: Ocak. 27, 2020).
- [23] “Singer Building,” https://tr.wikipedia.org/wiki/Singer_Building (Erişildi: Ocak. 27, 2020).
- [24] Y. Yavuz, “Cumhuriyet Dönemi Ankara’ında mimari biçim endişesi,” *Mimarlık Dergisi*, s. 122, ss. 26-44, 1973.
- [25] “Chrysler Binası,” https://tr.wikipedia.org/wiki/Chrysler_Binas%C4%B1 (Erişildi: Ocak. 27, 2020).
- [26] “Empire State Building,” https://tr.wikipedia.org/wiki/Empire_State_Binas%C4%B1 (Erişildi: Ocak. 27, 2020).
- [27] “Dünya Ticaret Merkezi,” https://tr.wikipedia.org/wiki/D%C3%BCnya_Ticaret_Merkezi (Erişildi: Ocak. 27, 2020).
- [28] “One Magnificent Mile,” https://en.wikipedia.org/wiki/One_Magnificent_Mile (Erişildi: Ocak. 27, 2020).
- [29] “Waterfront,” <https://en.wikipedia.org/wiki/Waterfront> (Erişildi: Ocak. 27, 2020).
- [30] “Sears Towers,” https://tr.wikipedia.org/wiki/Willis_Kulesi (Erişildi: Ocak. 27, 2020).
- [31] T. Akçura, *Ankara: Türkiye’nin Başkenti Hakkında Monografik Bir Araştırma*. Ankara, Türkiye: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Yayınları, 1971.
- [32] İ. Tekeli, *Başkent Ankara’nın Öyküsü, Türkiye’de Kentleşme Yazıları*. Ankara, Türkiye: Turhan Kitapevi, 1982.
- [33] N. Bayraktar, *Halkevlerinin ülke kültürüne, insanın gelişimi ve dönüşümü açısından katkıları ve önerileri*. Ankara, Türkiye: Halkevi Yayınları, 1999.
- [34] B. Batuman, “Cumhuriyet’in Kamusal Mekânı Olarak Kızılay Meydanı,” *Başkent Üzerine Mekân-Politik Tezler Ankara’nın Kamusal Yüzleri* içinde, Güven Arif Sargın Der., İstanbul, Türkiye: Çağaloğlu, 2002, ss. 40-76.

- [35] S. Ural, “Türkiye’nin sosyal ekonomisi ve mimarlık 1923-1960,” *Mimarlık*, c. 1 s. 2, ss. 5-53, 1974.
- [36] İ. Tekeli, *Kentsel Arsa, Altyapı ve Kentsel Hizmetler*. İstanbul, Türkiye: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2009.
- [37] S. Aydın, K. Emiroğlu, Ö. Türkoğlu, E. D. Özsoy, *Küçük Asya’nın bin yüzü: Ankara*. Ankara, Türkiye: Dost Kitabevi, 2005.
- [38] Ç. Resuloğlu, “Kavaklıdere semti’nin oluşum öyküsü,” *İdealkent*, c. 5 s. 11, ss. 226-248, 2014.
- [39] İ. Tekeli, “Türkiye’de Cumhuriyet döneminde kentsel gelişme ve kent planlaması,” *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*, ss. 1-24, 1998.
- [40] S. Burat, “Yeşilyollarda hareketle istirahat: Jansen planlarında başkentin kentsel yeşil alan tasarımları ve bunların uygulanma ve değiştirilme süreci (1932-1960),” *İdealkent*, c. 2 s. 4, ss. 100-127, 2011.
- [41] İ. Tekeli, “Türkiye’de nüfusun mekânsal dağılımında yaşanan gelişmeler: (1935-2000),” *Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi*, c. 22 s. 1, ss. 85-102, 2000.
- [42] M. Katoğlu, “The institutionalization of high art as a public service in the republican era,” *Introduction to Cultural Policy in Turkey*, pp. 27-85, 2009.
- [43] A. Cengizkan, “Ankara 1924-25 Lörcher Planı: Bir başkenti tasarlamak ve sonrası,” *Arredamento Mimarlık*, s. 151, ss. 116-132, 2002.
- [44] İ. Aslanoğlu, *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı, 1923-1938*. Ankara, Türkiye: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, 2001.
- [45] A. Cengizkan, “Kurgu, tasarım ve kullanım: Cumhuriyet dönemi kamusal mekânları için bir çalışma programı,” *Başkent Üzerine Mekân-Politik Tezler/ Ankara’nın Kamusal Yüzleri* içinde, Güven Arif Sargın (Der.), İstanbul, Türkiye: İletişim yayınları, 2002, ss. 215-243.

- [46] A. Cengizkan, *Türkiye için modern ve planlı bir başkent kurmak: Ankara 1920-1950*. Ankara, Türkiye: Goethe Institut, 2011.
- [47] F. Yavuz, “Başkent Ankara ve Jansen,” *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, c. 7 s. 1, ss. 25-33, 1981.
- [48] İ. Yalım, “Toplumsal belleğin Ulus meydanı üzerinden kurgulanma çabası,” *Başkent üzerine mekân-politik tezler Ankara'nın Kamusal Yüzleri* içinde, Güven Arif Sargın (Der.), 2002, ss. 157-214.
- [49] E. S. Ayhan Koçyiğit, “Ulus Meydanı'nın hikâyesi: Ankara'daki tarihi bir kamusal açık alanın sürekliliği, dönüşümü ve değişimi üzerine eleştirel bir değerlendirme,” Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, Türkiye, 2018.
- [50] T. Şenyapılı, *Ankara kentinde gecekondu gelişimi (1923-1960)*. Ankara, Türkiye: Batıkent Konut Üretim Yapi Kooperatifleri Birliği, 1985.
- [51] B. Günay, “Ankara spatial history,” *Planning to Avoid: The 26th AESOP Congress*, Ankara, Turkey, July 11-15, 2013.
- [52] “Yucel- Uybadin Planı,” <https://ankara.bel.tr/files/6513/4726/6062/2-tarihce.pdf> (Erişildi: Ocak. 12, 2021)
- [53] B. Günay, “Ankara Çekirdek Alanının Oluşumu ve 1990 Nazım Planı Hakkında Bir Değerlendirme,” *Cumhuriyet'in Ankara'sı* içinde, Tansı Şenyapılı (der.), Ankara, Türkiye: ODTÜ Yayıncılık, 2005.
- [54] “Başkent Ankara nazım imar planı açıklama raporu,” <https://www.ankara.bel.tr/ankara-buyuksehir-belediyesi-nazim-plan/> (Erişildi: Ocak. 12, 2021)
- [55] “Google Haritalar,” <https://www.google.com.tr/maps/> (Erişildi: Eylül. 15, 2020).
- [56] E. Uğuz, “Transformation of collective memory in the case of Ankara Atatürk boulevard,” Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ, Ankara, Türkiye, 2008.
- [57] Y. K. Karaosmanoğlu, *Ankara*. Ankara, Türkiye, Yapı Kredi Yayınları, 2001.

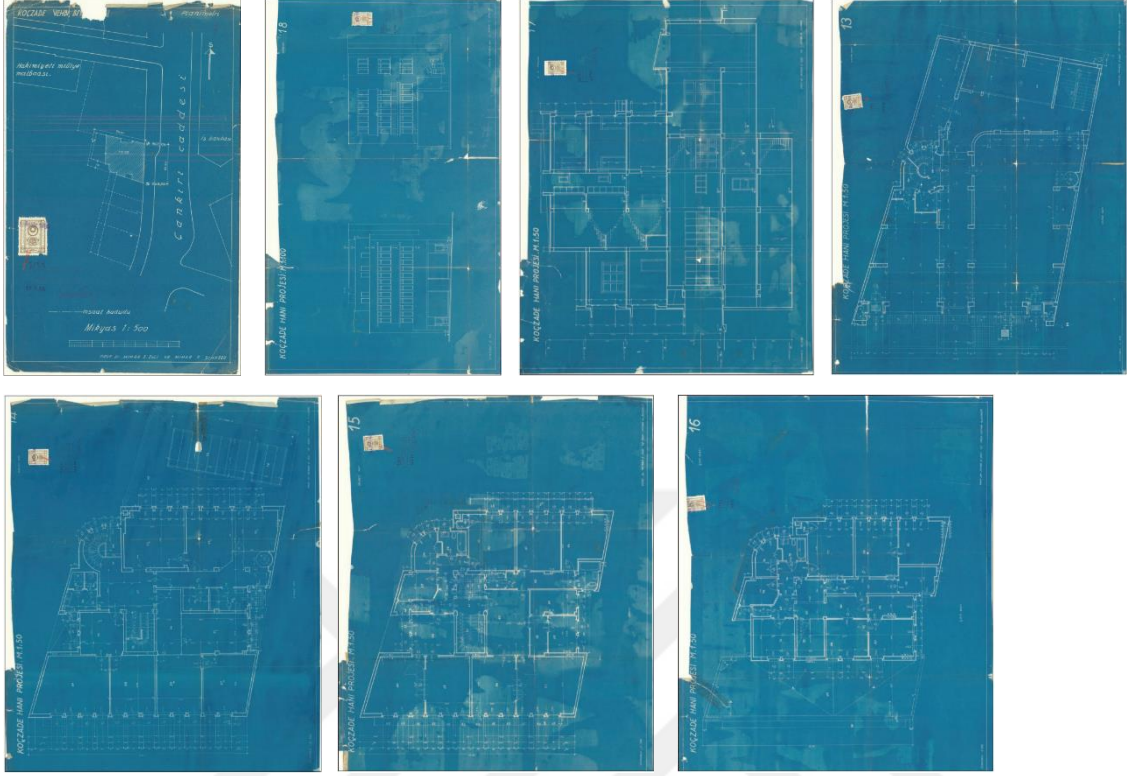
- [58] M. Al, “Kentte bellek yıkımı ve kimlik inşası–palimpsest: Ankara Atatürk Bulvarı bağlamında bir inceleme,” *İdealkent*, c. 1, ss. 22-36, 2011.
- [59] A. Vardar, “Başkent’in ilk planları,” *Planlama Dergisi*, c. 1989 s. 2-3-4, ss. 38-50, 1989.
- [60] A. Cengizkan, “1957 Yücel-Uybadin imar planı ve Ankara şehir mimarisi,” *Cumhuriyet’in Ankara’sı* içinde, Tansı Şenyapılı (der.), Ankara, Türkiye: ODTÜ Yayıncılık, 2005.
- [61] A. N. Bayraktar, “Başkent Ankara’da Cumhuriyet sonrası yaşanan büyük değişim: Modern yaşam kurgusu ve modern mekânlar,” *Ankara Araştırmaları Dergisi*, c. 4 s. 1, ss. 67-80, 2016.
- [62] N. Bayraktar, “Tarihe eş zamanlı tanıklık: Ulus ve Kızılay Meydanları’nın değişim süreci,” *Ankara Araştırmaları Dergisi*, c. 1 s. 1, ss. 20-35, 2013.
- [63] E. Madran, E. A. Ergut ve N. Özgönül, “Ulus Tarihi Kent Merkezi,” *Planlama Dergisi*, s. 4, ss. 51-52, 2005.
- [64] R. Bademli, “1920-1940 Dönemi’nde eski Ankara’nın yazgısını etkileyen tutumlar Dosya: Ankara 1928-1938,” *Mimarlık*, c. 2 s. 3, ss. 10-16, 1985.
- [65] G. Belli and E. Boyacıoğlu, “14 Mayıs Evleri,” *Journal of Faculty of Engineering and Architecture*, c. 22 s. 4, ss. 717-726, 2007.
- [66] Ç. Resuloğlu and E. A. Ergut, “Kavaklıdere-Ankara: The formation of a residential district during the 1950s,” *Open House International*, c. 40 s. 1, ss. 33, 2015.
- [67] E. Altan Ergut, Bankalar Caddesi ve ötesi. *Bülten*, Ankara, Türkiye: Mimarlar Odası Ankara Şubesi, 2005.
- [68] Ç. Resuloğlu, “Tunalı Hilmi Caddesi, 1950’ler- 1980’ler: Ankara’da bir kamusal mekânın oluşumu,” Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, Türkiye, 2011.
- [69] S. Sağlam, “1923-1950 yılları arasında Türkiye’de kent ve kentleşme olgusu,” *Journal of Sociological Studies/Sosyoloji Konferansları*, s. 53, ss. 257-274, 2016.

- [70] Ankara Şehri İmar Kılavuzu, T.C. Ankara İmar Müdürlüğü Yayınları, sayı 1, Ankara, Türkiye: Ziraat Bankası Matbaası, 1946.
- [71] E. Y. Akın, “Kentsel gelişme ve kentsel rantlar: Ankara örneği,” Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi, Ankara, Türkiye, 2007.
- [72] M. Sözen, *Cumhuriyet dönemi Türk mimarlığı (1923-1983)*. Ankara, Türkiye: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1984.
- [73] S. Bozdoğan, *Modernizm ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiye’sinde Mimari Kültür*. İstanbul, Türkiye: Metis Kitap, 2008.
- [74] C. E. Arseven, *Türk Sanatı Tarihi II*. Ankara, Türkiye: Milli Eğitim Basımevi, 1959.
- [75] Y. Yavuz. *I. Ulusal mimarlık dönemi ve Mimar A. Kemaleddin Bey*. Ankara, Türkiye: ODTÜ Mimarlık Fakültesi, 1988.
- [76] D. Söylemez İlkhan, “Mimar Ernst Arnold Egli’nin Ankara Gazi Lisesi ve Mimar Muzaffer Bey’in Konya Gazi Lisesi Üzerine Karşılaştırmalı bir Değerlendirme,” *Mimarlık Planlama ve Tasarım Alanında Araştırma ve Değerlendirmeler*, c.1 s.5, ss. 123-152, 2021.
- [77] B. İmamoğlu ve E. Altan Ergut, “Mimarlık Tarihi Araştırma Stüdyosunun Düşündürdükleri: Ankara’da Mimarlık 1950-1980” *Mimarlık*, c. 337, ss. 56-59, 2007.
- [78] S. Bozdoğan, “Art and architecture in modern Turkey: the Republican period, ” in *Turkey in Modern World*, R. Kasaba(ed.), Cambridge, England: Cambridge University Press, 2008.
- [79] Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi, Ankara Büyükşehir Belediyesi, Ankara.
- [80] E. Altın, *Ankara, 1910-2003*. İstanbul, Türkiye: Boyut Yayın Grubu, 2003.
- [81] İnşaat Mühendisleri Odası, “Binalar-İş merkezleri,” *TMH - Türkiye Mühendislik Haberleri*, c. 2 s. 3, ss. 54-55, 2006.
- [82] “Kızılay Meydanı.” Koç Üniversitesi VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi. Envanter No: 2569, Ankara.

- [83] “Emek İşhanı.” Koç Üniversitesi VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi. Envanter No: 2315, Ankara.
- [84] G. Satur, “Sinemada Ankara kentinin izdüşümü: Bir kenti sinema üzerinden okuma deneyimi,” Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, c. 11 s. 2, ss. 1607-1630, 2018.
- [85] Çankaya Belediyesi Arşivi, Çankaya Belediyesi, Ankara.
- [86] Öykü Günay ve Ayşe Mina Selçuk Arşivi, Ankara.
- [87] Selin Çavdar Sert Arşivi, Ankara.

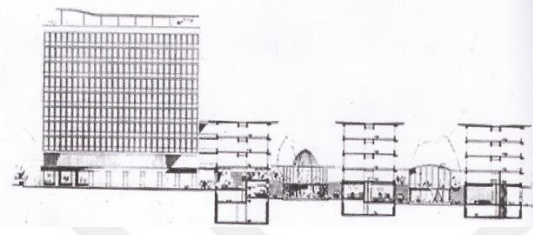
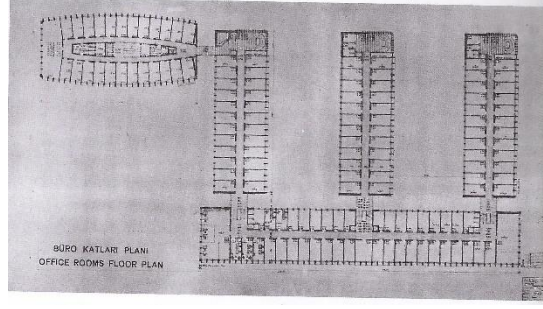
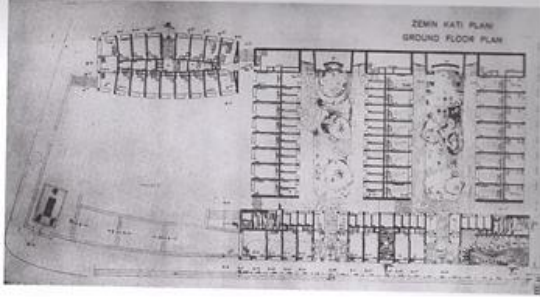
EKLER

EK 1: Koç Han

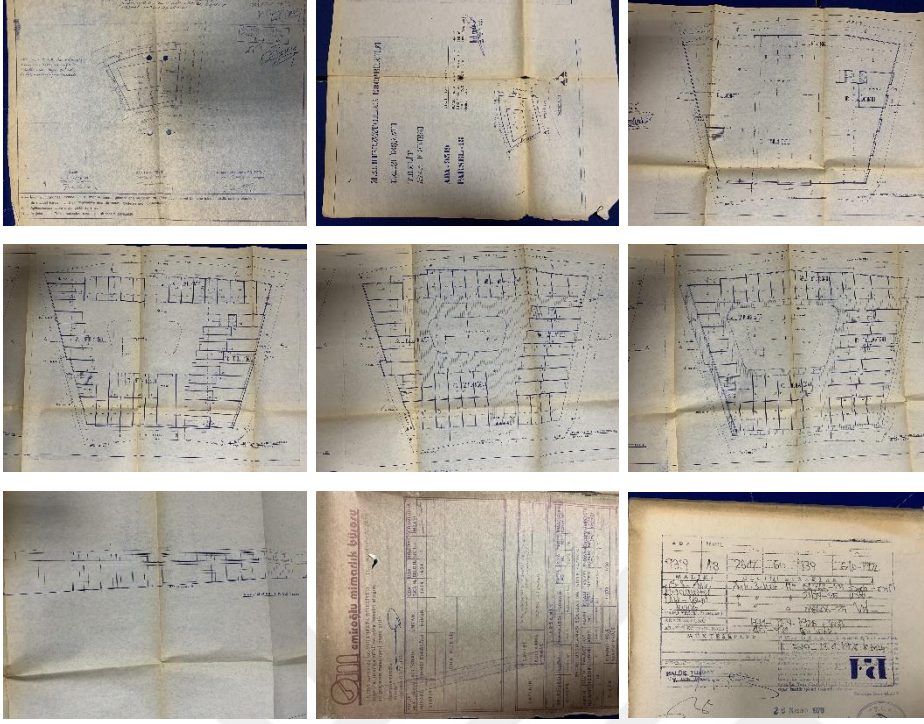
Kaynak: O. Atalay Franck, “İlk Koç Han: Ankara’da modern mimarinin öncüsü,” *Ankara Araştırmaları Dergisi*, c. 1 s. 1, ss. 89-112, 2013.

EK 2: Ulus İşhanı ve Çarşısı

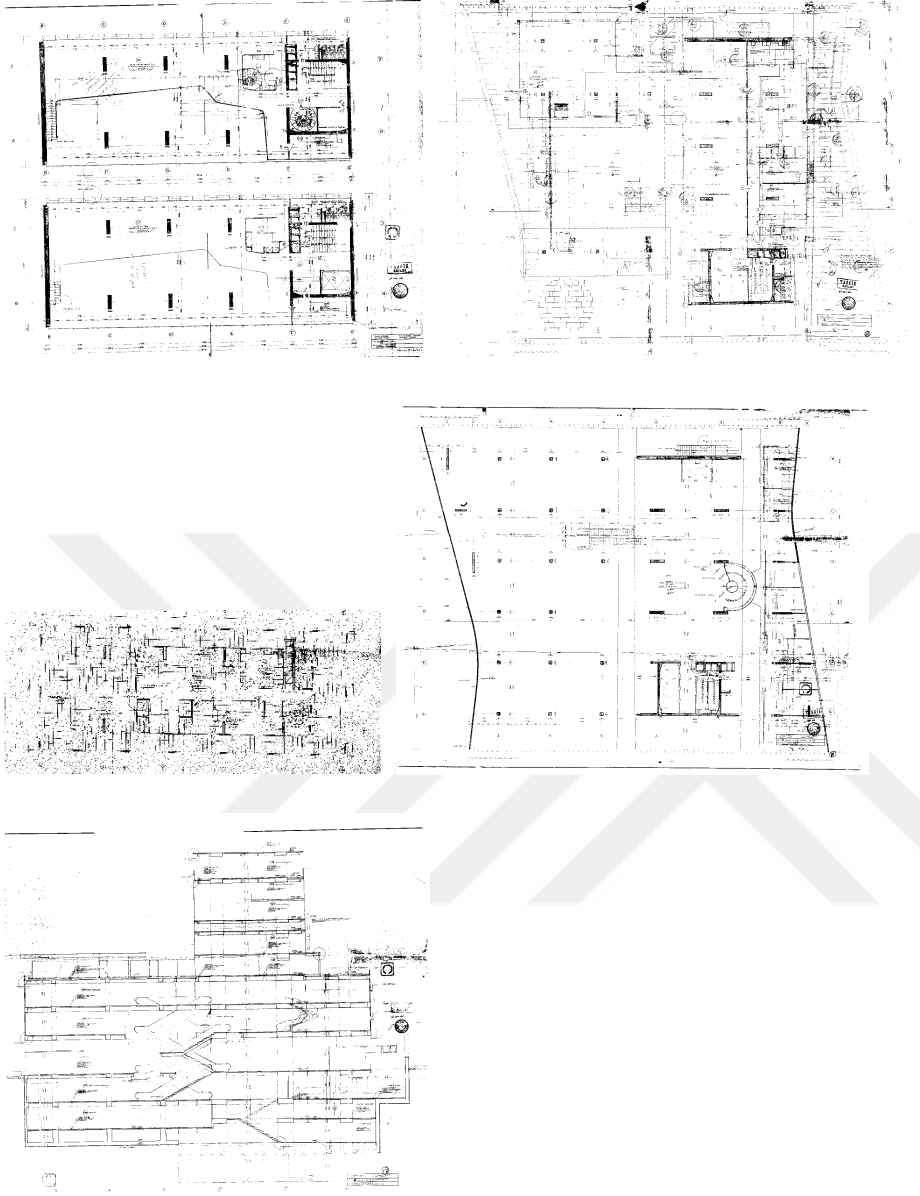
Kaynak: A. Cengizkan ve D. Kılıçkiran, Yer'in sesi: Ulus işhanı'nın söyledikleri. Ankara, Türkiye: Arkadaş Yayınları, 2009.

EK 3: Eser İşhanı ve Çarşısı

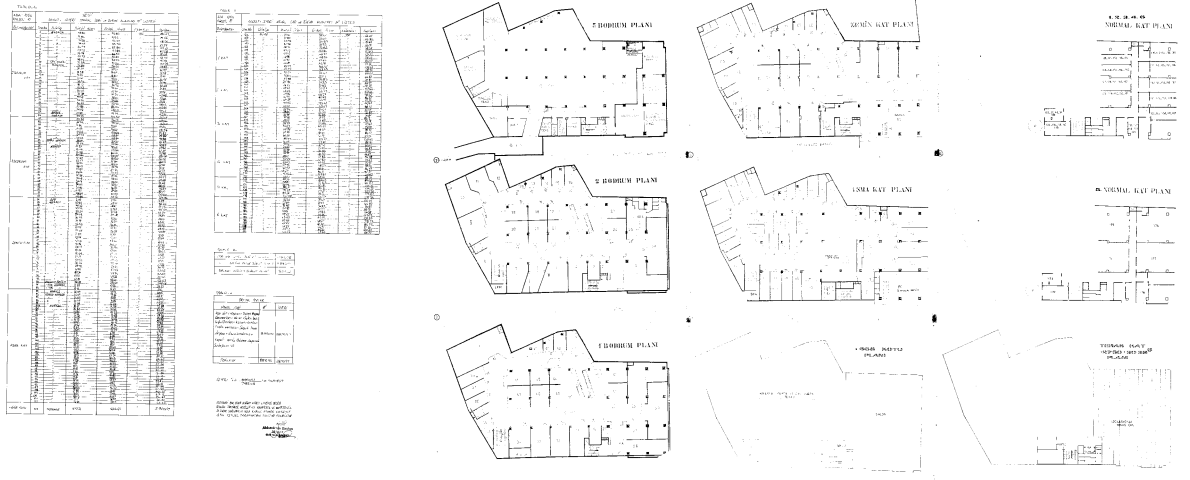
Kaynak: Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi.

EK 4: Emek İşhanı

Kaynak: N. Bayraktar, “Kent ve mimarlık üzerine dönemsel okumalar: Ankara’da iki işhanı,” *Ankara Araştırmaları Dergisi*, c. 8 s. 1, ss. 157-175, 2020.

EK 5: Soysal İşanı ve Çarşısı

Kaynak: Çankaya Belediyesi Arşivi.

EK 6: Engürü İşhanı ve Çarşısı

Kaynak: Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi.

EK 7: Alemdar İşhanı ve Çarşısı

Kaynak: Çankaya Belediyesi Arşivi.

EK 8: Ali Nazmi İşhanı

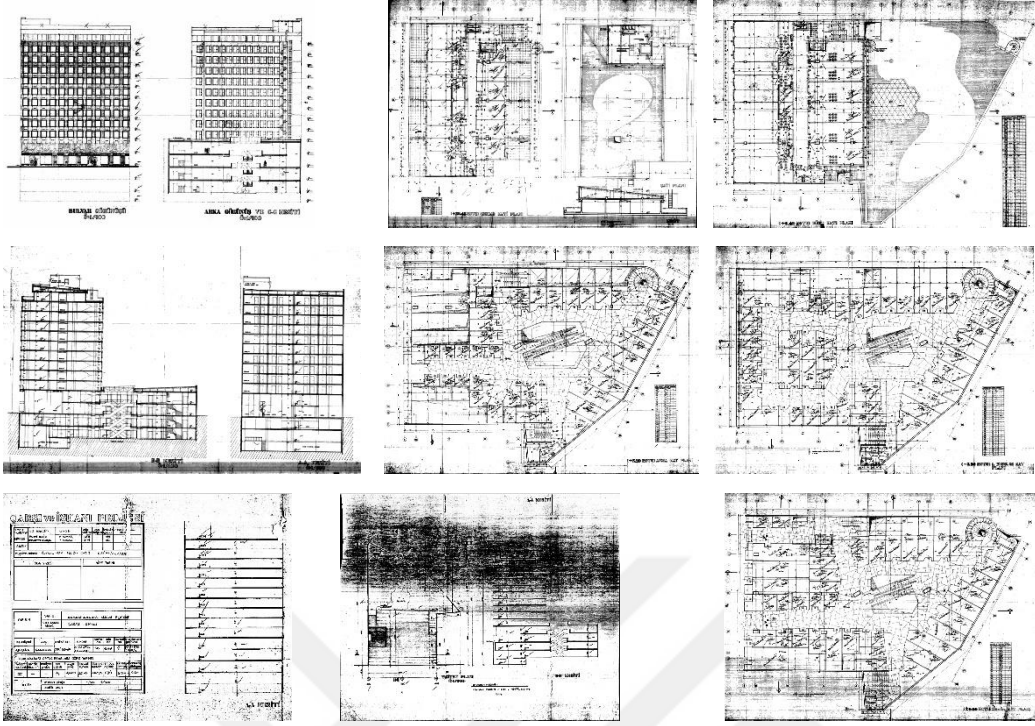
Kaynak: Öykü Günay ve Ayşe Mina Selçuk Arşivi.

EK 9: Sönmezer İşhanı ve Çarşısı

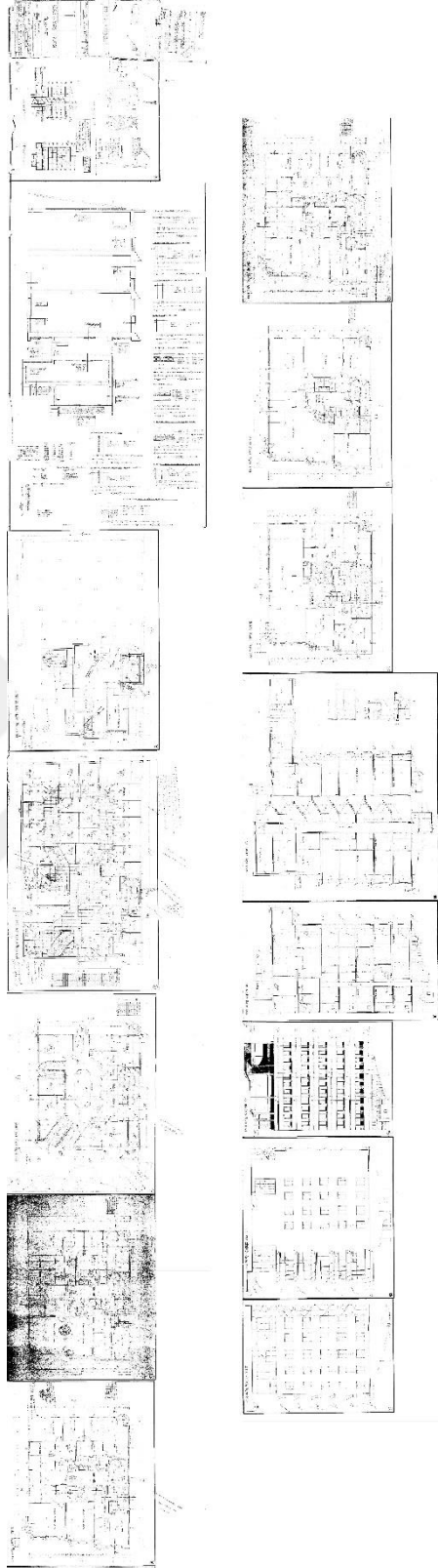
Kaynak: Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi.

EK 10: And İşhanı ve Çarşısı

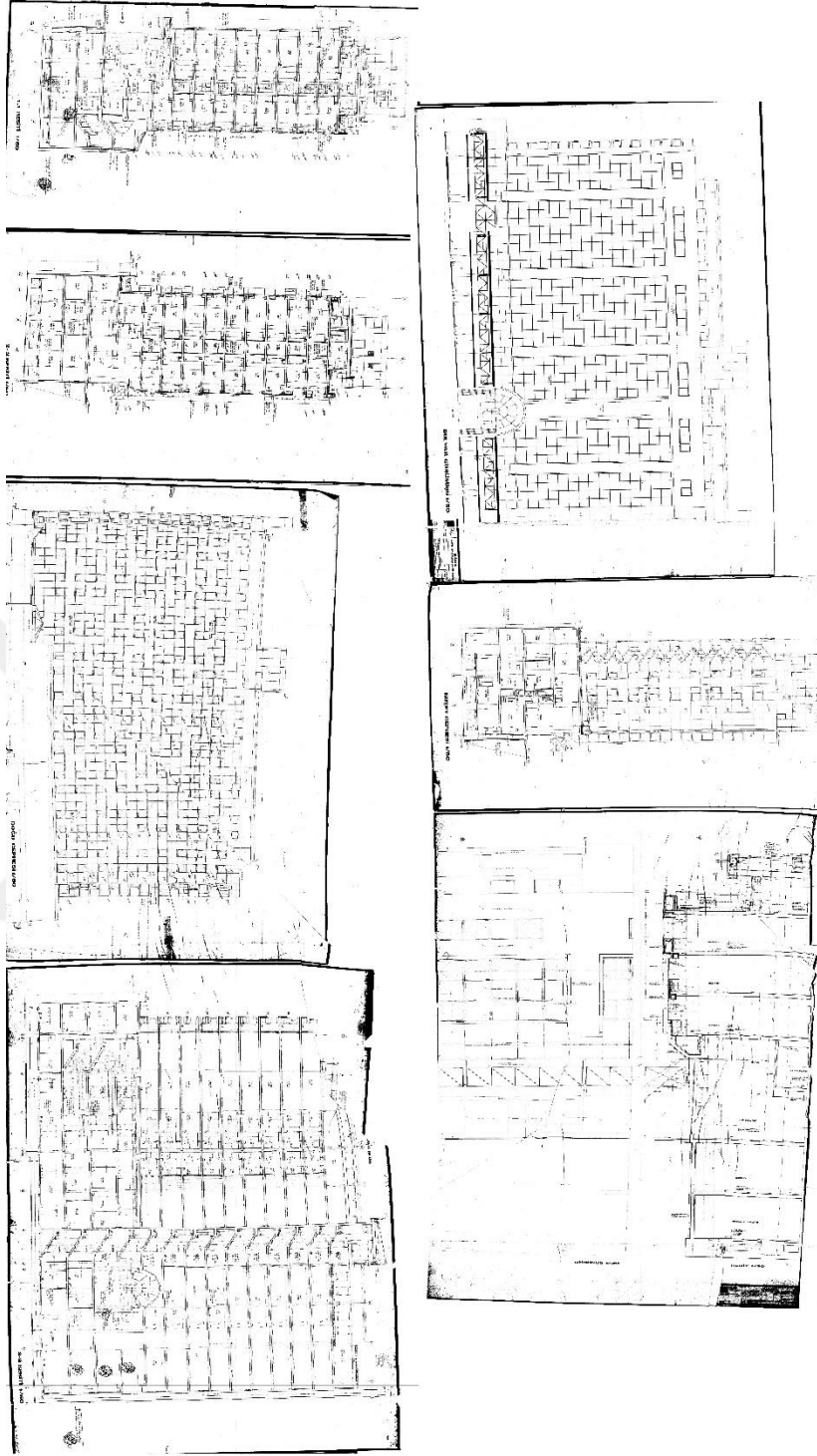
Kaynak: Selin Çavdar Sert Arşivi.

EK 11: Karanfil İşhanı ve Çarşısı

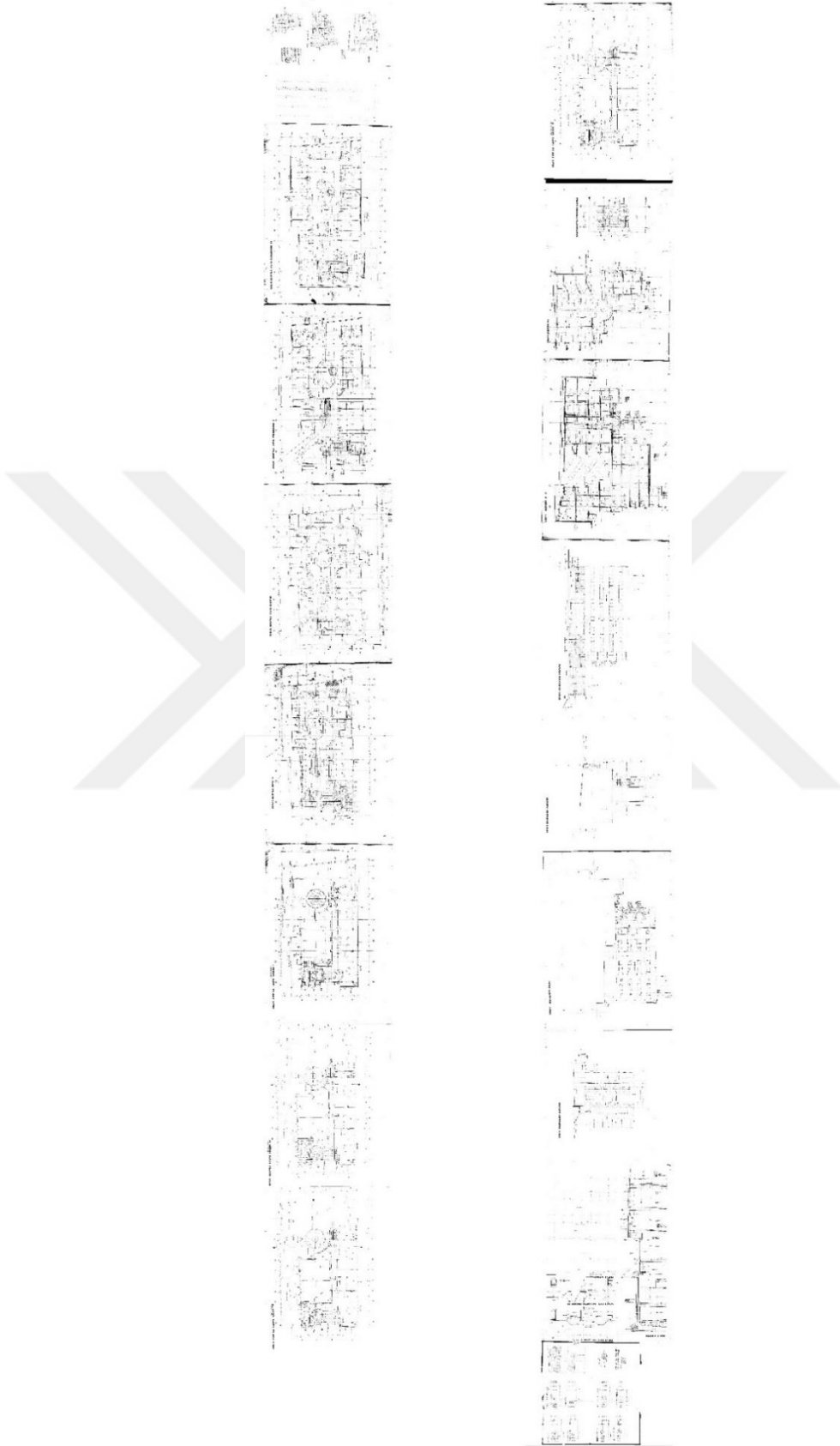
Kaynak: Çankaya Belediyesi Arşivi.

EK 12: Gama İş Merkezi

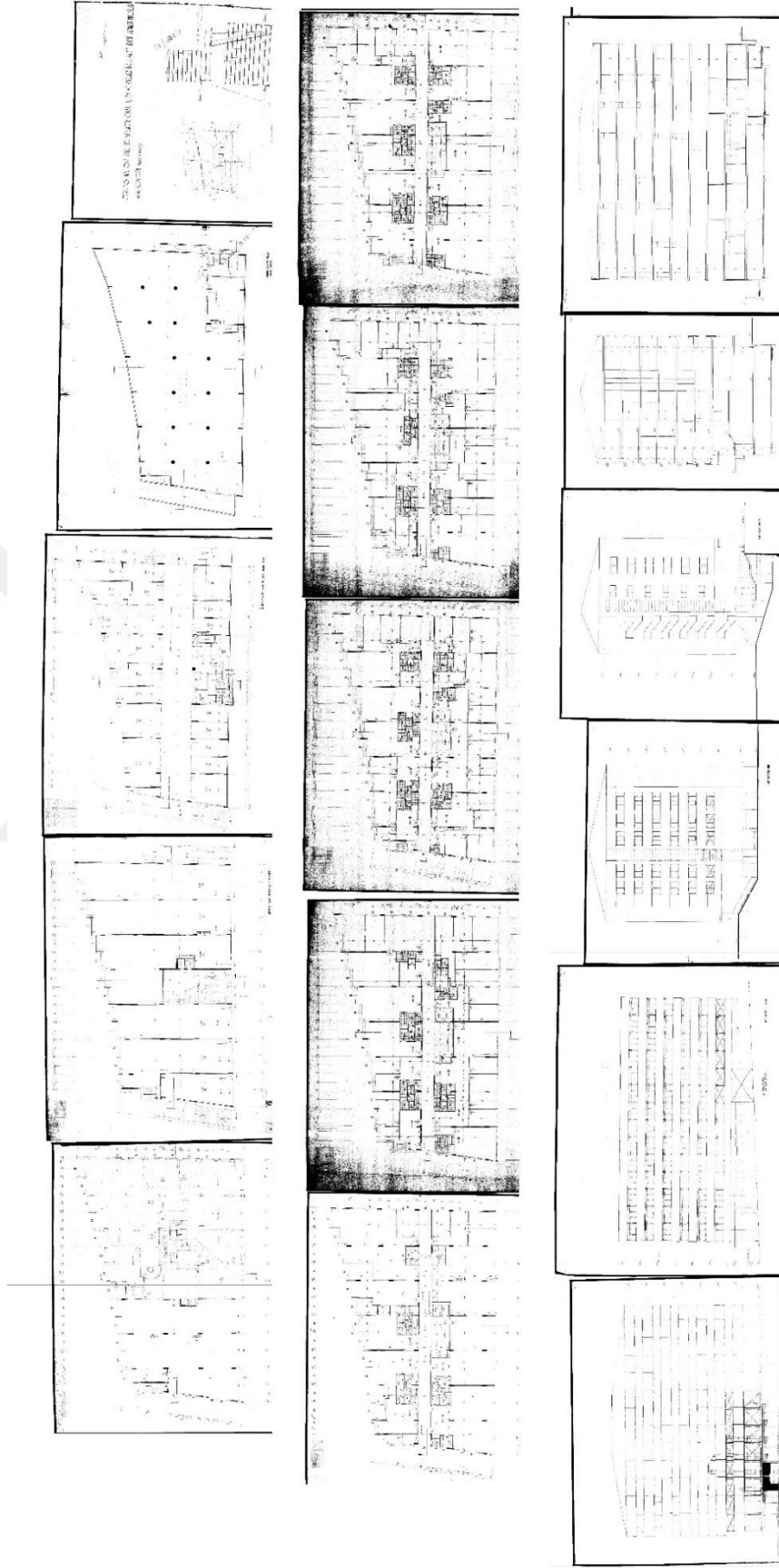
Kaynak: Çankaya Belediyesi Arşivi.

EK 13: Zafir İşhanı ve Çarşısı

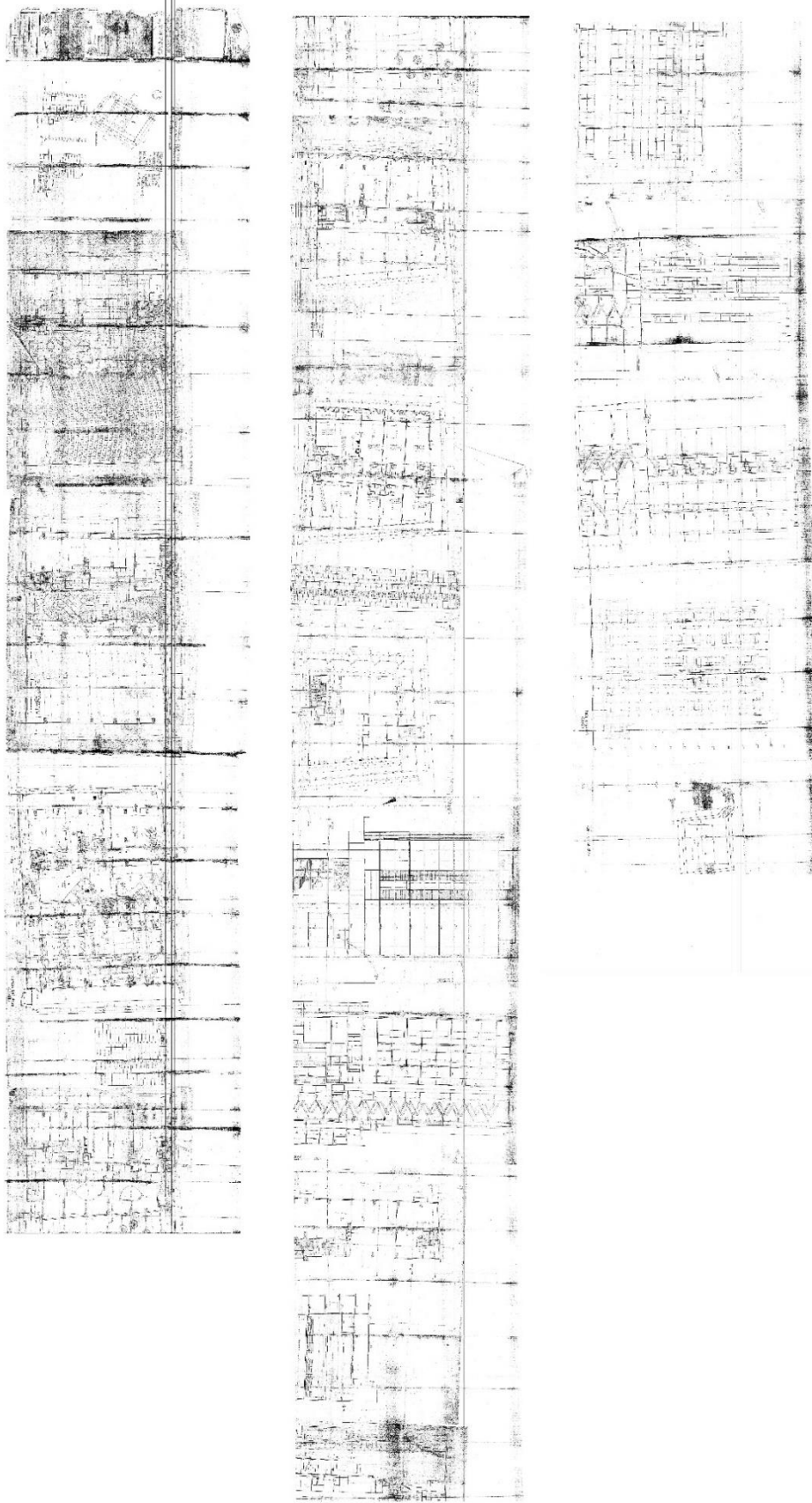
Kaynak: Çankaya Belediyesi Arşivi.

EK 14: Atayurt İşhanı

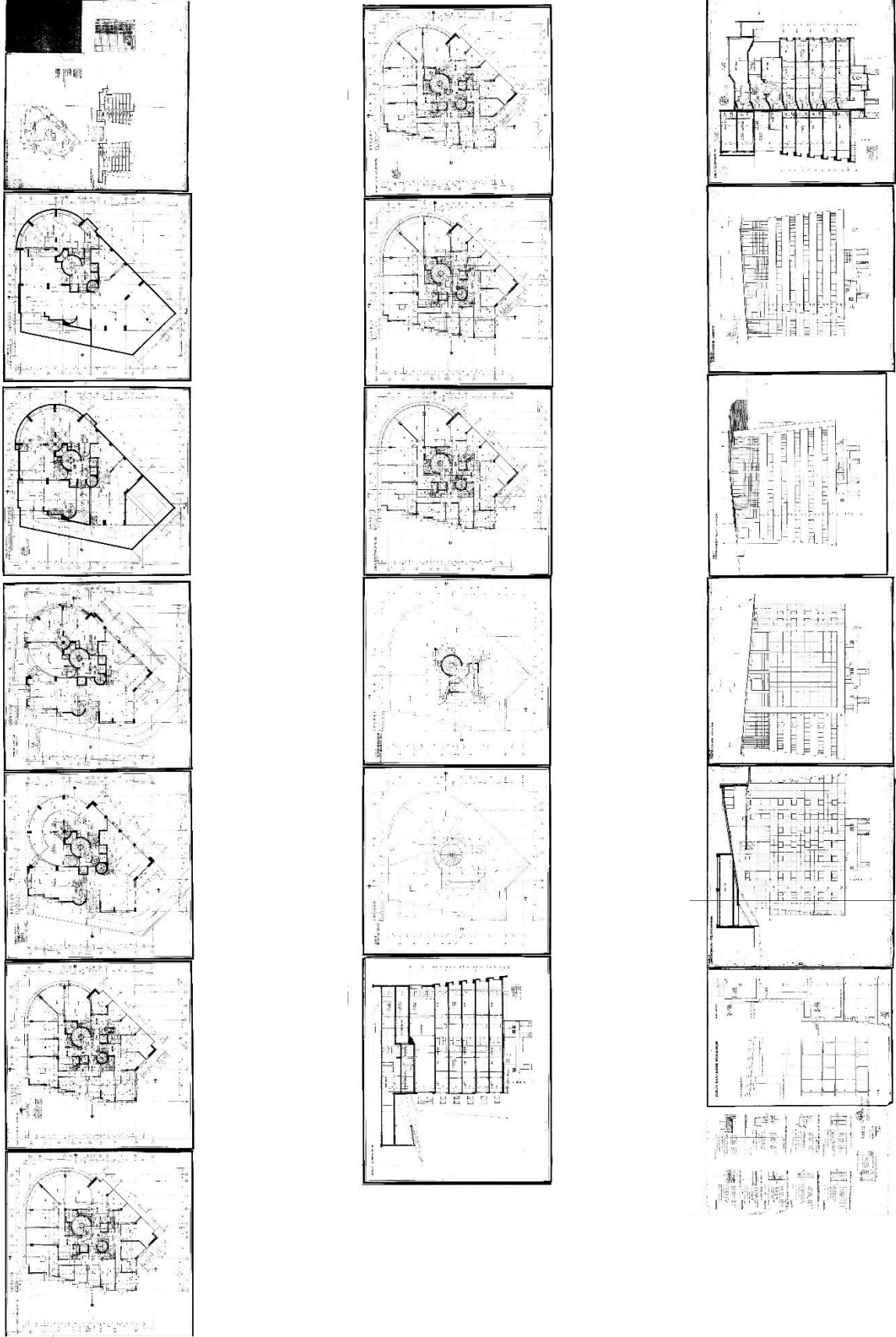
Kaynak: Çankaya Belediyesi Arşivi.

EK 15: Batı İşhanı

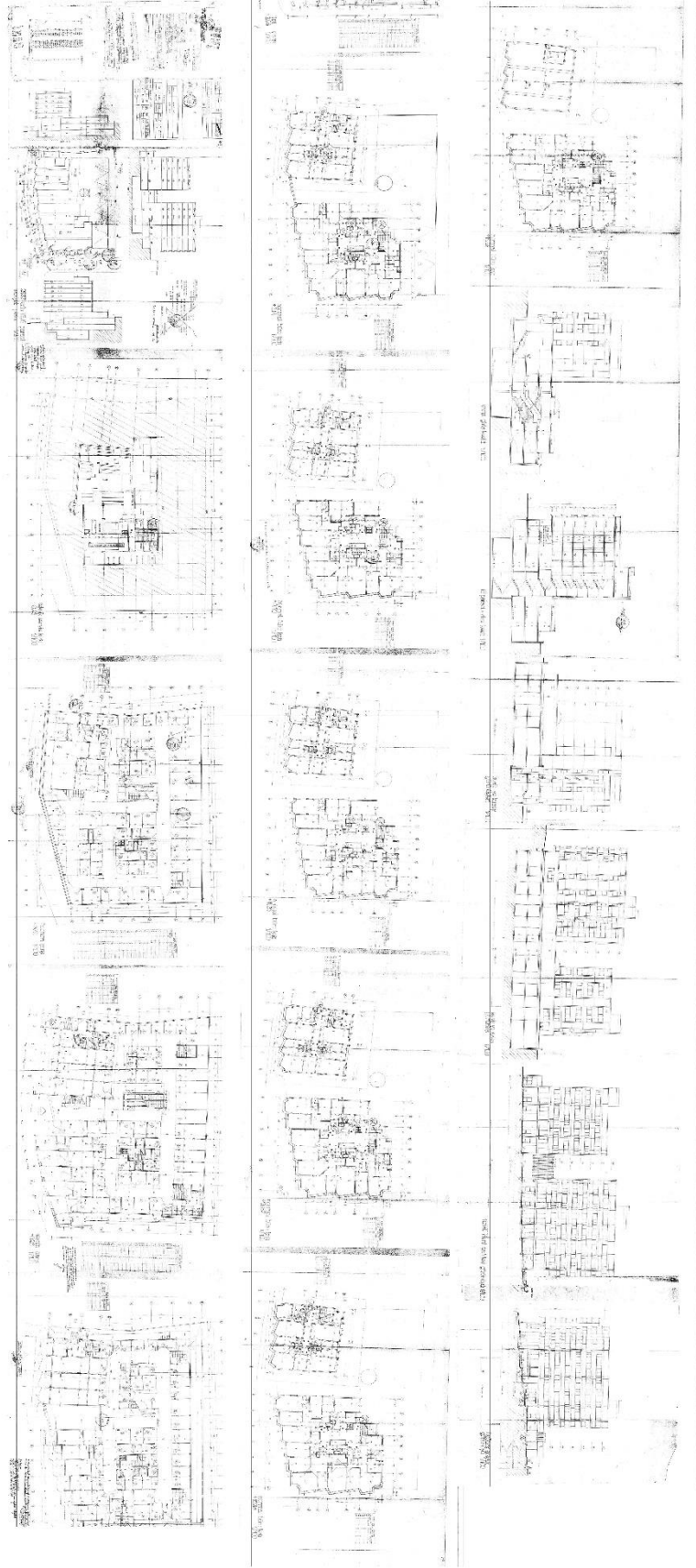
Kaynak: Çankaya Belediyesi Arşivi.

EK 16: Konur İş Merkezi

Kaynak: Çankaya Belediyesi Arşivi.

EK 17: Kuğulu İşhanı ve Çarşısı

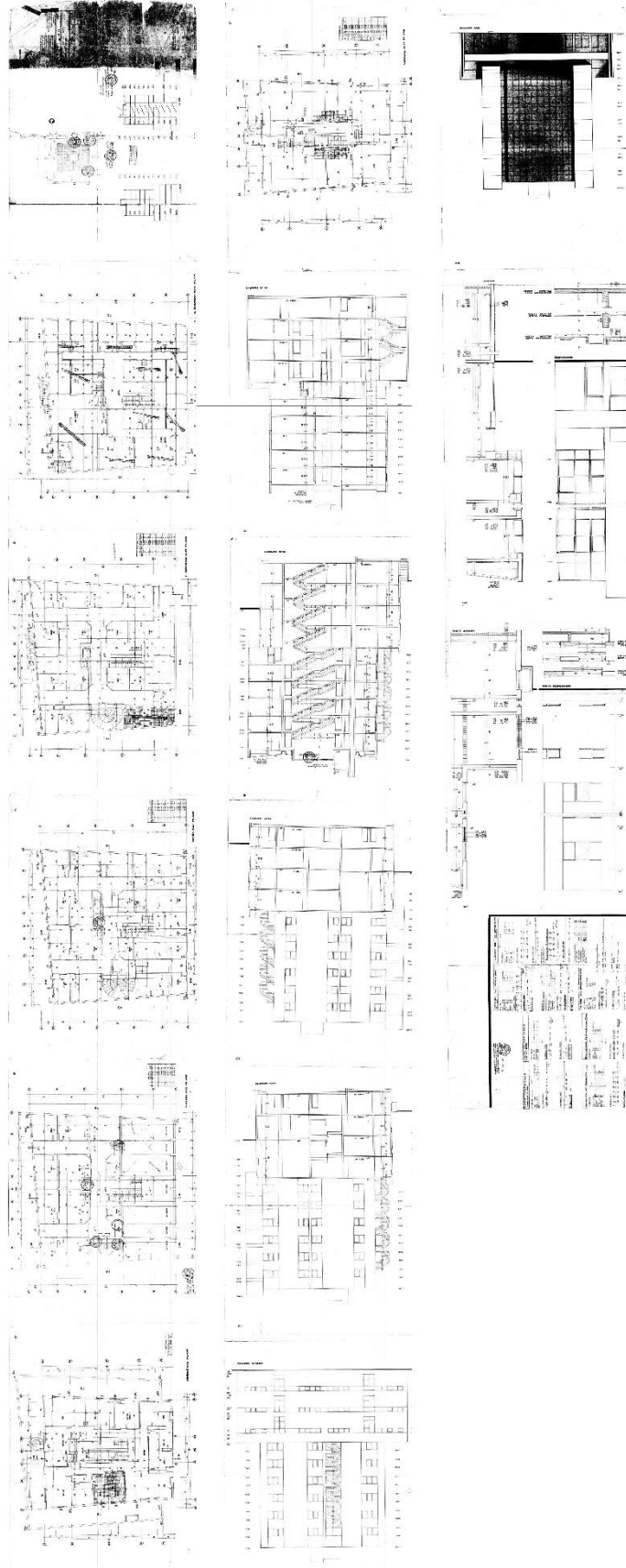
Kaynak: Çankaya Belediyesi Arşivi.

EK 18: Dr. Zeki Bey İş Merkezi

Kaynak: Çankaya Belediyesi Arşivi.

EK 19: Seğmenler İşhanı ve Çarşısı

Kaynak: Çankaya Belediyesi Arşivi.